

L. Cheron Inv.

G. P. Dr. Gucht. Sculpt.

E

C. P L I N I I ^K
CÆCILII SECUNDI
E P I S T O L Æ
E T
P A N E G Y R I C U S .

L O N D I N I :
Ex Officinâ JACOBI TONSON, &
JOHANNIS WATTS.

MDCCXXII.
CUM PRIVILEGIO.

THE
OFFICE
OF THE
SECRETARY
OF THE
TREASURY

THE
OFFICE
OF THE
SECRETARY
OF THE
TREASURY

THE
OFFICE
OF THE
SECRETARY
OF THE
TREASURY

THE
OFFICE
OF THE
SECRETARY
OF THE
TREASURY

THE
OFFICE
OF THE
SECRETARY
OF THE
TREASURY

THE
OFFICE
OF THE
SECRETARY
OF THE
TREASURY

Honoratissimo Viro Domino

J O H A N N I

Marchioni de CARNARVON.

Erissimum est, nulla
re magis certiusve cla-
rorum Virorum inge-
nia moresque, quam
ipforum Epistolis, præsertim ad
amicos & familiares conscri-
ptis, innotescere. His intimi men-
tis sensus privatæque cogita-
tiones penitus recluduntur; &

A 3 quam

DEDICATIO.

quam vel integerrimis Viris publicæ vitæ ratio sæpius inducit larva tuto deponitur. En itaque quam expressa, quam amabilis Plinii nostri ex his Epistolis exsurgit imago! Quam politiori literatura instructus; quam ad omnia boni civis, magistratus, & amici officia defungenda paratus; quam denique benevolus erga omnes & munificus ubique depingitur? Hic omnia candore & humanitate plena: nec quicquam occurrit, quod non & optimum Virum & cultissimum Scriptorem demonstret. Orat igitur ut in Vestræ Dignitatis clientelam recipiatur, ubi cognatas virtutes agnoscit, & redivivo quasi, nec immutato splendore conspicuas in Te suspicit.

DEDICATIO.

suspicit. Adeo ut id demum sibi gratulari possit, quod hisce Litteris non modo se decus & delicias Romanorum fuisse luculenter indicaverit, sed & Te talem apud Britannos olim extitutum haud vano augurio prædixisse videatur.

1722. Cal. Nov.

DE DICAR TO
Insuper. Adde in id demum libi
gratum possit etiam hinc in-
ter non modo delectare & deli-
cias. Proponitur in hoc libello
etiam delectare. Ad id etiam
apud Britannos cum experiamur
hanc vanamque praedixisse
deum.

DE DICAR TO

m
lib
a
m
p
al
tu
n
n
a
e
t
o

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI

V I T A

Ex Epistolis Collecta.

CAIUS Plinius Junior, ex Como novo Italiae Transpadanae oppido natus, patrem habuit Cæcilium, virum eo tempore pietate simul & eruditione in primis clarum: avunculum vero, Plinium Veronensem, Græcæ & Latinæ linguæ peritissimum: (cujus triginta septem Rerum naturalium libri tanto studio & labore conscripti sunt, ut doctorum omnium calculis digni judicati sint, qui ob multifarias historias ex Græcis simul & Latinis philosophis depromptas, raræque eruditionis thesaurum, non obiter tantum legantur, sed evolvantur, omniumque studiosorum assiduis conterantur manibus) à quo adoptatus, non tantum amplissimorum avunculi bonorum, sed studiorum quoque, ac nominis successor factus est. Puer adhuc, cum egregiam præ se ferret indolem, ut liberalibus artibus imbueretur, Fabio Quintiliano, omnium fidissimo puerorum informatori, & in oratoria pro-

C. PLINII VITA.

fessione nulli secundo, datus, artes humaniores mira ingenii felicitate perdidit. Aliarum disciplinarum avidus, paulo post Nicetem Smyrnæum sophistam, & præclarum eo tempore oratorem, audiit: qui adeo ingenium ad utramque rationem accommodabat, ut judiciale sophistica quadam facultate exornaverit, sophisticum vero & umbratile forensibus aculeis roboraverit, & cujus sententiæ ac paradoxa quasi bacchantes Thyrsi, mellis lactisque copiam præbere videbantur. Quibus artibus cum Plinium probe instituisset, annuente avunculo, in Syriam tanquam ad præclarissimarum artium omnisque philosophiæ mercaturam misit, ubi Euphratem philosophum naturæ arcana explicantem audiuit. Verum cum post multos in studiorum curriculo exantlatos labores, jam sine cortice natate didicisset, & optimos quosque sibi auctores legendos proposuisset, Livium tamen Romanæ historiæ antesignanum & principem cum toties a Quintiliano præceptore laudibus celebrari audivisset (qui Patavinum in concionibus supra quam narrari potest, eloquentissimum vocare solitus est, & ob id inter ceteros scriptores in scholis quam diligenter legendum in oratoriis suis institutionibus præcipit) ejus historias lactea eloquentia descriptas, raro de manu deposuit, ex quibus eam etiam hausit eloquentiam, quam in doctissimis suis epistolis & Trajani imperatoris Panegyrico, magno verborum & sententiarum ornatu, orationisque fecunditate abunde satis ostendit. Græca in Latinam, nostra in Græcam transferens, ingenium exereuit. Ad poeticæ studium furore quodam naturali raptus, comœdias assidue audiuit, inspexit mimos, legit Lyricos: quibus adolescentiæ studiis cum animum excoluisset, jamque ad graviora altioraque studia animum intenderet, undevigesimo ætatis suæ anno

C. PLINII VITA.

dicere in foro cepit, ac in senatu plures gravissimasque causas magno audientium stupore egit. Bæticis namque contra Bæbium Massam, & iisdem de Cæcilio Classico querentibus adstitit. Marium Priscum repetundarum accusavit, Julium Bassum & Varenum in capitalibus causis defendit & liberavit. Si quid vero temporis a civilibus negotiis, quibus totum jam intenderat animum, suffurari potuit, colendis agris consumpsit, priscos illos Romanos, Numam Pompilium, C. Licinium, Catonem, Cincinnatum, Pisones, Fabios, Cicerones, aliosque virtute claros viros imitatus, qui in magno honore constituti, vites putare, stercoreare agros & irrigare, nequaquam turpe & inhonestum putarunt. Laurentinum suum rus, & alterum in Tuscis (in quo templum principum statuis mirifice ornatum ædificavit) doctissimis epistolis celebravit, ut agriculturæ se studiosissimum ostenderet. Cui cum venatio cognata esset, sæpenumero calores, pluvias, sudorem, frigora, nives, & id genus alia compluscula, quæ venatoriæ voluptates continent, perpeffus, ad venabula sedens, spumantes, & a canibus in furorem conversos apros propria manu confodit. Ad administrandam remp. aptissimus judicatus, celeriter ad summos honores, amplissimasque in urbe dignitates, evectus est. Æmilie namque viæ, quæ ab Æmilio Scauro post Ligures bello subactos, a Placentia Ariminum usque structa & strata erat, curam administravit. Quæsturam cum Calestrio Tirone, cum quo stipendia ante fecerat, & Præturam cum eodem consecutus est. Cornutum Tertullum, præfectus ararii salutatus, collegam habuit. In Pontum & Bithyniam missus proconsul, non minorem prudentiæ, quam moderationis & diligentie gloriam retulit. Consulatum summa fama, parique integritate cum Ter-

C. PLINII VITA.

tullo, amicitiarum familiaritate semper conjunctis-
 simo, gessit. In augurato sacerdotio prisco, quod
 viventi nunquam adimebatur, Julio Frontino viro
 principi successit, quibus, aliisque multis dignitati-
 bus, cum sua industria Romanorum Rempublicam
 mirum in modum auxisset, in tantam apud bonos
 & claros viros existimationem venit, ut juveni ex
 clarissimis familiis in urbe uxores offerrent. Ha-
 buit autem duas, ex quibus posterior erat Cal-
 phurnia, Pompeiæ clarissimæ feminæ filia: cum
 qua multos annos honestissimè, sine prole tamen,
 vixit. Vitæ suæ innocentia, & omni scientiarum
 eruditione principum multorum animos sibi con-
 ciliavit: in primis tamen Trajani, invictissimi im-
 peratoris, a quo non tantum sibi ipsi, sed amicis
 quoque multa impetrare potuit. Voconio quippe
 Romano, condiscipulo & contubernali suo multas
 dignitates: Aocio Suræ præturam: Harpocrati Ia-
 tralipæ peregrinæ conditionis homini, Chrysippo
 Mithridatis, uxoriq; Chrysippi Stratonicæ Epigo-
 ni, posthumi demum Marini propinquis aditum
 in urbem impetravit: libertis Antoniaæ Maximillæ,
 ornatissimæ matronæ, præterea Hedia, Antoniaæ,
 Harmeridique citra omnem difficultatem jus Quiri-
 tium obtinuit. Tanta fuit opulentia, ut ducenta
 millia nummum proaccessione pretii agrorum con-
 temperit, emptrice Cornelia hoc petente. Eas ta-
 men facultates quas partim hæreditario jure a pa-
 rentibus & avunculo, partim Trajani Mæcenatis
 sui munificentia habuit, ab omni alienus avaritia,
 bene meritis, & quovis præmio dignis, summa li-
 beralitate distribuit, & erogavit. His Caninium
 Rufum municipem suum, studiis jam valedicen-
 tem, ad artes, humanioraque studia revocavit. Va-
 lerium Martialem poetam secedentem ab urbe,
 honestissimo viatico juvit. Romano condiscipulo

C. PLINII VITA.

tria millia nummum ad equitis facultates implendas obtulit, & dedit. Fabium Quintilianum primæ pueritiæ præceptorem, senem jam, & pecunia carentem, dote, & omni impensa maritandæ filiæ necessaria ornavit, & quingenta millia nummum, ut secundum mariti conditiones vestitu simul ac comitatu instrueretur, quasi parens alter contulit. Patriæ suæ annua sestertia tricena, quæ a nobis 750. aureis æstimantur, donavit. Ut ad bonarum artium studia juventutem incitaret, in municipio suo bibliothecam optimis libris refertam, ad communem studiosorum usum dedicavit: annuos sumptus in alimenta ingenuorum erogavit, amplissimaque præceptoribus constituit stipendia. Gentilis licet fuerit, Christianorum tamen in maxima persecutione acerrimus propugnator extitit. Cum enim variis tormentis eos qui in Christum crederent, cruciari videret, ut a fide desciscerent, misericordia & interemptorum multitudine motus, eos apud Trajanum defendit, dum scribit, nihil omnino sceleris in his deprehendi, aut quippiam committi, quod Romanis, legibus contrarium esset: quandoquidem adulteria, & cætera ejus notæ crimina illicita arcerent, & tantum antelucanos hymnos Christo cuidam Deo canerent. Ob morum studiorumque similitudinem præcipue viros doctrina excellentissimos sibi amicitiarum societate devinxit, ex poetis quidem Virginium Romanum, hominem (ut ipse appellat) probitate morum, ingenii elegantia, operumque varietate monstrabilem: Valerium Martialem, Epicuri sectatorem, & Silium Italicum, in carmine heroico post Virgilium facile principem. Ex Historicis vero, Suetonium Tranquillum, & Cornelium Tacitum. Ex Jurisperitis autem, Pomponium Saturninum caufidicum, Arrianum, Titum Aristonem, & Cornelium

C. PLINII VITAE

Minutianum, rectissimos iudices, & fortissimos
advocatos: quos saepe cum Frontino, si quando de
rebus arduis agendum esset, consuluit. Inter præ-
dilectos autem libertorum suorum, præcipue Zosi-
mum, hominem ut probum & officiosum, ita
maxime literatum habuit. Ut nomen suum im-
mortalitati consecraret, non tantum Cornelli Ta-
citi historiis laudari voluit, sed ipse quoque multa
scripsit, quæ tamen ad posteros non venerunt:
utpote Tragediam Græcam, De maris Icarii tem-
pestatibus Elegos, Hendecasyllaborum librum, De-
monstrativas orationes, in quibus Demosthenem
summum oratorem sequutus est: De Helvidii ul-
tione libros aliquot, quos Quadratus studiosissime
semper legere solitus est. Et multa quidem alia,
quæ temporis injuria, magno Musarum mœnore ita
interierunt, ut ne fragmenta quidem hodie extant.
Ex his tamen omnibus singulari divini numinis
beneficio ad posteros venerunt, decem epistolarum
libri mira eloquentia scripti, Libellus de viris in re
militari & administranda Republica illustribus,
Panegyricus Trajani Romanorum invictissimi
imperatoris, qui post Nervam, juxta Eusebii suppu-
tationem, usque ad annum Christi Salvatoris no-
stri cxxx, regnavit: quo tempore, vel paulo post,
Plinium nostrum è vivis exemptum esse, conjice-
re & divinare licet.

EX

ONUPHRII PANVINI

COMMENTARIIS in FASTOS,

AD ANNUM DCCCLIII.

Iste ipso anno idem Plinius [Secundus] ut in Panegyrico tradit, cum Cornuto Tertullo consulatum bimestrem in Kalendas Septembres inivit & gessit. De quo tale adhuc exstat antiquum epigramma.

C. PLINIUS C. P. C. N. CECILIUS. SECUNDUS COS. AUGUR. LEGAT. PRO. PRÆT. PROVIN. PONTI. CONSULARI. POTESTATE. IN. EAM PROVINCIAM. AB. IMP. CÆSARE. NERVA TRAJANO AUG. GERMANICO. MISSUS CURAT. ALVEL. TIBERIS. ET. RIPAR. PRÆF. ÆRARI. SATURNI. PRÆF. ÆRARI. MILIT. LEG. VI. GALLIC. E. VIR. STILIT. JUDICANDIS.

Cæterum is Plinius filius fuit C. Cæcilii Novocomen-
sis, & Plinix, sororis C. Plinii Secundi, Veronensis, scriptoris historix naturalis: quæ quum ipsi C. Cæcilio Novocomen-
si nupisset, hunc C. Cæcili-
um genuit, qui ab avunculo C. Plinio Secundo Veronense adoptatus, C. Cæcil. Plinius Secundus appellatus est. Qui natura quidem Novocomen-
sis civis, verum lege & adoptionis jure Veronensis,

ut ejus pater adoptivus C. Plinius fuit. Hinc ipse libro VI. Epist. ultima ad maximum Africanum ita scribit. *Recte fecisti quod gladiatorum munus Veronensibus nostris promissisti, a quibus amaris, suspicaris, ornaris.* Plinium autem, Veronensem fuisse, ipsemet scribit in præfatione historię naturalis ad Titum Cæsarem Vespasianum, in qua Catullum conterraneum suum vocat. Si enim & ipse Novocomensis fuisset, non recte conterraneum dixisset. Est enim Verona Cœnomanorum urbs, vel potius Venetorum, Novotomum vero Insubrum. hæc, in decima regione Italij, illa in xi. quæ regiones & terræ diversæ sunt. Adde quod hoc per manus a majoribus traditum, semper ita creditum est. Franciscus enim Petrarcha, Pius II. Papa, & plerique alii, Plinium historię naturalis scriptorem, Veronensem vocaverunt. Quod si Veronensis non fuit (ut quidam affirmant) cur antiquissimum hoc adhuc extat Veronæ marmorei frusti epitaphium a Plinio parentibus suis & sorori factum, quod inter rudera octingenta annis antea in agro Veronensi inventum est?

C. P--INIV--

--NDU--

--AUG.

--RCIVIE--

--CELLE--

--RI

--ERI. PATRI--

--M. MATRI--

--MARCELLE

T. F. I.

Non abs re autem fuit, hoc loco ubi occasio sese obtulit, Plinium Veronensem asserere, quod cum ut de Homero dicitur, nonnullæ aliæ urbes sibi vendicare conatæ sunt: cum ut rei veritas intelligatur, tum quod patriæ meæ hac in re non iussragari, hoc

potissimum loco nefas esse duxi. Ad institutum
autem nostrum revertamur. Hoc ipso anno in Kal.
Novembris Plinio & Tertullo, consules successores fu-
isse Iulium Ferocem, & Acutium Nervam ipse in-
dicare videtur libro II. epistolis ad Octavium &
Arrianum, quos consules designatos post Cornutum
Tertullum subicit.

DE

C. PLINIO CÆCIL. SECUNDO

Veterum ac recentiorum quorundam authorum

TESTIMONIA

M. VALER. MARTIALIS *Epigr. lib. X.*

Epigr. XIX.

Aloquitur hoc epigrammate Musam, mandatque
ut Plinii domum in Exquiliis quærat, laudat e-
ciam Plinium ab eloquentia, quem cum Cicerone
contendit.

Nec doctum satis & parum severum

Sed non rusticulum nimis libellum

Facundo mea Plinio Thalia

I, perfer: brevis est labor peracta

Album vincere tramitem Subura.

Illic Orpheæ protinus videbis

Ubi vertice lubricum theatri

Mirantesque feras, avemque regi

Raptum, quæ Phrygæ pertulit Tonantæ

Illic parva tui domus Pedonis

Cælatæ est aquilæ minore penna.

Sed ne tempore non tuo disertam

Pulsæ ebria januam, videto.

Totos dat rectricæ dies Minervæ,

Dum centum studet auribus virorum,
Hoc quod secula, posterique possint
Aspinis quoque comparare chartis.
Seras tutius ibis ad lucernas:
Hæc hora est tua, cum furit Lyxus,
Cum regnat rosa, cum madent capilli:
Tunc me vel rigidi legant Catones.

C. SOL. APOLLIN. SIDONIUS *Avernorum*
Episcopus lib. 1. Epistola 1. ad Constantium.

Diu præcipis, Domine Major, summa suadendi
authoritate, sicut es in iis, quæ deliberabuntur con-
siliofissimus, ut si quæ literæ paulo positiones, varia
occasione fluxerunt, prout eas causa, persona, tempus
eficit, omnes retractis exemplaribus enucleatisque
uno volumine includam, Q. SYMMACHI rotundi-
tatem, C. PLINII disciplinam maturitatemque ve-
stigiis præsumptiosis insequuntur, &c.

Et lib. IV. Epist. 22. ad Leonem, quæ ejusdem est
argumenti cum ea, quam habet Plinius Epist.
22. lib. III.

Nam & antiquitus cum C. Cornelius C. Secundo
paria suavisset, ipse postmodum quod injunxit, ar-
ripuit. Idque ab exemplo nunc me melius aggre-
deris, quia & ego PLINIO, ut discipulus assurgo,
& Tu vetustò genere narrandi jure Cornelium an-
tevenis, &c.

Et lib. VIII. Epist. 10. ad Rauricium.

M. Tullius in actionibus cæteris cæteros, pro A-
Cluentio ipse se vicit. M. Fronto cum reliquis o-
rationibus emineret, in Pelopem se sibi prætulit.
CAIUS PLINIUS pro Accia Variola plus gloriæ de
Centumvitali suggestu domum retulit, quam cum
M. Ulpio Trajano incomparabili Principi incompara-
bilem panegyricum dixit.

JOHANNES MARIA CATANEUS *Commentario ad Plinii Epistolas.*

Hoc in se habent SECUNDI literæ, ut longiores sint fructuosiores, breviores gratiosiores.

Et ad Epist. 13. lib. VIII.

Habet hoc SECUNDI Epistola, ut quod longior, ed emendatior, & quod brevior, ed argutior.

Ad Epist. 22. lib. VIII.

Impar igitur (Plinius) tanto dolori (concepto ex Junii Aviti morte) Marcellino rem totam per hanc Epistolam exponit, inter pulchriores pulcherrimam, inter tristiciores tristissimam, inter amantiores amantissimam.

Idem Epistola ad Præsidentem Græciæ ut Medionahi J. C.

Sicut M. Tullio in epistolis copia parataque dicendi facultas elucet, ita PLINIO exculta, pensitata, amputata: utque illius reliqua divini ejus ingenii opera maximam Familiaribus epistolis commendationem afferunt, sic PLINIO tum rerum tum verborum & splendor ac dignitas & ordo faciunt, ut quæ non existant ejus scripta, summo cum desiderio requiramus, quem cum deponere constitueris iterum relumes; tot illecebris lectorem tenet & afficit, ut cupidum ulteriora legendi iterum novitate faciat, nolentemque aculeis trahat, neque brevitate officiat, sed magis lectorem capiat.

D. ERASMUS ROTEROD. *in brevissima & compendiaria conscribendarum Epistolarum formula.*

Esse enim Epistolicus stilus simplex debet ac velut negligentiusculus. Nam est etiam quædam negligentia diligens; exemplo sunt PLINII Cæciliæ Epistolæ, acutæ, eleganter expressæ, in quibus

nihil nisi domesticum, quotidianum, scilicet omnia tantum larina, casta ornataque leguntur. Cumque sit filius ille multa arte atque ingenio cultuque subactus & elaboratus, illaboratus tamen pene, subitus atque extemporaneus videtur.

Et alibi de demonstrativo Genere.

Ad hoc genus referenda sunt Epistolæ, quæ vel laudant aliquem vel vituperant. Ejus generis est Epistola PLINII, cujus principium est: SI QUANDO URBS NOSTRA, &c. Primo Euphratem Philosophum PLINIUS ab animi bonis eximiisque virtutibus, ut humanitate & eloquentia, deinde à bonis corporis, ut corporis proceritate, decora facie, demisso capillo, ingenti & cana barba; postremo ab externis quanquam leviter & obiter, ut cum dicit: *Juliani Pompeii clarissimi J. Consulti, & Consulis generum fuisse.* Ejus generis est Epistola apud eundem: *Petis ut fratris tui filia, &c.* Laudat enim Minutium ab honestate morum, clara patria, clarisque parentibus, & ab ea maxime verecundia, qua magistratus plurimos gesserat, dein à facie liberali ingenuaque, à totius corporis pulchritudine & quodam senatorio decore, denique ab amplis facultatibus & maximo censu majorum.

JOHANNES LUDOVICUS VIVES de conscribendis Epistolis, cap. de auctoribus Epistolarum.

Antiquissima verò Epistolæ existant Platonis, perpaucæ & Demosthenis. Hinc M. Tullii amulæ quidem multæ, sed multæ etiam in hanc usque ætatem reservatæ, in quibus præter verba & dictionem, quibus vir ille ceteros omnes scriptores Latinos duntaxat tanto post intervallo relinquit, plurimum inest & ad respublicas & privatas judicii ac prudentiæ. Seneca Epistolæ volumina sunt de Philosophia. Accommodatior ad usum PLINIUS CECILIUS, eorum præsertim, qui de negotiis privatis aut Repu-

blica non scribunt. Nam hujusmodi melior est Cicerone: Plinius vero succinctus & festivus & facetus & acutus & frequens concinnis sententiis, doctis atque acutis ingeniis mirifice est aptus, qui scholasticas inter se mittunt Epistolas, & umbraticas, ut idem ipse ait, quibus oportet plus ornatus & condimenti adjungi, quando rebus non perinde nituntur.

GERHARDUS JOHANNES VOSSIUS *operis de Historicis Latinis, lib. I.*

Uti autem Tacitus, ita & cum ante, tum sub Trajano imprimis fuit C. PLINIUS CÆCILIUS SECUNDUS, Novocomensis, C. Plinii Veronensis sororis filius, Quintiliani, ut de se ipse (lib. 2. Epist. 14. ad Maximum) testatur, discipulus. Hic a multis auctor creditus est libri de viris Illustribus; sed ejus quidem nomine ab Aldo & aliis editus fuit. Ac similiter M. S. inter alios, qui Oxonii est in Bibliotheca, collegii Christi corporis, atque iterum in collegio Lincolnensi; Ubi & M. S. ejus epistolæ & libellus ei præmissus cum hac epigraphe: *Brevis animadversio de duobus Pliniis Veronensibus oratoribus ex multis hinc inde collecta per Johannem Maufionarium Veronensem.* Incipit, Plinii duo. Sed quod ad opusculum de viris illustribus, illud esse Sex. Aurelii Victoris, diximus superius, cum de Cornelio Nepote ageremus. Videtur interim scripsisse, vel saltem cogitasse de historia condenda. Vide Epist. VIII. lib. V. Novocomi legitur Inscriptio hujusmodi. C. Plinio Secundo, qui consulatu, Augurato, militia gestis, orandis causis, poematibus & historiis consuecendis, Cesare Trajano Augusto luculentissime laudando, afficiendoque immensa liberalitate patriam suam eidem immortale contulit ornamentum, Ordo Comensis concitvi suo desiderabili, honore accepto monumenta posuit, M. CCCCLXXXIIX. Cal. Mali.

Plura testimonia vide apud Conradum Celtem de Methodo Epistolarum, Christophorum Hegendorphi-um Epistola ad Laurentium Czoeh. & alios,

Comi in Exteriore Structura Templi maximi.

C. PLINIO L. F. O. V. F. CECILIO
SECUNDO. COS. AUG. CURAT. TIBER.

Mediolani in Aede D. Ambrosii in arca lapidea
ex tabulis contractis.

C. PLINIUS L. F. O. V. F. CECILI-
US AUGUR LEGAT. PROPR. PRO-
VINCIAE PON. CONSULARI POTE-
STA. IN EAM PROVINCIAM ET IMP.
CAESAR. NERVA TRAJANO AUG.
GERMAN. CURATOR ALVEI TIBE-
RIS ET RIPARUM ET PRAEF. ERA-
RI. SATURNI PRAEF. ERARI. MIL.
QUESTOR. IMP. SEVIR EQUITUM
TRIB. MILIT. LEG. VI. GALLICAE.
XVII. STLTITIB. JUDICAND. ADJE-
CTIS THERM. IN ORNATUM HS.
CCC. ET HOC AMPLIUS IN TUTE-
LAM HS. CC. T. F. I. ET IN LIBER-
TOR. SUORUM NOMIN. HS. XVIII.
LXVI. D. GLVI. REL INCREMEN. PO-
STEA AD EPULUM PLEB. URBAN.
VOLVIT PERTINERE HOC AMPLI-
US DEDIT IN ALIMENTA PUERO-
RUM ET PUELLARUM PLEB. UR-
BAN. HS. CCC. IN TUTELAM BIBLI-
OTHECAE. HS. C.

In Semidivita Aede D. Juliani apud Fegium
agri Mediolanensis.

C. PLINIO L. F. O. V. F. CECILIO SE-
CUNDO COS. AUGUR. CUR. ALV. TI-
BER. ET CLOAC. URB. PRAEF. ER-
SAT. PRAEF. ER. MILL. QU. IMP. SEVIR.
EQ. R. TR. M. LEG. VI. GALL. XVI-
RO. STLTIT. JUD. FL. DIVI T. AUG.
ACELIENS.

NOMENCLATOR

Eorum ad quos Plinius Epistolas scripsit.

Primus numerus Epistolam, secundus Librum indicat.

A	Cilio	14, 3	Corellia Hispania.	3, 3
	Adriano, vide Antonino.		Corellia.	14, 7
	Albino.	10, 6	Corauto.	21, 7, 31, 7
	Anniano.	16, 2		E.
	Antonino, seu Adriano.	3, 4	Evricio.	16, 1
		18, 4, 10, 5		F.
	Apollinari.	9, 2, 6, 9	Fabato.	30, 6, 11, 7
	Appio.	35, 9	Fabato proficere.	3, 4, 11, 7
	Aristoni.	3, 5, 14, 8		12, 6, 16, 7, 13, 7, 32, 7, 10, 8
	Arriano.	2, 1, 11, 2, 12, 3, 8, 4	Falio Iusto.	11, 1
		12, 4, 2, 6, 21, 8	Falconi.	27, 4, 22, 7, 15, 9
	Atrio Clementi.	20, 1	Feroci.	13, 7
	Augurio.	8, 9	Flacco.	2, 5
	Auto.	6, 2	Fundano.	15, 4, 6, 6
	B.		Fusco.	9, 7, 36, 9, 40, 9
	Bellio Hispan.	24, 1		G.
	C.		Gallo.	17, 2, 17, 4, 20, 8
	Calestrio Tironi.	23, 2	Geminio.	24, 7, 5, 8, 21, 8, 11, 9, 30, 9
	Calpurnio.	4, 6, 7, 6, 11, 7	Geniali.	13, 8
	Calvina.	4, 2	Genitori.	30, 7, 17, 9
	Calvisio.	20, 3, 1, 3, 7, 5, 2, 8, 6, 9		H.
	Calvisio Rosa.	20, 3	Hispano.	25, 6
	Caninio Rufo.	31, 1	Hispania.	10, 4, 11, 8
	Caninio.	8, 2, 7, 3, 23, 6, 18, 7, 24, 8, 33, 9		I.
	Cepioni.	8, 5	Julio Genitori.	11, 3
	Catilio.	22, 3	Junio Mauricio.	14, 1
	Catilio Severo.	21, 1	Juniori.	15, 8, 12, 9
	Celesti.	17, 7	Iulio.	2, 7
	Cereali.	19, 2		L.
	Clementi.	2, 4	Laterano.	27, 9
	Coloni.	9, 9	Lepido.	7, 4
	Corn. Tacito.	6, 1, 20, 1	Licinio Surz.	30, 4
	Vid Tacito.		Luperco.	5, 2, 26, 9
	Corn. Tifano.	17, 1		M.
	Corneliano.	31, 6		

NOMENCL. IN PLIN. EPIST.

M.	
Macrino.	7, 2, 4, 3, 6, 7, 10, 7.
	17, 8, 4, 9
Macro.	18, 5, 24, 6
Messio Maximo.	25, 4
Mamiliano.	16, 9, 25, 9
Marcellino.	16, 5, 23, 8
Marco.	5, 3
Maurico.	18, 2, 14, 6
Maximo.	14, 2, 2, 3, 20, 3.
	20, 4, 5, 5, 11, 6, 34, 6, 26, 7.
	19, 8, 24, 8, 1, 9, 23, 9
Minutiano.	9, 3, 11, 4, 12, 8
Minutio.	12, 7
Minutio Fundano.	9, 1
Montano.	26, 7, 6, 8
Mustio.	39, 9
N.	
Naseni.	6, 4
Nepoti.	3, 2, 16, 3, 26, 4, 19, 6
O.	
Ottavio Rufo.	7, 1, 10, 2
P.	
Paterno.	14, 4, 16, 8
Paulino.	2, 2, 19, 5, 3, 9, 37, 9
Plinio Paterno.	21, 1
Pompeia Celerina socru.	4, 1
Pompeio Saturnino.	8, 1
Pompeio Falconi.	23, 1
Pomponio Basso.	23, 4
Pontio.	15, 5, 28, 6, 4, 7
Prisco.	13, 2, 21, 3, 8, 6, 8, 7.
	19, 7
Proculo.	15, 3
Prasenti.	3, 7
Q.	
Quadrato.	29, 6, 13, 9
Quintiliano.	32, 6
R.	
Restituto.	17, 6, 1, 7
Romano Vocenio.	5, 1, 1, 2.
	13, 3, 29, 4, 15, 6, 33, 6, 8, 8.
	7, 9, 28, 9.

Romano Firme.	19, 1
Rufo.	21, 5, 25, 7
Rufino.	18, 8
Rufoni.	19, 9
Rustico.	29, 9
S.	
Sabino.	10, 4, 18, 6, 2, 9, 18, 9
Sabiniano.	21, 9, 24, 9
Sardo.	31, 9
Saturnino.	9, 5, 7, 7, 15, 7, 38, 9
Scauro.	13, 5
Sempronio Rufo.	22, 4
Septicio.	1, 1, 28, 7, 1, 8
Septicio Claro.	15, 1
Serviano.	26, 6
Severiano.	17, 3
Severo.	6, 3, 18, 3, 28, 4, 1, 5.
	27, 6, 22, 9
Socio Senecioni.	13, 1
Soffio.	4, 4
Sparso.	5, 4, 3, 8
Spurinna.	17, 5
Spurinna & Coccia.	10, 3
Suetonio Tranquillo.	18, 1
Surz.	27, 7
T.	
Tacito.	13, 4, 9, 6, 16, 6, 20, 6.
	20, 7, 33, 7, 7, 8, 10, 9, 14, 9
Tironi.	1, 6, 22, 6, 5, 9
Titiano.	32, 9
Tranquilla.	8, 3, 11, 5, 34, 9
Triario.	23, 6.
V.	
Valenti.	24, 4
Valeriano.	25, 2, 4, 5, 14, 5
Valerio.	15, 2
Valerio Paulino.	16, 4.
Velio Cereali.	21, 4
Venatori.	20, 9
Vero.	3, 6
Voconio Romano, <i>Vile Romano</i> .	
Urso.	9, 4, 20, 5, 5, 6, 13, 6, 9, 8

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM
LIBER PRIMUS.

EPIST. I.

C. PLINIUS SECUNDUS
SEPTITIO SUO S.

P RÆ F A T I O.

REQUENTER hortatus es, ut episto-
las, si quas paulo accuratius scripsis-
sem, colligerem publicaremque. Col-
legi, non servato temporis ordine
(neque enim historiam componebam.)
sed ut quæque in manus venerat. Su-
perest ut nec te consilii, nec me pœ-
niteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas quæ adhuc
neglectæ jacent, requiram: & si quas addidero, non
supprimam. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

QUIA tardiolem adventum tuum prospicio, librum,
quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo.
Hunc rogo ex consuetudine tua & legas & emendes:

cò magis, quòd nihil antè peræque eodem ζῆλος scrip-
 pisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem,
 semper tuum, Calvum, nuper meum, figuris duntaxat
 orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos
 æquus amavit, assequi possunt. Nec materia ipsa
 huic (vereor ne improbè dicam) æmulationi repu-
 gnavit. Erat enim propè tota in contentione dicendi;
 quod me longè desidia indormientem excitavit, si
 modo is sum ego qui excitari possim. Non tamen
 omnino Marci nostri ληκύθης fugimus, quoties pau-
 lulum itinere decedere non intempestivis amœnitati-
 bus admonebamur. Acres enim esse, non tristès,
 volebamus. Nec est quòd putes me sub hac excep-
 tione veniam postulare. Immo, quo magis intendam
 limam tuam, constebor & ipsum me & contuberna-
 les ab editione non abhorreere, si modo tu fortasse
 errori nostro album calculum adjeceris. Est enim
 planè aliquid edendum, atque utinam hoc potissi-
 mum, quod paratum est, (audis desidia votum:)
 edendum autem ex pluribus causis: maxime quòd
 libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse,
 quamvis jam gratiam novitatis exuerint; nisi tamen
 auribus nostris bibliopola blandiuntur. Sed sanè
 blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia
 nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIUS CANINIO RUFO SUO S.

QUID agit Comum, tuæ meæque delicæ? quid
 suburbanum amœnissimum? quid illa porticus,
 verna semper? quid πλατάνων opacissimus? quid Eu-
 ripus viridis & gemmeus? quid subjectus & serviens
 lacus? quid illa mollis, & tamen solida, gestatio?
 quid balineum illud, quod plurimus sol implet &
 circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa
 paucorum? quid popinæ? quid cubicula diurna no-
 cturna? Possidentne te, & per vices partiuntur?

An, ut solebas, intentione rei familiaris obeunda, crebris excursionibus avocaris? Si te possident, felix beatusque es: sin minùs, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas; & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris. Hoc sit negotium tuum, hoc orium; hic labor, hæc quies: in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod sit perpetuò tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur: hoc nunquam tuum desinet esse, si semel cœperit. Seio quem animum, quod horret ingenium: tu modo enitereur tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV. PLIN. POMPEIÆ CELERINÆ, SOCRUI S.

Quantum copiarum in Otriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi verò etiam balineum, ex epistolis meis (nam jam tuis opus non est) una illa brevis & vetus sufficit. Non, mehercule, tam mea sunt quæ mea sunt, quam quæ tua. Hoc tamen differunt, quòd sollicitius & intentius tui me, quàm mei excipiunt. Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra diverteris, quod velim facias: primum ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me securè ac propè negligenter expectant. Nam initium dominorum apud servos ipsa consuetudine metus exolefcit: novitatibus excitantur, probatique dominis per alios magis quam per seipfos laborant. Vale.

V. C. PLINIUS VOCONIO ROMANO SUO S.

Vidistine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quàm sub Ne-

rone, sed testiora. Cœpit vereri, ne sibi irasceres: nec fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte: aded ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum infestatur, atque etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adjicit, Vitelliana cicatrice stigmosum. Agnoscis eloquentiam Reguli. Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis? nunquid ego aut Crasso aut Camerino malestus sum?* quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc me Regulus dolenter tulisse credebat, ideoque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiscebatur, quàm capitaliter ipsum me apud Centumviros laceßisset. Aderam Arionilla, Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur [nos] in parte causæ sententia Metii Modesti, optimi viri: is tunc in exilio erat, a Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus, *Quæro* (inquit) *Secunde, quid de Modesto sentias.* Vides, quod periculum, si respondiſsem, Bene: quod flagitium, si, Malè. Non possum dicere aliud tunc mihi quàm deos adfuisse. Respondebo, inquam, quid sentiam, si de hoc Centumviri judicaturi sunt. Rursus ille, *Quæro quid de Modesto sentias.* Iterum ego, Solebant testes in reos, non in damnatos, interrogari. Tertio ille, Non jam quid de Modesto, sed quid de pietate Modesti sentias quæro. Quartis, inquam, quid sentiam? At ego, ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum est. Conticuit: me laus & gratulatio sequuta est; quod nec famam meam aliquo responso, utili fortasse, inhonesto tamen, læseram; nec me laqueis tam insidiosa interrogationis involveram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Cæciliam Celerem; mox Fabium Justum rogat, ut me sibi reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic suppliciter (ut est quum timer, abjectissimus) Rogo manè videas Plinium domi: sed planè manè; neque enim diutius ferre sollicitudinem

possum; & quoquo modo efficias, ne mihi irascatur Evigilaveram. Nuntius a Spurinna; Venio ad te. Imo ego, Ad te. Coimus in porticum Liviar; quum alter ad alterum tenderemus, exponit Reguli mandata, addit preces suas, ut decebat optimum virum pro dissimillimo, Parce, inquires. Cui ego, Dispicies ipse quid renuntiandum Regulo putes. Te decipi a me non oportet. Expecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quidquid ille decreverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me comitem, decet. Paucos post dies ipse me Regulus convenit in pratoris officio: illuc me persequutus secretum petit. Ait, timere se ne animo meo penitus hæretet quod in centumviralijudicio aliquando dixisset, quum responderet mihi & Satrio Rufo, *Satrius cui est cum Cicerone æmulatio, & qui contentus non est eloquentia seculi nostri.* Respondi, nunc me intelligere malignè dictum, quia ipse confiteretur; ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, mihi cum Cicerone æmulatio, nec sum contentus eloquentia seculi nostri. Nam stultissimum credo, ad imitandum non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus judicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti quid de Metii Modesti pietate sentirem? Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper. Hæsitabundus inquit, Interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto. Vide hominis crudelitatem, qui se non dissimulet exuli nocere voluisse. Subjunxit egregiam causam; Scripsit, inquit, in epistola quadam, quæ apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus. quod quidem Modestus verissimè scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longius, ut mihi omnia libera servarem dum Mauricus venit. Nec me præterit esse Regulum *δυνασάτορον*. Est enim locuples, factiosus; curatur a multis, timetur a pluribus, quod plerumque fortius amore est.

Potest tamen fieri ut hæc concussa labantur. Nam gratia malorum tam infida est, quam ipsi. Verum, ut idem sapius dicam, exspecto Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex præteritis providere. Mihi & tentandi aliquid & quiescendi illo auctore ratio constabit. Hæc tibi scripsi, quia æquum erat te pro amore mutuo non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

VI. C. PLIN. CORNELIO TACITO
SUO S.

Ridebis, & licet, rideas. Ego Plinius ille, quem nôsti, apud tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen ut omnino ab inertia mea & quiete discederem, ad retia sedebam: erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stylus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est quod contemnas hoc studendi genus. Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis exciteatur. Jam undique silvæ & solitudo, ipsumque illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde quum venabere, licebit auctore me, ut panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quàm Minervam inerrare. Vale.

VII. C. PLIN. OCTAVIO RUFO
SUO S.

Vide in quo me fastigio collocâris, quum mihi idem potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Jovi opt. max.

Ἰὼ δ' ἵπτεον μὲν ἰδὼκε πατὴρ, ἵπτεον δ' αἰνέδουεν·

Nam ego quoque simili nūtu ac renūtu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, præsertim te exigente, excusare Baticis contra unum hominem advocatōnem: ita nec fidei nostræ, nec constantiæ quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam. Neque enim tantopere mihi considerandum est, quid vir optimus in præsentia velis, quàm quid semper sis probaturus. Me circa idus Octobres spero Romæ futurum, eademque hæc præsentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc jam licet spondeas de animo meo,

Ἡ, καὶ αὐταὶν ἐν' ὀφύσιν ἔσσι Κεοίον.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hæc sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Baticos adsim. Penè præterii quod minime prætereundum fuit, accepisse me careotas optimas, quæ nunc cum ficis & boletis certamen habent. Vale.

VIII. C. PLINIUS POMPEIO SATURNINO SUO S.

PERopportune mihi redditæ sunt literæ tuæ, quibus flagitabas ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, quum ego id ipsum destinassetem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti, pariterque & tibi veniam recusandi laboris, & mihi exigendi verecundiam sustulisti. Nam nec me timidè uti decet eo quod oblatum est: nec te gravari quod depoposcisti. Nec est tamen quod ab homine desidiōso aliquid novi operis expectes. Periturus sum enim, ut rursus

C. PLINII EPIST.

vac sermoni quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, jam quædam adnotasse, sed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum universitati ejus attendas, verum etiam particulas qua soles lima persequaris. Erit enim & post emendationem liberum nobis vel publicare vel continere. Quinimo fortasse hanc ipsam cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet, quæ aut indignum editione, dum sæpius retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipsum experitur, efficiet. Quanquam hujus cunctationis mea causa non tam in scriptis quam in ipso materia genere consistunt. Est enim paulo quasi gloriosius & elatius. Onerabit hoc modestiam nostram, etiamsi stylus ipse fuerat pressus demissusque, propterea quod cogimur cum de munificentia parentum nostrorum, tum de nostra disputare. Anteceptus hic & lubricus locus est, etiam quum illi necessitas lenocinetur. Etenim si alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere ne molesta videatur oratio de se aut de suis differentis? Nam cum ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus: atque ea demum rectè facta minus detorqueamus & carpiamus, quæ in obscuritate & silentio reponuntur. Quæ ex causa sæpe ipse mecum, Nobisne tantum quicquid illud est, composuisse, an & aliis debeamus, ut nobis? Admonet istud quoque, quod pleraque quæ sunt agenda rei necessaria, eadem peracta nec utilitatem parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius exempla reperamus, quid utilius fuit quam munificentia rationem etiam stylo prosequi? Per hoc enim assequabamur, primum ut honestis cogitationibus immoraremur: deinde ut pulchritudinem illarum longiore tractatu pervideremus: postremo, ut subita largitionis comitem poenitentiam caveremus. Nascebatur ex his exercitatio quædam contemnenda pecuniæ. Nam quum omnes homines ad custodiam ejus na-

tura reſtrinxerit, nos contrà multum ac diu penſi-
tus amor liberalitatis communibus avaritiæ vincu-
lis eximebat: tantoque laudabilior munificentia no-
ſtra fore videbatur, quòd ad illam non impetu quo-
dam ſed conſilio trahebamur. Accedebat his cauſis,
quòd non ludos aut gladiatores, ſed annuos ſum-
ptus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculo-
rum porro & aurium voluptates adèd non egent
commendatione, ut non tam incitari debeant orati-
one quam reprimi. Ut verò aliquis libenter educa-
tionis tædium laboremque ſuſcipiat, non præmiis
modò, verum etiam exquisitis adhortationibus im-
petrandum eſt. Nam ſi medici ſalubres, ſed volup-
tate carentes cibos, blandioribus alloquiis proſe-
quuntur, quantò magis decuit publicè conſulentem
utiſſimum munus, ſed non perinde populare, com-
mitate orationis inducere? Præſertim quum eniten-
dum haberemus, ut quod parentibus datur, & orbis
probaretur, honoremque paucorum cæteri patientes
expeſtarent & mererentur. Sed ut tunc communi-
bus magis commodis quàm privatæ jactantiæ ſtude-
bamus, quum intentionem effectumque muneris no-
ſtri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi
veremur, ne fortè non aliorum utilitatibus, ſed pro-
pria laudi ſerviſſe videamur. Præterea meminimus,
quantò majore animo honeſtatis fructus in conſci-
entia quàm in fama reponatur. Sequi enim gloria,
non appeti, debet: nec, ſi caſu aliquo non ſequatur,
idecirco quod gloriam non meruit, minùs pulchrum
eſt. Ii verò qui benefacta ſua verbis adornant, non
ideo prædicare quia fecerint, ſed ut prædicarent, fe-
ciſſe creduntur. Sic, quod magnificum referre ali-
ſuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente, vanefcit. Ho-
mines enim quum rem deſtruire non poſſunt, jacta-
tionem ejus inceſſunt. Ita ſi ſilenda feceris, factum
ipſum: ſi laudanda, quòd non ſileas ipſe, culparis.
Me verò peculiaris quædam impedit ratio. Etenim
hunc ipſum ſermonem non apud populum, ſed apud

decutiones habui; nec in propatulo, sed in curia. Vereos ergo ut sit satis congruens, quum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione sectari; quumque plebem ipsam cui consulebatur, limine curiæ parietibusque discreverim, ne quam in speciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam ad quos ex munere nostro nihil pertinet præter exemplum, velut obvia ostentatione conquirere. Habes cunctationis meæ causas; obsequar tamen consilio tuo, cuius mihi auctoritas pro ratione sufficit. Vale.

IX. C. PLIN. MINUTIO FUNDANO SUO S.

Minum est, quàm singulis diebus in urbe ratio aut constet aut constare videatur, pluribus cunctisque non constet. Nam, si quem interroges, *Hodie quid egisti?* respondeat; *Officio togæ virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentavi; ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, in consilium rogavit.* Hæc quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur, multò magis quum secesseris. Tunc enim subit recordatio, Quot dies quàm frigidis rebus absumpsi? Quod evenit mihi postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cuius futuris animus sustinetur. Nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse poeniteat. Nemo me apud quemquam sinistris sermonibus carpit; neminem ipse reprehendo, nisi unum me, quum parum commodè scribo: nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. O rectam sinceramque vitam! ô dulce otium, honestumque, ac penè omni negotio pulchrius! ô mare, ô litus, verum secretumque *muoiov*! quàm multa invenitis, quàm multa distatis! Proinde tu quoque strepitum istum inanemque

difcursum, & multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, reque studiis vel otio trade. Satiùs est enim, ut Attilius noster eruditissimè simul & facerissimè dixit, otiosum esse, quàm nihil agere. Vale.

X. C. PLIN. ATRIO CLEMENTI SUO S.

SI quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maximè floret. Multa claraque exempla sunt. Suffecerit unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, quum adolescentulus militarem, penitus & domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obuius & expositus, plenusque humanitate quam præcipit. Atque utinam sic ipse quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas miror, quia magis intelligo: quamquam ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex judicare, ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent & elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant & efficiant. Disputat subtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Platoniam illam sublimitatem & latitudinem effingit. Sermo est copiosus & varius: dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demissus capillus, ingens & eana barba. Quæ licet fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in vultu, nulla tristitia, multum severitatis: reverentis occursum, non reformides. Vitæ sanctitas summa, comitas par. Insectatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus & pendens: & persuadere tibi, etiam quum persuaserit, cupias. Jam verò liberi

tres, duo mares, quos diligentissime instituit. Socrer Pompeius Julianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus & clarus, quod ipse provinciarum princeps hunc inter altissimas conditiones generum, non honoribus principem, sed sapientia, elegit; Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quod non licet? Nam distringor officio ut maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas: scribo plurimas, sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam (nam id ipsum quandoque contingit) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur: affirmat etiam esse hanc philosophiam, & quidem pulcherrimam, partem, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere & exercere iustitiam, quaeque ipsi doceant, in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet, satius esse ista facere quam cum illo dies totos audiendo discendoque consumere. Quod magis te, cui vacat, hortor, quum in urbem proximè veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego (ut multi) invideo aliis bonum, quo ipse careo; sed contra sensum quandam voluptatemque percipio, si ea quae mihi denegantur, amicis video superesse. Vale.

XI. C. PLIN. FABIO JUSTO SUO S.

Olim nullas mihi epistolas mittis. Nihil est, (inquis) quod scribam. At hoc ipsum scribe, nihil esse quod scribas: vel solum illud, unde incipere priores solent, *Si vales, bene est; ego valeo*. Hoc mihi sufficit; est enim maximum. Ludere me putas: sermo peto. Fac sciam quid agas: quod sine sollicitudine summa nescire non possum. Vale.

XII. C. PLIN. CALESTRIO TIRONI SUO S.

Jacturam gravissimam feci, si jactura dicenda est tantum viri amissio. Decessit Corellius Rufus, & qui-

dem sponte: quod dolorem meum exulcerat: Est enim luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcumque in illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est; in iis verò quos accersita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem summa ratio, quæ sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulit: quanquam plurimas vivendi causas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem: præterea filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine confictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & tricesimo anno (ut ipsum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi; nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc abstinencia, sanctitate, quoad viridis ætas, vicit & fregit: novissimè cum senectute ingravescentem, viribus animi sustinebat. Quum quidem incredibiles cruciatus & indignissima tormenta pateretur (jam enim dolor non pedibus solis, ut prius, insidebat, sed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in suburbano jacentem. Servi e cubiculo recesserunt. Habebat enim hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus: quin etiam uxor (quamquam omnis secreti capacissima) digrediebatur. Circumtulit oculos, & *Cur (inquit) me putas hos tantos dolores tamdiu sustinere: ut, scilicet, isti latroni vel uno die supersim. Didisses huic animo par corpus, fecisset quod optabat.* Affuit tamen deus voto, ejus ille compos, ut jam securus liberque moriturus, multa illa viræ, sed minora, retinacula abruptit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare tentavit; perseverantem constantia fugit. Jam dies alter, tertius, quartus, abstinere cibo. Misit ad me uxor ejus Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nun-

tio, destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filia precibus flecti; solum superesse me, a quo revocari posset ad vitam. Cueurri: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Julius Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat sanè medico admoventi cibum, *Kinepina*. quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum desiderii reliquit. Cogito quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum septimum & sexagesimum, quæ ætas etiam robustissimis satis longa est: scio. Evasis perpetuam valetudinem: scio. Decessit superstitibus suis, flore republica, quæ illi omnibus suis carior erat: & hoc scio. Ego tamen, tanquam & juvenis, & fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitam, meum testem, rectorem, magistrum. In summa dicam quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi; Vereor ne negligentius vivam. Proinde adhibe solatia mihi: non hæc, *Senex erat, Infirmus erat* (hæc enim novi) sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audiui, quæ legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII. C. PLINIUS SOSIO SENECA- ONISUO S.

Magnum proventum poetarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies quo non recitaret aliquis. Juvat me quod vigent studia, profuerunt se ingenia hominum & ostentant: tamen ad audiendum pigre coitur. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendis fabulis conterunt, ac subinde sibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte eolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt; nec tamen permanent, sed ante si-

nem recedunt, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. At hercule memoria parentum Claudium Casarem ferunt, quum in palatio spatiaretur, audissetque clamorem, causam requisisse; quumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multò antè rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdidit, perdidisse. Sed tantò magis laudandi probandique sunt, quos a scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem propè nemini defui. Erant sanè plerique amici. Neque enim quisquam est ferè qui studia, ut non simul & nos amet. His ex causis longius quàm destinaveram, tempus in urbe consumpsi. Possum jam repetere secessum, & scribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuisse sed creditor. Nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

XIV. C. PLINIUS JUNIO MAURICO SUO S.

PETIS ut fratris tui filia prospiciam maritum: quod meritò mihi potissimum injungis. Scis enim quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque: quibus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus ut laudandus viderer, effecerit. Nihil est quod a te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honestius a me suscipi possit, quàm ut eligam juvenem ex quo nasei nepores Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quærendus fuisset, nisi paratus & quasi provisus esset Minutius Acilianus; qui me ut juvenis juvenem (est enim minor pauculis annis) familiarissimè diligit, reveretur ut senem. Nam ita a me formari & institui cupit, ut ego a vobis solebam. Patria est ei Brixia,

ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquæ retinet ac servat. Pater Minutius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: allectus a Divo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem huic nostræ, ambitioni dicam an dignitati? constantissimè prætulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam, e municipio Patavino. Nôsti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide propè singulari. In summa, nihil erit in domo tota quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano verò ipsi plurimum vigoris & industriæ: quanquam in maxima verecundia Quæsturam, tribunatum, præturam honestissimè percurrit, ac jam pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa: est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam senatorius decor. Quæ ego nequaquam arbitror negligenda, debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio an adjiciam, esse patri ejus amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quærimus generum, silendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quæ vel imprimis census hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum viderur. Et sanè de posteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulgisse amoris meo, supraque ista quàm res patitur sustulisse: at ego fide mea spondeo, futurum ut omnia longè ampliora quàm a me prædicantur, invenias. Diligo quidem adolescentem ardentissimè, sicut meretur: sed hoc ipsum amantis est, non onerare eum laudibus. Vale.

XV. PLIN. SEPTITIO CLARO SUOS.

HEus tu, promittis ad cœnam, nec venis. dicitur jus, ad assen impendium reddes, nec id modi-

cum
ova
que
fercu
non
rem,
At
Gad
Dur
tame
stud
nusq
expe
mih

XVI

A

tequ
mult
possi
dent
five
tent
& ar
quoe
&en
man
rum
ria
vel f
rand
bus
add
[me
nis,
pera
dam

cum: Paratae erant lactuca singulae, cochlear terna, ova bina, alica cum mulso & nive. (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis quae perit in ferculo) olivae Batricae, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comœdum, vel lectorem, vel lyristen, vel (quae mea liberalitas) omnes. At tu apud nescio quem, ostrea, vulvas, echinos, Gaditana maluisti. Dabis poenas, non dico quas. Durè fecisti; invidisti, nescio an tibi, certè mihi, sed tamen & tibi. Quantum nos lussissemus, risissemus, studissemus! Potes apparatus coenare apud multos: nusquam hilariùs, simpliciùs, incautiùs. In summa, experire. Et nisi postea te aliis potiùs excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

XVI. C. PLINIUS EURICIO SUO S.

A Mabam Pompeium Saturninum, hunc dico nostrum: laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem quàm varium, quàm flexibile, quàm multiplex esset: nunc veid totum me tenet, habet, possidetque. Audivi causas agentem acriter & ardentem, nec minùs politè & ornate: sive meditata sive subita proferret. Adsunt aptae crebraeque sententiae, gravis & decora constructio, sonantia verba & antiqua. Omnia hæc mirè placent, cum impetu quodam & fulmine prævehuntur: placent si retractentur. Senties quod ego, quum orationes ejus in manus sumptis; quas faciliè cuilibet veterum, quorum est æmulus, comparabis. Idem tamen in historia [tibi] magis satisfacièt vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore etiam & sublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem quae in orationibus vis est: pressior tamen, & circumscriptior, & adductior. Præterea facit versus quales Catullus [meus] aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inserit sanè, sed data opera, molliusculos leniusculosque, duriusculos quosdam: & hoc, quasi Catullus [meus] aut Calvus.

Legit mihi nuper epistolas, quas uxoris esse dicebat, Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi; quæ siue uxoris sunt, ut affirmat, siue ipsius, ut negat, pari gloria dignus est, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam polirantque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum: eundem antequam scribam, eundem quum scripsi, eundem etiam quum remitto, non tanquam eundem, lego. Quod te quoque ut facias & hortor & monco. Neque enim debet operibus ejus obesse quod vivit. An si inter eos quos nunquam vidimus, florisset, non solum libros ejus, verum etiam imagines conquireremus, ejusdem nunc honor præsentis & gratia quasi satietate languescet? At hoc pravum malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, audire, completi, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIUS CORN. TITIANO
SUO S.

EST adhuc curæ hominibus fides & officium: sunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum & magna laude dignum, amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Est omnino Capitori in usu claros viros colere. Mirum est qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi potest, habeat. Idem clarissimi cujusque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati Capito prospexit pariter & suæ. neque enim magis decorum & insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale,

XVIII. C. PLINIUS SUETONIO
TRANQUILLO SUO S.

Scribis te perterritum somnio, vereri ne quid adversi in actione patiaris: rogas ut dilationem peram, & pauculos dies. Cerrè proximum excusum difficile est: sed experiar.

---- καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐν Διὶ ἐστίν.

Refert tamen, eventura soleas, an contraria somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Susceperam causam Julii Pastoris, quum mihi quiescenti visa est socrus mea advoluta genibus ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescentulus adhuc: eram in quadruplici iudicio: eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Caesaris amicos: quæ singula excutere mentem mihi post tam triste somnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud,

Εἰς οἴκῳ ἀρεῖας ἀμυνάδας περὶ πατρὸς.

Nam mihi patria (& si quid carius patria) fides videbatur. Prosperè cessit: atque adeò illa actio mihi aures hominum, illa januam famæ patefecit. Proinde dispice, an tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum veritas: aut, si tutius putas, illud cautissimi cuiusque præceptum. Quod dubitas ne feceris, id ipsum rescribe. Ego aliquam stropham inveniam: agamque causam tuam, ut ipsam agere, quum tu voles, possis. Est enim sanè alia ratio tua, alia mea fuit. Nam iudicium centumvirale differri nullo modo, istud ægrè quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX. C. PLIN. ROMANO FIRMO
SUO S.

Municeps tuus, & condiscipulus, & ab ineunte ætate contubernalis; pater tuus & matri & avunculo meo; mihi etiam, quantum ætatis diversitas

passa est, familiaris: magnæ & graves causæ cur suscipere & augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum satis indicat quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates ccc millia nummum. Te memorem hujus muneris amicitia nostræ diuturnitas sponder. Ego ne illud quidem admoned, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, ut dignitate a me data quàm modestissimè, ut a me data utare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

XX. PLIN. COR. TACITO SUO S.

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil æquè in causis agendis ut brevitatis placent. Quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat, alioqui prævaricatio est, transire dicenda; prævaricatio etiam, cursim & breviter attingere quæ sint inculcanda, insigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quadam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo non istu magis quàm mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit: ac mihi ex Græcis orationes Lysia ostentat: ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sanè plurimæ sunt circumcisæ & breves: ego Lysia Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque præterea: Gracchis, & Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cælium, in primis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur esse quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque quod major. Vides ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modò sint decoræ, nihil magis quàm amplitudo commendat: idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam

& pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ a me in eandem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit, ut contendat hos ipsos, quorum orationibus nitar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego contrà puto. Testes sunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Muræna, pro Vareno: in quibus brevis & nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse: quum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, se totam causam veteri instituto solum perorasse, & pro Cornelio quatrinduo egisse: ne dubitare possimus, quæ per plures dies, ut necesse erat, latius dixerit, postea recisa ac purgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallar) persuasum habeo, posse fieri ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio, non posse non bonam actionem esse quæ sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, & quasi ἀρχιτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, Artificem quemnam? rectè admones. Polyletum esse dicebant. Sequitur ergo ut actio sit absolutissima, quæ maximè orationis similitudinem exprefferit, si modò justum & debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla orationis, maxima judicis culpa est. Ad sunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, sed copiam, hoc est, diligentiam, suadent: quam præstare nisi in angustissimis causis non potest brevitatis. Adjiciam quod me docuit usus, magister egregius; frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movere: ac plerumque parvæ res maximas trahunt. Varia sunt hominum judicia, variæ voluntates: inde qui eandem causam simul audierunt, sæpe diversum, interdum idem, sed ex di-

verſis animi motibus ſentiunt. Præterea ſua quiſque inventioni favet, & quaſi fortiffimum complectitur, quum ab alio dictum eſt quod ipſe prævidit. Omnibus ergo dandum eſt aliquid quod teneant, quod agnoſcant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum ſimul adeſſemus, Tu omnia quæ ſunt in cauſa, putas exequenda: ego jugulum ſtatim video, hunc premo; (premit ſanè quod eligit, ſed in eligendo frequenter errat.) Reſpondi, poſſe fieri ut genu eſſet, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego (inquam) qui jugulum perſpicere non poſſum? omnia perſento, omnia experior, πάντα denique λίδον κινῶ. Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuſta, nec arbuſta tantum, verum etiam campos curo & exerceo: utque in iſtis campis non far aut ſiliginem ſolam, ſed ordeum, fabam, ceteraque legumina ſcio: ſic in actione plura quaſi ſemina latius ſpargo, ut quæ provenerint colligam. Neque enim minus imperſpicua, incerta fallaciaque ſunt iudicium ingenia, quam tempeſtatum terrarumque. Nec me præterit, ſummum oratorem Periclem ſic a comico Eupolide laudari,

----- πρὸς δὲ γ' αὖ τέτρω τὰχ' ἢ
Πειθῶ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χεῖλεσιν.
Οὕτως ἐκίλει, καὶ μὲν ὦρ' ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροαμένοις.

Verum huic ipſi Pericli nec illa πειθῶ, nec illud ἐκίλει brevitate, vel velocitate, vel utraque (diſſerunt enim) ſine facultate ſumma contigiffet. Nam delectare, perſuadere, copiam dicendi ſpatiumque deſiderant: relinquere verò aculeum in audientium animis is demum poteſt qui non pungit, ſed inſigit. Adde quæ æquè de eodem Pericle comicus alter,

Ἦσαντ', ἐβρόντα, ζυνεύκα τῷ Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abſciſſa, ſed lata, & magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miſcet. Optimus tamen modus eſt:

quis r
infra
effuſi
modic
Alius
æquè
car. q
ingen
illum

Ka

non q
μὲν,

lam

bram

leſten

[quid

quaſi

in co

cere,

tenti

nè c

dere

in ta

inde

vi ep

dicu

Nun

epiſt

poſu

XX

U

quia
quo
eſſe

quis negat? sed non minùs non servat modum qui infra rem quàm qui supra: qui adstrictius quàm qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodicè & redundanter, ita hoc jejunè & infirmè. Alius excessisse materiam, aliud dicitur non implèsse. æquè uterque, sed ille imbecillitate, hic viribus peccat. quod cerre etsi non limatioris, majoris tamen ingenii indicium est. Nec verò quum hæc dico, illum Homericum ἀμετροειπήν probo, sed hunc,

Καὶ ἔπεια νηράδεσσιν ἰοικόντα χειμερίοισιν·

non quia non & ille mihi validissimè placeat, *παύει μιν, ἀλλὰ μάλα λιγίως*. Si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hybernis, id est, crebram, assiduam & largam, postremò divinam & ecclestem, volo. At est gratior multis actio brevis. Est [quidem] sed inextibus, quorum delicias desidiamque, quasi iudicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter [dicere,] sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu. sed planè cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror in tanta re, ratione quàm auctoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ipsum quam voles brevi epistola, sed tamen scribe, (confirmabis enim iudicium meum:) si verò errare, longissimam para. Num corrupe te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolæ necessitatem; si dissentires, longissimæ, imposui? Vale.

XXI. C. PLINIUS PLINIO PATRINO SUO S.

UT animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas) sed quia tantum quantum ego, sapi: quanquam hoc quoque multum est. Omissis jocos, credo decentes esse servos qui sunt empti mihi ex consilio tuo:

supereſt ut frugi ſint: quod de venalibus, melius auribus quàm oculis iudicatur. Vale.

XXII. C. PLINIUS CATILIO SE-
VERO SUO S.

DIU jam in urbe hæreo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Ariftonis, quem ſingulariter & miror & diligo: nihil eſt enim illo gravius, ſanctius, doctius: ut mihi non unus homo, ſed literæ ipſæ omneſque bonæ artes in uno homine ſummum periculum adire videantur. Quàm peritus ille & privati juris & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil eſt quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit. mihi certè, quoties aliquid abditum quæro, ille theſaurus eſt. Jam quanta ſerm nibus ejus fides? quanta auctoritas? quàm preſſa & decora cunctatio? quid eſt quod non ſtatim ſciat? & tamen plerumque hæſitat: dubitat, diverſitate rationum; quas acri magnoque iudicio ab origine cauſiſque primis repetit, diſcernit, expendit. Ad hæc quàm parcus in viſtu? quàm modicus in cultu? Soleo ipſum cubiculum ejus, ipſumque lectum, ut imaginem quandam priſcæ frugalitatis, aſpicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert: recteque facti, non ex populi ſermone mercedem; ſed ex facto petit. In ſumma, non facile quis quenquam ex iſtis qui ſapientiæ ſtudio habitu corporis præ ſe ferunt, huic viro compararit. Non quidem gymnaſia ſeſtatur aut porticus, nec diſputationibus longis aliorum otium ſuumque delectat: ſed in toga negotiiſque verſatur: multos advocatone, plures conſilio juvat. Nemini tamen iſtorum caſtitate, pietate, juſtitia, fortitudine, etiam primo loco ceſſerit. Mirareris, ſi intereſſes, qua patientia hanc ipſam valetudinem toleret, & dolori reſiſtat, ut ſitim differat, ut incredi-

incredibilem febrium ardorem immotus opertusque transmittat. Nuper me paucosque mecum, quos maximè diligit, advocavit: rogavitque ut medicos consuleremus de summa valetudinis, ut, si esset insuperabilis, sponte exiret e vita: sin tantum difficilis & longa, resisteret maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filia lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modò non essent inanes, voluntaria morte defereret. Id ego arduum in primis & præcipua laude dignum puto; nam impetu quodam & instinctu procurrare ad mortem, commune cum multis: deliberare verò, & causas ejus expendere, utque suaserit ratio, vitæ mortisque consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest ut promissis deus adnuat, tandemque me hac solitudine exolvat: qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est libellos & pugillares, studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scribere aut assidenti vacat, aut anxio libet. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in postremum destinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed latioribus epistolis, scribe. Erit confusio meæ non mediocre solatium, si tu nihil quæreris. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPEIO FALCONI SUO S.

Consulis an existimem te in tribunatu causas agere debere. Plurimum refert quid esse tribunatum putes: inanem umbram, & sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, & quam in ordinem cogi ut a nullo, ita ne a se quidem deceat. Ipse quum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed tanquam essem, abstinui causis agendis: primum, quòd deforme arbitrabar, cui assurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare: & qui jubere posset tacere

quemcunque, huic silentium clepsydra indici: & quem interfari nefas esset, hunc etiam convitia audire: & si inulta pateretur, inertem: si ulcisceretur, insolentem videri. Erat hic quoque ætus ante oculos, si fortè me appellâset vel ille cui adessem, vel ille quem contra intercederem & auxilium ferrem, an quiescerem fileremque, & quasi ejurato magistratu privatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere quàm paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum interest quid esse tribunatum putes: quam personam tibi imponas, quæ sapienti viro ita apranda est ut perferatur. Vale.

XXIV. C. PLIN. BEBIO HISPANO
SUO S.

TRanquillus, contubernalis meus, vult emere agellum quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum est emat. Ita enim delectabit emisse. Nam mala emptio semper ingrata est, eò maximè quod exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello (si modò arriserit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis quam distringat. Scholasticis porro studiosis, ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque semitam terere, omnesque viticulas suas nôsse & numerare arbusculas possint. Hæc tibi exposui, quò magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si prædiolum istud quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut poenitentia locum non relinquat. Vale.

LIBER II.

I. C. PLINIUS (VOCONIO) ROMANO SUO S.

OST aliquot annos insignē, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Virginii Rufi, maximi & clarissimi civis, & perinde felicitis. Trīginta annis gloriæ suæ supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, & posteritati suæ interfuit. Persundus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, quum principis noluisset. Cæsares, quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit; reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc ipsū honorem publici funeris reservatus. Annum tertium & octogesium excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma valetudine: nisi quod solebant manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam quum vocem præpararet, asturus in consulatu principi gratias, liber, quem fortè acceperat grandiorē, & senī & stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per levē & lubricum pavimentum fallente vestigio cecidit; coxamque fregit, quæ parū aptè collocata, reluctantē atarē, malē coit. Hujus viri exequiæ magnum ornamentum principi, magnum seculo, magnum etiam foro & rostris attulerunt. Laudatus est a consule Cornelio Tacito. Nam hic supremus felicitati ejus

cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusavit. Nobis tamen quærendus ac desiderandus est, ut exemplar ævi prioris: mihi verò præcipuè, qui illum non solum publicè, sed etiam privatim quantum admirabar, tantum diligebam: primum quòd utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam possessionesque conjunctæ. Præterea quòd ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit, sic ad omnes honores meos ex secessibus accurrit, quum jampridem ejusmodi officiis renuntiasset: sic illo die quo sacerdotes solent nominare quos dignissimos sacerdotio judicant, me semper nominabat. Quinetiam in hac novissima valetudine veritus ne fortè inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus judicio senatûs constituebantur, quum illi tot amici senes consularesque superessent, me hujus ætatis per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis, Etiam si filium haberem, tibi mandarem. Quibus ex causis necesse est tanquam immaturam mortem ejus in sinu tuo desiccam: si tamen fas est aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quàm vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video, Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, alloquor, teneo: cui fortasse cives aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus; gloria neminem. Vale.

II. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Ira scôr: nec liquet mihi an debeam, sed irascor. Scis quàm sit amor iniquus interdum, impotens sæpe, *μικραίνω* semper. Hæc tamen causa magna est, nescio an justa: sed ego, tanquam non minùs

iusta quàm magna sit, graviter irascor quòd a te tam-
diu literarum nullarum. Exorare me potes uno modo, si
nunc saltem plurimas & longissimas miseris. Hæc
mihi sola excusatio vera, ceterarum falsarum videbuntur.
Non sum auditorurus, Non eram Romarum, vel, Occu-
pator eram. illud enim nec dii sinant, ut Infirmi-
or. Ipse ad villam partim studiis, partim desidia
fruo: quorum utrumque ex otio nascitur. Vale.]

III. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Magna Isaurum fama præcesserat; major inventus
est. Summa est facultas, copia, ubertas; dicit
semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. Ser-
mo Græcus, immo Atticus. Præfationes tersæ, gra-
ciles, dulces; graves interdum & erectæ. Poscit con-
troversias plures, electionem auditoribus permittit,
sæpe etiam partes: surgit, amicitur, incipit statim
omnia, ac penè pariter, ad manum. Sensus recon-
diti, occurrant verba: sed qualia? quæ sita & excu-
ta, multa lectio in subitis, multa scriptio elucet.
Prooematur aptè: narrat apertè, pugnat acriter, col-
ligit fortiter, ornat excelsè: postremo docet, delectat,
afficit, (quod maxime dubites) crebra *ἐνθυμήματα*
[καὶ νοήματα]. syllogismi circumscripti & affecti: quod
stylo quoque assequi magnum est. Incredibilis me-
moria: repetit altius quæ dixit ex tempore, ne ver-
bo quidem labitur. Ad tantam *ἐξ* studio & exer-
citatione pervenit. Nam diebus & noctibus nihil al-
liud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexa-
gesimum excessit, & adhuc scholasticus tantum est.
Quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincer-
ius, aut melius. Nos enim qui in foro verisqueliti-
bus terimur, multum malitiarum, quamvis nolimus, ad-
discimus. Schola & auditorium, ut ficta causa, ita
res inermis, innoxia est: nec minus felix, senibus
præsertim. Nam quid in senectute felicius quàm
quod dulcissimum est in juvenia? Quare ego Isaurum
non disertissimum tantum, verum etiam beatissi-

num judico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus, ferreusque es. Proinde si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias veni. Nunquamne legisti, Gaditanum quendam, Titi Livii nomine gloriaque commotum, ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque ut viderat, abiisse? ἀφιλόκαλον, illiteratum, iners, ac penè etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, qua nulla est jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, Habeo hic quos legam, non minùs disertos. Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Præterea multò magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licèt acriora sint quæ legas, altius tamen in animo sedent quæ pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. Nisi verò falsum putamus illud Æschinis, qui quum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis: adjecisse fertur, *τί δὲ εἰ αὐτὸ πᾶσι Δυρίαι (τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντι) ἀκκρόεστε*: & erat Æschines, si Demostheni credimus, *μεγαλοφωνότατος*: fatebatur tamen longè melius eadem illa pronuntiâsse ipsum qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt ut audias, Iſaum: vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV. C. PLINIUS CALVINÆ S.

SI pluribus pater tuus, vel unicuilibet alii plus quàm mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum an adires hæreditatem etiam viro gravem: quum verò ego adductus affinitatis officio, dimissis omnibus qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus extiterim: quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam summam quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pigaus: cujus fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere: ad quod ne te verbis magis quàm rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferre jubeo. Nec est quod verearis ne

fit mihi ista onerosa donatio. sunt quidem omnino nobis modica facultates, dignitas sumptuosa, reditus, propter conditionem agellorum, nescio minoran incertior: sed quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur: ex qua velut e fonte liberalitas nostra decurrit. quæ tamen ita temperanda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda est in aliis, in te vero facile ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

V. C. PLINIUS LUPERCO SUO S.

Actionem & a te frequenter efflagratam, & a me sæpe promissam exhibui tibi, non tamen totam; adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quæ absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes; nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem sollicitudinem præstare deberem. Nam in ceteris actionibus existimatio hominum diligentia tantum & fides nostra, in hac etiam pietas subjicitur. Inde & liber crevit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, pariterque & defensionem ejus deservimus & gloriæ. Tu tamen hæc ipsa, quantum ratio exegerit, resecas. Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intelligo nobis commendationem [etiam] ex ipsa mediocritate libri petendam. Idem tamen qui a te hanc austeritatem exigo, cogor id quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quædam adolescentium auribus danda, præsertim si materia non refragetur: nam descriptiones locorum quæ in hoc libro frequentiores erunt, non historicè tantum, sed propè poëtice prosequi fas est. Quod tamen si quis extiterit qui putet nos lautius fecisse quàm orationis severitas exigit: hujus (ut ita dixerim) tristitiam reliquæ partes actionis exorare debebunt. Adnixi certè sumus ut quàmlibet diversa genera lectorum per plures dicendi species teneremus. Ac sicut

veremur ne quibusdam pars aliqua secundum suam
cujusque naturam non probetur: ita videmur posse
confidere ut universitatem omnibus varietas ipsa com-
mendet. Nam & in ratione conviviorum, quamvis a
plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cœ-
nam laudare omnes solemus: nec ea quæ stomachus
noster recusat, adimunt gratiam illis, quibus capitur.
Atque hæc ego sic accipi volo, non tanquam asse-
quutum esse me credam, sed tanquam assequi labo-
raverim: fortasse non frustra, si modo [tu] curam
tuam admoveris, interim istis, mox iis quæ sequun-
tur. Dices, te non posse satis diligenter id facere,
nisi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in
præsentia tamen & ista tibi familiariora fient, & quæ-
dam ex his talia erunt ut per partes emendari possint.
Etenim si avulsam statuæ caput aut membrum ali-
quod inspiceres, non tu quidem ex illo posses con-
gruentiam æqualitatemque deprehendere, posses ta-
men judicare an id ipsum satis elegans esset. Nec
alia ex causa principia librorum circumferuntur,
quàm quia existimatur pars aliqua etiam sine ceteris
esse perfecta. Longius me provexit dulcedo quædam
tecum loquendi: sed jam finem faciam, ne modum,
quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola
excedam. Vale.

VI. C. PLINIUS AVITO SUO S.

Longum est aliùs repetere, nec refert, quemadmo-
dum acciderit, ut homo minimè familiaris cœ-
narem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum &
diligentem; ut mihi, sordidum simul & sumptuo-
sum: nam sibi & paucis opima quædam, cæteris vi-
lia & minuta ponebat; vinum etiam parvulis la-
gunculis in tria genera descripserat, non ut potestas
eligendi, sed ne jus esset recusandi: & aliud sibi &
nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim ami-
cos habet) aliud suis nostrisque libertis. Animad-
vertit qui mihi proximus recumbebat, & an proba-

rem interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad coenam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exaquo quos mensa & toro æquavi. Etiamne liberos? Etiam. Convictores enim tunc, non liberos, puto. Et ille, Magno tibi constat. Minime. Qui fieri potest? Quia scilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, sed idem ego quod liberti. Et hercule, si gulæ temperes, non est onerosum, quod uraris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia quam aliena contumelia consulas. Quorsum hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam immensa luxuria specie frugalitatis imponat. Convenit autem amor in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum quam istam luxuriæ & sordium novam societatem: quæ cum sint turpissima discreta ac separata, turpius junguntur. Vale.

VII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Heri a Senatu Vestricio Spuriannæ, principe auctore, triumphalis statua decreta est: non ita ut multis qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt: verum ut illis qui decus istud sudore & sanguine & factis assequebantur. Nam Spurinna Bruæterum regem vi & armis induxit in regnum; ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. & hoc quidem virtutis præmium, illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cortio, quem amiserat absens, habitus est honor statuz. Rarum id in juvene: sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulnere magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cortius ipse tam clarum specimen

indolis dederat, ut vita ejus brevis & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriæ & dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est. Acuent ad bonas artes juventutem; adolescentibus quoque (digni sint modò) tanta præmia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos, & gaudia ex superstitiibus, & ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statua Cottii publicè lator, nec privatim minùs. Amavi consummatissimum juvenem tam ardentem, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commeare. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum levant, quantò magis ex quibus in celeberrimo loco non modò species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur? Vale.

VIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

STudes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum: nam lacus piscem, feras silvæ, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus affatim suggerunt. Sed sive omnia simul, sive aliquid facias, non possum dicere, invideo: angor tamen non & mihi licere quæ sic concupisco ut agri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arduissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto, nam veteribus negotiis nova accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis majus in dies occupationum ægmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIUS APOLLINARI
SUO S.

ANxium me & inquietum habet petitio Sextii Euri-
tii mei. afficior cura: & quam pro me solici-
tudinem non adii, quasi pro me altero patior: & a-
lioquin meus pudor, mea existimatio, mea dignitas
in discrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum a
Cæsare nostro, ego quaesturam impetravi: meo suf-
fragio pervenit ad jus tribunatus petendi, quem nisi
obtinet in senatu, vereor ut decepisse Cæsarem vide-
ar. Proinde adnitendum est mihi ut talem eum ju-
dicent omnes, qualem esse princeps mihi credidit.
Quæ causa si studium meum non incitaret, adjutum
tamen cuperem juvenem probissimum, gravissimum,
eruditissimum, omni denique laude dignissimum, &
quidem cum toto doma. Nam pater ejus Euritius
Clarus, vir sanctus, antiquus, disertus [atque] in a-
gendis causis exercitatus, quas summa fide, pari
constantia, nec verecundia minore defendit. Habet
avunculum C. Septirium, quo nihil verius, nihil sim-
plicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes
me certatim, & tamen æqualiter amant: omnibus
nunc ego in uno referre gratiam possum. Itaque
prendo amicos, supplico, ambio domos, stationes-
que circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia
valeam, precibus experior. Te quoque obsecro ut
aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes.
Reddam vicem, si reposces: reddam & si non re-
posces. Diligeris, coleris, frequentaris: ostende
modò velle te, nec deerunt qui quod tu velis, cupi-
ant. Vale.

X. C. PLINIUS OCTAVIO SUO S.

HOminem te patientem, vel potius durum ac penè
crudelem, qui tam insignes libros tamdiu tene-
as! Quousque & tibi & nobis invidebis? tibi, maxi-

mam laudem; nobis, voluptatem. Sine per ora hominum ferantur; iisdemque quibus lingua Romana spatiis pervagentur: magna etiam longaque expectatio est, quam frustrari adhuc & differre non debet. Enotuerunt quidam tui versus, & invito te claustra tua fregerunt: hos nisi retrahes in corpus, quandoque ut erroneos, aliquem cuius dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem; a qua asserere te hoc uno monumento potes: nam cetera, fragilia & caduca, non minus quam ipsi homines, occidunt desinuntque. Dices ut soles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, ut tantum curæ intentionisque suscipere & possint & velint; sed dispice ne sit parum providum, sperare ex aliis quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, ut voles: recita saltem, quò magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium quod ego olim pro te non temere præsumo. Imaginor enim qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat: quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector: sit modo silentium acre & intentum & cupidum ulteriùs audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quæ quum modum excedit, verendum est ne inertix & desidix vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Solet esse gaudio tibi si quid actum est in Senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secefferis, insidet tamen animo tuo maiestatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum est, personæ claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine æternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus proconsul præfuit, omiſsa defensione iudices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adesse provincialibus iussi, existimavimus fidei no-

stræ convenire, notum Senatui facere, excessisse Priscum immanitate & sævitia crimina quibus dari iudices possent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto Catus, deprecatusque est nequid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis suæ vela vir movendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamores: aliis cognitionem Senatûs lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum. Novissimè consul designatus Julius Ferox, vir rectus & sanctus, Mario quidem iudices interim censuit dando: evocandos autem quibus diceretur innocentium pœnas vendidisse. Quæ sententia non prævaluit modò, sed omnino post tantas dissensuiones fuit sola frequens: adnotatumque [est] experimentis, quòd favor & misericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim consilio & ratione, quasi restincta, confidunt. Unde evenit ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus cæteris dicere velit: patescit enim quum separaris a turba, contemplatio rerum quæ turba teguntur. Venerunt qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exilium equitis Romani, septemque amicorum ejus ultimam pœnam: Martianus unius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisse. erat enim fustibus cæsus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatûs mors opportuna subtraxit: Martianus introductus est absente Prisco. Itaque Turius Cerealis consularis jure senatorio postulavit ut Priscus certior fieret: sive quia miserabilior, sive quia invidiosior fore arbitrabatur, si præsens fuisset: sive (quod maximè credo) quia æquissimum erat commune crimen ab utroque defendi: & si dilui non potuisset, in utroque puniri. Dilata

res est in proximum senatum, cuius ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps præsidebat (erat enim consul;) ad hoc Ianuarius mensis cum [propter] cætera, tum præcipuè senatorum frequentia celeberrimus: præterea causæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio & fama, insitumque mortalibus studium magna & inusitata noscendi, omnes undique exci-
 verat. Imaginare quæ sollicitudo nobis, qui metus, quibus super tanta re in illo cœtu, præsentē Cæsare dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quinimo nusquam audiri benignius soleo; tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Observabatur præter illa quæ supra dixi, causæ difficultas: stabat modò consularis, modò septemvir epulonum, jam neutrum. Erat igitur perquam onerosum accusare damnatum: quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractæ damnationis miseratio tuebatur. Urcunque tamen animum cogitationemque collegi: cœpi dicere non minore audientium assensu quàm sollicitudine mea: Dixi horis pene quinque, nam decem clepsydris, quas spatiofissimas acceperam, sunt additæ quatuor. adedò illa ipsa, quæ dura & adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt. Cæsar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam (nimium est enim dicere sollicitudinem) præstitit, ut libertum meum post me stantem, sapius admoneret voci laterique consulerem: quum me vehementius pararet intendi quàm gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Missus deinde senatus, & revocatus in posterum [diem.] neque enim [jam] inchoari poterat actio, nisi [ut] noctis interventu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus: in illa vero causa omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissimè, &, quod eximium orationis ejus inest, σμυρῶς. Dixit pro Mario rursus Fronto Catius insigniter, utque jam locus ille poscebat, plus in precibus

rémporis quàm in defensione consumpsit. Huius
 actionem vespera inclufit: non tamen fic ut abrum-
 peret. Itaque in tertium diem probationes exierunt.
 Jam hoc ipfum pulchrum & antiquum, fenatum no-
 ÷te dimitti, triduo contineri. Cornutus Tertullus
 Cos. designatus, vir egregius, & pro veritate firmif-
 fimus, cenfuit feptingenta millia quæ acceperat Ma-
 rius, ærario inferenda: Mario urbe Italiæque inter-
 dicendum: Martiano hoc amplius, Africa. In fine
 fententiæ adjecit, quod ego & Tacitus injuncta ad-
 vocatione diligenter fortiterque functi eſſemus, ar-
 bitrari fenatum, ita nos feciſſe ut dignum mandatis
 partibus fuerit. Aſſenſerunt conſules designati, omnes
 etiam conſulares uſque ad Pompeium Collegam: ille
 & feptingenta millia quæ acceperat Marius, ærario
 inferenda, & Martianum in quinquennium relegan-
 dum: Marium repetundarum poenæ, quam jam paſ-
 ſus eſſet, cenfuit relinquendum. Erant in utraque
 ſententia multi, fortasſe etiam plures in hac vel
 ſolutiore vel molliore. nam quidam ex illis quoque
 qui Cornuto videbantur aſſenſi, hunc qui poſt ipſos
 cenſuerat, ſequebantur. Sed quum fieret diſceſſio,
 qui ſellis conſulum aſtiterant, in Cornuti ſententiam
 ire cœperunt: tum illi qui ſe Collegæ adnumerari
 patiebantur, in diverſum tranſierunt: Collega cum
 paucis relictus; multum poſtea de impulſoribus ſuis,
 præcipuè de Regulo, queſtus eſt, qui ſe in ſententia
 quam ipſe diſtaverat, deſeruiffet. Eſt alioqui Regu-
 lo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plu-
 rimum timeat. Hinc finis cognitionis ampliſſimæ:
 ſuper eſt tamen λειψύργιον non leve, Hoſtilius Firmi-
 nus, legatus Marii Priſci, qui permiſtus cauſæ, gra-
 viter vehementerque vexatus eſt. Nam & rationibus
 Martiani & ſermone quem ille habuerat in ordine
 Lepritanorum, operam ſuam Priſco ad turpiſſimum
 miniſterium commodâſſe, ſtipularuſque de Martiano
 quinquaginta millia denariûm probabatur: ipſe præ-
 terea accepiſſe ſeſtertiûm decem millia, ſordiffimo

quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vita hominis compti semper & pumicati non abhorrebat. Placuit, censente Cornuto, referri de eo proximo senatu. tunc enim, casu incertum, an conscientia, abfuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scribe: quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agunt, quid oves delicatissimæ. In summa, nisi æquè longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam expectes. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Λ *Εὐάγγελον* illud quod superesse Marii Prisci causæ proximè scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen & abrasum est. Firminus inductus in senatum respondit crimini noto: sequutæ sunt diversæ sententiæ consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum. Acutius Nerva, in sortitione provinciæ rationem ejus non habendam: quæ sententia, tanquam mitior, vicit, cùm sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius quàm exectum & exemptum honoribus senatoriis, labore & molestia non carere? quid gravior quàm tanta ignominia affectum, non in solitudine latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque præbere? Præterea, quid publicè minùs aut congruens aut decorum, [quàm] notatum a senatu in senatu sedere? ipsisque illis a quibus sit noratus, æquari? summotum a proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus judicare? damnatumque fardium, vel damnare alios vel absolvere? sed hoc pluribus [levius] visum est. Numerantur enim sententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inæquale, quàm æqualitas ipsa. nam cùm sit impar prudentia, par omnium jus est. Implevi promissum, priorisque epistolæ fidem exolvi; quam ex spatio temporis jam recepisse te colligo. Nam & festinanti & diligenti tabellario dedi: nisi quid impedimenti in via passus

est. Tux nunc partes ut primùm illam, deinde hanc remunereris literis, quales istinc redire uberrimæ possunt. Vale.

XIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

ET tu occasiones obligandi me avidissimè amplecteris, & ego nemini libentiùs debeo. Duabus ergo de causis a te potissimum petere constitui quod impetratum maximè cupio. Regis exercitum amplissimum: hinc tibi beneficiorum larga materia, longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos [quidem] multos. Malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit unus aut alter, ac potius unus. Is erit Voconius Romanus: pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imo pater alius. nam huic quoque nomine & pietate successit. Mater e primis [ipsa] citerioris Hispaniæ. Scis quod iudicium provinciæ illius, scis quanta sit gravitas: [ipse] flamen proximè fuit. Hunc ego, quum simul studeremus, arctè familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis: cum hoc seria, cum hoc jocos miscui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale jucundius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. Ad hoc ingentum excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut musas ipsas Latinè loqui credas. Amatur a me plurimùm, nec tamen vincitur. Equidem juvenis statim juveni quantum potui per ætatem avidissimè contuli, & nuper ab optimo principe trium liberorum ei jus impetravi: quod quanquam parcè & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulgit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo meliùs quàm ut augeam, possum, præfertim cum ipse illa tam gratè interpretetur, ut dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes qualis, quàm probatus carusque sit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. In primis ama ho-

minem; nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cuius esse eum usque in intimam familiaritatem capacem, quò magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim & quidem efficacissimè, qui reddit causas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Verum opinaris: distringor centumviralibus causis, quæ me exercent magis quàm delectant; sunt enim pleræque parvæ & exiles; raro incidit vel personarum claritate vel negotii magnitudine insignis. Ad hoc, perpauci cum quibus juvet dicere: ceteri, audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuro ad declamandum huc transeunt; tam irreverenter & temere, ut mihi Atilius noster expressè dixisse videatur, sic in foro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. Nam hîc quoque, ut illic, primum cœpit esse quod maximum est. At Hercule ante memoriam meam, (majores natu ita solebant dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi alio consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris & reverentiæ claustris omnia parent omnibus: nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti & redempti mancipēs: convenitur in mediabasilica, ubi tam palam sportulæ quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbanè *σφοδρεῖς* vocantur: iisdem Latinum nomen impositum est laudicoeni: & tamen crescit in dies fœditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei (habent sanè ætatem eorum qui nuper togas sumpserunt,) ternis denariis ad laudandum trahebantur; tanti constat ut sis disertissimus. Hoc pretio quàmlibet numerosa subsellia im-

plentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum *μεσχορ* dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem; nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam, & voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quod tribunal ascendas, nihil quod præbeas aurem: facilis divinatio. Scito eum pessimè dicere qui laudabitur maximè. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius: hætenus tamen ut auditores corrogaret. Ita certè ex Quintiliano, præceptore meo, audisse memini. Narrabat ille, Assidebam Domitium Afrum, quum apud centumviros diceret graviter & lentè (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit, quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & post silentium, cœpit idem tertio. Novissimè, quis diceret, quasivit: responsum est, Licinius. Tum intermissa causa, Centumviri, inquit, hoc artificium perit. Quod alioqui perire incipiebat, quum periisse Afro videretur; nunc verò propè funditus extinctum & eversum est. Pudet referre, quæ quàm fracta pronuntiatione dicantur: quibus quàm teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala, & tympana illis canticis defunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi) theatris quoque indecora laudatio, largè supersunt. Nos tamen adhuc & utilitas amicorum & ratio ætatis moratur ac retinet. Veremur enim ne fortè non has indignitates reliquissè, sed laborem refugissè videamur. Sumus tamen solito rariores: quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XV.C.PLINIUS VALERIANO SUO S.

QUO modo te veteres Marci tui? quo modo emptio nova? placent agri, postquam tui facti

sunt? Rarum id quidem! nihil enim æque gratum est adeptis quàm concupiscentibus. Me prædia materna parum commodè tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia occallui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quod queri puder. Vale.

XVI. C. PLINIUS ANNIANO SUO S.

TU quidem pro cætera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit hæredem, pro non scriptis habendos, quia non sint confirmati testamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum qui nihil aliud sciunt: sed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi jure deficerentur, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, a me tamen ut confirmati observabuntur: præsertim quum delatori locus non sit. Nam si verendum esset ne quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse & cautior esse deberem: cum verò liceat hæredi donare quod in hæreditate subsedit, nihil est quod obftet illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

Miraris cur me Laurentinum, vel (si ita mavis) Laurens meum tantopere delectet. Desines mirari quum cognoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, littoris spatium. Decem & septem millibus passuum ab urbe secessit: ut peractis quæ agenda fuerint, salvo jam & composito die possis ibi manere. Aditur non una via: nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrinque excipit iter aliqua ex parte arenosum, jumentis paulo gravius & longius, equo breve & molle,

Varia
tibus
diffus
ibi co
depu
usibu
parte
porti
bus p
hæ a
larib
tur.
clini
quan
novi
aut f
later
terge
mox
Huj
dein
orien
cens
Huj
angu
Hoc
est.
indu
Adri
quo
riet
est,
Adri
qui
bri
Rel
usit
hof

Varia hinc atque inde facies. Nam modò occurrentibus silvis via coarctatur, modò latissimis pratis diffunditur & patefcit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta: quæ montibus hyemè depulsa, herbis & tepore verno nitefcunt. Villa uſibus capax, non ſumptuoſa tutela: cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen ſordidum: deinde porticus in O literæ ſimilitudinem circumactæ: quibus parvula, ſed feſtiva, area includitur. egregium hæ adverſum tempeſtates receptaculum: nam ſpecularibus ac multò magis imminentibus teſtis mununtur. Eſt contra medias cavadium hilare: mox triclinium ſatis pulchrum, quod in littus excurrit: ac ſiquando Africo mare impulſum eſt, fractis jam & noviffimis fluctibus leviter alluitur. Undique valvas, aut feneftras non minores valvis habet: atque ita a lateribus & a fronte quaſi tria maria proſpectat. A tergo cavadium, porticum, aream; porticum rurfus, mox atrium, ſilvas & longinquos reſpicit montes. Hujus a læva retractius paulo cubiculum eſt amplum: deinde aliud minus, quod altera feneftra admittit orientem, occidentem altera retinet. Hæc & ſubjacens mare longiùs quidem, ſed ſecuriùs iatuetur. Hujus cubiculi & triclinii illius objectu includitur angulus, qui puriſſimum ſolem continet & accendit. Hoc hybernaculum, hoc etiam gymnaſium meorum eſt. Ibi omnes ſilent venti, exceptis qui nubilum inducunt, & ſerenum antequam uſum loci eripiunt. Adneſcitur angulo cubiculum in apſida curvatum, quod ambitum ſolis feneftris omnibus ſequitur. Parieti ejus in bibliothecæ ſpeciem armarium inſertum eſt, quod non legendos libros, ſed lætitandos capit. Adhæret dormitorium membrum, tranſitu interjacente, qui ſuſpenſus & tabulatus conceptum vaporem ſalubri temperamento huc illucque digerit & miniſtrat. Reliqua pars lateris hujus fervorum libertorumque uſibus detinetur, plerique tam mundis ut accipere hoſpites poſſint. Ex alio latere cubiculum eſt poli-

tissimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica cœnatio, quæ plurimo sole, plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum procœtone, altitudine æstivum, munimentis hybernum; est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud & procœton communi pariete junguntur. Inde balinei cella frigidaria spatiosa & effusa, cujus in contrariis parietibus duo baptisteria velut ejecta sinuantur, abunde capacia, si innare in proximo cogites. Adjacet unctuarium hypocauston: adjacet propnigeon balinei: mox duæ cellæ magis elegantes quàm sumptuosæ. Cohæret calida piscina mirificè, ex qua natantes mare aspiciunt. Nec procul sphæristerium, quod calidissimo soli, inclinato jam die, occurrit. Huic turris erigitur, sub qua diætæ duæ; totidem in ipsa: præterea cœnatio, quæ latissimum mare, longissimum litus, amœnissimas villas prospicit. Est & alia turris: in hac cubiculum, in quo sol nascitur conditurque: lata post apotheca & horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non nisi fragorem & sonum patitur, eumque jam languidum ac desinentem: hortum & gestationem videt qua hortus includitur. Gestatio buxo aut rose marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur testis, abunde virescit, aperto cœlo apertoque vento, &, quanquam longinqua aspergine maris, inarescit. Adjacet gestationi interiore circuitu vinea tenera & umbrosa, nudisque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens vestit: quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior cæteris. Hac non deteriore quàm maris facie cœnatio remota a mari fruitur. Cingitur diætis duabus atergo, quarum fenestris subjacet vestibulum villæ, & hortus alius, pinguis & rusticus. Hinc cryproporticus propè publici operis instar extenditur. Utrinque fenestræ, a mari plures, ab horto singulæ, & alcius pauciores. Hæ, quum serenus dies & immotus, omnes, quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine

injuri
odora
porti
inhib
tantu
ita d
finit.
Nam
ones
rat:
mod
porti
culm
favo
pigre
ceps
re v
quid
bicu
spici
perq
obdu
aufe
mar
rum
stur
serv
mon
tit,
illa
hor
ina
cau
tun
Pro
ori
qui
qu

injuria patent. Ante cryptoporticum xyſtus violis odoratus. Teporem ſolis infuſi repercuffu cryptoporticus auget, quæ ut tenet ſolem, ſic aquilonem inhibet, ſubmovetque: quantumque caloris antè, tantum retro frigoris. ſimiliter Africum ſiſtit, atque ita diverſiſſimos ventos alium alio a latere frangit & finit. Hæc jucunditas ejus hyeme, major æſtate. Nam ante meridiem, xyſtum, poſt meridiem geſtationes hortique proximam partem umbra ſua temperat: quæ, ut dies crevit decrevitque, modò brevior, modò longior hac vel illac cadit. Ipſa vero cryptoporticus tunc maximè caret ſole, quum ardentiffimus culmini ejus inſiſtit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit transmittitque: nec unquam aëre pigro & manente ingraveſcit. In capite xyſti deinceps cryptoporticus, horti diſta, eſt, amores mei; re vera amores; ipſe poſui. In hac heliocaminus quidem, alia xyſtum, alia mare, utraque ſolem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum fenestra proſpicit. Qua mare contra parietem medium diſta perquam eleganter recedit: quæ ſpecularibus & velis obduſtis reductiſque modò adjicitur cubiculo, modò auferitur. Lectum & duas cathedras capit: a pedibus mare, a tergo villæ, a capite ſilvæ: tot facies locorum totidem fenestris & diſtinguit & miſcet. Junctum eſt cubiculum noctis & ſomni. Non illud voces ſervulorum, non maris murmur, non tempeſtatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem ſentit, niſi fenestris apertis. Tam alti abditique ſecreti illa ratio, quòd interjacens andron parietem cubiculi hortique diſtinguit, atque ita omnem ſonum media inanitate conſumit. Applicirum eſt cubiculo hypocaustum perexiguum, quod anguſta fenestra ſuppoſitum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Proœeton inde & cubiculum porrigitur in ſolem quem orientem ſtatim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, ſed tamen ſervat. In hanc ego diſtam quum me recipio, abeſſe mihi etiam a villa mea vide-

or, magnamque ejus voluptatem præcipuè Saturnalibus capio, quum reliqua pars testi licentia dierum festisque clamoribus personat. Nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt. Hæc utilitas, hæc amoenitas deficitur aqua salienti, sed puteos, æ potius fontes, habet. Sunt enim in summo: & omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moveris humum, obviu & paratus humor occurrit, ilque sincerus, ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate falsus. Suggestunt affatim ligna proximæ silvæ: ceteras copias Ostiensis Colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit: in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, si fortè balineum domi vel subitus adventus, vel brevior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima, nunc continua, nunc intermissa tæcta villarum, quæ præstant multarum urbium faciem, sive ipso mari, sive ipso littore utare; quod nonnunquam longa tranquillitas mollit, sæpius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non sane pretiosis piscibus abundat: soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias præstat, lac in primis: nam illuc e pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque sectantur. Justisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu nimis urbanus es, nisi concupiscis: atque utinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus villulæ nostræ maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII. PLINIUS MAURICO SUO S.

Quid a te jucundius mihi potuit injungi, quàm ut præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in scholam redeo: & illam dulcissimam ætatem quasi resumo. Sedeo inter juvenes, ut solebam; atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proximè frequenti auditorio

auditorio inter se coram multis ordinis nostri clare loquebantur: intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem quam ad meam pertineret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, quum omnes qui profitentur, audiero, quid de illis quoque sentiam, scribam: efficiamque quantum tamen epistola consequi poterò, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriae fratris tui hanc fidem, hoc studium, praesertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo praeceptore: sed oportet me non modò offensas, verum etiam simultates pro fratris tui filiis tam æquo animo subire, quam parentes pro suis. Vale.

XIX. C. PLINIUS CEREALI SUO S.

Hortaris ut orationem amicis pluribus recitem.

Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer ad dubitem. Neque enim me praeterit, actiones quae recitantur, impetum omnem caloremque ac propè nomen suum perdere, ut quas soleant commendare simul & accendere iudicum confessus, celebritas advocatorum, expectatio eventus, fama non unius aetoris, diductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus animi consentaneus vigor corporis. Unde accidit, ut hi qui sedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte supersint eadem illa quae stantibus, tamen hoc quòd sedent, quasi debilitentur & deprimantur. Recitantium verò praecipua pronuntiationis adjumenta, oculi, manus praepediuntur: quò minus mirum est si auditorum intentio languescit, nullis extrinsecus aut blandimentis capta aut aculeis excitata. His accedit, quòd oratio de qua loquor, pugnax & contentiosa est. Porro ita natura compara-

tum est, ut ea quæ scripsimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et sanè quousquisque tam rectus auditor, quem non potius dulcia hæc & sonantia, quàm austera & pressa, delectent? Est quidem omnino turpis ista discordia; est tamen, quod plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud iudices exigant: quum alioqui præcipuè auditoriis affici debeat, quibus idem, si foret iudex, maximè permoveretur. Potest tamen fieri, ut quanquam in his difficultatibus libro isti novitas lenocinetur. Novitas apud nostros: apud Græcos enim est quiddam quamvis ex diverso, non tamen omnino dissimile. Nam ut illis erat moris, leges, quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere, ita nobis inesse reperundatum lege quod postularem, cum hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit. Quod nequaquam blandum auribus imperatorum, tantò maiorem apud doctos habere gratiam debet, quantò minorem apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibebitur sumus eruditissimum quemque: sed planè adhuc an sit recitandum, examina tecum, omnesque quos ego novi in utraque parte calculos pone: idque elige in quo vicerit ratio; a te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

XX. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Ascem para, & accipe auream fabulam: fabulas immo. Nam me priorum nova admonuit: nec refert a qua potissimum incipiam. Verania Pisonis graviter jacebat (hujus dico Pisonis, quem Galba adoptavit) ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad ægram, cujus marito inimicissimus, ipsi invisissimus, fuerat. Esto, si venit tantum: at ille etiam proximus toro sedit: quo die, qua hora nata esset, interrogavit: ubi audit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat nihil, nisi ut diu miseram

expectatione suspendat. Habes inquit, clima & ericum
tempus, sed cyades. Quod ut tibi magis liqueat, a-
nspicem consulam, quem sum frequenter expertus.
Nec mora: sacrificium facit, affirmat extra cum fide-
rum significatione congruere. Illa, ut in periculo
credula, poscit codicillos: legarum Regulo scribit;
mox ingravescit; clamat moriens; O hominem ne-
quam, perfidum, ac plus etiam quam perjurum! qui sibi
per salutem filii pejerasset. Facit hoc Regulus non
minus sceleratè quam frequenter; quod iram deo-
rum quos ipse quotidie fallit, in caput infelicis pueri
detestatur. Velleius Blasus, ille locuples consularis,
novissima valetudine confictabatur: cupiebat mutare
testamentum. Regulus, qui speraret aliquid ex novis
tabulis, quia nuper captare eum coeperat, medicos
hortari, rogare, quoquo modo spiritum homini pro-
rogarent. Postquam signatum est testamentum, mu-
tat personam, vertit alloquutionem, iisdemque me-
dicis, Quousque miserum cruciatis? quid invidetis
bonam mortem, cui dare vitam non potestis? Mori-
tur Blasus: & tanquam omnia audisset, Regulo ne
tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ. An scho-
lastica lege tertiam poscis? est unde fiat. Aurelia,
ornata femina, signatura testamentum, sumpserat
pulcherrimas tunicas: Regulus quum venisset ad si-
gnandum, Rogo (inquit) has mihi leges. Aurelia
ludere hominem putabat: ille seriò instabat. Nec
multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac sibi tu-
nicas quas erat induta, legare. Observavit scriben-
tem: inspexit an scripssisset. Et Aurelia quidem vi-
dit, ille tamen istud tanquam morituram coëgit: &
hic hæreditates, hic legata, quasi mereatur, accipit.
Ἀλλὰ τί διατείνουμαι in ea civitate, in qua jam pri-
dem non minora præmia, immo maiora, nequitia &
improbitas quam pudor & virtus habent? Aspice Re-
gulum, qui ex paupere & tenui ad tantas opes per
flagitia processit, ut ipse mihi dixerit, quum consu-
leret quam cito sestertium sexcenties impleturus esset.

invenisse exta duplicata, quibus portendi, millies & ducenties habiturum. Et habebit, si modò, ut coepit, aliena testamenta (quod est improbissimum genus falsi) ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

LIBER III.

I. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

NESCIO an ullum jucundius tempus exegerim quàm quo nuper apud Spurrinam fui; adeò quidem, ut neminem magis in senectutè (si modò senescere datum est) æmulari velim. Nichil est enim illo vitæ genere distinctius: me autem ut cæterus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, fenum præsertim. Nam juvenes adhuc confusa quædam & quæ turbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus industria fera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurrinna constantissimè servat; quin etiam parva hæc, (parva, si non quotidie fiant) ordine quodam & velut orbe circumagit. Manè lectulo continetur: hora secunda calceos poscit: ambulat millia passuum tria: nec minùs animum quàm corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur: si non, liber legitur: interdum etiam præsentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde confidet, & liber rursus, aut sermo libro potior: mox vehiculum ascendit: assumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proximè. Quàm pulchrum illud, quàm dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuare! quamvis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipe-

re videatur. Peraētis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stylo reddit. Scribit enim, & quidem utraque lingua, lyrica doctissimè. Mira illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas: cujus gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est (est autem hyeme nona, æstate octava,) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer & diu: nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, & paulisper cibum differt: interim audit legentem remissius aliquid & dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur cœna non minùs nitida quàm frugis, in argento puro & antiquo. Sunt in usu & Corinthia, quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comœdis cœna distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, & æstate. Nemini hoc longum est; tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum & septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile & vividum corpus, solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto & cogitatione præsumo, ingressurus avidissimè, ut primum ratio ætatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & solatium & exemplum est idem Spurianna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit, multoque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo: idque jam nunc apud te sub signo: ut si me longiùs evehi videris, in jus voces ad hanc epistolam meam, & quiescere jubeas, quum inertix crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Quod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem materia suppeteret, id nunc jure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatum est prin-

ceps. Quam dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi largè supersunt: sed de castitate, iustitia, gravitate, prudentia. Hujus ego consilio in negotiis, iudicio in studiis utor. Nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præstat. Amat me (nihil possum ardentius dicere) ut tu. Cæter ambitu: ideo se in equestri gradu tenuit, quam facile posset ascendere altissimum. Mihi tamen orandus excolendusque est. Itaque magni æstimo, dignitari ejus aliquid adstruere, inopinantis, nescientis, immo etiam fortasse nolentis: adstruere autem quod sit splendidum nec molestum. Cujus generis, quæ prima occasio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem. Quamvis enim ista non appetat, tam grate tamen excipit quam si concupiscat. Vale.

III. C. PLINIUS CORELLIÆ HIS- PULLÆ S.

Quam patrem tuum, gravissimum & sanctissimum virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem: reque & in memoriam ejus & in honorem tuum patre diligam, cupiam necesse est (atque etiam, quantum in me fuerit, curar) ut filius tuus avo similis existat. Equidem malo materno: quanquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque & patruus illustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum refert a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Jam studia ejus extra limen proferenda sunt, jam circumspiciendus rhetor Latinus, cujus scholæ severitas, pudor in primis, castitas, conser. Adest enim adolescenti nostro cum cæteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulchritudo:

cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modò, sed custos etiam rectorque querendus est. Videor ego demonstrare tibi posse Julium Genitorem. Amatur a me: iudicio tamen meo non obstat caritas hominis, quæ ex iudicio nata est. Vir est emendatus & gravis: paulo etiam horridior & durior, ut in hac licentia temporum. Quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas aperta & exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet: cujus pro Genitore me sponsozem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi profuturum: nihil discet quod nescisse rectius fuerit. Nec minùs sape ab illo quàm a te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta sustineat: Proinde faventibus diis, trade eum præceptorì, a quo mores primùm, mox eloquentiam discat, quæ malè sine moribus discitur. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quamvis & amici, quos præsentos habebam, & sermones hominum factum meum comprobasse videantur, magni tamen æstimò scire, quid sentias tu. Nam cujus integra te consilium exquirere optassem, hujus etiam peracta iudicium nòsse mirè concupisco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Tuscos exierissem, accepto, ut præfectus ærarii, comæatu, legati provincie Bætice questuri de proconsulatu Cæcilii Classici, advocatum me a Senatu petierunt. Collegæ optimi, meique amantissimi, de communis officii necessitatibus prælocuti, excusare me & eximere tentârunt. Factum est S. C. perquam honorificum, ut daret provincialibus patronus, si ab ipso me impetrassent. Legati rursus inducti, iterum me jam præsentem postulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam essent contra Massam Babium experti: allegantes patrocinii fœdus. Secuta est clarissima Senatûs assensio, quæ so-

let decreta præcurrere. Tum ego, Desino (inquam) P. C. putare me iustas excusationis causas attulisse. Placuit & modestia sermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc consilium non solum consensus Senatus, (quanquam hic maximè) verum etiam alia quidem minoris, sed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores nostros, etiam singulorum hospitum injurias accusationibus voluntariis executos, quo deformius arbitrabar publici hospitii jura negligere. Præterea, quum recorderer quanta pro iisdem Baticis priore advocacy etiam pericula subiissem, conservandum veteris officii meritum novo videbatur. Est enim ita natura comparatum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus cumulés; nam quamlibet sæpe obligati, si quid unum neget, hoc solum meminerunt quod negatum est. Ducebar etiam, quòd decesserat Classicus, amotumque erat, quod in ejusmodi causis solet esse tristissimum, periculum senatoris. Videbam ergo, advocacy meæ non minorem gratiam quàm si viveret ille, propositam, invidiam nullam. In summa, computabam, si munere hoc jam tertio fungerer, faciliorem mihi excusationem fore, si quis incidisset quem non deberem accusare. Nam quum est omnium officiorum finis aliquis, tum optimè liberrati venia obsequio præparatur. Audisti consilii mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum: in quo mihi æquè jucunda erit simplicitas dissentientis, quàm comprobantis auctoritas. Vale.

V. C. PLINIUS MARCO SUO S.

PErgratum est mihi quòd tam diligenter libros avunculi mei lætitas, ut habere omnes velis, quarasque qui sint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam: est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. De jaculatione equestri unus: hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque compo-

suit. De vita Pomponii Secundi duo, a quo singulariter amatus, hoc memoriae amici quasi debitum munus exolvit. Bellorum Germaniae viginti, quibus omnia quae cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, somnio monitus. Astitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniae latissime victor ibi periit: commendabat memoriam sui, orabatque ut se ab injuria oblivionis assereret. Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi: quibus oratorem ab incunabilis instituit & perfecit. Dubii sermonis octo scripsit, sub Nerone novissimis annis, quum omne studiorum genus paulo liberius & erectius, periculosum servitus fecisset. A fine Aufidii Bassi triginta unus. Naturae historiarum triginta septem: opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit? Magis miraberis si scieris, illum aliquamdiu causas attitasse; decessisse anno sexto & quinquagesimo, medium tempus distentum impeditumque qua officii maximis, qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare a Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi: aestate, statim a nocte multa; hyeme vero, ab hora septima, vel quum tardissime, octava, saepe sexta. Erat sane somni parcissimi: nonnunquam etiam inter studia instantis & deferentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum saepe (quem interdum levem & facilem, veterum more, sumebat) aestate, si quid otii, jacebat in sole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam solebat, Nullum esse librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset. Post solem plerumque frigida lavabatur.

deinde gustabat : dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in coenae tempus : super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim. Memini quendam ex amicis, quum lector quidam perperam pronuntiasset, revocasse & repeti coegisse, huic avunculum meum dixisse : Intellexeras nempe? quum ille annuisset, Cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat astate a coena, luce : hyeme, intra primam noctis, &, tanquam aliqua lege cogente. Hac inter medios labores urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Quum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum distringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dicebat. In itinere, quasi solutus cereris curis, huic tui vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebantur, ut ne coeli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet : qua ex causa Romae quoque fella vehiebat. Repero, me correptum ab eo, cur ambulare, Poteras (inquit) has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, Eledtorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem & minutissime scriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se, quum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Latio Licinio, quadringentis millibus nummum : & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuisse? rursus, quum audis quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis nec legisse? Quid est enim quod non aut illae occupationes impedire, aut haec instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere quum me quidam studiosum vocant, qui si comparer illi, sum desidiosissimus : ego autem tantum, quem partim publica, partim

amicorum officia distinguunt? Quis ex istis, qui tota vita literis assident, collatus illi, non quasi somno & inertia deditus erubescat? Extendi epistolam, quamvis hoc solum quod requirebas, scribere destinasset, quos libros reliquisset. Confidatamen, hæc quoque tibi non minùs grata quàm ipsos libros futura: quæ te non tantùm ad legendos eos, verùm etiam ad simile aliquid elaborandum, possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

VI. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

EX hæreditate, quæ mihi obvenit, emi proximè Corinthium signum, modicum quidem, sed festivum & expressum, quantum ego sapio: qui fortasse in omni re, in hac certè perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat: aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, musculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut spirantis apparent: rari & eedentes capilli, lata frons, contracta facies: exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem atas, ut a tergo æs ipsum, quantum verus color indicat, verus & antiquum, talia denique omnia, ut possint artificum etiam oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quanquam tirunculum, sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo,) verùm ut in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut soles omnia quæ a me tibi injunguntur, suscipe hanc curam, & jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem qui non graveretur, mittam tibi: vel ipse, quod mavis, adferam mecum. Destino enim (si tamen officii ratio permiserit) excutere isto. Gaudes, quod me

venturum esse polliceor: sed contrahes frontem, quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abesse me sinunt eadem hæc quæ nondum exire patiuntur. Vale.

VII. PLINIUS CANINIO SUO S.

MOdò nuntiatum est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cujus radio ad mortem irrevocabili constantia decurrit: usque ad supremum diem beatus & felix, nisi quòd minorem e liberis duobus amisit, sed majorem melioremque, florentem, atque etiam consularem, reliquit. Læserat famam suam sub Nerone; credebatur sponte accusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se & comiter gesserat: ex proconsulatu Asiæ gloriam reportaverat: maculam veteris industriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo semper, non ex fortuna, frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, quum a scribendo vacaret, scribebat carmina majore cura quàm ingenio, nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissimè, ita suadentibus annis, ab urbe secessit, seque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novi principis iade commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius qui hac libertate ausus uti. Erat φιλόμαλ' usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas possidebat, adamatisque novis, priores negligebat. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modò, verum etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosius quàm suum celebrabat; Neapoli maximè, ubi monumentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate annum quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore quàm infirmo. Utque novissimus a Nerone

factus est consul, ita postremus ex omnibus quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile; ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanæ miseratio subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quàm hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modò fuisse, quum interim ex iis qui sub illo gesserant consulatum, nemo jam superest? Quanquam quid hoc miror? nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat; Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non venia solum digna, verum etiam laude videantur illæ regis lacrymæ. Nam ferunt, Xerxem, quum immensum exercitum oculis obisset, illacrymâsse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus. Sed tantò magis hoc quicquid est temporis, futilis & caduci, si non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) certè studiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere; me tamen tuî caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγαθὴ δ' ἔστι, quum invicem se mutuis exhortationibus, amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLINIUS TRANQUILLO S U O S.

FACIS pro cetera reverentia quam mihi præstas, quòd tam sollicitè petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Casenaium Silvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi autem sicut jucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minùs gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere

honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum sit egregium & mereri beneficia & dare, utramque te laudem simul assequenturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego verò honestissimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

IX. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

Possum jam perscribere tibi quantum in publica provinciæ Baticæ causa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, atque est sapius cum magna variare. Unde varieras? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo foedus & apertè malus, proconsulatum in ea non minùs violenter quàm fordide gesserat, eodem anno quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Batica, ex Africa Classicus. Inde dictum Baticorum (ut plerunque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur; *Dedi malum, & accepi*. Sed Marium una civitas publicè, multique privati reum peregerunt; in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte prævertit; nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset, ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Batica etiam in defuncti accusatione persistabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Batici,

quod simul socios ministrosque Classici detulerunt: nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. Aderam Batiscis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius coepi. Habet quidem gloria, in studiis praesertim, quiddam *ἀναιδαντόν*: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari jugo non pro se, sed pro causa niteretur. Cuius & magnitudo & utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebamur ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur: deinde ne iudicum intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur: mox ne gratia singulorum collata atque permixta, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis poenis elaberentur. Etenim tum maxime favor & ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum & infirmissimum militem iussit caudam equi: reliqua nostri. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per singulos earperetur. Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios ejus & ministros transitus erat, quia socii ministrique probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos statim Classico junximus, Barbium Probum, & Fabium Hispanum: utrumque gratia, Hispanum etiam facundia, validum. Et circa Classicum quidem brevis & expeditus labor. Sua manu reliquerat scriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque causa accipisset. Miserat etiam epistolas Romam ad amicum quandam, iactantes & gloriosas, his quidem verbis; *Io io, liber ad te venio: jam sescerium quadragies redegi, parte vendita Batiscorum.* Circa Hispanum

& Probum multum sudoris. Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare ut constaret, ministerium crimen esse: quod nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam precarentur: esse enim se provinciales, & ad omne proconsulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet subitis paratus, nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offusum, quam quum ea praecepta & extorta defensionis suae cerneret, in quibus omnem fiduciam reponerat. Consilii nostri exitus fuit: Bona Classici quae habuisset ante provinciam, placuit senatui a reliquis separari; illa filiae, haec spoliatis relinqui. Additum est, ut pecuniae quas creditoribus solverat, revocarentur. Hispanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo grave visum est quod initio dubitabatur an omnino crimen esset. Post paucos dies Clavium Fuscum, Classici generum, & Stilonium Priscum, qui tribunus cohortis sub Classico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italia interdictum: absolutus est Fuscus. Actione tertia commodissimum putavimus plures congregare, ne, si longius esset extracta cognitio, satietate & tadio quodam justitia cognoscentium severitasque languesceret: alioqui supererant minores rei, data opera hunc in locum reservati: excepta tamen Classici uxore, quae sicut implicita suspicionibus, ita non satis convinci probationibus visa est. Nam Classici filia (quae & ipsa inter reos erat,) ne suspicionibus quidem haerebat. Itaque quum ad nomen ejus in extrema actione venissem (neque enim, ut initio, sic etiam in fine verendum erat ne per hoc totius accusationis auctoritas minueretur) honestissimum credidi, non premere immerentem: idque ipsum dixi & liberè & variè. Nam modò legatos interrogabam, docuissentne me aliquid, quod reprobari posse considerent:

modò consilium a Senatu petebam, putaretne debere me, si quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quasi telum aliquod, intendere: postremò totum locum hoc sine conclusi, Dicer aliquis, Judicas ergo? Ego verò non judico: memini tamen me advocatum ex iudiciis datum. Hic numerosissimæ causæ terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem SC. industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata est; dignum solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes quàm simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, sublevandi, refutandi. Jam illa quàm ardua, quàm molesta, reorum amicis secretò rogantibus negare, adversantibus palam obsistere? Referam unum aliquod ex iis quæ dixi. Quum mihi quidam e iudiciis ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, Non minùs (inquam) hic innocens erit, si ego omnia dixerò. Conjectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in præsentia eos quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem perducere. Dices, Non fuit tanti. Quid enim mihi cum tam longa epistola? Nolito ergo identidem quærere quid Romæ geratur: & tamen memento esse non epistolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos causasque complexa sit. Quæ omnia videor mihi non minùs breviter quàm diligenter persequutus. Temere dixi diligenter: succurrit quod præterieram, & quidem serò: sed, quanquam præposterè, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est aliqui perdecorum; a me tamen non ideo fieri. Ex testibus quidam, sive iratus quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exar-
marct, Norbanum Licinianum, legatum & inquisito-

rem, reum postulavit, tanquam in causa Castæ (uxor hac Classici) prævaricaretur. Est lege cautum, ut reus antè peragatur; tunc de prævaricatore quærat, quia optimè ex accusatione ipsa accusatoris fides æstimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium præsidio fuit: tanta conflagravit invidia homo alioqui flagitiosus, & Domitiani temporibus usus, ut multi: electusque tunc a provincia ad inquirendum, non tanquam bonus & fidelis; sed tanquam Classici inimicus. Erat ab illo relegatus: dari sibi diem ad diluenda crimina postulavit. Neutrum impetravit; coactus est statim respondere: respondit: malum pravumque ingenium hominis facit ut dubitem confidenter an constanter, certè paratissimè. Objecta sunt multa, quæ magis quàm prævaricatio nocuerunt. Quinetiam duo consulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læserunt eum testimonio, tanquam apud judicem, sub Domitiano, Salvii Liberalis accusatoribus adfuisset: damnatus & in insulam relegatus est. Itaque quum Castam accusarem, nihil magis pressi quàm quòd accusator ejus prævaricationis crimine corruisset. Pressi tamen frustra. Accidit enim res contraria & nova, ut, accusatore prævaricationis damnato, rea absolveretur. Quæris, quid nos dum hæc aguntur? Indicavimus Senatui, ex Norbano didicisse nos publicam causam, rursusque debere ex integro discere, si ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, sedimus: postea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandemque usque ad extremum vel constantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim: rursus & rursus penè omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes quos mandasset provincia, reos peregissent; atque ut est vehemens & disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi certè debere se prædicant,

quòd
finis,
huc al

X.

CO
v
quia
mori,
Spuri
dixist
Præte
rem,
Nunc
citavi
in al
festil
fima
tius
hæsit
hiber
amic
firme
Quo
stim
cetis
in d
etor
retis
quot
cam
nor
mell

quòd illum turbinem evaserint. Hic erit epistolæ finis, re vera finis: literam non addam, etiam si adhuc aliquid præterisse me sensero. Vale.

X. C. PLIN. SPURINNÆ SUO ET COCCINÆ S.

Composuisse me quendam de filio vestro non dixi vobis, quum proximè apud vos fui: primum, quia non ideo scripseram ut dicerem, sed ut meo amori, meo dolori satisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audisses recitasse me (ut mihi ipse dixisti,) quid recitarem simul audisse credebam. Præterea veritus sum, nè vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem. Nunc quoque paulisper hæsitavi, id solum quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem quæ in aliud volumen cogito reservare. Neque enim affectibus meis uno libello carissimam mihi & sanctissimam memoriam prosequi satis est: cuius famæ latius consulatur si dispensata & digesta fuerit. Verum hæsitanti mihi, omnia quæ jam composui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; simplicius & amicus mihi visum est, omnia, præcipue quum affirmetis intra vos futura, donec placeat emitte. Quod superest, rogo ut pari simplicitate, si quæ existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore: difficile, sed tamen ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formare, regere, qui non fragilem & caducam, sed immortalem (ut vos putatis) effigiem conor efficere: quæ hoc diuturnior erit, quo verior, mellior, absolutior fuerit. Vale.

XI. C. PLINIUS JULIO GENTORI SUO S.

EST omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum, ut vera, ita supra meritum, prædicatione circumfert. Equidem quum essent philosophi ab urbe summoti, fui apud illum in suburbano: & quò notabilius hoc periculosiusque esset, fui prætor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat ut æs alienum exsolveret, contractum ex pulcherrimis causis, mussantibus magnis quibusdam & locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratuitam dedi. Atque hæc feci, tum septem amicis meis aut occisis aut relegatis: occisis, Senecione, Rustico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia. Tot circa me ja&is fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere idem exitium certis quibusdam notis augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, ut ille prædicat, credo: sed tantum effugisse flagitium. Nam & C. Musonium, socerum ejus: (quantum licitum est per ætatem,) cum admiratione dilexi, Artemidorum ipsum jam tum quum in Syria tributus militarem, ar&ta familiaritate complexus sum: idque primum nonnullius indolis dedi specimen, quòd virum aut sapientem, aut proximum simillimumque sapienti, intelligere sum visus. Nam ex omnibus qui nunc se philosophos vocant, vix unum aut alterum invenies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitto qua patientia corporis hyemes juxta & æstates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, sed in alio: in hoc verò minima, si ceteris virtutibus comparentur, quibus meruit ut a C. Musonio ex omnibus omnium ordinum affectatibus generi assumeretur. Quæ mihi recordanti est

quidem
apud r
modum
unde c
uno in
quidem
cos su

XII.

VEn
e
bus ab
officia
toni q
prehen
vius fi
deind
à Cat
Caton
Nost
temp
vitup
laude

XIII

Lib
gisses
mate
noyi
dista
que
face
utin
&are
gnif
te,

quidem iucundum, quòd me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulet. Vereor tamen ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim unde cœpi, revertor) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir alioqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quòd pluris amicos suos quàm sunt arbitrat. Vale.

XII. C. PLINIUS CATILIO SUO S.

VEniam ad coenam: sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca, Socraticis tantum sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Cæsar ita reprehendit ut laudet. Describit enim, eos quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adjicit, *Putares non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos*. Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quàm si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostræ tamen coenæ ut apparatus & impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

XIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Llbrum quo nuper optimo principi consul gratias legi, misi exigenti tibi: missurus etsi non exegisses. In hoc consideres velim ut pulchritudinem materiæ, ita difficultatem. In ceteris enim lectorem novitas ipsa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta sunt omnia: quo fit ut quasi otiosus securusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua satisfacere difficilius est quum sola æstimatur. Atque utinam ordo saltem & transitus & figuræ simul spectarentur! Nam invenire præclare, enuntiare magnifice interdum etiam barbari solent: disponere apte, figurare variè, nisi eruditis, negatum est. Nec

verò affectanda sunt semper elata & excelsa. Nam ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem tam summittere quam attollere decet. Sed quid ego hæc doctissimo viro? quin potius illud, annora quæ putaveris corrigenda. Ita enim magis credam cetera tibi placere, si quædam displicuisse cognovero. Vale.

XIV. C. PLINIUS ACILIO SUO S.

REM atrocem, nec tantum epistola dignam, Lægius Macedo, vir prætorius, a servis suis passus est: superbus aliqui dominus & sævus, & qui servisse patrem suum parum, immo minimum, meminisset. Lavabatur in villa Formiana: repente cum servi circumstant: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, & ventrem, atque etiam (secundum dictu) verenda contundit: & quum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavementum, ut experirentur an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia se non sentire simulabat, immobilis & extensus fidem peractæ mortis implevit. Tum demum, quasi æstu solutus effertur: excipiunt servi fideiiores: concubina cum ululatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, sublati oculis agitatoque corpore, vivere se (& jam tutum erat) confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis diebus ægrè refocillatus, non sine ultionis solatio decessit, ita virus vindicatus ut occisi solent. Vides quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis sumus obnoxii. Nec est quod quisquam possit esse securus, quia sit remissus & mitis: non enim iudicio domini, sed scelere perimuntur. Verum hæc hæcenus. Quid præterea novi? Quid? Nihil: alioqui subjungerem, nam & charta adhuc superest, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam quod opportunè de eodem Macedone succurrit, quum in publico Romæ lavaretur, notabilis atque e-

tiam, ut exitus docuit, ominosa res accidit. Eques Romanus a servo ejus, ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum a quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut penè concideret. Ita balineum illi, quasi per gradus quosdam, primum contumeliæ locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV. C. PLINIUS PROCULO SUO S.

Petis ut libellos tuos in secessu legam, examinemque an editione sint digni: adhibes preces: allegas exemplum. Rogas etiam, ut aliquid succisivi temporis studiis meis subtraham, impertiam tuis. Adjicis, M. Tullium mira benignitate poetarum ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum nec hortandus. Nam & poetice ipsam religiosissime veneror, & te validissime diligo. Faciam ergo quod desideras, tam diligenter quam libenter. Videor autem jam nunc posse rescribere, esse opus pulchrum, nec suppressendum, quantum æstimare licuit ex iis quæ me præsentè recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua; legis enim suavissime & peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei judicii mei illarum delinimentis refringantur. Heberantur fortasse & paululum retunduntur, revelli quidem extorquerique non possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pronuncio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Adnotasse videor, facta dictaque virorum feminarumque illustrium alia clariora esse, alia majora. Confirmata est opinio mea hesterno Fannii sermone. Nepris hæc Arria illius, quæ marito & solatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat avia suæ non minora hoc, sed obscuriora: quæ tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Egrotabat Cæcinnæ Patus, maritus

ejus, agrotabat & filius, uterque mortiferè, ut videbatur: filius decessit, eximia pulchritudine, pari vercundia, & parentibus non minùs ob alia carus quàm quòd filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium atque etiam commodiorem esse simulabat. Ac persæpe interroganti quid ageret puer, respondebat, Bene quievit, libenter cibum sumpsit. Deinde quum diu cohibita lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. Tunc se dolori dabat. Satiata, siccis oculis, composito vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquisset. Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac penè divinam, *Pate, non dolet*. Sed tamèn ista facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo majus est sine præmio æternisatis, sine præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amissoque filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat ascensurus navem, Arria milites orabat ut simul imponeretur. Nempe enim (inquit) daturi estis consulari viro servulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a quibus calcietur: omnia vel sola præstabo. Non impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, ingensque navigium minimo secuta est. Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, Ego (inquit) te audiam, cujus in gremio Scribonianus occisus est, & vivis? Ex quo manifestum est, ei consilium pulcherrimæ mortis non subitum fuisse. Quinetiam quum Thrasea gener ejus deprecaretur ne mori pergeret, interquæ alia dixisset, Tu vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum? respondit, Si tam diu tantaque concordia vixit tecum, quam ego cum Pato, volo. Auxerat hoc responso

sponſo curam ſuorum. Attentiùs cuſtodiebatur: ſenſit, &, Nihil agitis, inquit. Potestis enim efficere ut malè moriar: ne moriar, non potestis. Dum hæc dicit, exiluit cathedra, adverſoque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Refocillata, Dixeram (inquit) vobis, inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, ſi vos facilem negaſſetis. Videnturne hæc tibi majora illo, *Pate, non dolet*, ad quod per hæc perventum eſt? quam interim illud quidem ſurgens fama: hæc, nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia eſſe clariora, alia majora. Vale.

XVII. C. PLINIUS SEVERIANO SUO S.

REcene omnia, quòd jampridem epiſtolæ tuæ ceſſant, an non omnia reatè? Sed occupatus es tu? An tu occupatus? Sed occaſio ſcribendi vel rara vel nulla. Exime hunc mihi ſcrupulum, cui par eſſe non poſſum. Exime autem vel data opera tabellario miſſo: ego viaticum, ego etiam præmium dabo: nuntiet mihi modò quod opto. Ipſe valeo: ſi valere eſt, ſuſpenſum & anxium vivere, expectantem in horas, timentemque pro capite amiciffimo quicquid accidere homini poteſt. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Officium conſulatùs injunxit mihi ut reipublicæ nomine principi gratias agerem. quod ego in Senatu quum ad rationem & loci & temporis ex more feciſſem, bono civi convenientiſſimum credidi; eadem illa ſpatioſius & uberiùs volumine amplecti; primùm ut imperatori noſtro virtutes ſuæ veris laudibus commendarentur: deinde ut futuri principes non quaſi a magiſtro, ſed tamen ſub exemplo præmonerentur, qua potiſſimum via poſſent ad eandem gloriam aſcendi. Nam prætipere qualis eſſe debeat

princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac propè superbum est: laudare verò optimum principem, ac per hoc posteris, velut e specula, lumen quod sequantur, ostendere, idem utilitatis habet, arrogantia nihil. Ceperi autem non mediocrem voluptatem, quòd hunc librum quum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset & si valde vacaret, admòniti (nunquam porrò, aut valde rarò, vacat Romæ, aut commodum est, audire recitantem) fœdissimis insuper tempestatibus per biduum convenerunt: quumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut adjicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis? Studiis malo, quæ propè extincta refoventur. At cui materiæ hanc sedulitatem præstiterunt? nempe quam in Senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem nunc & recitare & qui audire triduo velint, inveniuntur; non quia eloquentiùs quàm priùs, sed quia liberiùs, ideoque etiam libentiùs, scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis nostri, quòd res antea tam invisâ quàm falsâ, nunc ut verâ, ita amabilis facta est. Sed ego cum studium audientium, tum iudicium mirè probavi. Animadverti enim severissima quæque vel maxime satisfacere. Memini quidem, me non multis recitasse quod omnibus scripsi: nihilominus tamen, tanquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium lator. Ac sicut olim theatra malè musicos canere docuerunt, ita nunc in spem adducor posse fieri, ut eadem theatra bene canere musicos doceant. Omnes enim qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent: at mihi quidem confido in hoc genere materiæ latioris styli constare rationem, quum ea potiùs quæ pressius & adstrictiùs, quàm illa quæ hilariùs & quasi exultantiùs scripsi, possint videri accersita & inducta. Non ideo tamen segniùs precor ut quandoque veniat dies

(utinamque jam venerit!) quo austeris illis severisque dulcia hæc blandaque vel iusta possessione decedant. Habes acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te voluptatis absentem, & studiorum nomine & meo capere, quantum præsens percipere potuisses. Vale.

XIX. C. PLINIUS CALVISIO RUFO SUO S.

Asfumo te in consilium rei familiaris, ut soleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inserta, venalia sunt. In his me multa sollicitant, aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primùm ipsa pulchritudo jungendi: deinde, quod non minùs utile quàm voluptuosum, posse utraque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore, ac penè iisdem actoribus habere, unam villam colere & ornare, alteram tantùm tueri. Inest huic computationi sumptus supellestilis, sumptus atriensium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii instrumenti: quæ plurimum refert, unum in locum conferas, an in diversa dispergas. Contrà, vereor ne sit incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tutius videtur incerta fortunæ possessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum jucunditatis soli cœlique mutatio, ipsaque illa peregrinatio interstita. Jam, quod deliberationis nostræ caput est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi: constant campis, vineis, filvis, quæ materiam & ex ea redditum sicut modicum, ira statum præstant. Sed hæc felicitas terræ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor prior sapius vendidit pignora: & dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhaustit, quarum defectione rursus reliqua creverunt. Sunt ergo instruendi complures frugi mancipēs. Nam nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam superest. Ut scias quanti videan-

tur posse emi, sestertio tricies, non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum & hac penuria colonorum & communi temporis iniquitate, ut reditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quæris an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? Sum quidem propè totus in prædiis, aliquid tamen fœnore, nec molestum erit mutuari. Accipiam a focu, cuius arca non secus ac mea utor. Proinde hoc te non moveat, si cetera non refragantur: quæ velim quàm diligentissimè examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi & usûs & providentiæ superest. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Meministine te sæpe legisse quantas contentiones excitârit lex tabellaria, quantumque ipsi latori vel gloriæ vel reprehensionis attulerit? At nunc in Senatu sine ulla dissensione hoc quidem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulaverunt. Excesseramus sanè manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique diffusionique clamores: procurrebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli & indecora confusio: adeò desciveramus a consuetudine parentum apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, maiestatem loci pudoremque retinebant. Supersunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat, vel eum sub quo militaverat, vel eum cui quæstor fuerat: vel utrumque, si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus: illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc quàm preces proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat Senatus gravitate cen-

foria : ita sapius digni quàm gratiosi prævalèbant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt. Quod interim planè remedium fuit : erat enim novum & subitum. Sed vereor ne procedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum ne tacitis suffragiis impudentia irrepat. Nam quocumque eadem honestatis cura secretò, quæ palàm? Multi famam, conscientiam pauci verentur. Sed nimis citò de futuris : interim beneficio tabellarum habebimus magistratus, qui maximè fieri debuerunt. Nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in his comitiis, quasi repentè apprehensi, sinceri iudices fuimus. Hæc tibi scripsi, primùm ut aliquid novi scriberem, deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cujus materiæ nobis quantò rarior quàm veteribus occasio, tantò minùs omittenda est. Et hercule quousque illa vulgaria? *Eho, quid agis? ecquid commodè vales?* Habeant nostræ quoque literæ aliquid non humile, nec sordidum, nec privatis rebus inclusum. Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas laboresque suscepit; quidam tamen salubri quodam temperamento ad nos quoque, velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos & haurire ipsi, & absentibus amicis quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

XXI. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

AUDIO Valerium Martialem decessisse, & molestè fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, & qui plurimum in scribendo & salis haberet & fellis, nec candoris minus. Prosequutus eram viatico secudentem. Dederam hoc amicitiæ, dederam etiam versiculis quos de me composuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel singulorum laudes vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare: nostris verò temporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desimus

facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui sint versiculi quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Alloquitur Musam, mandat ut domum meam in Exquiliis quærat, adeat reverenter:

*Sed ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria januam, videto.
Totos dat tetrica dies Minerva,
Dum centum studet auribus virorum
Hoc, quod secula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas,
Hæc hora est tua, quum furit Lyæus:
Quum regnat rafa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.*

Meritòne eum qui hæc de me scripsit, & tunc dimisi amicissimè, & nunc, ut amicissimum, defunctum esse doleo? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari majus quàm gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna quæ scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen scripsit tanquam essent futura. Vale.

LIBER IV.

EPIST. I.

I. C. PLINIUS FABATO PROSO-
CERO SUO S.

UPIS post longum tempus neprem
tuam meque unà videre. Gratum est
utrique nostrum quod cupis: mutuo
mehercule. Nam invicem nos in-
credibili quodam desiderio vestri te-
nemur, quod non ultra differemus.

Atquè adeò jam sarcinulas alligamus,
festinaturi quantum itineris ratio permiserit. Exit
una, sed brevis, mora: desiletemus in Tuscos, non
ut agros remque familiarem oculis subjiciamus (id
enim postponi potest,) sed ut fungamur necessario
officio. Oppidum est prædiis nostris vicinum, no-
men Tifernum Tiberinum, quod me penè adhuc pu-
erum patronum cooptravit: tantò majore studio,
quantò minore judicio adventus meos celebrat, pro-
fectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego
ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpissi-
mum est) templum pecunia mea extruxi; cujus de-
dicationem, quum sit paratum, differre longius ir-
religiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die,
quem epulo celebrare constitui. Subsistemus fortasse
& sequenti: sed tantò magis viam ipsam corripie-
mus. Contingat modò te filiamque tuam fortes
invenire! nam hilares certum est, si nos incolumes
receperitis. Vale.

II. C. PLINIUS CLEMENTI SUO S.

Regulus filium amisit: hoc uno malo indignus, quod nescio an malum puter. Erat puer acris ingenii, sed ambigu: qui tamen posset recta sectari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut hæres matris existeret. Emancipatum (ita vulgò ex moribus hominis loquebantur) fœda & insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredible est; sed Regulum cogita. Amisum tamen luget insanè. Habebat puer manulos multos & vinctos & solutos: habebat canes majores minoresque: habebat Iuscinias, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogam trucidavit. Nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, oderunt: &, quasi probent, quasi diligant, cursant, frequentant: utque breviter quod sentio, enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum solum porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit: ut est in summa avaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus. Vexat ergo civitatem insaluberrimo tempore: & quòd vexat, solatium putat. Dicit se velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, perversè. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias senis, quorum alterum, immaturum: alterum, serum est. Unde hoc augurer quæris? non quia affirmat ipse (quo mendacius nihil est) sed quia certum est Regulum esse facturum quicquid fieri non oportet. Vale.

III. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Quòd semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis; quòd proconsul Asiæ, qualis ante te,

qualis post te vix unus aut alter, (non finit enim me verecundia tua dicere, qualis nemo) quòd sanctitate, quòd auctoritate, ætate quoque princeps civitatis ; est quidem venerabile & pulchrum : ego tamen te vel magis in remissionibus miror. Nam severitatem istam pari jucunditate condire, summæque gravitati tantum comitatis adjungere, non minùs difficile quàm magnum est. Id tu cum incredibili quadam suavitate sermonum, tum vel præcipuè stylo assequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici senis mella profluere, & quæ scribis, complere apes floribus, & innectere videntur. Ita certè sum refectus ipse quum Græca epigrammata tua, quum iambos proximè legerem. Quantum ibi humanitatis, venustatis ! quàm dulcia illa ! quàm amantia ! quàm antiqua ! quàm arguta ! quàm recta ! Callimachum me, vel Herodem, vel si quid his melius, tenere credebam ; quorum tamen neuter utrumque aut absolvit aut attingit. Hominemne Romanum tam Græcè loqui ? Non, medius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa ? Invideo Græcis, quòd illorum lingua scribere maluisti. Neque enim conjectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, quum hoc insititio & inducto tam præclara opera perfeceris. Vale.

IV. C. PLINIUS SOSSIO SUO S.

Calvisium Nepotem validissimè diligo, virum industrium, rectum, disertum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, æcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc ergo rogo semestri tribunatu splendidiorem & sibi & avunculo suo facias. Obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum, non minùs idoneum debitorem quàm nos putas. Multa beneficia in multos contulisti : ausim contendere, nullum te melius, æquè bene vix unum aut alterum collocasse. Vale.

V. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

ÆSchinem aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis: summis utramque clamoribus esse probatam. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non maior, quum orationem meam proximè doctissimi homines hoc studio, hoc assensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quasi certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine æmulationis gratia probabatur. An meritò, scies quum legeris, librum; cuius amplitudo non finit me longiore epistola præloqui. Oportet enim nos in hac certè, in qua possumus, breves esse: quo sit excusatus, quòd librum ipsum, non tamen ultra causæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. C. PLINIUS NASONI SUO S.

THusci grandine excussi, in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur: solum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo præter tectum & hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac jam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si cerra & fructuosa prædia concupiscis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII. C. PLINIUS LEPIDO SUO S.

Sæpe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est quàm efficiat in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget ut nemo. Placuit statuas ei & imagines quàm plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cæra, illum ære, illum argen-

ro, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse etiam nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit: tum eundem librum in exemplaria transcriptum mille per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publicè, ut a decurionibus eligere-
tur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio quicquid velis obrinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? quanquam minor vis bonis quàm malis inest, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum: & tamen eò impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirificè Catonis illud de oratore in hunc e contrario versit; Orator est vir malus, dicendi imperitus. Non, mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quàm hic Regulum expressit. Habesne quo tali epistolæ parem gratiam referas? Habes, si rescripseris num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu hunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, ἐπιδεῖξαι τὸ πᾶν καὶ γυμνάσιον, καὶ λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quàm gemitum. Credas non de puero scriptum, sed a puero. Vale.

VIII. C. PLIN. ARLIANO SUO S.

Gratularis mihi quòd acceperim Auguratum: jure gratularis. Primum, quòd gravissimi principis judicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est: deinde quòd sacerdotium ipsum cum priscum & religiosum, tum hoc quoque sacrum planè & insigne est, quòd non adimitur viventi. Nam cetera, quanquam dignitate propemodum paria; ut tri-

buuntur, sic auferuntur: in hoc fortunæ hætenus licet, ut dari possit. Mihi verò etiam illud gratulatione dignum videtur, quòd successi Julio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret. Quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut scribis) ob hoc maximè delectat Auguratus meus, quòd Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim quòd honoribus ejus insistam, quem æmulari in studiis cupio. Sed utinam ut sacerdotium, idem & consulatum, multò etiam junior quàm ille, sum consequutus; ita senex saltem ingenium ejus aliqua ex parte assequi possim! Sed nimirum quæ sunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt! illud verò ut adipisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi a Diis potest. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

CAusam per hos dies dixit Julius Bassus, homo laboriosus & adversis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano a privatis duobus: ad Senatum admissus, diu pependit; tandemque absolutus vindictusque est. Titum timuit ut Domitiani: amicus a Domitiano relegatus est, revocatus a Nerva: sortitusque Bithyniam, rediit reus, accusatus non minùs acriter quàm fideliter defensus. Varias sententias habuit, plures tamen, quasi mitiores. Egìt contra eum Pomponius Rufus, vir paratus & vehemens. Rufo successit Theophanes, unus ex legatis, princeps & fax accusationis & origo. Respondi ego. Nam mihi Bassus injunxerat ut totius defensionis fundamenta jacerem; dicerem de ornamentis suis, quæ illi & ex generis claritate & ex periculis ipsis magna erant: dicerem de conspiratione delatorum, quam in quæstu habebant: dicerem causas, quibus factiosissimum quemque ut illum ipsum Theophanem, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo

maximè premebatur: in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non absolutionem modò, verùm etiam laudem merebatur. Hoc illum aliàs onerabat, quòd homo simplex & incautus quædam a provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem quæstor. Hæc accusatores furta ac rapinas; ipse munera vocabat: sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem? Verebar ne planè furtum videretur, quod confiteri timerem. Præterea rem manifestam inficiari, augentis erat crimen, non diluentis: præsertim quum reus ipse, nihil integrum advocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, sola se munuscula, duntaxat natali suo aut Saturnalibus, accepisse, & plerisque misisse. Veniam ergo peterem? Jugularem reum, quem ita deliquisse concederem, ut servari, nisi venia, non posset. Tanquam rectè factum tuerer? Non illi profuissem, sed ipse impudens extitissem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut prælia solet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia; supererat sesquihora. Nam quum e lege accusator sex horas, novem reus accepisset, ita diviserat tempus reus inter me & eum qui dicturus post erat, ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc verebar ne me corporis vires iterato labore desererent; quem difficilius est repetere quàm jungere. Erat etiam periculum ne reliqua actio mea & frigus ut deposita, & tadium ut resumpta pateretur. Ut enim facies ignem assidua concussione custodiunt, dimissum ægerimè reparant, sic & dicentis calor & audientis intentio continuatione servatur, intercapedine & quasi remissione languescit. Sed Bassus multis precibus, penè etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ, Bene cessit:

inveni ita erectos animos Senatûs, ita recentes, ut priore actione incitari magis quàm satiati viderentur. Successit mihi Lucius Albinus tam aptè, ut orationes nostræ varietatem duarum, contextum unius habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instanter & graviter: Deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cetera, impudentissimè, quod post duos, & consulares & disertos, tempus sibi, & quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Titius Homulus, & Fronto, mirifice: quartum diem probationes occupaverunt. Censuit Bæbius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri: Capio Hispo, salva dignitate, iudices dandos. Uterque rectè. Quî fieri potest (inquis) quum diversa censuerint? quia scilicet & Macro, legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat: & Capio, quum putaret licere Senatui, sicut licet, & mirigare leges & intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Prævaluit sententia Capionis: quinimmo consurgenti ei ad censendum, acclamatum est quod solet residentibus. Ex quo potes æstimare, quanto consensu sit exceptum quum diceret, quod tam favorable fuit quum dicturus videretur. Sunt tamen ut in Senatu, ita in civitate, in duas partes hominum iudicia divisa. Nam quibus sententia Capionis placuit, sententiam Macri, ut rigidam duramque reprehendunt: quibus Marci, illam alteram dissolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse, retinere in Senatu cui iudices dederis. Fuit & tertiâ sententia: Valerius Paulinus assensus Capioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiâssset. Arguebat enim multa in accusatione fecisse, quæ illa ipsa lege, qua Bassum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam consules (quanquam maximæ parti Senatûs mirè probabatur) non sunt prosequuti. Paulinus ta-

men & iustitiæ famam & constantiæ tulit. Misso Senatu Bassus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum favorem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, & in procero corpore mœstia & squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam ut *ἐπιστολὴν*. Expectabis orationem plenam onustamque, & expectabis diu: neque enim leviter & cursim, ut de re tanta, retractanda est. Vale.

X. C. PLINIUS SABINO SUO S.

SCRIBIS mihi, Sabinam, quæ nos reliquit hæredes, Modestum servum suum nusquam liberum esse iussisse: eidem tamen, sic adscripsisse legatum, Modesto, quem liberum esse iussi. Quæris quid sentiam? Contuli cum prudentibus. Convenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido accessurum te sententiæ meæ, cum religiosissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis hæredibus intellexisse pro jure est. Neque enim minus apud nos honestas, quàm apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate, sinentibus nobis, fruatur legato, quasi omnia diligentissime caverit. Cavet enim quæ hæredes bene elegit. Vale.

XI. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

AUDISTINE Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse: est enim recens nuntius. Prætorius hic modò inter eloquentissimos causarum actores habebatur: nunc eò decidit ut exul de senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipse in præfatione dixit dolenter & graviter, Quos tibi, for-

tuna, ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores. Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo professus, ut hoc diceret. Idem, quum Græco pallio amictus intrâisset (carent enim togæ jure, quibus aqua & igni interdictum est) postquam se composuit, circumspexitque habitum suum, Latine (inquit) declamaturus sum: dices tristitia & miseranda: dignum tamen illum, qui hæc ipsa studia incesti scelere maculaverit. Confessus est quidem incestum: sed incertum utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, si negâisset. Fremebat enim Domitianus, astuabatque ingenti invidia destitutus. Nam quum Corneliam Maximillam Vestalem defodere vivam concupisset, ut qui illustrari seculum suum ejusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi jure, seu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices non in regiam, sed in Albanam villam convocavit. Nec minore scelere quàm quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit incesti, quum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit. Missi statim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissimè, clamitabat; **ME CÆSAR INCESTAM PUTAT; QUA SACRA FACIENTE, VICIT, TRIUMPHAVIT.** Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu principis dixerit, dubium est. Dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certè tanquam nocens ducta est. Quin etiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret, averfata est, & resiliuit, fœdumque contagium, quasi plane a casto puroque corpore, novissima sanctitate rejecit: omnibusque numeris pudoris, πολλῶν πρὸνοιαν εἶχεν, εὐχημάτων πεισῶν, Præterea Celer, eques Romanus,

cui Cornelia objiciebatur, quum in comitio virgis caderetur, in hac voce perstiterat, Quid feci? nihil feci. Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quòd in agris suis occultasset Corneliæ libertam: ille ab iis, quibus erat curæ, præmonetur, si comitium & virgas pati nolleret, ad confessionem confugeret, quasi ad veniam: fecit. Loquutus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est illud, *Κῆται Πάτριον*. Ait enim, ex Advocato nuntius factus sum. Recessit Licinianus. Gratum hoc Domitiano, adèd quidem ut gaudio proderetur, diceretque; Absolvit nos Licinianus. Adjecit etiam, non esse verecundiæ ejus instandum: ipsi verò permisit si qua posset, ex rebus suis raperet antequam bona publicarentur, exiliumque molle, velut præmium, dedit. Ex quo tamen postea clementia divi Nervæ translatus est in Siciliam, ubi nunc proficitur, seque de fortuna præfationibus vindicat. Vides quàm obsequenter paream tibi, qui non solum res urbanas, verum etiam peregrinas tam sedulò scribo, ut altius reperam. Et sanè putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quàm relegatum ob incestum. Summam enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor ut vicissim quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (solent enim notabilia quædam incidere) perscribas: denique quicquid voles, dummodo non minus longa epistola, nunties. Ego non paginas tantum, sed etiam versus syllabasque numerabo. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUOS.

AMas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi sæpe commendas: amabis magis commendabisque, si cognoveris recens ejus factum. Quum in provinciam quaestor exisset, scribamque, qui sorte

obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisset, quod acceperat scribæ daturus, intellexit, & statuit subsidere apud se non oportere. Itaque reversus, Cæsarem, deinde, Cæsare auctore, Senatum consuluit, quid fieri de salario veller. Parva quæstio, sed tamen quæstio. Hæredes scribæ sibi, præfeti ærarii ærario populoque vindicabant. Acta causa est: dixit hæredum advocatus, deinde populi: uterque percommode. Cæcilius Strabo ærario censuit inferendum; Bæbii Macer hæredibus dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego statim feci. Quamvis enim abunde sufficiat illi, quod est & a Principe & a Senatu probatus, gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaue ducuntur, mirum in modum assensio & laus a minoribus etiam profecta delectat. Te verò Marcellinus ita reveretur, ut iudicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod si cognoverit factum suum isto usque penetrâsse, necesse est laudis suæ spatio & cursu & peregrinatione lætetur. Etenim nescio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata quàm magna. Vale.

XIII. C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

SALVUM te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando aliàs, nunc maximè mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum quod est in manibus, absolvam. Vereor enim ne, si hanc intentionem jam in fine intermiserò, ægrè resumam: interim ne quid festinationi meæ pereat, quod sum præsens petiturus, hac quasi præcursoria epistola rogo. Sed priùs accipe causas rogandi, deinde ipsum quod peto. Proximè quum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, Studes? inquam. Respondit, Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hîc? Et pater ejus (erat enim unâ, atque etiam

ipse adduxerat puerum,) Quia nullos hîc præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra qui patres estis (& opportunè complures patres audiebant,) liberos vestros hîc potissimum discere. Ubi enim aut jucundiùs morarentur quàm in patria, aut pudiciùs continerentur quàm sub oculis parentum? aut minore sumptu quàm domi? Quantulum est ergo collata pecunia conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregrè emuntur (omnia autem peregrè emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeò ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro repub. nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem ejus quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicer, nisi timerem ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumpere: ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publicè conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri potest, si parentibus solis jus conducendi relinquatur, iisdemque religio rectè judicandi necessitate collationis addatur. Nam qui fortasse de alieno negligentes, certè de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non nisi dignus accipiat, si accepturus & ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, majoremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quàm plurimum quod debeam conferre. Nihil honestius præstare liberis vestris, nihil gratius patriæ potestis. Edoceantur hîc qui hîc nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare, frequentare consuecant. Atque utinam tam claros præceptores inducat, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur! utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant. Hæc putavi altiùs & quasi a fonte repetenda; quo magis scires quàm gratum mihi foret si susciperes quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias præceptores quos sollicitare possimus: sub ea

ramen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi iudicent, illi eligant: ego mihi curam tantum & impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud certum quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

TU fortasse orationem, ut soles, & flagitas & expectas: at ego quasi ex aliqua peregrina delictaque merce lusus meos tibi prodo. Accipies cum hac epistola hendecasyllabos nostros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter coenam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, irascimur: describimus aliquid modò prescius, modò elatius: atque ipsa varietate tentamus efficere ut alia aliis, quædam fortasse omnibus, placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi paulo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, summos illos & gravissimos viros qui talia scripserunt, non modò lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse. Quæ nos refugimus, non quia severiores (unde enim?) sed quia timidiore sumus. Scimus alioqui hujus opusculi illam esse verissimam legem quam Catullus expressit.

*Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est;
Qui tunc denique habent salem & leporem,
Si sunt molliculi & parum pudici.*

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes æstimare, quòd malui omnia a te pensitari quam electa laudari. Et sanè quæ sunt commodissima, desinunt videri quum paria esse coeperunt. Præterea sapiens subtilisque lector debet non diversis conferre

diversa, sed singula expendere, nec deterius aliquid putare quod est in suo genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore præfatione vel excusare vel commendare ineptias, ineptissimum est. Unum illud prædicendum videitur, cogitare me has nugas meas ita inscribere, Hendecasyllabi, qui titulus sola metri lege constringitur. Proinde si ve epigrammata, si ve idyllia, si ve eclogas, si ve (ut multi) poemata, seu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantum hendecasyllabos præsto. A simplicitate tua peto, ut quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas. Neque est difficile quod postulo. Nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset aut solum, fortasse posset durum videri dicere, Quære quod agas: molle & humanum est, Habes quod agas. Vale.

XV. C. PLINIUS FUNDANO SUOS.

SI quid omnino, hoc certè iudicio facio, quòd Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius & bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, cum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quòd fecunditate uxoris largè frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis præmiagraves faciunt: quibus ille despectis, avi quoque nomen assumpsit. Est enim avus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut ego, si, ut ego, propius inspexeris. Hæc eò pertinent, ut scias quàm copiosam, quàm numerosam domum uno beneficio sis obligaturus: ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi

ominamurque in proximum annum consulatum. Ita nos virtutes tuas, ita judicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut sit eodem anno quaestor maximus ex liberis Rufi, Asinius Bassus, juvenis (nescio an dicam quod me pater & sentire & dicere cupit, adolescentis verecundia vetat,) ipso patre melior. Difficile est, ut mihi de absente credas, quamquam credere soles omnia, tantum in illo industria, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriae denique esse, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax seculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso praeferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu pensitares quem potissimum eligeres. Nunc verò (sed nihil volo de amico meo arrogantius dicere) hoc solum dico, dignum esse juvenem quem more majorum in filii locum assumes. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi a reipublica liberos accipere, quales a natura solemus optare. Decorus erit tibi consuli quaestor patris praetorio, propinquis consularibus: quibus, iudicio ipsorum, quamquam adolescentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento est. Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio: & ante omnia, si festinare videor, ignosce: primum quia votis suis amor plerumque praecurrit: deinde quod in ea civitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quae legitimam tempus expectant, non matura, sed sera sunt: in summa, quod rerum quas assequi cupias, praesumptio ipsa jucunda est. Revereatur jam te Bassus ut consulem; tu dilige eum ut quaestorem: nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici latitia perfruamur. Etenim quum sic te, sic Bassum diligamus, ut & illum cujuscunque & tuum quemcunque quaestorem in petendis honoribus omni opera, omni labore, gratia simus juvaturi, perquam jucundum nobis erit, si in eundem juvenem studium nostrum, & amicitiae meae & consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissi-

mus adjutor accesseris, cujus Senatus & suffragiis libentissimè indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIUS VALERIO PAULINO SUO S.

GAude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proximè, quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos judices, non fuit: tanta stipatione cetera tenebantur. Ad hoc, quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga persistit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidiam nostram prætendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant; nos modò dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

ET admones & rogas ut suscipiam absentis Corelliam causam contra C. Cæcilium, consulem designatum. Quòd admones, gratias ago: quòd rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo ut faciam quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corellii filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non planè familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse cui destinatus est honor: cujus nobis hoc major agenda reverentia est, quòd jam illo functi sumus. Naturale est enim cuique, ut ea quæ quis adeptus est, ipsa quàm amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corellii filiam, omnia ista frigida & inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo neminem ætas nostra graviolem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego quum ex admiratione diligere

cœpissẽm, quod evenire contrà solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus: nihil a me ille secretum, non jocularẽ, non serium, non triste, non lætum. Adolescentulus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator & testis; ille in inchoandis deductor & comes; ille in gerendis consiliator & rector; ille denique in omnibus officiis nostris quanquam & imbecillus & senior, quasi juvenis & validus conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adstruxit? Nam quum fortè de bonis juvenibus apud Nervam imperatorem sermo incidisset, & plerique me laudibus ferrent, paulisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam nôras, Necesse est, inquit, parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit. Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissimè, quum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quinetiam moriens, filia suæ (ut ipsa solet prædicare,) Multos quidem amicos, inquit, tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen, Secundum & Cornutum. Quod dum recorder, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri destituisse. Quare ego verò Correlliæ adero promptissimè; nec subire offensas recusabo: quanquam non solum veniam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, a quo, ut ais, nova lis fortasse ut feminæ intenditur, arbitror consequuturum, si hæc eadem in actione, latius scilicet & uberius quàm epistolarum angustia sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS ANTONINO
SUO S.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Græca, quàm quòd quædam æmulari Latine & exprimere tentavi? In deterius tamen accidit hoc, primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, hac egestate patrii sermonis. Quòd si hæc, quæ sunt Latina, & mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis græciæ, quæ & a te, & Græcè, præferuntur? Vale.

XIX. C. PLINIUS HISPULLÆ
SUÆ S.

CUM sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tuum, pari caritate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amita ejus, verum etiam patris amissi affectum representantes, non dubito, maximo tibi gaudio fore quum cognoveris, dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lætitat, ediscit etiam. Qua illa sollicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio afficitur? Disponit qui nuntient sibi, quem assensum, quos clamores excitarem, quem eventum judicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo, discreta velo, sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat formatque cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis majoremque indies futuram esse concordiam. Non enim atatem meam, aut corpus, quæ paulatim occi-

dunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis institutam: quæ nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quæ denique amare me ex tua prædicatione consueverit. Nam quum matrem meam parentis loco venerareris, meque a pueritia statim formares, laudare, talemque, qualis nunc uxori meæ videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quòd illam mihi: illa, quòd me sibi dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi ut quemque perlegeram feci. Accipe nunc quid de universis generaliter iudicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissimè vestus es, & horum utrumque invicem adiumento fuit. Nam dolori sublimitatem & magnificentiam, ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. C. PLINIUS VELIO CEREALI SUO S.

Tristem & acerbum casum Helvidiarum forum! Utraque a partu, utraque filiam epixa decessit. Afficior dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quòd puellas honestissimas in flore primo fecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, & dum nascuntur, orbatæ. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissimè diligo, ut actione mea, librisque testatum est: cui nunc unus ex tribus liberis superest, domumque pluribus adminiculis paulo antè fundatam desolatus fulcis

ac sustinet. Magno tamen fomento dolor meus acquiescet, si hunc saltem fortem & incolumem, paremque illi patri, illi ayo fortuna servaverit. Cujus ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus factus est. Nôsti in amore mollitiem animi mei, nôsti metus. Quo minùs te mirari oportebit, quod plurimum timeam de quo plurimum spero. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEMPRONIO
RUFO SUO S.

Interfui Principis optimi cognitioni, in consilium assumptus. Gymnicus agon apud Viennenses, ex cujusdam testamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in duumviratu suo tollendum abolendumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica fecisse. Egit ipse causam non minùs feliciter quàm diseriè. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus civis in negotio suo maturè & graviter loquebatur. Quum sententiæ rogarentur, dixit Junius Mauricus (quo viro nihil firmitus, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adjecit, Vellem etiam Romæ tolli posset. Constante, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non est. Idem apud Nervam imperatorem non minùs fortiter. Cœnabat Nerva cum patricis. Veiento proximus, atque etiàm in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio sævo mala cæcitatibus addiderat. Non verebatur, non erubescere, non miserebatur. Sapius a Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De ejus nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super cœnam loquebantur: tum ipse Imperator, Quid putamus passurum fuisse,

si viveret? Et Mauricus, Nobiscum cœnaret. Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos resident, nostra latè vagantur. Utque in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus qui à capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPONIO
BASSO SUO S.

Magnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum est, disponere otium & ferre, habitare amœnissimè, & nunc terra nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipub. quamdiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipsæ leges monent, quæ majorem annis lx otio reddunt. Quando mihi licebit? Quando per ætatem honestum erit imitari istud pulcherrimæ quietis exemplum? Quando secessus mei non desidii nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV. C. PLINIUS VALENTI
SUO S.

Proximè cùm apud centumviros in quadruplici judicio dixissem, subiit recordatio, egisse me juvenem æquè in quadruplici judicio. Processit animus, ut solet, longius: cœpi reputare quos in hoc judicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram qui in utroque dixissem: tantas conversio-

nes aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt, exulant alii; huic ætas & valetudo silentium suavit; hic sponte beatissimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipsos quàm multa mutata sunt? Studiis processimus: studiis periclitati sumus: rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitia, bonorum obfuerunt, iterumque profunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, ævum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, cum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo: quæ ratio hujus epistolæ fuit. Vale.

XXV. C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SUO S.

SCripseram tibi verendum esse ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret: factum est. Proximis comitiis, in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dicta; in una vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inventa sunt. Exanduit senatus, magnoque clamore ei qui scripsisset, iratum principem est comprecatus: ille tamen fefellit, & latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in senatu dicax & urbanus & bellus est? Tantum licentiæ pravis ingeniis, adjicit illa fiducia, Quis enim sciet? Poposcit tabellas, stylum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria, scena & pulpito digna. Quò te vertas? quæ remedia conquiras? ubique vitia remediis fortiora: ἀλλὰ ταῦτα

ἥ ὑπερ ἡμᾶς ἄλλῃ μελήσῃ. Cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit hæc nostra iners, sed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIUS NEPOTI
SUO S.

PETIS ut libellos meos, quos studiosissimè comparasti, recognoscendos emendandosque curem: faciam. Quid enim suscipere libentiùs debeo, te præfertim exigente? Nam quum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, super hæc occupatissimus, maximæ provinciæ præfuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum, quantopere mihi providendum est ne hæc pars sarcinarum, tanquam supervacua offendar? Adnitar ergo primùm ut comites istos quàm commodissimòs hæbeas, deinde ut reversus invenias quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. C. PLINIUS FALCONI
SUO S.

TERTIUS dies est quod audiivi recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione (poematia appellat) multa tenuiter, multa sublimiter, multa venustè, multa tenerè, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil generis ejusdem absolutius scriptum, nisi fortè me fallit aut amor ejus, aut quòd me ipsum laudibus evexir. Nam lemma sibi sumpsit quòd ego interdum versibus ludo. Atque adèò judicii mei te judicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, & jam explicui.

Canto carmina versibus minutis,

His olim quibus & meus Catullus,

*Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi, priores
Mavult versiculos, foro relicto,
Et quarit quod amet, putatque amari.
Ille Plinius, ille quid Catones?
I nunc qui sapias, amare noli.*

Vides quàm acuta omnia, quàm apta, quàm expressa? Ad hunc gustum totum librum repromitto; quem tibi, ut primùm publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem, & temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonio: quorum alteri affinis, utrique contrubernalis est. Possis ex hoc facere conjecturam, quàm sit emendatus adolescens, qui a gravissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum,

----- γινώσκων ὅτι
Τοιῦτός ἐστιν ἕκαστος, εἰσπορῶνται ξενόν. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEVERO SVO S.

Herennius Severus, vir doctissimus, magni æstimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Cassii: petitque, si sunt istic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum injungo: primùm, quia desideriis meis amicissimè obsequeris: deinde, quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum: postremò, quòd patriam tuam, omnesque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris & diligis. Peto autem ut pictorem quàm diligentissimum assumes. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longè difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, sinas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIUS ROMANO
SUO S.

EIA tu, quum proximè res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos, prætor, acer & fortis vir, multam dixit etiam senatori. Egit ille in Senatu causam suam: egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa: sed timuit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam severi. Falleris. Nam vel instituere vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severi: institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX. C. PLINIUS LICINIO
SUO S.

Atruli tibi ex patria mea pro munusculo quaestionem, altissima ista eruditione dignissimam. Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta: ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura: ter in die, statis auctibus ac diminutionibus, crescit decrescitque. Cernitur id palam, & cum summa voluptateprehenditur. Juxta recumbis & vesceris: atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis dimensisque momentis vel subtrahitur vel assurgit. Annulum, seu quid aliud, ponis in sicco, alluitur sensim, ac novissimè operitur: detegitur rursus, paulatimque deseritur: si diutius observes, utrumque iterum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior os fontis & fauces modò laxat, modò includit, prout illatus occurrit, aut decessit expulsus? Quod in ampullis ceterisque generis ejusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens, exitus. Nam illa quoque, quan-

quam prona & vergentia, per quasdam obluſtantis animæ moras crebris quaſi ſingultibus ſiſtunt quod effundunt. An quæ Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut reſorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis ſupprimitur vel egeritur? An ut flumina, quæ in mare deferuntur, adverſantibus ventis, obvioque æſtu retorquentur, ita eſt aliquid, quod huius fontis excuſum per momenta repercutiat? An latentibus venis certa menſura, quæ dum colligit quod exhauſerat, minor rivus eſt & pigrior: quum collegit, agilior majorque proſertur? An nescio quod libramentum abditum & cæcum, quod quum exinanitum eſt, ſuſcitatur, & elicit fontem: quum repletum, moratur & ſtrangulat? Scrutare tu cauſas (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde eſt, ſi ſatis expreſſi quod efficitur. Vale.

LIBER V.

EPIST. I.

C. PLINIUS SEVERO SUO S.

LEGATUM mihi obvenit modicum, ſed ampliffimo gratius. Cur ampliffimo gratius? Pomponia Grattilla exhæredato filio Aſſudio Curiano, hæredem reliquerat me: dederat cohæredes Sertorium Severum, prætorium virum, alioſque equites Romanos ſplendidos. Curianus filius orabat, ut ſibi donarem portionem meam, ſequæ præiudicio juvarem: eandem tacita conventionē ſalvā mihi pollicebatur. Reſpondebam; non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere ſecreto. Præterea,

Non esse satis honestum dare & locupleti & orbo: in summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si iniquè exhæredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, Rogo cognosceas. Cunctatus paulum, Faciam, inquam: neque enim video cur ipse me minorem putem quàm tibi videor. Sed jam nunc memento; non defuturam mihi constantiam, si ira fides duxerit secundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles, ait: voles enim quod acquisitum. Adhibui in consilium duos, quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus quæ pro se putabat. Respondi paucis ego (neque enim aderat alius qui defunctæ pudorem tueretur,) deinde secessi, & ex consilii sententia; Videtur, inquam, Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi. Post hoc ille, cum ceteris subscripsit centumvirale iudicium, mecum non subscripsit. Appetebat iudicii dies: cohæredes mei componere & transigere cupiebant; non diffidentia causæ, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali iudicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus obijci & Gratillæ amicitia & Rustici posset: rogant me, ut cum Curiano loquar. Convenimus in adem Concordiæ. Ibi ego; Si mater (inquam) te ex parte quarta scripsisset hæredem, num queri posses? Quid si hæredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhaustisset, ut non amplius apud te quàm quarta remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si exhæredatus a matre quartam partem ab hæredibus ejus accipias, quam tamen ego angebo. Scis te non subscripsisse mecum, & jam biennium transisse, omniatque me usucepisse. Sed ut te cohæredes mei tractabiliorem experiantur: utque tibi nihil abstulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conscientia modò, verùm etiam fama.

Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: & factum meum, nisi fortè blandior mihi, antiquorum notabili honore signavit. Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quàm mecum loqui soleo: deinde, quodd durum existimabam, te amantissimum meî fraudare voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an iis quæ honestè fecisse me credo, testificatio quædam, & quasi præmium accedat. Vale.

II. C. PLINIUS FLACCO SUO S.

ACcepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingraras: ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quodd se non mereri fatentur. Vale.

III. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUM plurima officia tua mihi grata & jucunda sunt, tum vel maximè quodd me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate judiciorum longius processisse: extitisse etiam quosdam qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quodd hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam; ita respondeo: Facio nonnunquam versiculos, severos parum, facio comœdias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & satyricos intelligo: aliquando præterea rideo, jocos, ludo: utquæ omnia innoxia remissionis genera breviter amplectar; homo sum. Nec verò molestè fero hanc esse de-

moribus meis existimationem, ut qui nesciunt talia doctissimos, gravissimos, sanctissimos homines scriptasse, me scribere mirentur. Ab illis autem quibus notum est quos quantosque auctores sequar, facile impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis, sinant, quorum non seria modò, verùm etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viventium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear ne me non satis deceat quod decuit M. Tullium, Caium Calvum, Asinium Pollionem, Marcum Messalam, Quintum Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scavolam, Ser. Sulpitium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos,) C. Memmium, Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam, Luceium, & proximè Virginium Rufum, &, si non sufficiunt exempla privata, divum Julium, divum Augustum, divum Nervam, T. Cæsarem. Neronem enim transeo, quamvis sciam non corrumpi in deterius quæ aliquando etiam a malis, sed honesta manere quæ sæpius a bonis fiunt. Inter quos vel præcipuè numerandus est P. Virgilius, Corn. Nepos, & priùs Ennius, Acciùsque; non quidem hi senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen, quod illi an fecerint nescio; sed illi iudicio suo poterant esse contenti; mihi modestior conscientia est quàm ut satis absolutum putem quod a me probetur. Itaque has recitandi causas sequor: primùm quòd ipse qui recitat, aliquanto acriùs scriptis suis, auditorum reverentia intendit: deinde, quòd de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam a multis admonetur: &, si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio; quæ satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adèò, si cui fortè eorum qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutasse, aut præterisse, fortasse etiam ex suo iudicio,

quamvis ipse nihil dixerit mihi. Atque hæc ita disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocârim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

RES parva, sed initium non parvum. Solers vir prætorius a senatu petiit ut sibi instituere in agris suis nundinas permetteretur; contradixerunt Vicentiorum legati: adfuit Tuscillus Nominatus: dilata causa est. alio senatu Vicentini sine advocato intraverunt: dixerunt se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote prætore, Quem docuissent, responderunt, Quem prius. Interrogati an tunc gratis adfuisset: responderunt, Sex millibus nummum. an rursus aliquid dedissent: dixerunt, Mille denarios. Nepos postulavit ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacita, tantum ex minimo commota, latissime serpunt. Erexī aures tuas. Quam diu nunc oportet, quam blandè roges ut reliqua cognoscas, si ramen non antè ob hæc ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

V. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse: qui nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem & disertum: deinde, quod iudicio ejus uti solebam. Erat enim natura acutus, usu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me super ista, casus ipsius. Decessit veteri testamento: omisit quos maximè diligebat: persecutus est quibus offensior erat. Sed hoc utcumque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis cau-

sis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum a Nerone: & jam tres libros absol-
verat, subtiles, & diligentes, & Latinos, atque inter
sermonem historiamque medios. Ac tanto magis
reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi
lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper &
immatura mors eorum qui immortale aliquid parant.
Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt,
vivendi causas quotidie finiunt: qui verò posteros
cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his
nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoa-
tum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius, quod
accidit, multò antè præsensit. Visus est sibi per no-
cturnam quietem jacere in lectulo suo compositus in
habitum studentis, habere ante se scrinium ita ut so-
lebat. Mox imaginatus est venisse Neronem, in toro
sedisse: prompsisse primum librum quem de sceleri-
bus ejus ediderat, eumque ad extremum revolvisse;
idem in secundo æ tertio fecisse, tunc abiisse. Expa-
vit; & sic interpretatus est, tanquam idem sibi futu-
rus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: &
fuit idem. Quod me recordantem misratio subit,
quantum vigiliarum, quantum laboris exhauserit fru-
stra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta.
Nec dubito te quoque eadem cogitatione terreri pro
istis quæ inter manus habes. Proinde, dum suppetit
vita, enitatur ut mors quàm paucissima quæ abolere
possit, inveniat. Vale.

VI. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

A Mavi curam & sollicitudinem tuam, quòd quum
audisses me æstare Tuscos meos petiturum, ne
facirem suasisi, dum putas insalubres. Est sanè gra-
vis & pestilens ora Tuscorum, quæ per littus exten-
ditur. Sed hi procul a mari recesserunt: quinetiam
Apennino, saluberrimo montium, subjacent. Atque

adedò, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cœli, regionis situm, villæ amœnitatem: quæ & tibi auditu & mihi relatu jucunda erunt. Cælum est hyeme frigidum & gelidum. Myrtos, oleas, quæque alia assiduo tepore latantur, aspernatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridissimam profert interdum; sed non sæpius quàm sub urbe nostra, necat. Æstatis mira clementia. Semper aër spiritu aliquo movetur; frequentius tamen auras quàm ventos habet. Hinc fenestras multas videas, avos proavosque jam juvenum; audias fabulas veteres, sermonesque majorum: quumque veneris illò, putes alio te seculo natum. Regionis forma pulcherrima: imaginare amphitheatrum aliquid immensum, & quale sola rerum natura possit effingere. Lata & diffusa planities montibus cingitur; montes summa sui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio: inde caduæ silvæ cum ipso monte descendunt: has inter pingues terrenique colles (neque enim facilè usquam saxum, etiam si quaratur, occurrit) planissimis campis fertilitate non cedunt, opimamque messem seriùs tantùm, sed non minùs percoquant. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longè latèque contexunt: quarum a fine, imoque quasi margine, arbuta nascuntur; prata inde, campique. Campi, quos non nisi ingentes boves & fortissima aratra perfringunt. Tantis glebis tenacissimum solum, quum primùm profecatur, assurgit, ut nono demum sulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliasque herbas, teneras semper & molles, & quasi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur: sed ubi aquæ plurimum, palus nulla; quia devexa terra quicquid liquoris accepit, nec absorbit, effundit in Tiberim. Medios ille agros secatur; navium patiens, omnesque fruges devehit in uibem, hyeme donat & vere; æstate summittitur, immensique fluminis nomen arenti alveo deferit, autumnò

resumit. Magnam capies voluptatem, si hunc regionis situm ex monte prospexeris. Neque enim terras tibi, sed formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea descriptione, quocunque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in colle imo sita prospicit quasi ex summo, ita leviter & sensim clivo fallente consurgit, ut quum ascendere te non putes, sentias ascendisse. A tergo Apenninum, sed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet sereno & placido die, non tamen acres & immodicas, sed spatio ipso lassas & infractas. Magna sui parte meridiem spectat, æstivumque solem ab hora sexta, hybernum aliquanto maturius, quasi invitat in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xyſtus concisus in plurimas species, distinctusque buxo; demissus inde pronusque pulvinus, cui bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit. Acanthus in plano mollis, &, penè dixerim, liquidus. Ambit hunc ambulatio pressis varietque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humilesque & retonfas manu arbutulas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit & subtrahit. Pratum inde non minùs natura, quàm superiora illa arte, visendum: campi deinde porro, multaque alia prata & arbuta. A capite porticus triclinium excurrit, valvis xyſtum desinentem, & protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xyſti, & quod proſilit villæ, ac adjacentis hippodromi nemus comasque prospectat. Contra mediam ferè porticum diæta paulùm recedit, cingit arcolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumjectasque platanos, & subjecta platanis gramina, leni aspergine fovet. Est in hac diæta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, sonumque excludit: junctaque ei quotidiana amicorum cœnatio. Arcolam illam porticus

alia, eademque omnia quæ porticus aspicit. Est & aliud cubiculum a proxima platano, viride & umbrosum, marmore exsculptum podio tenus, nec cedit gratiæ marmoris, ramos, insidentesque ramis aves imitata pictura, cui subest fonticulus. In hoc fonte crater, circa siphunculi plures miscent jucundissimum murmur. In cornu porticûs amplissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum. Sed antè piscina, quæ fenestris servit ac subjacet, strepitu visuque jucunda. Nam ex edito defiliens aqua, suscepta marmore, albescit. Idem cubiculum hyeme tepidissimum, quia plurimo sole perfunditur. Cohæret hypocauston, &, si dies nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria, in qua baptisterium amplum atque opacum. Si natâre latius aut tepidiùs velis, in area piscina est, in proximò puteus, ex quo possis rursus astringi si poeniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur mediâ, cui sol benignissimè præsto est; caldariæ magis: prominet enim. In hac tres descensiones: duæ in sole, tertia a sole longius. Apodyterio superpositum est sphæristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul a balineo scala, quæ in cryptoporticum ferunt, priùs ad diatras tres. Harum alia areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet diversis, diversasque cœli partes, ac prospectus, habet. In summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hippodromum, vineas, montes, intuetur. Jungitur cubiculum obvium soli, maxime hyberno. Hinc oritur diatra, quæ villæ hippodromum adnecit. Hac facies, hic visus a fronte. A latere æstivo cryptoporticus in edito posita; quæ non aspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberrimum afflatum ex Apenninis vallibus recipit: post latissimis fenestris vineas, valvis æquè vineas, sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclini,

quod fenestris caret, scalæ convivio utilia secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum; cui non minus jucundum prospectum cryptoporticus, subterraneæ similis; æstate incluso frigore riget, contentaque aëne suo nec desiderat auras nec admittit. Post utramque cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus; ante medium diem, hyberna; inclinato die, æstiva. Hac adeuntur diatæ dux, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc dispositionem amenitatemque rectorum longè latèque præcedit hippodromus: medius patescit, statimque intrantium oculis torsus offertur; platanis circuitur. Illæ hedera vestiuntur, utque summa suis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat; has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbræque platanorum suam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupressis ambitur & regitur, densiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine, recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures, intercedentibus buxis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille descripta, literis interdum, quæ modò nomen domini dicunt, modò artificis: alternis metulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: & in opere urbanissimo subita velut illati rursus imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus & flexuosus, deinde plures figuræ, pluraque nomina. In capite stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ Carystiæ subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, siphunculis effluit; cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur,

atque ita occultè temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium, graviorque cœnatio, margini imponitur; levior navicularum & avium figuris innans circuit. Contrà fons egerit aquam & recipit: nam expulsa in altum in se cadit, junctisque hiatibus & absorbetur & tollitur. E regione stibadii aduersum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. A marmore splendet, valvis in viridia prominet [& textit:] Dehinc alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox diatula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, & undique fenestræ, & tamen lumen obscurum umbra premente. Nam latissima viris per omne rectum in culmen nititur & ascendit. Non secus ibi, quàm in nemore, jaceas: imbrein tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum, juvant. Fonticuli sedilibus adjacent; per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi, &, qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia, juvantur. Vitâssem jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; præsertim quum interquiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi residere, sapius posses. Præterea indulgi amori meo. Amo enim quæ maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiâ tibi vel judicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid coeperit scribere; sciatque, si materiæ immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides quot versibus Homerus, quot Virgilius arma, hic Æneæ, Achillis ille, describat: Brevis tamen uterque est, quia facit quod instituit.

Vides ut Aratus minutissima etiam sidera confectetur & colligat, modum tamen servat. Non enim excursus hic ejus, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis conferamus, quum totam villam oculis tuis subjicere conamur, si nihil inductum, & quasi devium, loquimur, non epistola, quæ describit, sed villa, quæ describitur, magna est. Verum illuc, unde cœpi: ne secundum legem meam jure reprehendar, si longior fuero in hoc quod excessi. Habes causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis, Prænestinisque meis præponam. Nam super illa quæ retuli, altius ibi ortum & pinguius, eoque securius: nulla necessitas rogæ, nemo accersitor ex proximo. Placida omnia & quiescentia, quod ipsum salubritate regionis, ut purius cœlum, ut aër liquidior, accidit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certè neminem ex iis quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Dii modò in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servent. Vale.

VII. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

NE C hæredem institui, nec præcipere posse Rempublicam constat: Saturninus autem, qui nos reliquit hæredes, quadrantem Reip. nostræ, deinde pro quadrante praeceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si jus aspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem jurisconsulti quod sum dicturus accipiant) antiquior jure est; utique in eo quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo sestertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paulò ampliùs tertiam partem ex adventitio denegem? Scio te quoque a iudicio meo non abhorreere, cum eandem Remp. ut

civis op
decurio
cè tam
dringen
Illius h
obsequ
fedi: p
amiciti
bere t
deinde
mone
videre
moder
destitu
Vale.

VI

Suad
mu
quia
mere
in pri
tas de
Me a
soliciti
lius f
refo
me q
suffic
per o
sola
mini
ria c
nes
tion
duca

civis optimus diligas. Velim ergo quum proximè decuriones contrahantur, quid sit juris indicēs; par-
cè tamen & modeste deinde subjungas, nos qua-
dringenta millia offerre, sicut præceperit Saturninus.
Illius hoc munus, illius liberalitas: nostrum tantum
obsequium vocetur. Hæc ego scribere publicè super-
fedi: primùm, quòd memineram pro necessitudine
amicitiæ nostræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & de-
bere te & posse perinde meis ac tuis partibus fungi:
deinde, quia verebar ne modum, quem tibi in ser-
mone custodire facile est, tenuisse in epistola non
viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa
moderatur; epistola, omnibus commendationibus
destituta, malignitati interpretantium exponitur.
Vale.

VIII. C. PLINIUS CAPITONI SUO S.

Suades ut historiam scribam, & suades non solus:
multi hoc me sæpe monuerunt, & ego volo, non
quia commodè facturum esse confido (id enim tem-
ere credas, nisi expertus) sed quia mihi pulchrum
in primis viderur, non pati occidere, quibus æterni-
tas debeat, aliorumque famam cum sua extendere.
Me autem nihil æquè ac diuturnitatis amor & cupido
solicitat: res homine dignissima, præsertim qui nul-
lus sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non
reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito *si qua
me quoque possim tollere humo.* (Id enim voto meo
sufficit: illud supra votum) *victorque virum volitare
per ora.* *Quamquam ô.* Sed hoc satis est, quod propè
sola historia polliceri viderur. Orationi enim & car-
mini est parva gratia, nisi eloquentia sit summa: histo-
ria quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homi-
nes natura curiosi, & quamlibet nuda rerum cogni-
tione capiuntur, ut qui sermunculis etiam fabellisque
ducantur. Me verò ad hoc studium impellit dome-

sticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, historias, & quidem religiosissimè, scripsit. Invenio autem apud sapientes, honestissimum esse majorum vestigia sequi, si modò recto itinere præcesserint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves causas. Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destino retractare, ne tantus ille labor meus, nì hoc quod reliquum est studii addidero, mecum pariter intercidat. Nam si rationem posteritatis habeas, quicquid non est peractum, pro non inchoato est. Dices, Potes simul & rescribere actiones, & componere historiam. Utinam! sed utrumque tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Undevicesimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum quid præstare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid si huic oneri novum accesserit? Habet quidem oratio & historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis quæ communia videntur. Narrat sanè illa; narrat hæc, sed aliter. Huic pleræquè humilia & sordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, excelsa conveniunt. Hanc sapius ossa, muscoli, nervi; illam tori quidam & quasi jubæ decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu & suavitate, atque etiam dulcedine, placet. Postremò alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, *ἤ τιμα* sit, an *ἀγώνισμα*: quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, ut duo dissimilia, & hoc ipso diversa quòd maxima, confundam miscemque, ne tanta quasi colluvione turbatus ibi faciam quod hic debeo. Ideoque interim veniam, ne a forensibus verbis recedam, advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita quæ potissimum tempora aggrediamur. Vetera & scripta aliis? parata inquisitioni, sed onerosa collatio: intacta & nova? graves offensa, levis gratia. Nam præter id quòd in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt quàm laudanda: tum si laudaveris, par-

cus :
illud
me n
mi.
que
rursus
Vale.

IX.

V
urbe
volo
nisse
Trif
qua
æsti
cabi
veru
dun
cul
Nil
qu
Jan
ex
ma
qu
on
Se
nu
ci
ex

cus: si culpaveris, nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissimè, hoc restrictissimè feceris. Sed hæc me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto præstuas ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis & moræ justa ratio nascatur. Vale.

IX. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

VARIÈ me affecerunt literæ tuæ: nam partim lata, partim tristia continebant. Lata, quòd te in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea quòd recitaturum statim ut ego venissem pollicebantur. Ago gratias quòd expector. Triste illud, quòd Julius Valens graviter jacet; quamquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest quàm maturissimè inexplicabili morbo liberari. Illud planè non triste solum, verùm etiam luctuosum, quòd Julius Avitus decessit, dum ex quæstura redit. Decessit autem in navi, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinuerunt quum moreretur; pertinent ad hos qui supersunt. Jam quidem in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus est, summa consequuturus, si virtutes ejus maturiscent. Quo ille studiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam scripsit? quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si firmos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

X. C. PLINIUS ANTONINO
SUO S.

CUM versus tuos æmulor, tum maximè quàm sint boni experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem rarò, nisi in pejus, effingunt: ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi possint. Vale.

XI. C. PLINIUS TRANQUILLO
SUO S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur: ac jam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator, tu mora tamen meam quoque cunctationem tarditatemque yicisti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convitio scæzontes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est, nec jam splendescit lima, sed arteritur. Patere me videre titulum tuum; patere audire, describi, legi, vñire volumina Tranquilli mei. Æquum est nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, quam tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSO-
CERO SUO S.

Accepi literas tuas, ex quibus cognovi speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promississe, ut initium novæ liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primùm tua gloria,
eujus

cujus ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde, quòd memoriam socii mei pulcherrimis operibus video proferri: postremò, quòd patria nostra floreat; quam mihi a quocunque excoli jucundum, a te verò latissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quàm longissimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto quod proximè promissisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII. C. PLINIUS SCAURO SUO S;

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos ut vereretur: paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut sollicitudine incendatur; altera, ut admonear, si quid fortè me, ut meum, fallat. Tuli quod petebam: inveni qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum quem misi tibi. Materiam ex titulo cognoscere, cetera liber explicabit: quem jam nunc oportet ibi consuescere, ut sine præfatione intelligatur. Tu velim quid de universo, quid de partibus, sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

XIV. C. PLINIUS VALERIANO
SUO S.

ET tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulario Nepotis circa Tusculum Nominatum. Inductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante, Etenim legati Vicentinorum non modò non presserunt eum, verùm etiam sublevaverunt. Summa defensionis, non fidem sibi in advocacy, sed constan-

tiam defuisse; descendisse ut acturum, atque etiam in curia visum; deinde sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum enim, ne desiderio senatoris non jam quasi de nundinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, praferim in Senatu, repugnaret: alioqui majorem invidiam quam proximè passurus. Erat sanè verum; tamen a paucis acclamatum est. Inde subjunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari magis (id enim & favorabilius & tutius) quam defendi videretur. Absolutus est sententia designati consulis Afranii Dextri, cujus hæc summa: Melius quidem Nominatum fuisse facturum, si causam Vicentinorum eodem animo quo suscepit pertulisset: quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidisset, nihilque dignum animadversione admisisse convinceretur, liberandum; ita ut Vicentinis, quod acceperat, redderet. Assenserunt omnes, præter Flavium Aprum. Is interdicens ei advocacionibus in quinquennium censuit: & quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit. Quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, perlata lege de Senatu habendo, jurare coëgit e Repub. esse quod censuisset. Cui, quam legitimæ postulationi, a quibusdam reclamatum est. Exprobrare enim censenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiæ dicerentur, Nigrinus, Tribunus plebis, recitavit libellum disertum & gravem, quo questus est vānire advocaciones, vānire etiam prævaricationes; in lites coiri: & gloria loco poni ex spoliis civium magnos & statos redditus. Recitavit capita legum, admonuit SC^{torum}: in fine dixit, petendum ab optimo principe, ut quia leges, quia Senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitis mederetur. Pauci dies, & liber principis severus, & tamen moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me juvat quod in causis agendis

non modò pactione, dono, munere, verùm etiam xeniis semper abstinui! Oportet quidem quæ sunt inhonestæ, non quasi illicitæ sed quasi pudendæ, vitare: jucundum tamen si prohiberi publicè videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immo non dubiè, hujus propositi mei & minor laus, & obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quam alii, divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occursum, per ludum ac jocum distant. Vale.

XV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

Scefferam in municipium, quum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Exprimere non possum quanto sim gaudio affectus & ipsius & meo nomine. Ipsius, quòd sit licèt, sicut est, ab omni ambitione longè remotus, debet tamen ei jucundus esse honor ultro datus; meo, quòd aliquanto magis delectat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate, quàm æquari bonis, gratus. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima & meritissima fruitur, sed longis magnisque experimentis. Unà diligimus, unà dileximus omnes fere, quos ætas nostra in utroque sexu æmulandos tulit: quæ societas amicitiarum arctissima nos familiaritate conjunxit. Accessit vinculum necessitudinis publicæ. Idem enim mihi, ut scis, collega, quasi voto petitus, in præfectura ærarii fuit: fuit & in consulatu. Tum ego qui vir, & quantus esset, altissimè inspexi, quum sequerer ut magistrum, ut parentem vererem: quod non tam ætatis maturitate, quam vitæ, merebatur. His ex causis ut illi, sic mihi gratulor; nec privatim magis quàm publicè, quòd tandem homines non ad

pericula, ut priùs, verùm ad honores virtute perveniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea, quæ me, agentem hîc, nuntius apprehendit. Eram cum proſocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu deſideratis; circumibam agellos; audiebam multum ruſticarum querelarum: rationes legebam invitùs & curſim (aliis enim chartis, aliis ſum literis initiatus) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor anguſtiis commeatûs, eoque ipſo, quòd delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque ſub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio noſtro dies pereat. Vale.

XVI. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

TRiſtiſſimus hæc tibi ſcribo. Fundani noſtri filia minor eſt deſuncta: qua puella nihil unquam feſtīvius, amabilius, nec modò longiore vita, ſed prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, & jam illi anilis prudentia, matronalis gravitas erat: & tamen ſuavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut illa patris cervicibus inhærebat! ut nos amicos paternos & amanter & modèſtè compleſtebatur! ut nutrices, ut pædagogos, ut præceptores, pro ſuo quemque officio, diligebat! Quàm ſtudioſè, quàm intelligenter, leſtitabat! Ut parcè cuſtoditèque ludebat! Qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam conſtantia, noviffimam valetudinem tulit! Medicis obſequabatur, ſororem, patrem adhortabatur, ipſamque ſe deſtitutam corporis ſui viribus, vigore animi ſuſtinebat. Duravit hic illi uſque ad extremum, nec aut ſpatio valetudinis, aut metu mortis infractus eſt; quo plures gravioreſque nobis cauſas relinqueret & deſiderii & doloris. O triſte planè acerbumque funus! ô

morte ipsa mortis tempus indignius! Jam destinata
 erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam
 nos advocati. Quod gaudium quo mœrore muta-
 tum est! Non possum exprimere verbis, quantum
 animo vulnus acceperim quum audiui, Fundanum
 ipsum (ut multa luctuosa dolor invenit) præcipientem,
 quod in vestes, margaritas, gemmas, fuerat e-
 rogaturus, hoc in thura & unguenta & odores im-
 penderetur. Est quidem ille eruditus & sapiens, ut
 qui se ab ineunte ætate altioribus studiis artibusque
 dediderit: sed nunc omnia quæ audit, quærit sæpe;
 quæ dixit, aspernatur; expulsiisque virtutibus aliis,
 pietatis est totus. Ignosces, laudabis etiam, si co-
 gitaveris quid amiserit. Amisit enim filiam quæ
 non minùs mores ejus quàm os vultumque refere-
 bat, totumque patrem mira similitudine exscripserat.
 Proinde si quas ad eum de dolore tam justo literas
 mittes, memento adhibere solatium non quasi cas-
 tigatorium & nimis fortè, sed molle & humanum.
 Quod ut faciliùs admittat, multum faciet medii tem-
 poris spatium. Ut enim crudum adhuc vulnus me-
 dentium manus reformidat, deinde patitur, atque
 ultro requirit; sic recens animi dolor consolatio-
 nes rejicit ac refugit, mox desiderat, & clementer
 admotis acquiescit. Vale.

XVII. C. PLINIUS SPURINNÆ
SUO S.

SCio quantopere bonis artibus favèas, quantum
 gaudii capias, si nobiles juvenes dignum aliquid
 majoribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi,
 fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Re-
 citabat ἑρμῶν παλαιοῖν; eruditam sanè luculentamque
 materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris,
 & enodibus, sublimibus etiam verbis, ut poposcit
 locus. Altè enim & variè nunc attollebatur, nunc
 residebat: excelsa depressis, exilia plenis, severis ju-

cunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc vocē suavissima, vocem verecundia; multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, magis in studiis homines timor quàm fiducia decet. Ne plura (quamquam libet plura, quo sunt pulchriora de juvene, ratiōra de nobili) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitavi pergeret quæ cœpisset, lumenque quod sibi majores sui prætulissent, posteris ipse præferret. Grātulatus sum optimæ matri, grātulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriā quàm ille alter eloquentiæ tulit. Tam notabiliter pro fratre recitante primum metus ejus, mox gaudium emittit. Dii faciant, ut talia tibi sapius nuntiem! Faveo enim seculo, ne sit sterile & effectum: miræque cupio ne nobiles postri nihil in domibus suis pulchrum nisi imagines habeant; quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, &, quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MACRO
SUO S.

BEne est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Fructis mari, fontibus viridibus, agro, villa amœnissima. Neque enim dubito esse amœnissimam, in qua se composuerat homo, felicior antè quàm felicissimus fieret. Ego in Tuscis & venor & studeo, quæ interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX. C. PLINIUS PAULINO
SUO S.

Videò quàm molliter tuos habeas: quo simplici-
ùs tibi confitebor qua indulgentia meos tra-
stem. Est mihi semper in animo & Homericum
illud, πατήρ δ' ὡς ἥπιος ἦεν, & hoc nostrum, pater-
familias. Quòd si essem natura asperior & durior,
frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi:
cui tanto major humanitas exhibenda est, quanto
nunc illa magis eger. Est homo probus, officiosus,
litteratus, & ars quidem ejus, & quasi inscriptio,
comoedus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat
acriter, sapienter, aptè, decenter etiam; utitur &
cithara peritè ultra quàm comoedo necesse est. Idem
tam commodè orationes & historias & carmina
legit, ut hoc solum didicisse videatur. Hæc tibi se-
dulo exposui, quo magis scires quàm multa unus
mihi & quàm jucunda ministeria præstaret. Accedit
huc longa jam caritas hominis, quam ipsa pericula
auxerunt. Est enim a natura comparatum, ut nihil
æquè amorem incitet & accendat quàm carendi me-
tus, quem ego pro hoc non semel patior. Nam
ante aliquot annos, dum intentè instanterque pro-
nuntiar, sanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyp-
tum missus a me, post longam peregrinationem
confirmatus rediit nuper: deinde dum per continu-
os dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis
tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Quæ
ex causa destinavi eum mittere in prædia tua, quæ
Forojulii possides. Audiui enim te sæpe referentem,
esse ibi & aërem salubrem, & lac hujusmodi cura-
tionibus accommodatissimum. Rogo ergo scribas
tuis, ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam
sumptibus ejus, si quid opus erit: erit autem opus
modico. Est enim tam parcus & continens, ut non
solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis

frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficit & moderato & cuncti in tua. Vale.

XX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Iterum Bithyni, post breve tempus a Julio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem derulerunt. Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatum & postularent & acceperant. Inducti in Senatum, inquisitionem postulaverunt: tum Varenus petiit ut sibi quoque defensionis causa vocare testes liceret: recusantibus Bithynis; cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno, non sine eventu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & affert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremò vel amor vel odium rei. Liber offensis, liber gratia, liber & secundis casibus, & adversis caret. Respondit mihi Fonteius Magius, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Mos est plerisque Græcorum, ut illis sit pro copia volubilitas: tam longas tamque rigidas periodos uno spiritu, quasi torrente, contorquent. Itaque Julius Candidus non inveniunt solet dicere, Aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemini; hæc verò quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentissimo cuique maximè contingit. Postero die dixit pro Vareno Homulus callidè, acriter, cultè; contra Nigrinus pressè, graviter, ornatè. Censuit Acilius Rufus, consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Varenii silentio præterit. Hæc forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis & accusatoribus quæ petebant & reo tribuit, vicique numero. Impetravimus rem nec lege comprehensam, nec satis usitatam, justam tamen. Quare justam, non sum epistola exequuturus, ut desideres actionem. Nam si verum est Homericum aliud,

Τὴν γὰρ αἰδοῖν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
 ἥ περ ἀκύντεσσι νεώτερῃ ἀμφιτίλκται,

apud te providendum est mihi, ne gratiam novitatis & florem, quæ oratiunculam meam vel maximè commendat, epistolæ loquacitate præcerpam. Vale.

XXI. C. PLINIUS RUFO SUO S.

DEscenderam in Basilicam Juliam, auditorus quibus proxima comperendinatione respondere debebam. Sedebant iudices, centumviri venerant, obversabantur advocati; silentium longum, tandem a prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non mora læter. Causa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breve edictum; admonerat accusatores, admonerat reos, executurum se quæ SC. continerentur. Suberat edicto SC. hoc. OMNES, QUICQUID NEGOTII HABERENT, JURARE PRIUS QUAM AGERENT JUBEbantur, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CUIQUAM DEDISSE, PROMISSISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille præterea, & vanire advocaciones & emi vetabantur. Peraetis tamen negotiis, permittebantur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumviralibus præfideret, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis orium dedit. Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, Invenimus qui curva corrigerent. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic est qui emendet publicos mores? Alii contrà, Rectissimè fecit initurnus magistratum: jura cognovit: senatusconsulta legit: reprimat sædissimas factiones: rem pulcherrimam turpissimè vanire non patitur. Tales ubique sermones: quibus tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quòd hone-

ita consilia vel turpia, prout malè aut prosperè cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerunque eadem facta, modò diligentia, modò vanitatis, modò libertatis, modò furoris, nomen accipiunt. Vale.

LIBER VI.

EPIST. I.

C. PLINIUS TIRONI SUO S.

UAMDIU ego trans Padum, tu in Piceno, minùs te requirebam: postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multò magis: seu quòd ipsa loca, in quibus esse unà solemus, acriùs me tui commonent: seu quòd desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quòque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quicquid in causa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconsultè properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar an mihi, quum sine me Romæ cœperis esse, similes his Epistolas mittas. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Soleo nonnunquam in iudiciis quærere Marcum Regulum, nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo quæro? Habebat studiis honorem, timebat, paltebat, scribebat: quamvis non posset dediscere illud ipsum, quòd oculum modò dextrum, modò sinistrum circumlineabat; dextrum, si a petitore; alterum si a possessore esset acturus; quòd candidum splenium in hoc aut illud supercilium transferebat: quòd semper atuspices consulebat de actionis eventu, anili

superstitione, sed tamen a magno studiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda unà dicentibus, quod libera tempora petebat, quòd audiruros corrogabat. Quid enim jucundius quàm sub alterius invidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quasi deprehensum commodè dicere? sed utcunque se habent ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus; melius si antè. Nunc enim sanè poterat sine malo publico vivere sub eo Principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est, nonnunquam eum quærere. Nam postquam obiit ille, increbuit passim & invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydras, interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egisse malunt quàm agere; & qui audiunt, finire quàm judicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia studiorum periculorumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos legibus ipsis justiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? hebetes illi & supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius judicamus, qui paucioribus clepsydri præcipitamus causas, quàm diebus explicari solebant? O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas quod fidei paucissimi præstant! Equidem quoties judico, quod sæpius facio quàm dico, quantum quis plurimum postulat aquæ do. Et enim temerarium existimo, divinare quàm spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cujus modum ignores: præsertim cum primùm religioni suæ judex patientiam debeat, quæ pars magna justitiæ est. At quadam supervacua dicuntur: etiam; sed satius est & hæc dici, quàm non dici necessaria. Præterea, an sint supervacua, nisi quum audieris, scire non possis. Sed de his melius coràm, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amorè communium soles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tua rectè? in mea novi nihil, Mi-

hi autem & gratiora sunt bona, quòd perseverant;
& leviora incommoda, quòd assuevi. Vale.

III. C. PLINIUS VERO SUO S.

GRatias ago quòd agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum suscepisti. Erat quum donarem centum millium nummum: postea, decrecente reddito, etiam pretium minuit, quod nunc te curante reparabit. Tu modò memineris, commendari tibi a me non arbores & terram (quanquam hæc quoque) sed munusculum meum; quod esse quàm fructuosissimum non illius magis interest quæ accipit, quàm mea qui dedi. Vale.

IV. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

NUnquam sum magis de occupationibus meis questus; quæ me non sunt passæ aut proficiscentem te valetudinis causa, in Campaniam prosequi, aut profectum e vestigio subsequi. Nunc enim præcipuè simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo acquirereres, & qui denique secessus, voluptates, regionisque abundantiam inoffensa transmitteres. Equidem etiam fortem te non sine cura desiderarem. Est enim suspensum & anxium de eo quem ardentissimè diligas, interdum nihil scire. Nunc verò me cum absentia, tum infirmitatis tuæ ratio, incerta & varia sollicitudine exterreret. Vereor omnia, [imaginor omnia] quæque natura metuentium est, ea maximè mihi quæ maximè abominor fingo. Quo impensius rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epistolis confulas. Ero enim securior, dum legam; statimque timebo, quum legero. Vale.

V. C. PLINIUS URSO SUO S.

Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes liceret: quod pluribus æquum, quibusdam ini-

quum, & quidem pertinaciter, visum; maximè Licinio Nepoti, qui sequenti Senatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo SC. disseruit, finitamque causam retractavit. Addidit etiam, petendum a consulibus ut referrent sub exemplo legis ambitus de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut, sicut accusatoribus inquirendi, testibusque denuntiandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc ejus oratio, ut sera & intempestiva & præpostera, displiceret: quæ omisso contradicendi tempore castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Jubentius quidem Celsus prætor, tanquam emendatorem Senatûs, & multis & vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus: neuter contumeliis temperavit. Nolo referre quæ dici ab ipsis molestè tuli: quo magis quosdam e numero nostro improbavi, qui modò ad Celsum, modò ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant; & nunc quasi stimulant & accenderent, nunc, quasi reconciliarent componerentque, frequentius singulis, ambobus inærdum, propitium Cæsarem, ut in ludicro aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod sunt alter alteri quid pararent indicati. Nam & Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines jurgaturi id ipsum invicem scirent, tanquam convenissent. Vale.

VI. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quando, nunc præcipuè cuperem esse te Romæ, & sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Julius Nâso: petit cum multis, cum bonis; quos ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo & exerceor spe, atque afficior metu, & me consularem esse non sentio.

Nam rursus mihi videor omnium quæ decurri candidatus. Meretur hanc curam longa mei caritate. Est mihi cum illo non sanè paterna amicitia; neque enim potuit esse per meam ætatem. Solebat tamen vixdum adolescentulo mihi pater ejus cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum amantissimus: ac propè quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Niceten sacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus & gravis, & qui prodesse filio memoria suæ debeat. Sed multi nunc in Senatu, quibus ignotus ille, multi quibus notus, sed non nisi viventes reverentur: quo magis huic, ommissa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum & laborandum est. Quod quidem semper, quasi provideret hoc tempus, sedulo fecit; paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certè, ut primum sibi judicare permisit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi sollicitè assistit, affidet recitanti: primus etiam & cum maximè nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, antè cum fratre, cujus nuper amissæ ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indignissimè raptum, & hunc optimi fratris adjumento destitutum; solisque amicis relictum. Quibus ex causis exigo ut venias, & suffragio meo tuum jungas. Permultum interest mea, te ostentare & mecum circuire. Ea est auctoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe siqua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi candidatum, & suscepisse me notum est: ego ambio, ego periclitor. In summa, si datur Nasoni quod petit, illius hono; si negatur, mea repulsa est. Vale.

VII. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

Scribis te absentia mea non mediocriter affici; unumque habere solatium, quod pro me libellos meos teneas, sæpe etiam in vestigio meo colloces. Gratum est quod nos requiris, quod his fomentis acquiescis: invicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi novas sumo; sed eò magis ad desiderium tuum accendor. Nam cujus literarum tantum habent suavitatis, hujus sermonibus quantum dulcedinis inest? Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet ut torqueat. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Attilium Crescentem & nostri & amas. Quis enim illum spectatior paulo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli cœpimus. Mansit hic postea, nec refrixit judicio, sed invaluit. Sciunt qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latissima prædicatione circumfert, & ego præ me fero, quàm sit mihi curæ modestia, quies, securitas ejus. Quin etiam quum insolentiam cujusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondi;

*Οὐ τις ἐμεῦ ζῶντα καὶ πρὸς χθονὶ διαχωρῆσαι,
Σοὶ κοῖλῳ παρὰ νῦν βαρείας χεῖρας ἐποίσει.*

Quorsum hæc? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices, Quorsum hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: hujus est

hæres Maximus noster, quem & ipse amo, sed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiae, cures ut Attilio meo salva sit non fors modò, sed etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quæstibus sustinetur, nullus illi nisi ex frugalitate reditus. Nam studia, quibus plurimum præstat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Gravis est ei vel minima jactura; quia reparare quod amiseris gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suavitate ejus, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non patitur. In summa, nostri facetias hominis; quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat injuria. Quam vim habeat offensus, crede ei quam in amore habet. Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam judicabo: sed non tanquam pro mea (hoc est gravius) irascar. Quanquam quid denuntiationibus & quasi minis ago? Quin potius, ut cœperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ est tibi quàm illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Commendas mihi Julium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid si meipsum? Fero tamen & ignosco. Eundem enim commendâssem tibi, si, te Romæ morante, ipse abfuisset. Habet hoc sollicitudo, quòd omnia necessaria putat. Tu tamen censeo alios roges, ego precum tuarum, minister, adjutor, particeps ero. Vale.

X. C. PLINIUS ALBINO SUO S.

Quum venissem in socius meæ villam Alsiensem, quæ aliquando Rufi Virginii fuit, ipse mihi lo-

eus o
dolo
que e
Qno
oculi
vider
fectu
potiù
Subin
mort
titulu
terra
verat
sibus

H

I

Tam
tuor
frue
cui r
nio?
rem

X

O
sum
Nun
temp
rum
coru
ria,
gula
quò

eus optimi illius & maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suæ nidulum vocare consueverat. Quocunque me contulissem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monumentum ejus videre, & vidisse poenituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa, modici, ac potius exigui; sed inertia ejus, cui cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, sine titulo, sine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloriâ pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud & immortale factum verbis inscriberetur;

HIC SITUS EST RUFUS, PULSO QUI VINDICE
QUONDAM,
IMPERIUM ASSEKUIT NON SIBI, SED PATRIÆ.

Tam rara in amicitiiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria construere, omniaque hæredum officia præsumere. Nam cui non est verendum quod videmus accidisse Virgilio? cujus injuriam ut indigniorem, sic etiam notio-rem ipsius claritas facit. Vale.

XI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

O Diem lætum! Adhibitus in consilium a præfecto urbis audiui ex diverso agentes summæ spei, summæ indolis juvenes duos, Fuscum Salinatorem & Numidium Quadratum, egregium par, nec modò temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira utrique probitas, constantia salva, decorus habitus, os Latinum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, judicium æquale: quæ singula mihi voluptati fuerunt: atque inter hæc illud, quod & ipsi me rectorem, ut magistrum intuebantur.

tur, & iis qui audiebant me æmulari, meis instare vestigiis videbantur. O diem (reperam enim) latum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publicè latius, quàm clarissimos juvenes nomen & famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quàm me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum? Quod gaudium ut perpetuò capiam, deos oro: ab iisdem, teste te, peto, ut omnes qui me imitari tanti putabunt, meliores esse quàm me velint. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

TU verò non debes suspensa manu commendare mihi quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodesse, & me suscipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Prisco quantum plurimum potuero, præstabo, præsertim in arena mea, hoc est, apud Centumviros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipuè sentio quantopere me diligas, cum sic exegeris mecum ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi jucundiores, eas fuisse, quòd habebam bonam causam, cum summo studio curàsssem quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties, cessare videbor (nunquam enim cessabo) convitium facias. Quod & ego intelligam a summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIUS URSO SUO S.

UNquamne vidisti quemquam tam laboriosum & exercitum, quam Varenum meum? cui quod summa contentione impetraverat, defendendum & quasi rursus petendum fuit. Bithyni SC. apud consules carpere & labefactare sunt ausi, atque etiam

absenti principi criminari: ab illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis quàm constanter, ut qui ipsum SC. apud Senatum accusaret. Respondit Fronto Catiùs graviter magis & firmè: senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui priùs negàrant Vareno quæ petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt. Singulos enim, integra re, dissentire fas esse: peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tantùm Rufus, & cum eo septem an octo? (septem immo) in priore sententia perseverârunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potiùs gravitatis imitatio, ridebatur. Tu tamen æstima, quantum nos in ipsa pugna prælîi & certaminis maneat, cujus quasi prælusio atque præcursor has contentiones excitavit. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

Solicitas me in Formianum: veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare, & litus, sed re, otium, libertatem sequor: alioqui satius est in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere: mei certè stomachi hæc natura est, ut nihil nisi totum & merum velit. Vale.

XV. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Mirifica rei non interfuisti: ne ego quidem, sed me recens fabula excepit. Passienus Paulus, splendidus eques Romanus, & imprimis eruditus, scribit elegos. Gentilitium hoc illi. Est enim municeps Propertii, atque etiam inter majores suos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita cœpit dicere, *Prisce,*

jubes? Ad hoc Jabolenus Priscus (aderat enim ut Paulo amicissimus) *Ego verò non jubeo.* Cogita qui risus hominum, qui joci. Est omnino Priscus dubiæ sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publicè respondet: quo magis quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam sollicitè recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

XVI. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Petis ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis: gratias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamvis ipse plurima opera & mansura condiderit, multum tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos verò quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentiùs suscipio, depono etiam quod injungis. Erat Miseni, classemque imperio præfens regebat, Nono calend. Septembris, hora diei fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Usus ille sole mox frigidam gustaverat jacens, studebatque; poscit soleas, ascendit locum ex quo maximè miraculum illud conspici poterat: nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte: Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor quàm pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffun-

debat
senesc
in lat
dum
sustul
tissim
si ver
dere
Egre
fiarii
jaceb
crimi
sed q
Dedu
dò, f
latur
rectu
tener
tus,
enot
piùs
tiam
vadu
cund
nato
juva
finu
litro
peri
cres
tus
avun
trep
ejus
ber
est
mo
dia

debatur. Credo quia recenti spiritu eveſta, deinde ſenefcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo viſta, in latitudinem vaneſcebat: candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum propiùſque noſcendum id eruditiffimo viro viſum. Jubet Liburnicam aptari: mihi, ſi venire unà vellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle, & fortè ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ Clafſarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea ſubjacebat, nec una niſi navibus fuga) ut ſe tanto diſcrimini eriperet, orabant. Non vertit ille conſilium, ſed quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, aſcendit ipſe non Retinæ mōdò, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adèd ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quò propiùs accederet, calidior & denſior; jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides: jam vadum ſubitum, ruinaque montis littora obſtantia, cunſtatufque paulùm an retro fleſſeretur, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat*: Pomponianum pete. Stabiliis erat, diremptus ſinu medio. Nam ſenſim circumaſtis curvatiſque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conſpicio tamen, &, quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet: quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo inveſtus, compleſſitur trepidantem, conſolatur, hortatur: utque timorem ejus ſua ſecuritate leniret, deſerri ſe in balineum jubet; lotus accubat, coenat, atque hilaris, aut, quod eſt æquè magnum, ſimilis hilari. Interim e Veſuvio monte pluribus locis latiffimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris

noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, distabat: tum se quieti dedit, & quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & sonantior erat, ab iis qui limini obversabantur, audiebatur. Sed area ex qua diata adibatur, ita jam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque qui pervigilarent, reddit. In commune consultant an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emora sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quanquam levium exesorumque pumicum casus metuebatur: quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vincit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in littus, & e proximo aspicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum permanebat. Ibi super abjectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus servis duobus assurrexit, & statim concidit, ut ego conjecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus & frequenter interastuans erat. Ubi dies redditur (is ab eo, quem novissimè viderat, tertius) corpus inventum est integrum, illasum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti quàm defuncto similior. Interim Miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam, nec tu aliud quàm de exitu ejus scire voluisti. Finem ego faci-

am : unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque statim quum maximè vera memorantur, audiveram, verè persequutum : tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam ; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII. C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

Indignatiunculam, quam in cujusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare quo minùs apud te, quia non contingit coràm, per epistolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus : hunc duo aut tres, ut sibi & paucis videntur, disertis, surdis mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique assurrexerunt saltem lassitudine sedendi. Quæ tanta gravitas ? quæ tanta sapientia ? quæ immo pigritia, arrogantia, sinisteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas, ad quem tanquam amicissimus veneris ? Disertior ipse es : tantò magis ne invideris. Nam qui invidet, minor est. Denique, sive plus, sive minus, sive idem præstas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem, quia nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari ; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quàm maximum videri quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mirarique soleo, Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, & quæ eos a quibus contemnitur, dedignatur. Nisi forte aliud judicas tu : quanquam quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior aestimator ? Qua ratione ductus, tibi potissimam indignationem meam prodidi, quem habere socium maximè poteram. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO
SUO S.

ROgas ut agam Firmanorum publicam causam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim & ornatissimam coloniam advocacionis officio, & te gratissimo tibi munere obstringere. Nam cum familiaritatem nostram, ut soles prædicare, ad præsidium ornamentumque tibi sumperis, nihil est quod negare debeam, præsertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius nostris, oblige fidem meam; quos labore & studio meo dignos cum splendor ipsorum, tum hoc maximè pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis extiteris. Vale.

XIX. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

SCis tu accessisse pretium agris, præcipuè suburbanis. Causa subita caritatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces Senatui expressit, Candidati ne conviverent, ne mitant munera, ne pecunias deponant. Ex quibus duo priora tam apertè quam immodicè fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noster usus vigilanter hoc consensu Senatûs, sententiæ loco postulavit, ut consules desiderium universorum notum principi facerent, peterentque sicut aliis vitiis, huic quoque providentia sua occurreret: occurrit. Nam sumptus candidatorum, foedos illos & infames ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea quæ solo continerentur, deforme arbitratu (ut erat) honorem petituros, urbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere. Concursum ergo candidati certatim: quicquid venale audiunt, emptitant; ut sint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, si

pœnitet

poenitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam hercule quam in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hinc emant. Vale.

XX. C. PLINIUS CORNELIO
TACITO SUO S.

AIS te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abrupteram) non solum metus, verum etiam casus pertulerim. Quanquam animus meminisse horret, incipiam. Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi: mox balineum, coena, somnus inquietus & brevis. Præcesserat per multos dies tremor terrarum minus formidolosus, qui Campaniæ non solum castella, verum etiam oppida vexare solitus: illa verò nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed everti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in area domus, quæ mare a testis modico spatio dividebat. Dubito constantiam vocare an prudentiam debeam: agebam enim duodevicesimum annum. Posco librum Titi Livii, & quasi per otium lego, atque etiam, ut coeperam, excerpo. Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me & matrem sedentes, me verò etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit: nihilo segnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc dubius & quasi languidus dies, jam quassatis circumjacentibus testis, quanquam in aperto loco, angusto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido visum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile prudentiæ, alienum consilium suo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egressi testæ consistimus: multa ibi miranda, multas formidines

patimur. Nam vehicula quæ produci iusseramus, quanquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulsa, in eodem vestigio quiescebant. Præterea mare in se resorberi, & tremore terræ quasi repelli videbatur. Certè processerat litus, multaque animalia maris in siccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei spiritûs torris vibratîsque discursibus rupta, in longas flammarum figuras dehiscere: fulgoribus illæ & similes & majores erant. Tum verò ille idem ex Hispania amicus, acrius & instantius, Si frater, inquit, tuus, si tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos: si perii, superstites voluit: proinde quid cessatis evadere? Respondimus, non commissuros nos, ut de salute ejus incerti, nostræ consuleremus. Non moratus ultra proripit se, effusoque cursu periculo aufertur: nec multò post, illa nubes descendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas & absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem: posse enim juvenem; se & annis & corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contrà, salvum me, nisi unà, non futurum: deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo: parer agere, incusatque se quòd me moretur. Jam cinis adhuc tamen rarus: respicio; densa caligo tergis imminebat, quæ nos torrentis modo infusa terræ, equebatur. Despectamus (inquam) dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obtineamur. Vix confederamus, & nox, non quasi illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lamine extincto: audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noscitant: hi suum casum, illi suorum miserebantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nusquam jam deos ullos, æternamque illam & novissimam noctem

mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui sceleris
 mentitisque terroribus vera pericula augerent. Ade-
 rant qui Miseni illud ruisse, illud ardere, falso, sed
 credentibus nuntiabant. Paulum reluxit; quod non
 dies nobis, sed adventantis ignis indicium videba-
 tur: & ignis quidem longius subsistit: tenebræ rur-
 sus, cinis rursus multus & gravis: hunc identidem
 assurgentes excutiebamur: operi alioqui, atque etiam
 obliti pondere essemus. Possem gloriari, non gemi-
 tum mihi, non vocem parum fortem in tantis peri-
 culis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum
 perire, misero, magno tamen mortalitatis solatio cre-
 didissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum
 nebulamve decessit: mox dies verus; sol etiam efful-
 sit, luridus tamen; qualis esse quum deficit solet.
 Occurabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia,
 altoque cinere tanquam nive obducta. Regressi Mi-
 senum, curatis utcumque corporibus, suspensam dubi-
 amque mentem spe ac metu exegimus: metus præ-
 valebat. Nam & tremor terræ præseverabat, & pleri-
 que lymphati terrificis vaticinationibus & sua &
 aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc
 quidem, quanquam & expertis periculum, & exspe-
 ctantibus, abeundi consilium, donec de avunculo
 nuntius veniret. Hæc, nequaquam historia digna,
 non scripturus leges, & tibi, scilicet qui requisisti,
 imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur.
 Vale.

XXI. C. PLINIUS CANINIO

SUO S.

SUM ex iis qui mirer antiquos: non tamen, ut
 quidam, temporum nostrorum ingenia despicio.
 Neque enim quasi lasa & effœta natura, ut nihil jam
 laudabile pariat. Atque ad eò nuper audii Verginium
 Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar
 veteris comœdiæ scriptam, tam bene, ut esse quando-

patimar. Nam vehicula quæ producti iusseramus, quanquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem vestigio quiescebant. Præterea mare in se resorberi, & tremore terræ quasi repelli videbatur. Certè processerat littus, multaque animalia maris in siccis arenis derinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei spiritûs tortis vibratisque discursibus rupta, in longas flammarum figuras dehiscebat: fulgoribus illæ & similes & majores erant. Tum verò ille idem ex Hispania amicus, acrius & instantius, Si frater, inquit, tuus, si tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos: si periit, superstites voluit: proinde quid cessatis evadere? Respondimus, non commissuros nos, ut de salute ejus incerti, nostræ consuleremus. Non moratus ultra proripit se, effusoque cursu periculo aufertur: nec multò post, illa nubes descendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas & absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem: posse enim juvenem; se & annis & corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contrà, salvum me, nisi unà, non futurum: deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret agnè, incusatque se quòd me moretur. Jam cinis adhuc tamen rarus: respicio; densa caligo tergis imminebat, quæ nos torrentis modo infusa terræ, equebatur. Despectamus (inquam) dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obteramur. Vix confederamus, & nox, non quasi illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lamine extincto: audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant: hi suum casum, illi suorum miserebantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nusquam jam deos ullos, æternamque illam & novissimam noctem

mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miseni illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus nuntiabant. Paulum reluxit; quod non dies nobis, sed adventantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longius subsistit: tenebra rursus, cinis rursus multus & gravis: hunc identidem assurgentes excutiebamus: operi alioqui, atque etiam obliti pondere essemus. Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen mortalitatis solatio credidissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum nebulamve decessit: mox dies verus; sol etiam effulsit, luridus tamen; qualis esse quum deficit solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, albosque cinere tanquam nive obducta. Regressi Misenum, curatis utcumque corporibus, suspensam dubiamque mentem spe ac metu exegimus: metus praevalerat. Nam & tremor terrae preseverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & sua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum, & expectantibus, abundi consilium, donec de avunculo nuntius veniret. Hæc, nequaquam historia digna, non scripturus leges, & tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIUS CANINIO

SUO S.

SUM ex iis qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lassæ & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audiî Verginium Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar veteris comœdiæ scriptam, tam bene, ut esse quando-

que possit exemplar. Nescio an nôris hominem, quanquam nôsse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monstrabilis. Scripsit mimiambos tenuiter, argutè, venustè, atque in hoc genere eloquentissimè. Nullum est enim genus quod absolutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comœdias, Menandrum aliosque ætatis ejusdem æmulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum se in vetere comœdia, sed non tanquam inciperet, ostendit. Non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, infectatus est vitia, fictis nominibus decenter, veris usus est aptè. Circa me tantum benignitate nimia modum excessit, nisi quod tamen poëtis mentiri licet. In summa, extorquebo ei librum, legendumque, immo ediscendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum ut non deponas, si semel sumpseris. Vale.

XXII. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

Magna res acta est omnium qui sunt provinciis præfuturi, magna omnium qui se simpliciter credunt amicis. Lustricus Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem suum in multis flagitiisprehendisset, Cæsari scripsit: Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est: fui in consilio; egit uterque pro se; egit autem captivum, & κατὰ κεφάλαια, quo genere veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo quem sic amasset, necessitas indicabatur. Enumeravit crimina foeda manifestaue. ille, quum diluere non posset, ita regessit, ut, dum defenditur, turpis; dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribæ servo, interceperat commentarios, intercideratque;

ac per summum nefas utebatur adversus amicum crimine suo. Fecit pulcherrimè Cæsar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino pronuntiavit. Damnatus & in insulam relegatus: Bruttiano iustissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam constantiæ gloria secuta est. Nam defensum expeditissimè, accusavit vehementer; nec minùs acer quàm bonus & sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, ut te sortitum provinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis fortè te, quod abominor, fallat, paratam ultionem: qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum est vindicari, quam decipi miserum. Vale.

XXIII. C. PLINIUS TRIARIO SUO S.

Impensè petis ut agam causam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famosam: faciam, sed non gratis. Qui fieri potest (inquis) ut non gratis tu? Poteest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam paciscor, ut simul agat Cremutius Ruso. Solitum hoc mihi, & jam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mirè concupisco bonos juvenes ostendere foro, assignare famæ. Quod, si cui, præstare Rusoni meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni æstimo in iisdem judiciis, ex iisdem etiam partibus, conspici, audiri. Obliga me, obliga antequam dicat. Nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo sollicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini causæ suffecturum. Est indolis optimæ, brevi producturus alios, si interim provectus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MACRO
SUO S.

Quam multum interest, quid a quo fiat! Eadem enim facta claritate vel obscuritate facientium aut tolluntur altissimè, aut humillimè deprimuntur. Navigabam per Larium nostrum, quum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubieulum, quod in lacum prominet. Ex hoc, (inquit,) aliquando municeps nostra cum marito se præcipitavit. Causam requisivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, ulceribus putrescebat: uxor ut inspiceret exegit: neque enim quenquam fidelius judicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit: hortata est ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo & exemplum, & necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abiecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, nisi proximè auditum est: non quia minus illo clarissimo Arria facta, sed quia minor est ipsa, Vale.

XXV. C. PLINIUS HISPANO
SUO S.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Oericulum usque commune iter fecisse, deinceps nusquam comparuisse: petis ut Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet; vereor ne frustra. Suspicio enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines impetraveram, atque etiam proficiscenti quadringenta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaveram; nec postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exigui nuntium accepi. Interceptusne sit a suis, an cum suis, dubium: certè non ipse, non quisquam ex ser-

vis ejus apparuit. Utinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen accersamus Scanum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem quaerit. Dii faveant ut sic inveniat ipsum, quemadmodum jam cum quo fuisset, invenit! Vale.

XXVI. C. PLINIUS SERVIANO
SUO S.

GAudeo, & gratulor, quòd Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. Domus patricia; pater honestissimus; mater pari laude. Ipse est studiosus, literatus, etiam disertus; puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate: neque enim amore decipior. Amo quidem effusè (ita officiis, ita reverentia merui) judico tamen, & quidem tantò acutius, quanto magis amo: tibi, ut qui exploraverim, spondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem potuit. Superest ut avum te quàm maturissimè simillimo sui faciat. Quàm felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro sinu fumere, & quasi pari jure tenere continget! Vale.

XXVII. C. PLINIUS SEVERO
SUO S.

Rogas ut cogitem quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia; tamen quod sentiam indicabo, si prius hæsitationem meam ostendero. Dubito num idem tibi suadere, quod mihi, debeam. Designatus ego consul, omni hac, et non adulatione, specie tamen adulationis, abstinui: non tanquam liber & constans, sed tanquam intelligens principis nostri: cujus videbam hanc esse præcipuam laudem, si nihil quasi

ex necessitate decernerem. Recordabar etiam, plurimos honores pessimo cuique delatos; a quibus hic Optimus separari non alio modo magis poterat quàm diversitate censendi: quod ipsum dissimulatione & silentio non præterii, ne fortè non iudicium illud meum, sed oblivio videretur. Hoc tunc ego: sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid, vel non faciendi, vera ratio, cum hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum conditione nititur. Nam recentia opera maximi principis præbent facultatem nova, magna, vera censendi: quibus ex causis (ut suprà scripsi) dubiro, an idem nunc tibi quod tunc mihi suadeam. Illud non dubito, debuisse me in patres consilii tui ponere quod ipse fecissem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS PONTIO

S U O S.

SCio quæ tibi causa fuerit impedimento, quo minùs præcurrere adventum meum in Campaniam posses: sed, quanquam absens, totus huc migrasti: tantum mihi copiarum tam urbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes improbè quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant; & verebar ne & mihi & illis irascereris, si non fecissem: in posterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiavi, si rursus tam multa attulissent, omnia relatueros. Dices, oportere me tuis rebus ut meis uti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX. C. PLINIUS QUADRATO

S U O S.

AVidius Quietus, qui me unicè dilexit, &, quo non minùs gaudeo, probavit, ut multa alia Thraseæ (fuit enim familiaris) ita hoc sæpe refere-

bat, præcipere solitum, suscipiendas esse causas aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur destitutas? Quod in illis maximè & constantia agentis & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimùm refert, bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera causarum, ambitiosè fortasse, addam tamen claras & illustres. Equum enim est agere nonnunquam gloriæ & famæ: id est, suam causam. Hos terminos, quia me consuluisti, dignitati ac verecundiæ tuæ statuo. Nec me præterit, usum & esse & haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam, multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent agendo consequutos. Sed & illud quod vel Pollionis, vel tantquam Pollionis, accepi, verissimum experior; *Commodè agendo factum est, ut sape agerem: sape agendo, ut minùs commodè.* Quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis quàm facultas, nec fiducia, sed temeritas, paratur. Nec verò Isocrati, quo minùs haberetur summus orator, offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediabatur. Proinde multum lege, scribe, meditare, ut possis, cum voles, dicere; dicas, quum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipse servavi. Nonnunquam necessitati, quæ pars rationis est, parui. Egi enim quasdam, a Senatu jussus, quæ tertio in numero fuerunt ex illa Thraseæ divisione, hoc est, ad exemplum pertinentes. Adfui Bæticis contra Babium Massam. Quæsitum est, an danda esset inquisitio: data est. Adfui rursus iisdem querentibus de Cæcilio Classico. Quæsitum est, an provinciales, ut socios ministrosque proconsulis, plecti oporteret: poenas luerunt. Accusavi Marium Priscum; qui, lege Reperundarum damnatus, utebatur clementia legis, ejus severitatem immanitate criminum excesserat: relegatus est. Tuius sum Julium Bassum, ut incutitum nimis & incautum, ita minimè malum;

judicibus acceptis in Senatu remansit. Dixi proximè pro Varenò; postulante ut sibi invicem vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum jubeat, quæ me deceat vel sponte fecisse. Vale.

XXX. C. PLINIUS FABATO SUO S.

DEhemus, mehercule, natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum latitia nostrorum ex tuis pendear, cujus diligentia & cura hæc hilares, istæ securi sumus. Villa Camilliana, quam in Campania possides, est quidem vetustate vexata; ea tamen quæ sunt pretiosiora, aut integra manent, aut levissimè laesa sunt. Attendimus ergo, ut quàm saluberrimè reficiantur. Ego videor habere multos amicos, sed hujus generis, cujus & tu quaris, & res exigit, propè neminem. Sunt enim omnes togati & urbani: rusticorum autem prædiorum administratio poseit durum aliquem & agrestem, cui nec labor ille gravis, nec cura sordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Ruse honestissimè cogites: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præstare possit, ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNELIANO SUO S.

EVocatus in consiliam a Cesare nostro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longè maximam epi voluptatem. Quid enim jucundius, quàm principis justitiam, gravitatem, comitatem in secessu quoque, ubi hæc maximè recluduntur, inspicere? Fuerunt varix cognitiones, & quæ virtutes judicis per plures species experirentur. Dixit causam Claudius Aristo, princeps Ephesiorum, homo munificus, & innoxia popularitatis: inde invidia, & ab dissimillimis diffi-

milis delator immissus: itaque absolutus vindica-
 tusque est. Sequenti die audita est Gallita, adulte-
 rii rea. Nupta hac tribuno militum, honores peti-
 turo, & suam & mariti dignitatem centurionis a-
 more maculaverat: maritus legato consulari, ille
 Casari scripserat. Casar, excussis probationibus,
 centurionem exautoravit, atque etiam relegavit.
 Supererat crimini, quod nisi duorum esse non pote-
 rat reliqua pars ultionis; sed maritum, non sine a-
 liqua reprehensione patientiæ, amor uxoris retarda-
 bat. Quam quidem, etiam post delatum adulterium,
 domi habuerat, quasi contentus amulum removisse.
 Admonitus ut perageret accusationem, peregit invi-
 tus, sed illam damnari, etiam invito accusatore, ne-
 cesse erat: damnata & Julia legis poenis relicta est.
 Casar & nomen centurionis, & commemorationem
 disciplinæ militaris sententiæ adjecit, ne omnes e-
 jusmodi causas revocare ad se videretur. Tercio die
 inducta cognitio est, multis sermonibus, & vario
 rumore jactata. Julii Tironis codicilli, quos ex parte
 veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Sub-
 sistuebantur etiam Sempronius Senecio, eques Ro-
 manus, & Eusebius, Casaris libertus & procura-
 tor. Hæredes, quum Casar esset in Dacia, commu-
 niter epistola scripta, petierant ut susciperet cogniti-
 onem: susceperat. Reversus diem dixerat: & quum
 ex hæredibus quidam, quasi reverentia Eurythmi,
 remitterent accusationem, pulcherrimè dixerat, *Nec
 ille Polyætes est, nec ego Nero.* Indulserat tamen pe-
 tentibus dilationem; ejus tempore opacto, conse-
 derat audiendus. A parte hæredum intraverunt duo:
 omnino postulârunt ut omnes hæredes agere coge-
 rentur, quum detulissent omnes, aut sibi quoque de-
 sistere permitteretur. Loquutus est Casar summa
 gravitate, summa moderatione; quumque advocatus
 Senecionis & Eurythmi dixisset, Suspicionibus re-
 linqui reos, nisi audiantur; *Non cura (inquit) an-
 isti suspicionibus relinquuntur, ego relinquo.* Dein,

conversus ad nos, *Ερίσαδς*, quid facere debeamus? isti enim queri volunt quod sibi licuerit non accusare. Tum ex consilii sententia iussit denuntiari heredibus omnibus aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de calumnia pronuntiaturum. Vides quàm honesti, quàm severi dies, quos jucundissimæ remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ: erat modica, si principem cogites: interdum *αυγουστα* audiebamus; interdum jucundissimis sermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæsare humanitas fuit) xenia sunt missa: sed mihi, ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque convictûs, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agtis: imminet littori, cujus in sinu quàm maximus portus, velut amphitheatrum. Hujus sinistrum brachium firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In ore portûs insula assurgit, quæ illatum vento mare objacens frangat, tutumque ab utroque latere decursum navibus præstet. Assurgit autem arte visenda. Ingentia saxa latissima navis provehit: contrà, hæc alia super alia dejecta ipso pondere manent, ac sensim, quodam velut aggere, construuntur. Eminent jam & apparet saxeum dorsum: impactosque fluctus in immensum elidit & tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilæ adjiciuntur; quæ procedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maximè salutaris. Nam per longissimum spatium litrus importuosum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII. C. PLINIUS QUINTILIA-
NO SUO S.

Quamvis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tu-

tilii neptem, quum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri; cui ratio civilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu augeri: quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen & instruitur. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio: itaque partem oneris tui mihi vindico, &, tanquam parens alter puellæ nostræ, confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi a verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne recusares. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Tollite cuncta, inquit, captosque auferte labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri jube, & accipe orationem meam, ut illi arma divina. (Num superbius potui?) revera, ut inter meas pulchram. Nam mihi satis est certare tecum. Est hæc pro Accia Variola & dignitate personæ & exempli raritate, & judicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta prætorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quàm ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant judices centum & octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur, ingens utrinque advocatio, & numerosa subsellia: præterea densa circumstantium corona latissimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicæ parte, qua femina, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, visendi studio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Securus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus, Notabilis prorsus res & mira; eadem

in causa, iisdem iudiciis, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit casu quidam, sed non ut casus videretur. Vincta est noverca, ipsa haeres ex parte sexta: victus Suburranius, qui exheredatus a patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Hæc tibi exposui, primum ut ex epistola scires quæ ex oratione non poteras: deinde (nam detegam artes,) ut orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio videreris: quam, sit licet magna, non despero gratiam brevissimæ impetraturam. Nam & copia rerum, & arguta divisione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non audeam nisi tibi dicere) elata; multa pugnancia, multa subtilia. Intervenit enim acerbis illis & erectis frequens necessitas computandi, ac penè calculos tabulamque poscendi, ut repente in privati iudicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi; dedimus iræ, dedimus dolori: & in amplissima causa, quasi magno mari, pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidam ex conturbamentalibus nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas *de Jure Kræpæ* esse. An verè, tu facillimè judicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Restè fecisti, quod gladiatorum munus Verensibus nostris promissisti; a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi & probatissimam habuisti; cujus memoriz aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum, quod maxime funeri, debeat. Præterea, tanto consensu rogaberis, ut negare non constans, sed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam

facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per hæc etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occurrissent: sed licet cessaverint illæ, tempestate detenta, tu tamen metuisti ut acceptum tibi fieret, quod quo minus exhiberēs, non per te fletis. Vale.

LIBER VII.

EPIST. I.

C. PLINIUS RESTITUTO
SUO S.

ERRRET me hæc tua tam pertisax valetudo, & quanquam te temperatissimum noverim, vereor tamen ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare admittit humana natura. Quod suadeo, ipse certè sic agere sanus cum meis soleo. Spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel poenitentia dignum: si tamen superaverit morbus, denuntiatio ne quid mihi detur, nisi permittentibus medicis: seiantque, si dederint, ita vindicaturum ut solet illi quæ negantur. Quincriam quum perustus ardentissima febris, tandem remissus unctusque acciperem a medico potionem, porrexì manum, utque me tangeret dixi, admotumque jam labris poculum reddidi. Postea quum vicesimo valetudinis die balneo præpararer, mussantesque medicos repente vidissem, causam requisivi. Responderunt, posse me turò lavari, non tamen om-

nino sine aliqua suspitione. Quid (inquam) necesse est? Atque ita spe balinei, cui jam videbar inferri, placidè leniterque dimissa, ad abstinentiam rursus, non secus ac modò ad balineum, animum vultumque composui. Quæ tibi scripsi, primùm ut te non sine exemplo monerem; deinde ut in posterum ipse ad eandem temperantiam astringerer, quum me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

II. C. PLINIUS JUSTO SUO S.

Quemadmodum congruit, ut simul & affirmes te assiduis occupationibus impediri, & scripta nostra desideres, quæ vix ab otiosis impetrare aliquid perituri temporis possunt? Patiar ergo æstatem inquietam nobis exercitamque transcurrere; & hyeme demum, quum credibile erit noctibus saltem vacare te posse, quæram quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ non sunt molestæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III. C. PLINIUS PRÆSENTI SUO S.

Tantane perseverantiâ tu modò in Lucania, modò in Campania? Ipse enim (inquis) Lucanus, uxor Campana. Justa causa longioris absentiæ, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitia tam superiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigiabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei? nusquam toga feriata: liber totos dies? Tempus est, te revivere molestias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates istæ satietate languescant. Saluta paulisper, quo sit tibi jucundius saluari: Terrere in hac turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens quem revocare conor, ritardo? Fortasse

enim
involv
Ut eni
acutol
machu
simum
bus co

IV

A
an
tibi v
Nunq
fui: q
tragœ
gœdia
Icaria
ipsum
me al
mum,
in La
patris
Tiron
æstas)
somnia
genus
fuisse.
am,
tempo
soliciti

Qu
An
La
Spe
Hui

enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis orio involvas; quod ego non abrumpi, sed intermitteri volo. Ut enim si coenam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutosque miscerem, ut obtusus illis & oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut jucundissimum genus vitæ nonnullis interdum quasi acrioribus condias. Vale.

IV. PLINIUS PONTIO SUO S.

AIS legisse te hendecasyllabos meos: requirere etiam quemadmodum cœperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam a poetice (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Græcam tragœdiam scripsi. Qualem? inquis. Nescio, tragœdia vocabatur. Mox quum e militia rediens, in Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico, hendecasyllabis nunc primum, quorum hic natalis, hæc causa est. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum: dein, quum meridie (erat enim æstas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus, cœpi reputare, maximos oratores hoc studii genus, & in oblectationibus habuisse & in laude posuisse. Intendi animum, contraque opinionem meam, post longam desuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipsum quod me ad scribendum sollicitaverat, his versibus exaravi:

*Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Ausus de Cicerone dare palmamque, decusque,
Lascivum inveni lusum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio quo seria condidit, & qua
Humanis salibus, multa varioque lepore*

*Magnorum offendit mentes gaudere virorum.
 Nam queritur quod fraude mala frustratus amantem
 Pauca cenato sibi debita suavia Tyro
 Tempore nocturna subtraxerit. His ego laetis,
 Cur post hac, inquam, nostros celamus amores?
 Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
 Tyronisque doles, Tyronis nōsse fugaces
 Blanditias, & furta novas addentia flammās?*

Transii ad elegos; hoc quoque non minùs celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt. Dein lyra metra, si quid otii, maximè in itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere, nec poenitet. Legitur, describitur, cantatur etiam; a Græcis quoque, quos Latine hujus libelli amor docuit, nunc cithara, nunc lyra personatur. Sed quid ego tam furiosè? quanquam poëtis finere concessum est; & tamen non de meo, sed de aliorum judicio loquor, qui sive judicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posteri quoque aut erent similiter, aut judicent. Vale.

V. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUE S.

Incredibile est quanto desiderio tui tenear. In causa amor primum; deinde, quod non consuevimus abesse. Inde est quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde quod interdum quibus horis te visere solebam, ad diem tuam ipsi me, ut verissimè dicitur, pedes ducunt: quod denique æger & mœstus, & similis excluso, a vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro & amicorum litibus conteror. Estima tu quæ vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solatium est. Vale.

VI.

R Ara
 hu
 merè i
 provin
 sare, m
 am ad
 ille M
 pertina
 labar,
 sistebat
 decrev
 advoca
 opus e
 postulu
 sent:
 ratione
 contra
 quocuq
 Potest
 liquet
 quere
 satione
 præju
 Polya
 me in
 interco
 adeo
 silent
 amiss
 ratio
 libert
 ficii
 trave
 quide

VI. C. PLINIUS MACRINO
SUO S.

R Ara & notabilis res contigit Vareno, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut temerè inchoatam, omisisse narrantur; de eo adest provincie legatus: attulit decretum concilii ad Cæsarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perstat tamen idem ille Magius: quia etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissimè exerceat. Per hunc a Consulibus postulabatur, ut Varenius exhibere rationes cogeretur. Adstitebam Vareno jam tantum ut amicus, & tacere decreveram. (Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus a Senatu datus defenderem ut reum, cui opus esset ne reus videretur.) Quum tamen, finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos retulissent: Scieris, inquam, constare nobis silentii nostri rationem, quum veros legatos provincie audieritis contra Nigrinum, ad quem missi sunt: ego ad me quoque habeo decretum provincie. Rursus ille; Potest tibi liquere. Ad hoc ego: Si tibi ex diverso liquer, potest & mihi quod est melius in causa liquere. Tum legatus Polyanus causas abolitæ accusationis exposuit, postulavitque ne cognitioni Cæsaris præjudicium fieret. Respondit Magius; iterumque Polyanus ipse raro & breviter interloquutus. Multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere, quam dicere: atque adeò repeto, quibusdam me capitis reus vel magis silentio quam oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quanquam alta ratio scribenda epistola fuerit, de studiis disputare?) liberos ejus, eosdem coheredes suos, falsi, & beneficii reos detulerat ad principem, judicemque impetraverat Julium Servianum. Defenderam reos ingenti quidem eccetu. (Erat enim causa notissima, præterea

utrinque ingenia clarissima.) Finem cognitioni questio imposuit; quæ secundum reos dedit. Postea mater adiit Principem: affirmavit se novas probationes invenisse. Præceptum est Serviano, ut vacaret finitam causam retractanti, si quid novi afferret. Aderat matri Julius Africanus, nepos Julii oratoris: quo audito Passienus Crispus dixit, Bene, me hercule, bene: sed quò tam bene? Julius Nepos, juvenis ingeniosus, sed parum callidus, quum multa dixisset, assignatumque tempus implèssset; Rogo, inquit, Serviane, permittas mihi unum verbum adjicere. Tum ego, quum omnes me, ut diu responsurum, intuerentur, Respondissem, inquam, si unum illud verbum Africanus adjecisset, in quo non dubito omnia nova fuisse. Non faciliè me repeto tantum consequutum assensum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum est, quòd pro Vareno hætenus racui. Consules, ut Polyanus postulabat, omnia integra Principi servaverunt; cujus cognitionem suspensus expecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem & orium dabit, aut intermissum laborem renovata sollicitudine injunget. Vale.

VII. C. PLINIUS SATURNINO

SUO S.

ET proximè Prisco nostro, & rursus, quia ira iussisti, gratias egi, libentissimè quidem. Est enim mihi perjucundum, quòd viri optimi mihiq; amicissimi aded coherastis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, cæratque tecum honestissimo certamine mutux caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc molestè fero, quòd deservire studiis non potes: si tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipse finieris,

incipies
nos rev

VII

Expri
qu
tias al
virum
gnam
ad bre
bunde
amore

IX

QU

& m
ex L
tioni
rum,
simil
tem
Intel
obfu
que
re,
us.
pud
nor
non
qua
mu
ban
qua
ner
ber

incipies primùm istic otio frui, deinde satiatus ad nos reverti. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO

SUO S.

EXprimere non possum, quàm jucundum sit mihi quòd Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge ut cœpisti, virumque optimum quàm familiarissimè dilige, magnam voluptatem ex amicitia ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundet, tum hac præcipuè, quòd habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

QUæris quemadmodum in secessu, quo jamdiu fru-
 eris, putem te studere oportere. Utile in primis,
 & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel
 ex Latino vertere in Græcum : quo genere exercita-
 tionis proprietas splendorque verborum, copia figura-
 rum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum
 similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legen-
 tem fefellissent, transferentem fugere non possunt.
 Intelligentia ex hoc & judicium acquiritur. Nihil
 obfuerit, quæ legeris hætenus, ut rem argumentum-
 que teneas, quasi æmulum scribere, lectisque confer-
 re, ac sedulò pensitare, quid tu, quid ille commodi-
 us. Magna gratulatio, si tu nonnulla; tum magnus
 pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum &
 notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc,
 non tamen improba, quia secreta, contentio: quan-
 quam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum
 multa laude sumpsisse, quosque subsequi satis habe-
 bant, dum non desperant, antecessisse. Poteris &
 quæ dixeris, post oblivionem retrahere, multa reti-
 nere, plura transire; alia interscribere, alia rescri-
 bere. Laboriosum istud & tardio plenum, sed diffi-

cultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, et resumere impetum fractum omissumque; postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc & quasi bellatorum stylum suaserim. Ut enim tetra variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas, volo carmina. Nam sæpe in orationes quoque non historica modo, sed præ poetica descriptionum necessitas incidit, & pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est & carmine remitti, non dico continuo & longo (id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto & brevi, quod apud quantalibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur; sed hi lusus non minorem interdum gloriam quam seria consequuntur: atque adeo (cur enim te ad versus non verbus adhorter?)

*Ut laus est cava, mollis cadensque sequatur
Si doctor digitus, iussaque fiat opus;
Et nunc informet Mariam, castamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris pueram
Utque sacri fontis non sola incendia sistunt,
Sæpe etiam flores vernaque prava juvant;
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas doctæ mobilitate decet.*

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique quæ ad vitam pertinent, atque etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate de-

vinci soluta oratione latamus, & quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse quam requirebas: unum tamen omisi. Non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, quum dicerem, quæ scribenda. Tu memineris, sui cujusque generis auctores diligenter eligere. (Aliunt enim, multum legendum esse, non multa.) Qui sint hi, adeò notum provocatumque est, ut demonstratione non egeant; & alioqui tam immodicè epistola me extendi, ut dum tibi quemadmodum studere debeas suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod coeperas, scribis. Vale.

X. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quia ipse, quum prima cognovi, iungere extrema quasi avulsa cupio, te quoque existimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoscere. Asta causa hinc a Polyano, inde a Magio. Finiris actionibus, Cæsar, Neutra, inquit, pars de mora queretur. Erit mihi cura, explorare provinciarum voluntatem. Multum interim Varenus tulit. Etenim quàm dubium est, an meritò accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Superest, ne rursus provinciarum quod dānāsse dicitur, placeat, agatque poenitentiam poenitentiarum suarum. Vale.

XI. C. PLINIUS FABATO SUO S.

Miraris quòd Hermes libertus meus hæreditarios agros, quos ego jusseram proscribi, non expectata auctione pro meo quincunce ex septingentis millibus Corelliarum addixerit. Adjicis posse eos non-gentis millibus vendere, ac tantò magis quæris, an quod gesserit ratum servem. Ego verò servo: quibus

ex causis accipe: cupio enim & tibi probatum & coheredibus meis excusatum esse, quod me ab illis, majore officio jubente, secerno. Corelliam cum summa reverentia diligo; primum ut sororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria sacrosancta est; deinde ut matri meae familiarissimam. Sunt mihi & cum marito ejus, Minutio Fusco, optimo viro, vetera jura: fuerunt & cum filio maxima: adeo quidem ut praetore me ludis meis praesederit. Haec, quum proximè istic fui, indicavit mihi, cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere: ego illi ex praediis meis quod veller, & quanti veller, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corelliae quidem possum. Igitur quum obvenisset mihi haereditas in qua praedia ista, scripsi, ei venalia futura. Has epistolas Hermes tulit, exigentique ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides quàm ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus gessit? Superest ut coheredes æquo animo ferant, separatim me vendidisse quod mihi licuit omnino vendere. Nec verò coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura sunt. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIO

SUO S.

Libellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster (quid enim non communè nobis?) si res posceret, uteretur, nisi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est, disperdendi, haberes. Habebis tamen, an emendandi nescio, utique disperdendi (ὅμως γὰρ καὶ ὄξυλοι) optima quæque si detraxeris. Quod si feceris, boni consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione ut meis utar, & beneficio festidii tui ipse laudabor, ut in eo quod annotarum invenies, & superscripto aliter explicatum.

Nam

Nam quum suspicarer futurum ut tibi tumidius videretur quod est sonantius & elatius, non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam & exilius, vel potius humilior & pejus, vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar & exagitem? Hæc, ut inter istas occupationes aliquid aliquando rideres: illud serio. Vide ut mihi viaticum reddas quod impendi data opera cursore dimisso. Næ tu, quum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabisque ullius pretii esse cujus pretium reposceris. Vale.

XIII. C. PLINIUS FEROCI SUO S.

EAdem epistola & studere te & non studere significat. Ænigmata loquor. Ita planè, donec distinctius quod sentio enuntiem. Negat enim te studere; sed est tam polita, quæ nisi a studente non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam & otium perficis. Vale.

XIV. C. PLINIUS CORELLIÆ SUÆ S.

TU quidem honestissimè, quod tam impensè & rogas & exigis, ut accipi jubeam a te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emisti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, aspicias, patiarisque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

XV. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Requiris quid agam? Quo nōsti distringor officio, amicis deservio, studeo interdum, quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certē beatius erat. Te alia omnia quā quæ velis agere, molestē ferrem, nisi ea quæ agis essent honestissima. Nam & reipub. suæ negotia curare, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium jucundam tibi futurum sciebam. Noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem esse, quod min⁹ nōram, gratissimum experior, quod tam jucundē officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI. C. PLINIUS FABATO PROSO- CERO SUO S.

Calestrium Tyronem familiarissimē diligo, & privatis mihi & publicis necessitudinibus implicitum. Simul militavimus; simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum jure præcessit; ego illum in pratura sum consecutus, quum mihi Cæsar annum remisisset. Ego in villas ejus sæpe secessi; ille in domo mea sæpe convaluit. Hic nunc proconsul provinciam Baticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, faciliē me impetraturum, ut ex itinere desceat ad te. Si voles vindicta liberare quos proximē inter amicos manumisisti, nihil est quod verearis ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire, non erit longum mea causa. Proinde nimiam verecundiam pone, reque quid velis consule. Illi tam jucundum est quod ego, quā mihi quod tu jubes. Vale.

XVII. C.

XVII. C. PLINIUS CELERI
SUO S.

SUA cuique ratio recitandi: mihi, quod sæpe jam dixi, ut si quid me fugit, ut certè fugit, admoner. Quo magis miror quod scribis fuisse quosdam, qui reprehenderent quòd orationes omnino recitarem: nisi verò has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quæ non ostentationi, sed fidei veritæque componitur: cur tragediam, quæ non auditorium, sed scenam & actores: cur lyrica, quæ non lectorem, sed chorum & lyram possunt? At horum recitatio usu jam recepta est: num ergo culpandus est ille qui cœpit? quanquam orationes quoque & nostri quidam, & Græci lectitaverunt. Supervacuum tamen est recitare quæ dixeris: etiam, si eadem omnia, si iisdem omnibus, si statim recites: si verò multa inseras, multa commutes; si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post tempus, assumes, cur minùs probabilis sit causa recitandi quæ dixeris, quàm edendi? Sed difficile est ut oratio dum recitatur, satisfaciât. Jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi. Nec verò ego dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quæ scripsi mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado annotanda, notasque eorum, si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissimè pluribus recito, ac, si quid mihi credis, tunc acerrimè emendo. Nam tantò diligentius, quanto sollicitius, intendo. Optimè autem reverentia, pudor, metus iudicant. Idque adeò sic habet. Nonne, si loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minùs commoveris quàm si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad agendum, tum maximè tibi ipse diffidis, tum commutata, non dico

plurima, sed omnia cupis? Utique, si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatosque reveremur. Nonne, si prima quæque improbari putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipso est quoddam magnum collatumque consilium; quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic scriptor tragœdiarum) si quid fortè familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, *Ad populum provoço*: atque ita ex populi vel silentio vel assensu aut suam aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Restè an secus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique & tanquam singulos observem, & tanquam non singulos timeam. Nam quod M. Cicero de stylo, ego de metu sentio. Timor est emendator acerrimus. Hoc ipsum, quòd nos recitatu-
 ros cogitamus, emendat: quòd auditorium ingredimur, emendat: quòd pallemus, horrescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non poeniret me consuetudinis meæ, quam utilissimam experiòr: adeòque non deterreo sermunculis istorum, ut ultro te rogem monstres aliquid quod his addam. Nihil enim curæ meæ satis est. Cogito, quàm sit magnum dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum, non & cum multis & sæpe tractandum, quod placere & semper & omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIUS CANINIO

SUOS.

Deliberas mecum quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres reip. ſummam? Verendum eſt ne dilabatur. Des agros: Ut publici negligentur. Equidem nihil commodius invenio quàm quòd ipſe

feci.
 in a
 long
 ſtig
 Per l
 ince
 ſupe
 veni
 nãſſi
 tium
 priv
 refer
 quã

A
 (eſt
 ficu
 cog
 man
 tur,
 tuſſi
 anir
 Thr
 non
 Dol
 neſc
 qua
 Bis
 pter
 ſet,
 tum
 mir
 gav
 an

feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longè pluris auctori publico mancipavi: eundem vestigali imposito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & reipublica fors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipse propter id quod vestigali large supercurrit, semper dominum, a quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto quam donasse videor, erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas vestigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

XIX. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

ANgit me Fannia valetudo. Contraxit hanc dum affidet Junia, virgini Vestali, sponte primum (est enim affinis,) deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam virgines, quum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæque mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicata est. Insident febres, tussis increfcit, summa macies, summa defectio: animus tantum & spiritus vigent, Helvidio marito, Thrasea patre dignissima: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim maxime, feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quæ castitas illius? quæ sanctitas? quanta gravitas? quanta constantia? Bis maritum sequuta in exilium est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam quum Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se a Fannia in defensione dixisset, quærente minaciter Mettius Caro an rogasset, respondit; Rogavi: an commentarios scripturo dedisset; Dedi: an sciente matre; Nesciente. Postremo nullam vo-

cem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quanquam ex necessitate & metu temporum abolitos, SC. publicatis bonis, habuit, servavit, tulitque in exilium exilii causam. Eadem quàm iucunda, quàm comis, quàm deinde (quod paucis datum est) non minùs amabilis quàm veneranda? Erit sanè, quam postea uxoribus nostris ostentare possimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus; quam sic cernentes audientesque miramur, ut illas quæ leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, convulsaque sedibus suis ruitura suprà videtur, licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus, quantisque factis assequuntur, ut hæc non novissima occiderit? Me quidem illud etiam affligit & torquet, quòd matrem ejus, illam (nihil possum illustrius dicere) tantæ feminæ matrem, rursus videor amittere, quam hæc ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque & novo pariter & rescisso vulnere afficiet. Utramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis; Habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum: non feci tamen patia, atque eò magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis quum scriberem ad te; quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Librum tuum legi, & quàm diligentissimè potui, annotavi quæ corrigenda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego vêtum dicere assuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur, quàm qui maximè laudari merentur. Nunc a te librum meum cum annotationibus tuis exspecto. O iucundas, o pulchras vices! Quàm me delectat, quòd, si qua posteris cura nostrâ, usquequa-

que narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & insigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis (Cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico,) alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, quum jam tu fama gloriaque floreres, te sequi, tibi longo, sed proximus, intervallo & esse & haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia; sed tu mihi (ita similitudo naturæ ferebat) maximè imitabilis, maximè imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quòd, si quis de studiis sermo, unà nominamur; quòd de te loquentibus statim occurro. Nec desunt qui uni ut utrique nostrum præferantur. Sed nihil interest mea, quo loco jungimur. Nam hoc ego primus, quia tu proximus: & ego proximus quia tu primus. Quin etiam in testamentis debes annotasse, nisi quis fortè alterutri nostrum amicissimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc spectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum judicia constringant. Vale.

XXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

Pareo, collega carissime, & infirmitati oculorum, ut jubes, consulo. Nam & huc, recto vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo, perveni, & non stylo modò, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubicula obductis velis opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus fenestris, tantum umbræ quantum luminis habet. Sic paulatim lucem ferre condisco. Balineum assumo, quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissimè tamen. Ita assuevi, & nunc custos adest. Gallinam, ut a te mis-

sam, libenter accepi; quam satis acribus oculis, quanquam adhuc lippus, pinguisimam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Minùs miraberis me tam instanter petisse, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum scieris quis ille qualisque. Possum autem jam tibi & nomen indicare, & describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meæ, seu dignitate, seu moribus. Natus splendide, abundat facultatibus; amat studia, ut solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIUS FABATO PRO- SOCERO SUO S.

Gaudeo quidem, esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tyrōni possis: sed, ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuntio, ut illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exspectes. Etenim quum a me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

Numidia Quadratilla paulo minùs octogesimo ætatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem mo-

dum compacto corpore & robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit hæredes, ex beſſe nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiariffimè diligo; adolescentem ſingularẽ, nec iis tantũ, quos ſanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primũ, conſpicuus forma omnes ſermones malignorum & puer & juvenis evaſit: intra quartũ & viceſimum annum maritus, &, ſi deus annuiſſet, pater. Vixit in contubernio aviæ delicatæ ſeveriffimè, & tamen obſequentiffimè. Habebat illa pantomimos, fovebatque effuſius quàm principi feminæ conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi ſpectabat; nec illa exigebat. Audii ipſam, quum mihi commendaret nepotis ſui ſtudia, ſolere ſe, ut feminam in illo otio ſexũs, laxare animum luſu calculorum, ſolere ſpectare pantomimos ſuos; ſed quum factura eſſet alterutrum, ſemper ſe nepoti ſuo præcepiſſe, abiret, ſtuderetque: quod mihi non amore ejus magis facere quàm reverentia videbatur. Miraberis, & ego miratus ſum. Proximis ſacerdotalibus Iudis, productis in commiſſione pantomimis, quum ſimul theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi; Scis me hodie primũ viſiſſe ſaltantem aviæ meæ libertum? Hoc nepos. At, hercule, alieniſſimi homines in honorem Quadratillæ (pudet me dixiſſe honorem) per adulationis officium, in theatrum curſitabant, exultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde ſingulos geſtus dominæ cum canticis reddebant; qui nunc exiguiſſima legata theatralis operæ corollarium, accipient ab hærede qui non ſpectabat. Hæc ſcripſi, quia ſoles, ſi quid incidat novi, non invitus audire: deinde, quia jucundum eſt mihi, quod ceperim gaudium ſcribendo retractare. Gaudeo enim pietate deſunctæ, honore optimi juvenis: lator etiam quòd domus aliquando C. Caſſii, hujus qui Caſſianæ ſcholæ princeps & parens fuit, ſerviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus ut decebit, ruſuſque ei

pristinam dignitatem, celebritatem, gloriamque redder, quum tantus orator inde proceder, quantus juris ille consultus. Vale.

XXV. C. PLINIUS RUFO SUO S.

O Quantum eruditorum aut modestia ipsorum, aut quies, operit & subtrahit fama! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua proferunt; quum illi qui tacent, hoc amplius praestent, quod maximum opus silentio reverentur. Expertus scribo quod scribo. Tereantius Junior, equestribus militiis, atque etiam procuratore Narbonensis provinciae integerrime functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum otium praetulit. Hunc ego invitatus hospitio, ut bonum patremfamiliae, ut diligentem agricolam intuebar, de his locuturus, in quibus illum versari putabam: & coeperam, quum ille me doctissimo sermone revocavit ad studia. Quam tersa omnia? quam Latina? quam Graeca? Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, quam cum maximè loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athenis vivere hominem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit sollicitudinem meam, effecitque ut illis quos doctissimos novi, non minùs hos seductos & quasi rusticos verear. Idem suadeo tibi. Sunt enim ut in castris, sic etiam in literis nostris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus invenies. Vale.

XXVI. C. PLINIUS MAXIMO

SVO S.

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit, optimos esse nos dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido sollicitat? Non amoribus servit, non appetit honores, opes negligit, &

quantulumcunque, ut relicturus, satis habet: tunc deos, tunc hominem esse se meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Hæc summa curarum, summa votorum; mollemque in posterum & pinguem, si contingat evadere, hoc est, innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihiq; præcipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. C. PLINIUS SURÆ SUO S.

ET mihi discendi & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim scire, esse aliquid phasmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam, imprimis eo ducor quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque; perterrito Africam se, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. Facta sunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in littore occurrisse narratur. Ipse certè implicitus morbo, futura præteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, projecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum est? quod exponam ut accepi. Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, & si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie & squallore confe-

Ætus, promissa barba, horrenti capillo, crūribus conpedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus &, crescente formidine mors sequebatur. Nam interdiu quoque quanquam abscefferat imago, memoria imaginis oculis inharebat; longiorisque causa timoris timor erat. Deserta inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: proscribebatur tamen seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali veller. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tantò magis, conducit: ubi cœpit advesperascere, jubet sterni sibi in prima domūs parte, poscit pugillares, stylum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra & inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere stylum, sed obfirmare animum, auribusque prætere: tum crebescere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri: respicit, videt, agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra ut paululum expectaret, manu significat, rursusque ceris & stylo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idem quod prius innuentem: nec moratus tollit lumen & sequitur: Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis: postquam deflexit in aream domūs, repente dilapsa deserit comitem; desertus herbas & folia concepta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis & implicita, quæ corpus avo terraque putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis: collecta publicè sepeliuntur: domus postea rite conditis manibus caruit. Et hæc

quid
possi
Cur
vifi
adm
ipso
circ
Exi
prio
bus
in t
qua
spa
bile
si I
isse
bel
reis
cap
isse
res
tua
sol
per
ca

A
la
en
ist
qu
ne
m
h

quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in paedagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsus, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi fortè, quòd non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus datus a Caro de me libellus inventus est; ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi quòd imminebat periculi signum fuisse. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera tamen fortiùs, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

AIS quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius nòrint? Sed ut nòrint, quid invident mihi felicissimum errorem? Ut enim non sint tales, quales a me prædicantur, ego tamen beatus quòd mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant (nec sunt pa-

rum multi) qui carpere amicos suos iudicium vocant: mihi nunquam persuadebunt ut meos amari a me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est viâ Tiburtinâ intra primum lapidem (proximè annotavi) monumentum Pallantis, ita inscriptum; HUIUS SENATUS, OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES: CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT. Equidem nunquam sum miratus quæ sapius a fortuna quàm a iudicio proficiscerentur: maximè tamen hic me titulus admonuit, quàm essent mimica & inepta quæ interdum in hac coenâ, in has sordes abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere ausus est, & recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris prodere. Sed quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

Torqueor quòd discipulum, ut scribis, optimæ spei amisisti, cujus & valetudine & morte impedita studia tua quid nesciam? cùm sis omnium officiorum observantissimus, cùmque omnes quos probas, effusissimè diligas? Me huc quoque urbana negotia persequuntur, non delectant. Sunt enim qui me aut iudicem aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo jure abutuntur. Instat & necessitas a-

grom
est in
preca
quid
tio q
mum
Orati
sanè,
non
sum)
diver
causa

X

CL

que
Vir
mod
Hun
mili
jussu
tium
ava
man
Post
occa
flex
offi
infr
cit,
lisp
Co
em
eui
elig

grorum locandorum perquam molesta. Adde rarum est invenire idoneos conductores. Quibus ex causis precario studeo: studeo tamen. Nam & scribo aliquid & lego: sed quum lego, ex comparatione sentio quàm malè scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, Orationi Demosthenis *contra Mædis* confers: quam sanè, quum componerem illos, habui in manibus, non ut æmularer (improbum enim ac penè furiosum) sed tamen imitarer & sequerer, quantum aut diversitas ingeniorum, maximi & minimi, aut causa dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNUTO
SUO S.

CLaudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc ipso quòd cupit: deinde, quòd ipse te diligit. Neque enim ferè quisquam exigit istud nisi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac penè ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militarem, non solum ut commilito inspexi: (nam præerat alæ militari.) Ego jussus a legato consulari rationem alarum & cohortium excutere, ut magnam quorundam fœdamque avaritiam, & negligentiam parem, ita hujus summam integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procuraciones, nulla occasione corruptus ab insito abstinentiæ amore deflexit; nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmitate animi laboribus sufficit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paulisper cum magna sua laude intermisit & posuit, a Corelio nostro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendisque agris adjutor assumptus. Et enim quæ gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate præcipuè placuisse? Idem quàm

reverenter, quàm fideliter amicos colat, multorum supremis judiciis, in his Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum istud, & raritate ipsa probandum, cum plerique hætenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehendere, immo & invita, ac sic ama tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio qui prior cœpit. Vale.

XXXII. C. PLINIUS FABATO PRO- SOCERO SUO S.

Delector jucundum tibi fuisse Tyronis mei adventum: quod verò scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos manumissos, unicè lator. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen juvat, quòd adjicis, me teque & gratiarum actione & laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, ἡδίστον ἀνθρώπου ἵπαινεσθαι, utique si te mereri putes. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Auguror (nec me fallit augurium) Historias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenuè fatebor) inferi cupio. Nam si esse nobis curæ solet ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor prædicatorque contingat? Demonstro itaque, quanquam diligentiam tuam non fugere possit, cum sit in publicis actis, demonstro

tamen
si fact
ingeni
natus
cia Ba
Massa
Seneci
vacatu
injun
adean
nant,
Quum
perad
nita.
tues,
benef
quæst
delibe
rit, n
Senec
contic
advoc
impie
autem
Mass
non
excep
vus
bat l
gravi
secul
psit)
habe
quan
nec
ctis

tamen, quò magis credas, jucundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris. Dederat me Senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciae Baticæ contra Bæbium Massam: damnatoque Massa censuerat ut bona ejus publicè custodirentur. Senecio, quum explorasset consules postulationibus vacaturos, convenit me: & Qua concordia, inquit, injunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adeamus consules, petamusque ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent. Respondi; Quum simus advocati a Senatu dati, dispice, num peractas putes partes nostras, Senatûs cognitione finita. Et ille; Tu quem voles tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipse & natus ibi, & quaestor in ea fui. Tum ego; Si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut si qua ex hoc invidia erit, non tua tantum sit. Venimus ad coff. dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua subjungo. Vixdum conticueramus. & Massa questus Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem implēsse, impietatis reum postulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo pravaricationem objecerit, quòd non & me reum postulavit. Quæ vox & statim excepta, & postea multo sermone celebrata est. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his quæ rectè in publico fierent) missis ad me gravissimis literis, non mihi solum, verum etiam seculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Hæc, utcumque se habent, notiora, clariora, majora tu facies: quamquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec historia debet egredi veritatem, & honestè factis veritas sufficit. Vale.

LIBER VIII.

EPIST. I.

C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

TER commodè explicui, excepto quòd quidam ex meis adversam valitudinem fervescens aëstibus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille seria nostra, ille delicia, exasperatis faucibus pulvere, sanguinem rejecit. Quàm triste hoc ipsi, quàm acerbum mihi! si is, cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit. Quis deinde libellos meos sic leget? sic amabit? quem aures meæ sic sequentur? Sed dii latiora promittunt. Sterit sanguis, resedit dolor. Præterea continens ipse: nos solliciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas cœli, secessus, quies, tantum salutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

II. C. PLINIUS CALVISIO
SUO S.

ALIUD prædia sua proficiscuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Invitabat pretium; & quod tunc, & quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, sed non satis æquum. Mihi autem egregium imprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in suis,

agitare iustitiam. Nam si paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, ne quis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, concessi: deinde iis, qui amplissimas summas emptionibus occupaverant, separatim consului. Nam & me magis juverant, & majus ipsi fecerant damnum. Igitur iis, qui pluris quàm decem millibus emerant, ad illam communem, & quasi publicam octavam, addidi decimam ejus summæ, quæ decem millia excefferat. Vereor, ne parum expresserim; apertius calculos ostendam. Si qui fortè quindecim millibus emerant, hi & quindecim millium octavam & quinque millium decimam, rulerunt. Præterea, quum reputarem, quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non æquasset fides solutionis, hos benignitate remissionis æquari. Rursus ergo iis qui solverant, ejus, quod solverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissimè & in præteritum singulis, pro cujusque merito, gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendum tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio hæc, seu facilitas stetit: sed fuit tanti. Nam regione tota & novitas remissionis & forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una (ut dicitur) peritica, sed distinctè gradatimque tractavi: quantò quis melior & probior, tantò mihi obligatior abit, expertus non esse apud me, *Ἐν δ' ἢ τιμῇ ἢ μὴ κακός, ἢ δ' ἢ ἰσθλός.*

III. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

Librum, quem novissimè tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cujusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile utrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim proxima quæque absolutissima videri: & adeò jam nunc contra istum librum faveo orationi, quam

nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexisti expectationem tuam; quam vereor ne destituat oratio in manus sumpta. Interim tamen, tanquam placituram (& fortasse placebit) expecta. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Optimè facis, quòd bellum Dacicum scribere pararas. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam lata, quæ denique tam poëtica, & (quanquam in verissimis rebus) tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, infessa castris montium abrupta, pulsum regia, pulsum etiam vita, regem nihil desperantem. Super hæc, actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus, alter novissimus fuit. Una, sed maxima, difficultas, quòd hæc æquare dicendo, arduum, immensum, etiam tuo ingenio, quanquam altissimè assurgat, & amplissimis operibus increseat. Nonnullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, imprimis regis ipsius, Græcis versibus non resulent. Sed nihil est quod non arte curaque, si non potest vinci, mitigetur. Præterea, si datur Homero & mollia vocabula & Græca ad lenitatem versus contrahere, extendere, inflectere, cur tibi similis audentia, præsertim non delegata, sed necessaria, negetur? Proinde jure vatum, invocatis diis, & inter deos, ipso, cujus res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando aliàs, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poëtice cum poëta? Illud jam nunc paciscor; prima quæque ut absolveris, mitte, immo etiam antequam absolvas, sic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc similia nascentibus. Respondebis, non posse perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & a me æstimabuntur ut

cepta
mam
me sup
que nō
potero
quante
amabo
tius m

IV.

GR
u
Vixit
offen
cū
tutes
Habe
tum
batur
scit
amic
cem
ipfa
Vale

C
pri
TE
PR
TI
TE
ipf

coepta; spectabuntur ut membra; extremamque limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cætera habere amoris tui pignus, ut ea quoque nôrim quæ nôsse neminem velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quantò illa tardius cautiùsque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quantò celerius & incautiùs miseris. Vale.

IV. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

GRAVè vulnus Macrinus noster accepit. Amisit uxorem singularis exempli, etiam si olim fuisset. Vixit cum hac triginta novem annis, sine jurgio, sine offensa. Quam illa reverentiam marito suo præstitit, cum ipsa summam mereretur? Quot quantasque virtutes ex diversis ætatibus sumptas collegit & miscuit? Habet quidem Macrinus grande solatium, quòd tantum bonum tam diu tenuit: sed hoc magis exacerbatur, quòd amisit. Nam fruendis voluptatibus crevit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, & cicatricem pati possit; quam nihil æquè ac necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit. Vale.

VI. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

COGNOVISSE jam ex epistola mea debes, annotasse me nuper monumentum Pallantis sub hac inscriptione; HUIUS SENATUS OB FIDEM PIETATEM QUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES: CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT.] Postea mihi visum est pretium curæ ipsum SC. quærere. Inveni tam copiosum & effu-

sum, ut ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, non dico illi vereres, Africani, Achaici, Numantini, sed his proximi, Marii, Syllæ, Pompeii; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes jacebunt. Urbanos, qui illa censuerunt, putem, an miseros? Dicerem urbanos, si Senatum deceret urbanitas. Miseros ergo? sed nemo tam miser est, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut aut per suum aut per publicum dedecus procedere vellet in ea civitate, in qua hic esset usus potentissimæ dignitatis, ut primus in Senatu laudare Pallantem posset? Omitto, quod Pallanti servo prætoria ornamenta offeruntur: (quippe offeruntur a servis) misto quod censent, non exhortandum modò, verum etiam compellendum ad usum aureorum annulorum. Erat enim contra majestatem Senatûs, si ferreis prætorius uteretur. Levia hæc & transeunda; illa memoranda, quod nomine Pallantis Senatus (nec expiata postea curia est) Pallantis nomine Senatus gratias agit Cæsari: quod & ipse cum summo honore mentionem ejus persecutus esset, & Senatui facultatem fecisset testandi erga eum benevolentiam suam. Quid enim Senatui pulchrius, quàm ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, ut Pallas, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, singularis fidei, singularis industriæ fructum meritissimò ferat. Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipub. credas. Astringitur his, quum Senatui Populoque Romano liberalitatis gratior representari nulla materia posset, quàm si abstinentissimi fidelissimique custodis principum opum facultates adjuvare contigisset. Hoc tunc votum Senatûs, hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egestione contingeret. Jam quæ sequuntur, voluisse quidem Senatum censere, dandum ex arario sestertiùm centies quinquagies, & quanto ab ejusmodi cupiditatibus

remotior ejus animus esset, tamò impensius petere à publico parente, ut eum compelleret ad cedendum Senatui. Id verò deerat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur, Pallas rogaretur ut Senatui cederet; ut illi superbissimæ abstinentiæ Cæsar ipse patronus advocaretur, ne sestertium centies quinquagies sperneret. Sprevit quod solum potuit, tantis opibus publicè oblati: arrogantius fecit quàm si accepisset. Senatus tamen id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis; SED QUUM PRINCEPS OPTIMUS, PARENSQUE PUBLICUS, ROGATUS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIÆ, QUÆ PERTINEBAT AD DANDUM EI EX ARARIO CENTIES QUINQUAGIES SESTERTIUM, REMITTIVOLUISSET, TESTARI SENATUM SE LIBENTER AC MERITO HANC SUMMAM INTER RELIQUOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQUE PALLANTIS, DECERNERE CŒPISSE, VOLUNTATI TAMEN PRINCIPIS SUI, CUI IN NULLA RE FAS PUTARET REPUGNARE, IN HAC QUOQUE RE OBSEQUI. Imaginare Pallantem velut intercedentem SC. moderantemque honores suos, & sestertiam centies quinquagies, ut nimium, recusantem, cum prætoria ornamenta, tanquam minus, recepisset. Imaginare Cæsarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram Senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Imaginare Senatum, usquequaque testantem, meritò libenterque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti cœpisse decernere; & perseveraturum fuisse se, nisi obsequeretur Principis voluntati, cui non esset fas in ulla re repugnare. Ita, ne sestertium centies quinquagies Pallas ex arario referret, verecundia ipsius, obsequio Senatus opus fuit; in hoc præcipue non obsequuturi, si in ulla re putasset fas esse non obsequi. Finem existimas? Mane dum, & majora accipe. UTI QUE, CUM SIT UTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROM-

PTISSIMAM AD LAUDEM PRÆMIAQUE MER-
 RENTIVM ILLUSTRARI UBIQUE, ET MA-
 XIME IIS LOCIS, QUIBUS INCITARI AD IMA-
 TATIONEM PRÆPOSITI RERUM EJUS CURA
 POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMAM
 FIDES, ATQUE INNOCENTIA EXEMPLO PRO-
 VOCARE STUDIUM TAM HONESTÆ ÆMU-
 LATIONIS POSSET, EA QUÆ QUARTO CA-
 LEND. FEBRUARII, QUÆ PROXIME FUIS-
 SENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMUS
 PRINCEPS RECITASSET, SENATUSQUE CON-
 SULTA DE HIS REBUS FACTA IN ÆS INCU-
 DERENTUR, IDQUE ÆS FIGERETUR AD STA-
 TUAM LORICATAM DIVI JULII. Parum visum
 tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est
 celeberrimus locus, in quo legenda presentibus, le-
 genda futuris proderentur. Placuit ære signari omnes
 honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset,
 quosque quantum ad decernentes pertinet, ges-
 sisset. Incisa & insculpta sunt publicis æternisque
 monumentis ornamenta pratoria: sic quasi foedera
 antiqua, sic quasi sacrae leges. Tanta Principis,
 tanta Senatûs, tanta Pallantis ipsius (quid dicam,
 nescio) ut vellet in oculis omnium figi Pallas inso-
 lentiam suam, patientiam Cæsar, humilitatem Sena-
 tûs. Nec puduit rationem turpitudini obtendere:
 egregiam quidem pulchramque rationem, ut exem-
 plo Pallantis præmiorum ad studium æmulationis
 ceteri provocarentur. Ea honorum vilitas erat, il-
 lorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Inve-
 niebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cu-
 perentque, quod dari liberto, promitti servis vide-
 bant. Quàm juvat quod in tempora illa non incidi,
 quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non
 dubito similiter affici te. Scio quàm sit tibi vivus &
 ingenuus animus: ideoque facilius est, ut me (quan-
 quam indignationem quibusdam in locis fortasse ultra

epistola

epistol
nimis

VI

NEQ
cigister
tu in f
do,) l
facere,
non r
debeat
exeran
liberit
in qu

VI

Vid
dvide;
Modic
& op
plurib
gurgit
ut nun
Inde n
ponde
mum
vias q
transm
perat,
adjuve
advers
stuitan

epistolæ modum extulerim) parum doluisse, quàm nimis credas. Vale.

VII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEquè ut magistro magister, neque ut discipulo discipulus (sic enim scribis;) sed ut discipulo magister (nam tu magister, ego contrà. Atque ideo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo,) librum misisti. Non porui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum me esse, qui non modò magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici. Sumam tamen personam magistri; exeramque in librum tuum jus quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

VIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum (& puto nondum: alioqui narrasses mihi,) vide; quem ego (pœnitet tarditatis) proximè vidi. Modicus collis assurgit, antiqua cupressu nemorosus & opacus. Hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio patescit purus & vitreus, ut numerare jactas stipes & relucentes calculos possis. Inde non loci devexitate, sed ipsa sui copia & quasi pondere, impellitur. Fons adhuc, & jam amplissimum flumen atque etiam navium patiens; quas obvias quoque & contrario nisu in diversa tendentes, transmittit & perfert; adeò validus ut illà quâ properat, ipse, tanquam per solum planum, remis non adjuvetur. Idem ægerrimè remis contisque superetur adversus. Jucundum utrumque per jocum ludumque fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio, oti-

um labore variare. Ripæ fraxino multa, multa populo vestiuntur: quas perspicuus æmnis, velut mersas, viridi imagine annumerat. Rigor aquæ certaverit nivibus; nec color cedit. Adjacet templum, priscum & religiosum. Stat Clitumnus ipse amictus ornatusque prætexta. Præsens numen, atque etiam fatidicum, indicant sortes. Sparsa sunt circà sacella complura, totidemque dei simulacra: sua cuique veneratio, suum nomen; quibusdam verò etiam fontes. Nam, præter illum quasi parentem cæterorum, sunt minores capite discreti: sed flumini miscentur, quod ponte transmittitur. Is terminus sacri profanique. In superiore parte navigare tantum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum divus Augustus dono dedit, publicè præbent, & hospitium. Nec desunt villæ, quæ secutæ fluminis amœnitatem, margini insistant. In summa, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quanquam tu verò, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Olim non librum in manus, non stylum sumpsisti. Olim nescio, quid sit orium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeò multa me negotia amicorum nec secedere nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, ut amicitia officium deferatur: quod religiosissimè custodiendum studia ipsa præcipiunt. Vale.

X. C.

X. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

QUO magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se prægnantem esse puellariter nescit; ac per hoc quædam custodienda prægnantibus omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiavit, in summum periculum adducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in præsentia pronepotes negaverint, ut servârint neptem, illos reddituri quorum nobis spem certiore hanc ipsa, quanquam parum prosperè explorata, fœcunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter, & audita latius nomina, & non subitas imagines relicturus. Nascantur modo, & hunc nostrum dolorem gaudio mutant. Vale.

XI. C. PLINIUS HISPULLÆ SUÆ S.

QUUM affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem, intelligo prius tibi quod est posterius nuntiandum, ut præsumpta latitia solitudini locum non relinquat: quam vereor ne post gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul quod periclitata sit perhorrescas. Jam hilaris, jam sibi, jam mihi reddita, incipit refici, transmissumque discrimen convalescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine (impune dixisse liceat,) fuit nulla sua culpa, ætatis aliqua. Inde abortus, & ignorati uteri triste experimentum. Proinde, etsi

non contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote ejus aut nepte solari, memento tamen, dilatatum magis istud quàm negatum, cùm salva sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud feminas venia est. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

Hunc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito; quem ego audire nescio magis debeam an cupiam. Vir est optimus, & inter præcipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fovet, provehit, multorumque qui aliqua componunt, portus, sinus, præmium, omnium exemplum; ipsarum denique literarum jam senescentium reductor ac reformator. Domum suam recitantibus præbet; auditoria non apud se tantùm benignitate mira frequentat: mihi certè, si modò in urbe est, defuit nunquam. Porro, tantò turpius gratiam non referre, quantò honestior causa referendæ. An, si litibus tererer, obstrictum esse me crederem obeunti ad vadium mea? nunc, quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura, minùs obligor tanta sedulitate celebranti? in quo obligari ego, ne dicam soleo, certè maximè possum? Quòd si illi nullam vicem, nulla quasi mutua officia deberem, sollicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in summa severitate dulcissimo, vel honestate materiæ. Scribit exitus illustrium virorum, in iis quorundam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, seris quidem, sed tantò magis veris, interesse. Vale.

XIII. C. PLINIUS GENIALI
SUO S.

PRobo quòd libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro discere quid laudandum, quid reprehendendum; simul ita institui, ut verum dicere assuescas. Vides quem sequi, cujus debeas implere vestigia. O te beatum! cui contigit unum atque idem optimum & conjunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

XIV. C. PLINIUS ARISTONI
SUO S.

CUM sis peritissimus & privati juris & publici, cujus pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in Senatu proximè, necne: non ut in præteritum (serum enim) verum ut in futurum, si quid simile incidere, erudiar. Dices, Cur quæris quod nòsse debeas? Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam juris senatorii oblivionem quandam & ignorationem induxit. Quotus enira quisque tam patiens, ut velit discere quod in usu non sit habiturus? Adde, quòd difficile est tenere quæ acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cujus dulcedine accensi cogimur quædam facere antequam nòsse. Erat autem antiquitus institutum, ut a majoribus natu, non auribus modò, verum etiam oculis disceremus quæ facienda; mox ipsi, ac per vices quasdam, tradenda minoribus haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum sequuntur, assuescerent: inde honores perituri assistebant curiæ foribus, & concilii publici specta-

tores, antequam consortes, erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente. Quæ potestas referentibus, quod consentibus jus, quæ vis magistratibus, quæ ceteris libertas; ubi cedendum, ubi resistendum: quod silentii tempus, quis dicendi modus, quæ distinctio pugnantium sententiarum, quæ executio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum præcipiendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in castris; sed quum suspecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, atque etiam in contrarium versa, postremò obliviscenda magis quàm tenenda. Iidem prospeximus curiam; sed curiam trepidam & elinguem; quum dicere quod velles, periculosum, quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit; quid didicisse juvit, cum Senatus aut ad orium summum, aut ad summum nefas vocaretur? & modò ludibrio, modò dolori retentus, nunquam seisia, tristitia sæpe censeret? Eadem mala jam senatores, jam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum quoque hebetata, fracta, contusa sunt. Breve tempus (nam tantò brevius omne, quantò felicius tempus) quod libet scire quid simus, libet exercere quod scimus. Quo iustius peto; primum ut errori (si quis est error) tribuas veniam, deinde medearis scientia tua, cui semper fuit cura, sic jura publica ut privata; sic antiqua ut recentia; sic rara ut assidua, tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quæstionis quod afferro ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc & ego excusator, si fortè sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est an didiceris. Referebatur de libertis

Afranii Dextri consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio, perempti. Hos alius, (Quis? Ego; sed nihil refert) post quaestionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diversitas erat, ut non possent esse nisi singulae. Quid enim commune habet, occidere & relegare? non hercule magis quàm relegare & absolvere: quanquam propior aliquanto est sententia relegantis, quæ absolverit, quàm quæ occiderit. Utraque enim ex illis vitam relinquit, hæc adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, una sedebant, & temporaria simulatione concordia discordiam differebant. Ego postulabam ut tribus sententiis constaret suus numerus, nec se brevibus induciis duæ jungerent. Exigebam ergo, ut qui capitali supplicio afficiendos putabant, discederent a relegante, nec interim contra absolventes mox dissensuri congregarentur, quia parvulum referret an idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem qui libertos relegandos, servos supplicio afficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam: hunc autem qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset dividi sententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam quemadmodum posset jungi sententia duorum tam diversa censentium. Atque adeo permitte mihi, sic apud te, tanquam ibi; sic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem judicii mei reddere: quæque tunc carptim, multis obstrepentibus, dixi, per otium jungere. Fingamus tres omnino iudices in hanc causam datos esse: horum uni placuisse, perire libertos; alteri, relegari; tertio, absolvi: utrumne sententia duæ, collatis viribus, novissimam periment, an separatim unaquæque tantundem quantum altera valebit? nec magis poterit cum secunda prima connecti; quàm secunda cum tertia? Igitur in Senatu quoque numerari tan-

quam contrariæ debent, quæ tanquam diversæ dicuntur. Quod si unus atque idem & perdendos censeret & relegandos, num ex sententia unius & perire possent & relegari? num denique omnino una sententia putaretur, quæ tam diversa conjungeret? Quemadmodum igitur cum alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest una sententia, quæ dicitur a duobus: quæ non videretur una, si ab uno diceretur? Quid? Lex non apertè docet dirimi debere sententias occidentis & relegantis, quum ira discessionem fieri jubet, QUI HÆC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QUI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS? Examina singula verba & expende, QUI HÆC CENSETIS, hoc est, qui relegandos putatis: IN HANC PARTEM, id est, in eam in qua sedet qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos qui interficiendos arbitrantur. QUI ALIA OMNIA: animadvertis, ut non contenta lex dicere ALIA, addiderit, OMNIA. Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos qui occidunt, quàm qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS; nonne videtur ipsa lex eos qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num consulere etiam ubi quisque remanere, quod transgredi debeat, non tantum solennibus verbis, sed manu gestuque demonstrat? At enim futurum est, ut, si dividantur sententiæ interficientis & relegantis, prævaleat illa quæ absolvit. Quid istud ad censentes? quos certè non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare ne fiat quod est mitius: oportet tamen eos qui puniunt & qui relegant, absolventibus primum, mox inter se comparari; scilicet ut in spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat: sic in Senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina: & ex duabus sententiis eam quæ superior exierit, tertia expectat. Quid quod prima sententia comprobata, ceteræ perimuntur?

Qua ergo ratione potest esse non unus atque idem locus sententiarum, quarum nullus est postea? Planius repetam. Nisi, dicente sententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustra postea in eo dissentient ab eo cui paulo antè consenserint. Sed quid ego similis docenti, cum discere velim, an sententias dividi, an iri in singulas, oportuerit? Obrinui quidem quod postulabam: nihilominus tamen quaero, an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is qui ultimum supplicium sumendum esse censebat. Nescio an jure, certè æquitate postulationis meæ victus, ommissa sententia sua, accessit releganti: veritus, scilicet, ne, si dividerentur sententiæ (quod alioqui fortè videbatur) ea quæ absolvendos esse censebat, numero prævaleret. Etenim longè plures in hac una, quam in duabus singuliserant. Tum illi quoque qui auctoritate ejus trahebantur, transeunte illo destituti, reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam, sequutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententiis duæ factæ; tenuitque ex duabus altera, tertia expulsa, quæ quum ambas superare non posset, elegit ab utra vinceretur. Vale.

XV. C. PLINIUS JUNIORI
SUO S.

Oneravi te tot pariter missis voluminibus. Sed oneravi, primum, quia exegeras; deinde, quia scripseras tam graciles istic vindemias esse, ut planè scirem tibi vacaturum (quod vulgò dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit scribere quæ legas, sit modò unde chartæ emi possint: quæ si scabræ bibulæve sint, aut non scribendum, aut necessario quicquid scripsimus boni malive, delebimus. Vale.

XVI. C. PLINIUS PATERNO
SUO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo, nequam paria tanto dolori, solatia tamen: unum facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos jam liberos perdidici:) alterum, quum permitto servis quoque quasi testamenta facere, eaque ut legitima custodio. Mandant rogantque quod visum: pareo ocyùs: Suis dividunt, donant; relinquunt duntaxat intra domum. Nam servis res quædam & quasi civitas domus est. Sed quanquam his solatiis acquiescam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, quæ me, ut hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios hujusmodi casus nihil amplius vocare quàm damnum; eoque sibi magnos homines & sapientes videri. Qui an magni sapientesque sint, nescio: homines non sunt. Hominis est enim affici dolore, sentire; resistere tamen, & solatia admittere, non solatiis non egere. Verùm de his plura fortasse quàm debui, sed pauciora quàm volui. Est enim quædam etiam dolendi voluptas: præsertim si in amici sinu desleas, apud quem lacrymis tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIUS MACRINO
SUO S.

NUM istic quoque immite & turbidum cælum? Hic assiduæ tempestates, & crebra diluvia. Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis altè superfunditur. Quanquam fossa, quam providentissimus imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis; quaque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quæ solet flumina accipere, & permista devehere,

velut obvius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit testâ, ac sese super ruinas evexit atque extulit. Viderunt hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi divitum apparatus, & gravem suppellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores; hic soluta & libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, variè latèque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non ascendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, & dejecti nubibus turbines: prorupta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monumenta. Multi ejusmodi casibus debilitati, obruti, obriti, & aucta luctibus damna. Ne quid simile istic, pro mensura periculi, vereor: teque rogo, si nihil tale est, quam maturissimè sollicitudini meæ consulas: sed &, si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adversa an expectes: nisi quoddam tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse: timeas, quantum possit accidere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS RUFINO
SUO S.

Falsum est nimirum, quod creditur vulgò, testamenta hominum speculum esse morum: quum Domitius Tullus longè melior apparuerit morte, quàm vita. Nam, quum se captandum præbuisset, reliquit filiam hæredem, quæ illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Prosequutus est nepotes plurimis jucundissimisque legatis.

prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tantò magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo varii tora civitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo uti de patre, avo, proavo, quasi orbi, querantur: alii contrà hoc ipsum laudibus ferunt, quòd sit frustratus improbas spes hominum: quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filix, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtius Mantia, perosus generum suum Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione filiam ejus, neptem suam, instituerat hæredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento, confors frater in patris potestate emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, & quidem cum opibus amplissimis. Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent invitissimis a quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen assumpsit, reliquit testamentum ante octo & decem annos nuncupatum; adeoque postea improbatum sibi, ut patris eorum bona proscribenda curaverit. Mira illius asperitas, qui numero civium excidit, quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed hæc quoque hæreditas Afri, ut reliqua cum fratre quæsitæ, transmittenda erant filix fratris: a quo Tullus ex asse hæres institutus, prælatuque filix fuerat, ut reconciliaretur. Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor, scripsit: in quo denique omnibus affinitatibus, pro cuiusque officio, gratia relata est, relata & uxori. Accepit amoenissimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima & patientissima: ac tantò melius de viro merita, quantò magis est reprehensa

quòd nupsit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum decorè sequuta matrimonium videbatur divitis senis, ita perditì morbo, ut esse tædio posset uxori, quam juvenis sanusque duxisset. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, movebatur. Quin etiam (scèdum miserandumque dictu) dentes lavandos fricandosque præbebat. Auditum est frequenter ab ipso, quum quereretur de contumeliis debilitatis suæ, se digitos servorum suorum quotidie lingere. Vivebat tamen, & vivere volebat, sustentante maximè uxore; quæ culpam inchoati matrimonii in gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Jam sunt venales tabulæ Tulli; exspectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut amplissimos hortos eodem quo emerat die instruxerit plurimis & antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, si quid istic epistola dignum, ne gravare scribere. Nam cùm aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIUS MAXIMO
SUO S.

ET gaudium mihi & solatium in literis; nihilque tam lætum, quod his lætius; nihil tam triste, quod non per has sit minùs triste. Itaque & infirmitate uxoris, & meorum periculo, quorundam verò etiam morte, turbatus, ad unicum doloris levamentum studia confugio; quæ præstant ut adversa magis intelligam, sed patientiùs feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, antè amicorum judicio examinare, inprimis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor ne ipse, ut tristis,

parum intenderim. Imperare enim dolori ut scriberem, potui, ut vacuo animo latioque, non potui. Porro, ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. C. PLINIUS GALLO SUO S.

AD quæ noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi, longinqua sectemur; seu quod omnium rerum cupido languescit, quum facilis occasio est; seu quod differimus, tanquam saepe visuri quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de causa, permulta in urbe nostra, juxtaque urbem, non oculis modò, sed ne auribus quidem novimus: quæ si tulisset Achaia, Ægyptus, Asia, aliave quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, illustrataque haberemus. Ipse certè nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audiui pariter & vidi. Exegerat profocer meus, ut Amerina prædia sua inspicerem. Hæc perambulanti mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadimonis; simul quædam incredibilia narrantur. Pervenì ad ipsum. Lacus est in similitudinem jacentis rotæ circumscriptus, & undique æqualis; nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, & quasi artificis manu cavata & excisa. Color cæruleo albidior, viridior, & pressior; sulphuris odor, saporque medicatus, vis qua fracta solidantur. Spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulæ herbidae, omnes arundine & junco rectæ, quæque alia foecundior palus, ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut motus: cunctis margo derausus, quia frequenter vel littori vel sibi illisæ terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in speciem carinæ humili radice descendunt. Hæc ab omni latere prospicitur: eadem aqua pariter sus-

penſa & merſa. Interdum junctæ copulatæque & continenti ſimiles ſunt; interdum diſcordantibus ventis digeruntur; nonnunquam deſtitutæ tranquillitate ſingulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut cymbulæ onerariæ, adhæreſcunt; ſæpe inter ſe majores minoresque quaſi curſum certamenque deſumunt; rursus omnes in eundem locum appuſſæ, qua ſteterunt, promovent terram, & modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum demum, quum medium tenuere, non contrahunt. Conſtat, pecora herbas ſequuta, ſic in inſulas illas, ut in extremam ripam, procedere ſolere, nec prius intelligere mobile ſolum, quàm litore abrepta, quaſi illata & impoſita, circumfuſum undique lacum pavent; mox quo tulerit ventus egreſſa, non magis ſe deſcendiſſe ſentire, quàm ſenſerint aſcendiſſe. Idem lacus in flumen egeritur: quod ubi ſe pauliſper oculis dedit, ſpecu mergitur, altèque conditum meat: ac, ſi quid ante quàm ſubduceretur accepit, ſervat & proferit. Hæc tibi ſcripſi, quia nec minùs ignota quàm mihi, nec minùs grata credebam. Nam rē quoque, ut me, nihil æque ac naturæ opera delectant. Vale.

XXI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

UT in vita, ſic in ſtudiis pulcherrimum & humaniſſimum exiſtimo, ſeveritatem comitatemque miſcere, ne illa in triſticiam, hæc in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, graviora opera luſibus jocisque diſtinguō. Ad hos proferendos & tempus & locum opportuniſſimum elegi, utque jam nunc aſſueſcerent & ab otioſis, & in triclinio, audiri, Julio menſe, quo maxime lites interquieſcunt, poſitis ante lectos cathedris, amicos collocaſi. Fortè accidit, ut eo die mane in advocatiōnem ſubitam rogater: quod mihi cauſam præloquendi dedit. Sum

enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quòd recitaturus quanquam & amicis & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem me & in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteferrem, ac primùm amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit & opusculis varius & metris. Ita solemus qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc assensus audientium exegit: & tamen ut alii transeunt quædam, impurantque quod transeant; sic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me, testor. Lego enim omnia, ut omnia emendem. Quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, & fortasse reverentius, sed hoc simplicius & amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, ut tædium non pertimescat. Alioqui quid præstant sodales, si conveniunt voluptatis suæ causa? Delicatus ac similis ignoto est, qui amici librum bonum mavult audire quàm facere. Non dubito, cupere te, pro cætera mei caritate, quàm maturissimè legere hunc adhuc muiseum librum. Leges, sed retractatum; quæ causa recitandi fuit; & tamen nonnulla jam ex eo nōsti. Hæc vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi nova rursus, & rescripta, cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

XXII. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

Nostine hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant, & gravissimè puniunt, quos maximè imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quàm lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit,

tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam nisi sibi nesciunt: mandemusque memoriæ, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thræsea, crebrò dicere solebat, QUI VITIA ODIT, HOMINES ODIT. Fortasse quæris, quo commotus hæc scribam? Quidam nuper. Sed meliùs coram; quanquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id quod improbo eos sectari, carpere, referre, huic, quod quàm maximè præcipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, fileatur: quem insignire, exempli non nihil; non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

Omnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat; suffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat; ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro uteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. Nam quotusquisque vel ætati alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avitus: cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua eruditio, quod discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitæ consulebat: semper ille recedebat, ut melior factus: & erat factus vel eo quod audierat, vel quod omnino quæsierat. Quod ille obsequium Serviano, exactissimo viro, præstitit? quem legatum tribunus ita & intellexit,

& excepit, ut ex Germania in Pannoniam transeuntem, non ut commilito, sed ut comes affectatorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quæstor consulibus suis (& plures habuit) non minùs jucundus & gratus, quàm usui fuit? Quo discursu, qua vigilantia, hanc ipsam ædilitatem, cui præreptus est, petiit? Quod vel maximè dolorem meum exulcerat. Obversantur oculis cassi labores, & infructuosæ preces, & honor quem meruit tantum. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis sumptus; redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermones, illæ consultationes. Afficior adolescentia ipsius, afficior necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam antè annum virginem acceperat; erat filia, quam paulò antè sustulerat. Tot spes, tot gaudia dies unus in diversa convertit. Modò designatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaram avi ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrymis meis, quòd absens, & impendentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse cognovi; ne gravissimo dolori timore consuescerem. In tantis tormentis eram, quum scriberem hæc, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MAXIMO
SVO S.

AMor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneram tamen, ut qua scis, teneas & observes, aut scias melius. Cogita, te missum in provinciam Achaïam, illam veram & meram Græciam, in qua primùm humanitas, literæ, etiam fruges, inventæ esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad homines maximè liberos, qui jus a natura datum, vir-

tute, meritis, amicitia, foedere denique & religione tenuerunt. Reverere conditores deos, numina deorum. Reverere gloriam vererem, & hanc ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque: nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex jactatione decerpseris. Habe ante oculos, hanc esse terram quæ nobis miserit jura, quæ leges non victa acceperit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedæmonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, & residuum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque est. Vides a medicis, quāquam in adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quæque civitas fuerit; non ut despicias quod esse desierit. Absit superbia, asperitas; nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi qui humilis, & sordidus, & qui se primus ipse contemnit? Malè vim suam potestas aliorum contumeliis experitur; malè terrore veneratio acquiritur: longèque valentior amor ad obtinendum quod velis, quàm timor. Nam timor abit si recedas, manet amor: ac sic, ut ille in odium, hic in reverentiam vertatur. Te verò etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsi interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? Quid libertate pretiosius? Porro quàm turpe, si ordinatio eversione, libertas servitute mutetur? Accedit, quòd tibi certamen est recum: onerat te quæstura tua fama, quam ex Bithynia optimam revexisti: onerat testimonium principis: onerat tribunatus, prætura, atque hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo magis nitendum est, ne in longinquam provinciam quàm suburbanum, ne inter servientes quàm liberos, ne sorte quàm judicio mis-

sus, ne rudis & incognitus quàm exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris: cùm sit alioqui, ut sæpe audisti, sæpe legisti, multo deformius, amittere quàm non assequi laudem. Hæc velim credas (quod initio dixi,) scripsisse me admonentem, non præcipientem; quanquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excefferim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

LIBER IX.

EPIST. I.

C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

SEPE te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Blateram, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) composuisti, quàm maturissimè emitteres: quod nunc præcipuè, morte ejus audita, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiæ fama. Erit autem, si notum æquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud:

Οὐχ ὅσιν φθιμύουσιν ἐν' ἀνδράσιν εὐχετάσθαι.

Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tanquam viventem

adhuc editur, si editur statim. Igitur, si quid aliud in manibus, differ: interim hoc perface, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur: sed jam videatur & tibi; cujus cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio præcidit. Vale.

II. C. PLINIUS SABINO SUO S.

FAcis jucundè, quòd non solùm plurimas epistolas meas, verùm etiam longissimas, flagitas. in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multùm distringebar, plerumque frigidis, negotiis: quæ simul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec materia plura scribendi dabatur. Neque enim eadem nostra conditio, quæ M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & par ingenio materia; quam tam varietas rerum, quam magnitudo largissimè suppeditabat. Nos quàm angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis; nisi fortè volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minùs aptum arbitramur, quum arma vestra, quum castra, quum denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes, ut puto, justam excusationem: quam tamen dubito an tibi probari velim. Est enim summi amoris negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Alius alium, ego beatissimum existimo, qui bonæ mansuræque famæ præsumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium, placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mor-

talitatem cogitare: & illos quidem contendere & non remitti, tum hos quiescere, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, misera simul & ingrata imagine industriæ, ad mortalitatem suæ pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, ut desinam tecum, si dissenties tu; quanquam non dissenties, ut qui semper præclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Vererer ne immodicam orationem putares, quam cum hæc epistola accipies, nisi esset generis ejus, ut sæpe incipere, sæpe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo, undecunque inceperis, ubicunque desieris, quæ deinceps sequentur & quasi incipientia legere, & quasi cohærentia; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

V. C. PLINIUS TIRONI SUO S.

EGregiè facis (inquiro enim, & persevero) quòd justitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cujus præcipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, ut simul a principibus diligere. Plerique autem, dum verentur ne gratiæ potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longè recessisti, scio: sed temperare mihi non possum, quo minùs laudem, similis monenti, quòd cum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias: quæ si confusa, turbata, permixta sint, nihil est ipsa æqualitate inæqualius. Vale.

VI. C. PLINIUS CALVISIO
SUO S.

OMne hoc tempus inter pugillares ac libellos jucundissima quiete transmisi. Quemadmodum, inquis, in urbe potuisti? Circenses erant; quo genere spectaculi ne levissimè quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla: nunc favent panno, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque transibit, & repente sagitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquunt. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est; sed apud quosdam graves homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desiderere, capio aliquam voluptatem, quòd hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentissimè otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII. C. PLINIUS ROMANO
SUO S.

ÆDificare te scribi bene est. Inveni patrocinium. Ædifico enim, iam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quòd ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in littore plures villæ me, sed duæ ut maximè delectant, ira exercent. Altera imposita saxi, more Baiano, lacum prospicit: altera, æquè more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragoediam; hanc, appellare comœdiam solco: il-

lam, quòd quasi cothurnis; hanc, quòd quasi foculis, sustinetur. Sua utrique amœnitas, & utramque possidenti ipsa diversitate jucundior. Hæc lacu propius, illa latius utitur: hæc unum sinum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super littus extenditur, hîc spatiosissimo xysto leviter inflectitur: illa fluctus non sentit, hæc frangit: ex illa possis despicere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque e cubiculo, ac pene etiam lectulo, ut e navicula, jacerre. Hæ mihi causæ utrique quæ desunt astruendi, ob ea quæ supersunt. Sed quid ego rationem tibi, apud quem pro ratione erit, idem facere? Vale.

VIII. C. PLINIUS AUGURIO SUO S.

SI laudatus a te laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo; maxime tamen illa quæ de nobis. Accedit hoc, una eademque de causa. Nam & tu, quæ de amicis, optimè scribis; & ego quæ de me, ut optima, lego, Vale.

IX. C. PLINIUS COLONI SUO S.

UNicè probo, quòd Pompeii Quintiani morte tam dolenter afficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas; non, ut plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserrum, non secus ac defunctorum obliviscuntur; sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finire, nisi tua morte, non possit. Et, hercule, is fuit Quintianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amif-
sos.

fos. Jam illa quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quàm pari libra gravitas comitatusque? quod studium literarum? quod iudicium; qua pietate cum dissimilissimo patre vivebat? quàm non obstabat illi, quo minùs vir optimus videretur, quòd erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? quanquam sic amasti viventem, ut hæc audire potius, quàm de illo fileri velis: a me præsertim, cuius prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, ætatem posse restitui. Vale.

X. CORNELIO TACITO SUO

C. PLINIUS S.

CUpio præceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervæ tantum serviendum est; delicate tamen, ut in secessu, & ætate. In via planè nonnulla leviora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo seruntur, extendi. His quædam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quæ tu inter nemora & lucos commodissimè perfici putas. Oratiunculam unam & alteram retractavi: quanquam id genus operis inamabile, inamœnum, magisque laboribus ruris, quàm voluptatibus simile. Vale.

XI. C. PLINIUS GEMINIO

SUO S.

EPIstolam tuam jucundissimam recepi; eo maximè, quòd aliquid ad te scribi volebas, quòd libris inferi posset. Obveniet materia, vel hæc ipsa quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto li-

hēntius ex literis tuis cognovi venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

XII. C. PLINIUS JUNIORI SVO S.

Castigabat quidam filium suum, quod paulo sumptuosius equos, & canes emeret. Huic ego, juvene digresso, Heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripī posset? Fecisti, dico? Non interdum facis quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse; atque ita hoc quod es pater utere, ut memineris, & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

XIII. C. PLINIUS QUADRATO SVO S.

Quāto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Helvidii ultione composui, tantō impensius postulas, ut perscribam tibi, quæque extra libros, quæque circa, libros, totum denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuisti: Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quàm quod in Senatu senator senatori, prætorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat aliqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui

metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerať cum Arria & Fannia: quarum altera, Helvidii noverca, altera mater noverca. Sed non ira me jura privata, ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se quisque inimicos suos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore postulaverat simul & oppresserat: ego & modestius & constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere: quum jam satis ille primus impetus defecbuisset, & languidor indies ira ad justitiam redisset, quanquam tum maxime tristicis, amissa nuper uxore; mitto ad Anteiam, (nupta hac Helvidio fuerat) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit; Destinatum est, inquam, mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriae & Fanniae (ab exilio enim redierant) consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo: sed non ita gloriae meae faverim, ut vobis societatem ejus invideam. Perfert Anteia mandata; nec illae morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem prudentissimum aetatis nostrae sapientissimumque cognovi: in hoc faciem contentus consilio meo fui, veritus ne veteret (erat enim cunctantior cautiorque) sed non sustinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus usu, de eo quod destinaveris, non esse consulendos, quibus consultis obsequi debeas. Venio in Senatum; jus dicendi peto; dico paulisper maximo assensu. Ubi cepti crimen attingere, reum destinare (adhuc tamen sine nomine), undique mihi reclamari. Alius; SCIAMUS QUI SIT, DE QUO EXTRA ORDINEM REFERAS: alius; QUIS EST ANTE RELATIONEM REUS? alius, SALVI SIMUS QUI SUPERSUMUS. AU-

dio imperturbatus, interritus: tantum susceptæ rei honestas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt; nolint homines quod facias, an non probent. Longum est omnia, quæ tunc hinc inde jactata sunt, recensere. Novissimè consul; SECUNDE, SENTENTIÆ LOCO DICES, SI QUID VOLUERIS. PERMISERIS, inquam, QUOD USQUE ADHUC OMNIBUS PERMISISTI. Resido: aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter incautèque progressum, corripit, revocat, monet ut desistam. Adjecit etiam; Notabilem te futuris principibus fecisti. Esto, inquam, dum malis. Vix ille discesserat, rursus alter; Quid audes? cur ruis? quibus te periculis objicis? quid præsentibus confidis incertus futurorum? Lacescis hominem jam præfectum ærarii, & brevi consulem; præterea qua gratia, quibus amicitiiis sultum? Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad hæc ego;

Omnia percepi, atque animo mecum antè peregi:

nec recuso, si ita casus attulerit, luere pœnas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor. Jam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabritius Veiento, Fabius Posthumus, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meæ, quàm amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum a me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quæ præterea dixerint, non est necesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus; iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arriæ & Fannię jus querendi non auferendum; nec interesse cujus ordinis quis sit, sed quam causam

habeat. Cornutus; datum se a consulibus tutorem Helvidii filix, petentibus matre ejus & vitrico: nunc quoque non sustinere deferere officii sui partes; in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum faminarum perferre modestissimum affectum: quas contentas esse admonere Senatum Publicii Certi cruentæ adulationis: & petere, si pœna flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone; Puto, inquit, injuriam factam Publicio Certo, si non absolvitur: nominatus est ab amicis Arriæ & Fanniæ, nominatus ab amicis suis: nec debemus solliciti esse. Idem enim nos qui bene sentimus de homine, judicaturi sumus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis absolvere. Hæc illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me; confurgo; utor initio, quod in libro est; respondeo singulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modò reclamabant. Tanta conversio vel negotiî dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam, subsequuta est. Finio. Incipit respondere Veiento: nemo patitur: obturbatur, obstrepitur: adeò quidem ut diceret; **ROGO, PATRES C. NE ME COGATIS IMPLORARE AUXILIUM TRIBUNORUM.** Et statim Murena tribunus, **PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME, VEIENTO, DICERE.** Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul citatis nominibus, & peracta decessione, mittit Senatum: ac penè adhuc stantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, questus est Homérico versu,

ὦ γέρον, ἢ μάλα δὴ σε νῖοι τέρπει μαχεται.

Non fere quisquam in Senatu fuit qui non me complecteretur, exoscularetur, certatimque laude cumlaret, quòd intermissum tamdiu morem in publicum

consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxissem: quod denique Senatum invidia liberasset, qua flagrabat apud ordines alios, quod severus in ceteros, senatoribus solis, dissimulatione quasi mutua, parceret. Hæc acta sunt absente Certo. Absuit enim, seu tale aliquid suspicatus, siue, ut excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Cæsar ad Senatum non remisit: obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi consulatum, successorem Certus accepit: planèque factum est quod dixeram in fine; REDDAT PRÆMIUM SUB OPTIMO PRINCIPE, QUOD A PESSIMO ACCEPIT. Postea actionem meam, utcunque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum (sed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra paucissimos dies implicitus morbo decessit. Audivi referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberasse, tanquam videret me sibi cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare non aulim: interest tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam; si modo epistolam cogitas libris quos legisti non minorem: Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

XIV. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEC ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri, nescio: nos certe meremur ut sit aliqua, non dico ingenio, (id enim superbum) sed studio, sed labore, & reverentia posterorum. Pergamus modo itinere instituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris & silentio protulit. Vale.

XV. C.

XV. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem : at hoc ne in Tuscis quidem : tam multis undique rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor : quos aliquanto magis invitus quam meos lego. Nam & meos invitus. Retraeto enim adiunctulas quasdam : quod, post intercapedinem temporis, & frigidum & acerbum est. Ratiocinationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, & patrem familiæ hætenus ago, quod aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rustici urbana æsta perferibe. Vale.

XVI. C. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, cum historicorum more scribas numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec liber : non vacat, quia vindemiæ in manibus : non liber, quia exigua. Devehemus tamen pro novo musto novos versiculos tibi, quos jucundissime exigenti, ut primum videbuntur deferuisse, mitemus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

Accepi tuas literas, quibus quereris, radio tibi fuisse quamvis lautissimam cœnam, quia scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis ? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo ? quia nequaquam me ut inexpectatum festivumve delectat, si quid

molle a cinædo, petulans a scurra, stultum a morione profertur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeò quàm multos putas esse, quos æquè ea quibus ego & tu capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quàm multi, quum lector aut lyristes aut comædus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum radio recubant, quàm tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO
SUO S.

QUA intentione, quo studio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quasi oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XIX. C. PLINIUS RUFONI
SUO S.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Virginium Rufum inscribi sepulchro suo;

HIC SITUS EST RUFUS; PULSO QUI VINDICE QUONDAM
IMPERIUM ASSERUIT, NON SIBI, SED
PATRIÆ.

Reprehendis quòd iusserit; addis etiam, meliùs rectiusque Frontinum, quòd veruerit omnino monumentum sibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque

sentiam, consulis. Utrumque dilexi: miratus sum magis quem tu reprehendis, adeoque miratus, ut non putarem satis unquam laudari posse, cujus nunc mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos judico, si immortalitatem, quam meruere, sectantur, victurique nominis famam supremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quenquam nisi Virginium invenio, cujus tanta in prædicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipse sum testis, familiariter ab eo dilectus probatusque, semel omnino, me audiente, provectum, ut de rebus suis hoc unum referret, ita secum aliquando Cluvinum loquutum; Scis, Virgini, quæ historiæ fides debeat: proinde si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic illum; Cluvine, tu ignoras, ideo me fecisse quod feci, ut esset liberum vobis scribere quæ libuisset? Agedum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo tibi parcior videtur, & pressior, comparemus. Veruit extrui monumentum: sed quibus verbis? Impensa monumenti supervacua est; memoria nostri durabit, si vitam meruimus. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legendum, dare duraturam memoriam suam, quam uno in loco duobus versiculis signare quod feceris? Quanquam non habeo propositum illum reprehendendi, sed hunc tuendi: cujus quæ potest apud te justior esse defensio, quam ex collatione ejus quem prætulisti? Meo quidem iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit; alter, dum expetit debitos titulos: alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX. C. PLINIUS VENATORI

SVO S.

TUA verò epistola tantò mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur: quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra perinde ac nos ames. Ipse cum maxime vindemias, graciles quidem, ubertiores tamen quam expectaveram, colligo; si colligere est, nonnunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de latu mustuam, obrepere urbanis, qui hunc rusticis præfunt, inque notatis & lectoribus relinquerunt. Vale.

XXI. C. PLINIUS SABINIANO

SVO S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis tanquam tuis hæsit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem poenitentiam. Verè credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: & irasceris merito, id quoque scio: sed tunc præcipua mansuetudinis laus, quam iræ causa iustissima est. Amasti hominem, & spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licet rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescentiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tantò plenius & effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, distractè minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modò tale, ut rogare me, præstare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO
SUO S.

Magna me sollicitudine affectit Passieni Pauli va-
letudo, & quidem plurimis iustissimisque de
causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri aman-
tissimus, præterea in literis veteres æmulatur, expri-
mit, reddit: Propertium imprimis, a quo genus du-
cit, vera soboles; eoque simillima illi, in quo ille
præcipuus. Si elegos ejus in manum sumpseris, le-
ges opus tersum, molle; juctundum, & plane in Pro-
pertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit. In
quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, ef-
fingi putes, si quid in studiis cognatio valet, &
hujus propinquum. Magna varietas, magna mobi-
litas. Amat ut qui verissime, dolet ut qui impatientis-
sime, laudat ut qui benignissime, ludit ut qui face-
tissime: omnia denique tanquam singula absolvit.
Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æ-
ger animo, quàm corpore ille, tandem illum, tan-
dem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam
literis ipsis, quæ ex periculo ejus tantum discrimen
adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur.
Vale.

XXIII. C. PLINIUS MAXIMO
SUO S.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri,
quum diu se intra judicium auctoritatem gravita-
temque tenuissent, omnes repente quasi victi coacti-
que confurgerent laudarentque. Frequenter e Se-
nato famam, qualem maxime optaveram, resili:
nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quàm
nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse
secum Circensibus proximis equitem Rom. hunc post

varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an provincialis? se respondisse, Nôsti me, & quidém ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? Expressere non possum, quàm sit jucundum mihi, quòd nomina nostra, quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur: quòd uterque nostràm his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primùm in urbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me: Vides hunc? Multa deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes jure lætatus est, quòd illum anus Attica ita demonstravit, *Οὗτός ἐστι Δημοσθένης*! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego verò & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor ne jactantior videar, quum de me aliorum judicium, non meum, profero: præsertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves nostris. Vale.

XXIV. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

BEne fecisti quòd libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certè juvat: primùm, quòd te talem video, ut in ira regi possis: deinde quòd tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

XXV,

XXV. C. PLINIUS MAMILIANO
SUO S.

Queris de turba castrensium negotiorum, &, tanquam summo otio perfruare, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post iudicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modicè, sed tamen distringit: quo finito aliquid earundem Camoenarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu passerulis & columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt: si tantum sibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIUS LUPERCO
SUO S.

Dixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, ut opinor, aptè. Nihil peccat, nisi quod nihil peccat. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce, efferrì, ac sæpe accedere ad præceps. Nam plerumque altis & excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter & depressius iter: frequentior currentibus quàm reptantibus lapsus: sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla laus etiamsi labantur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis quàm ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maximè mirabilia quæ maximè insperata, maximè periculosa, utque Græci magis exprimunt, *παράβολα*. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, cum placido &

cum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illauidatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? Quia visus es mihi in scriptis meis annotasse quadam ut tumida, quæ ego sublimia; ut improba, quæ ego audentia; ut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda annosæ, an insignia. Omnis enim advenit quod eminet & extat; sed acri intentione judicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

----- *ἔρχεται δ' ὕψιστα χθονὶ*

Ἀμφὶ δ' ἐκάλπιγξε μέγαλα ἔργα.

& totum illud.

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαρροι ποταμοὶ καὶ ὄρεσσι ῥέοντες

Ἐκ μισγυλκείων συμβήλατον ὄμβριμον ὕδωρ.

Sed opus est examine & libra, incredibilia sint hæc & immania, an magnifica & coelestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita insano: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiæ frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus, refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quanquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? *Ἀνδρωτοὶ μέγροι, καὶ κόλακες, καὶ ἀλάστορες.* Et rursus; & γὰρ λίθαι, ἐπείχισα τῷ πέλῃ, ἔδωκε πλὴν θάλας ἐγὼ. Et statim; *ἐκ τῆς ἐν τῇ θαλάτῃ τῷ Ἐυβοίᾳ περὶ θαλάσσιον ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς.* [ὅσον ἡ ἀνδρωτίνῃ λογισμῷ διμῆσπόν.] Et alibi; *ἐγὼ ὃ οἶμαι μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, γὰρ τὰς θύρας ἐκείνον μεθύνει πρὸς μυσταίῃς ὡς πικρὰ μέγρον.* Jam quid audetius illo pulcherri-

mo ac longissimo excessu? νόημα γάρ. Quid hæc, breviora superioribus, sed audacia paria? Τότε ἰσχυρομένῳ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλὰ ρέοιτε κατ' ὕμῳ. Ex eadem nota: Ὅταν ᾧ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις, ὡς περ ἔστι ἰσχυρὴ ἢ πρώτη πρὸς πάντας καὶ μικρὸν πλῆθος ἀπαντα ἀνεχάιτισσι καὶ δειλῇ. Simile his: Ἀπιοχονισμῷ ἀπασὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσει τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τ' εἰς ταῦτα ἔλεον περὶ δίκας Ἀριστογείτον, μάλλον ᾧ ἀνήρηντας ὅλως, μὴ δὲ πρὸς ἕς αὐτὸς ἔδωκεν. Et dixerat: Δεδοίκα μὴ δόξητε τίσι τ' αἰεὶ βυλόμενον εἶναι πονηρῶν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτελεῖν. ἀδυνάμει γάρ ὅς τις πᾶς ὁ πονηρὸς, κατ' ἑαυτὸν. Et deinceps: Ἰὺ τοῦ δ' εὐδαίμονος τῶν τοπῶν τέτων βασιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ὑποκρημένα, φάραγγας, βέλα, δεκ. Nec satis: καὶ γὰρ τὰς πρὸς τὸν νόμον ὑπολαμβάνοντα δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῶνται, ἵνα τὰς τοιαύτας ἐν αὐτοῖς μοχλεύηται, ἀλλὰ τὴν ἀντίθετον, ἵνα ἀνείργηται, καὶ κολάζηται, καὶ μηδὲς ζηλοῖ, μηδ' ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc: Εἰ ᾧ καὶ πᾶσι ὅς τις πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλῳ, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia; ut præteream quæ ab Æschine θάματα, non ῥήματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quoque ab isto culpari. Sed vide quanto major sit qui reprehenditur ipso reprehendente: & major ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus elucet. Num autem Æschines ipse istis, quæ in Demosthene carpebat, abstinuit? Χρὴ γὰρ [ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι,] τὸ αὐτὸ φεγγεῖν καὶ ῥήτορα καὶ τὸν νόμον. ὅταν δ' ἐτίσαν μὲν φανῶν ἀφ' ἧ οὐδὲν, ἐτίσαν ᾧ ὁ ῥήτωρ, πῶς τὸν νόμον δικαίως καὶ δίδοναι πᾶσι ψῆσον, καὶ τῇ τῷ λέγοντι ἀναισχυντία. Alio loco: ἐπειτὰ ἀναφαίνεται πρὸς πάντων ἐν τῷ ψήφισματι, πρὸς τῷ κλέμματι γράψας τὰ τέταρτα τάλαντα, τὰς πρὸς βίβας ἀξίων τὰς πρὸς βίβας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ Καλλίᾳ δίδοναι. ὅτι ᾧ ἀλυσθῇ λέγω, ἀφελὼν τὸ Κομπόν, καὶ τὰς τελεῖς, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐν τῷ ψήφισματι, ἀνάγνωθι. Iterum alio: καὶ μὴ ἰάτο

αὐτὸν εἰς τὰς πῦ παραινόμε λόγους περιτσαδῇ. Quod adeò probavit, ut repetat, ἀλλὰ ἑκαθ' ἑαυτοῦ καὶ ἐνδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τὰς πῦ παραινόμε λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτῷ ἢ λόγων ἢ πιστηρεῖτε. An illa custoditiùs pressiusque? σὺ δὲ ἐλκεποιεῖς, καὶ μᾶλλον σοι μέλει ἢ αὐθιμίρων λόγων, ἢ τ' σωτηρίας τ' πόλεως. Altiùs illa: ἐκ ἀποπέμψης δὲ τ' ἀνδρῶν ὡς κοινῶ ἢ Ἑλλήνων συμφερόν, ἢ συλλαβόντες ὡς ληστὴν ἢ παραγμάτων διὰ τ' πολιτείας πλείοντα τιμωρήσασθαι. & alia. Exspecto ut quædam ex hac epistola, gubernacula gemunt, & diis maris proximus, iisdem notis quibus ea de quibus scribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa quæ annotaveras incidisse. Sed confodias licet, dummodo jam nunc destines diem, quo & de illis & de his coràm exigere possimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIUS LATERANO
SUO S.

QUanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas, quantum denique numen sit historiæ, cum frequenter aliàs, tum proximè sensi. Recitaverat quidam verissimum librum, partemque ejus in aliū diem reservaverat: ecce amici cujusdam orantes obsecrantesque ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quæ fecerint pudor, quibus nullus faciendi quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit quod rogabatur: sinebat fides. Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tantò magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda quæ differuntur. Vale,

XXVIII. C. PLINIUS ROMANO
SUO S.

POst longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter, recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales a te venire, præsertim desideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam, literæ tuæ perferantur: perferentur. Eadem commendas Popilium Artemisium: statim præstiti quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegisse: Communis hæc mihi tecum, quanquam in diversissima parte terrarum, querelâ est. Altera epistola nuntias, multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi repræsentes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa quæ scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium quàm ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ nostræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evoluturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque visam uberiores quàm dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior. Multa enim postea inserui. Adjicis, alias te literas curiosius scriptas misisse: an acceperim quæris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (non parcius possum) centesimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS RUSTICO
SUO S.

UT satius est unum aliquid insigniter facere, quàm plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid in-

signiter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confusus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An ceteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate hæc proxima acceperis, quæ priora, laus potius speranda, quàm venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

LAudas mihi, & frequenter præsens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, si tamen non in hos solos. Volo enim eum qui sit verè liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego viscatis hamatisque muneribus, non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: deinde, quos præcipuè scias indigere, sustentantem foventemque, orbe quodam societatis ambire. Quæ cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est; si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invastit homines habendi cupido, ut possideri magis quàm possidere videantur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS SARDO SUO S.

Postquam a te recessi, non minus tecum, quàm quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maxime (non enim mentiar)

quæ de me scripsisti. In quibus quidem percipioſus fuiſti. Quàm multa, quàm varia, quàm non eadem de eodem, nec tamen diverſa, dixiſti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum ſatis poſſum: & ſi poſſem, timerem ne arrogans eſſet, ob eā laudare, ob quā gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tantò laudabiliora viſa, quantò jucundiora; & tantò jucundiora, quantò laudabiliora erant. Vale.

XXXII. C. PLINIUS TITIANO SUO S.

Quid agis? quid acturus es? Ipſe vitam jucundiſſimam, id eſt, otioſiſſimam, vivo. Quo ſit uſcribere longiores epiſtolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otioſus. Nihil eſt enim aut pigrius delicatis, aut curioſius otioſis. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Incidi in materiam veram, ſed ſimiliſſimam fictæ, dignamque iſto latiſſimo, altiſſimo, planèque poëtico ingenio. Incidi autem, dum ſuper coenam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides; tamenſi quid poëtæ cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel hitoriā ſcripturus credidiſſes. Eſt in Africa Hipponenſis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile ſtagnum, ex quo, in modum fluminis, æſtuarium emergit, quod vice alterna prout ætus aut reſeſſat, aut impulit, nunc inſertur mari, nunc redditur ſtagno. Omnis hic ætas piſcandi, navigandi, atque etiam natandi ſtudio tenetur: maxime puerorum, quos otium luduſque ſolicitat. Hiſ gloria & virtus altiſſimè proſeſſi: victor ille qui longiſſimè ut littus, ita ſimul nantes, reliquit. Hoc

certamine puer quidam, audentior ceteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremò subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primùm in altum: mox flectit ad littus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident littus, prospectant mare, & si quid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed cautius. Delphi. as rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quasi invitet, revocet, exilit, mergitur, variosque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio; hoc pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor: accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertrectantque præbentem. Crescit audacia experimento. Maximè puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, insilît tergo: fertur referturque: agnôsci se, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, mansuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextra lævaque simul eunt hortantes monentesque. Ibat unà (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator & comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quàm priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque siccatum, ubi incaluisset, in mare revolvi. Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in littus educto religione prava superfudisse unguentum, ejus illum novitatem odoremque in altum refugisse; nec nisi post multos dies visum languidum & mœstum; mox, redditis viribus, priorem lasciviam & solita ministeria reperisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu & mora modica res publica novis sumptibus atterebatur. Postremò lo-

cus ip
cuit o
qua m
les? Q
adstru
Vale.

XXX

E
du
tanto
liarib
que f
lectur
nim t
scio c
fixus,
quæ p
Sed p
Iterum
be, a
non i

X

L
ib
dum
sed e
tuis
osum
perib
mum
dat;
mul
non

cus ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occultè interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione, qua copia deslebis, ornabis, attolles? Quanquam non est opus affingas aliquid aut adstruas; sufficit ne ea quæ sunt vera minuantur. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Explica æstum meum. Audio me malè legere duntaxat versus: orationes enim commodiùs, sed tantò minùs versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quòd elegi non bene, sed meliùs scio lecturum: si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poëta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam; sedeam defixus, & mutus, & similis otioso; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar? Sed purò me non minùs malè saltare quàm legere. Iterum dicam, explica æstum meum, verèque rescribe, num sit meliùs, pessimè legere, quàm ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV. C. PLINIUS APPIO SUO S.

Librum quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validissimè cupiam: sed eam reverentiam cum literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus, primum, quòd nimia cura deterit magis quàm emendat; deinde, quòd nos a recentioribus revocat, simulque nec absolvit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXVI. C. PLINIUS FUSCO
SUO S.

Quæris quemadmodum in Tuscis diem æstate disponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, sæpe antè; tardius raro: clausa fenestra manent. Mirè enim silentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens, vident, quoties non vident alia. Cogito si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, & die admissio, quæ formaveram dicto; abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimensumque tempus) ut dies suasit, in xystum me vel cryptoporticum consero; reliqua meditor & dicto; vehiculum ascendo. Ibi quoque idem quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clarè & intentè, non tam vocis causa quàm stomachi, lego: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi, si cum uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, comædi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, & quanquam longissimus dies, citò conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo; sed (quod brevius, quia velocius) equo gestor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando: sed non sine pugillaribus, ut quamvis

nihil
(ut v
agres
com

X

N
rum
quân
calen
neces
natur
sunt.
remi
jam
perfe
est,
rend
Med
cem,
stode
nus
Ad
man
teri
sunt.
mun
hic
celeb

XX

EG
in

nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis
(ut videtur ipsis) non satis temporis, quorum mihi
agrestes querelæ literas nostras & istæ urbana opera
commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

NEC tuæ naturæ est, translatitia hæc & quasi
publica officia a familiaribus amicis contra ipso-
rum commodum exigere: & ego te constantius amo,
quàm ut verear ne aliter ac velim accipias, nisi te
calendis statim consulem videro: præsertim cùm me
necessitas locandorum prædiorum plures annos ordi-
natura detineat; in qua mihi nova consilia sumenda
sunt. Nam priore lustro, quanquam post magnas
remissiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla
jam cura minuendi æris alieni, quod desperant posse
persolveri; rapiunt etiam, consumuntque quod natum
est, ut qui jam putent se non sibi parcere. Occur-
rendum ergo augescantibus vitiis, & medendum est.
Medendi una ratio, si non nummo, sed partibus lo-
cem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, cu-
stodes fructibus ponam: & alioqui nullum justius ge-
nus redditus, quàm quod terra, cælum, annus refert.
Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas
manus poscit: experiendum tamen, & quasi in ve-
teri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda
sunt. Vides quàm non delicata me causa obire pri-
mum consularis tui diem non finar: quem tamen
hic quoque ut præfens, votis, gaudio, gratulatione
celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

EGO verò Rufum nostrum laudo: non quia tu ut
ita facerem petisti, sed quia est ille dignissimus.

Legi enim librum omnibus numeris absolutum; cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit. Judicavi tamen. Neque enim soli judicant qui malignè legunt. Vale.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO SUO S.

ARuspicum monitu reficienda est mihi ædes Cere-
ris in prædiis in melius & in majus. Vetus sanè
& angusta, cum sit alioqui statò die frequentissima.
Nam idibus Septembribus magnus e regione tota
coit populus, multæ res aguntur, multa vota susci-
piuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo
suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo muni-
ficè simul religiosèque facturus, si ædi, quam pul-
cherrimam exstruxero, addidero porticus: illam ad
usum deæ, has, ad hominum. Velim ergo emas
quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur
generis: emas marmora, quibus solum, quibus pa-
rietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel
emendum ipsius deæ signum: quia antiquum illud e
ligno quibusdam sui partibus vetustate obruncatum
est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit
quod videatur istinc esse repetendum: nisi tamen ut
formam secundum rationem loci scribas: neque e-
nim possunt circumdari templo: nam solum templi
hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingi-
tur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo satis
aptè contra templum ipsum porticus explicabuntur:
nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum dif-
ficultates arte superare. Vale.

XL. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

SCribis, pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cog-
novisti quemadmodum in Tuscis orium ætatis exige-
rem: requiris quid ex hoc in Laurentino hyeme per-
mutem. Nihil, nisi quòd meridianus somnus eximi-
tur,

tur, multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur: &, si agendi necessitas instat, quæ frequens hyeme, non jam comædo vel lyristæ post coenam locus; sed illa quæ dictavi, identidem retractantur, ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes æstate, hyeme consuetudinem; addas huc licet ver & autumnum, quæ inter hyemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

LIBER X.

In quo Epistolæ Plinii ad Trajanum Imperatorem; & Trajani ad Plinium.

EPIST. I.

C. PLINIUS TRAJANO

IMP. S.

U A quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quàm tardissimè succederes patri: sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipub. quam susceperas, admove. Precor ergo ut tibi, & per te generi humano, prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publicè opto.

II. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Exprimere, domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quòd me dignum putasti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani,

M

optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulseris: tamen etiam ex rescripto intelligo, libentiùs hoc ei te prastitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, cum inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuæ reservarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

III. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiscipulus & contubernalis meus. Quibus ex causis & a Divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuæ reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio codicillis, ad patrem tuum scriptis professæ fuerat, nondum satis legitimè peregerat. Quod postea fecit, admonita a nobis. Nam & fundos emancipavit, & cetera, quæ in emancipatione implenda solent exigi, consummavit. Cum sit ergo finitum quod spes nostras morabatur, non sine magna fiducia sub signo. Auget fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hæreditatem, & adoptionem a vitrico meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum splendor; quibus singulis multum commendationis accessurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo, ergo, domine, ut me exoptatissima mihi gratulationis compotem facias, & honestis (ut spero) affectibus meis præstes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari iudiciis tuis possim.

IV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proximo anno, domine, gravissima valetudine usque ad periculum vitæ vexatus, iatralipten assumpsi: cujus sollicitudini & studio, tuæ tantum indulgentiæ beneficio referre gratiam parem possum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Est enim peregrinæ conditionis, manumissus a peregrina. Vocatur ipse Harpocras; patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jampridem defuncta est. Item rogo, des jus Quiritium libertis Antoniaæ Maximillæ, ornatissimæ feminæ, Heliæ & Antoniaæ Harneridi. Quod a te, petente patrona, peto.

V. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Exprimere, domine, verbis non possum, quanto me gaudio affecerint epistolæ tuæ, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptæ meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis, secundum institutionem principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocræ *νομῶς Μεμφοτικῆς* indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imper. ut mihi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, sic ut promissisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, domine exoptatissime, adventus tui gaudio frui possim, rogo permittas mihi, quàm longissimè occurrere tibi.

VI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proxima infirmitas mea, domine, obligavit me Posthumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex consuetudine bonitatis tuæ, induleris. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chrysippe Mithridatis, uxoriq; Chrysippi Stratonicæ Epigoni, item liberis ejusdem Chrysippi; Epigono & Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utque iis in liberos servetur jus patronorum. Item rogo, indulgeas jus

Quiritium L. Satrio Abascantio, & P. Cæsio Phosphoro, & Panchariæ Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

VII. PLINIUS TR. IMP. S.

SCio, domine, memoriæ tuæ, quæ est beneficii tenacissima, preces nostras inhærere: quia tamen in hoc quoque sæpe indulxisti, admoneo simul & impensè rogo, ut Actium Suram prætura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam spem alioqui quierissimum hortatur & natalium splendor, & summa integritas in paupertate, & ante omnia, felicitas temporum, quæ bonam conscientiam civium tuorum ad usum indulgentiæ tuæ provocat & attollit.

VIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CUM sciam, domine, ad testimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum, quia vacant, adicere digneris, ut jure sacerdotii precari deos pro te publicè possim, quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIUS. TR. IMP. S.

Victoriæ tuæ, optime Imperator, maximæ, pulcherrimæ, antiquissimæ, & tuo nomine & reip. gratulor, deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam lætus sequatur eventus, ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur & augeatur.

X. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Servilius Pudens legatus, domine, VIII. calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longæ expectationis sollicitudine liberavit.

XI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rosianum Geminum, domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summè observantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam præstat, ut publicæ necessitudinis pignora privatis cumulet officiis. Rogo ergo, ut ipsi apud te, pro dignitate ejus, precibus meis faveas: cui &, si quid mihi credas, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parcior me in laudando facit, quod spero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & industriam non solum ex ejus honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum mihi videor satis plenè fecisse, etiam atque etiam facio; teque, domine, rogo, gaudere me exornata quaestoris mei dignitate, id est, per illum mea, quàm maturissimè velis.

XII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Difficile est, domine, exprimere verbis, quantam perceperim latitiam, quod & mihi & socru meæ præstitisti, ut ad finem consulatus Caelium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis quæ in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Scripsit mihi, domine, Lycormas, libertus tuus, ut, si qua legatio a Bosphoro venisset, urbem petitura, usque in adventum suum retineretur. Et legatio

quidem duntaxat in eam civitatem in qua ipse sum, nulla adhuc venit: sed venit tabellarius Sauromata, quem ego, usus opportunitate quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præcessit, mittendum putavi, ut possis ex Lycormæ & ex regis epistolis pariter cognoscere, quæ fortasse pariter scire debes.

XIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REX Sauromata scripsit mihi, esse quadam quæ deberes quàm maturissimè scire: qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adjuvi.

XV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Legato Sauromatæ regis, quum sua sponte Niceæ, ubi me invenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, domine, non putavi. Primùm quòd incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde quòd ipse proficiscebam in diversam provinciæ partem, ita officii necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda existimavi, quia proximè scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset a Bosphoro, usque in adventum suum retinerem. Quod diutiùs faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit: præsertim cum epistolæ Lycormæ, quas detinere, ut antè prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuræ viderentur.

XVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Apuleius, domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuum, perductumque ad magistratus indicasse, servisse aliquando Laberio Maximo, captumque a Sufago in Mœsia, & a Decebalo, muneri mis-

sum Pacoro, Parthiæ regi, pluribusque annis in ministerio ejus fuisse: deinde fugisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quem ego perductum ad me quum eadem narrâisset, mittendum ad te putavi. Quod paulo tardiùs feci, dum requiro gemmam quam sibi, habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est annulo meo, cujus est aposphragisma, quadriga.

XVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Maximum, libertum & procuratorem tuum, domine, per omne tempus quo fuimus unà, probum, & industrium, & diligentem, ac, sicut rei tuæ amantissimum, ita disciplinæ tenacissimum expertus, libenter apud te testimoniò prosequor, ea fide quam tibi debeo.

XVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Gabium Bassum, domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, industrium, atque inter ista reverentissimum meî expertus, voto pariter & suffragio prosequor, ea fide quam tibi debeo: quem abunde conspexi instructum commilitio tuo: cujus disciplinæ debet, quòd indulgentia tua dignus est. Apud me & milites & pagani, a quibus justitia ejus & humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua privatim, qua publicè, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide quam tibi debeo.

XIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Nymphidium Lupum, domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille præfectus: inde familiariter diligere cœpi. Crevit postea caritas ipsa mutux vetustate amicitia. Itaque

& quieti ejus injeci manum, & exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissimè, & orii & senectutis ratione postposita, & jam fecit, & facturus est. Quibus ex causis necessitudines ejus inter meas numero, & filium inprimis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, industrium, & egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiæ tuæ: sicut primis ejus experimentis cognoscere potes, cum præfectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Julii Ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, domine, meam gratulationem filii honores continerent.

XX. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

UT primùm me, domine, indulgentia vestra promovit ad præfecturam ærarii Saturni, omnibus advocacionibus, quibus alioqui nunquam eram promiscuè functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex causa quum patronum & provinciales optassent contra Marium Priscum, & petii veniam hujus muneris & impetravi: sed cum postea consul designatus, censuisses faciendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in Senatûs potestate, pateremurque nomina nostra in urnam conjici, convenientissimum esse tranquillitati seculi tui putavi, præsertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo opto ut existimes constare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI. TRAJANUS PLINIO S.

ET civis & senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod justissimè exigebat, præstando. Quas partes impleturum te secundum suscepram fidem confido.

XXII. C. PLINIUS TRAJANO

IMP. S.

AG O-gratias, domine, quòd & jus Quiritium libertis necessaria mihi femina, & civitatem Romanam Harpoerati, iatraliptæ meo, sine mora indulxisti. Sed quum annos ejus & censum, sicut præceperas, ederem, admonitus sum a peritioribus, debuisse me antè ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios, eterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet a peregrina manumissum, patronamque ejus jampridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit ut tibi pro eodem homine sæpius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitimè frui possim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, & Romanam. Annos ejus & censum (nequid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus jufferas, misi.

XXIII. TRAJANUS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum, non temerè dare proposui: Sed cum Harpoerati, iatraliptæ tuo, jam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non sustineo. Tu, ex quo nomen sit, notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

XXIV. C. PLINIUS TRAJANO

IMP. S.

QUum divus pater tuus, domine, & oratione pulcherrima & honestissimo exemplo omnes cives ad munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures

successiones traditas mihi, quales acceperam custodiebam, permetteret in municipium transferre, adjectâ suâ statuâ. Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut adsignarent solum, in quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obrulerant. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem præsentem excurrere. Nam & menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus sum, exornare & tua statuâ: deinde, ut hoc facere quàm maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meæ dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio cum alioqui ccc c excedat, aded non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi præsens, inire non possum. Debebo ergo, domine, indulgentiæ tuæ, & pietatis meæ celeritatem, & statuarum ordinationem, si mihi ob utraque hæc dederis commeatum xxx dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cum & municipium & agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum & quinquagesimum lapidem.

XXV. TR. PLINIO S.

ET privatas multas & omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. Neque enim dubito, ut primum potueris, ad tam districtum officium reversurum. Statuam poni mihi a te eo quo desideras loco, quanquam ejusmodi honorum parcissimus, tamen

patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuæ videar.

XXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis *ὕπερ Μαλέας* navigasse. Quamvis contrariis ventis retentus. Nunc destino partim orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves æstus, ita continuæ navigationi etrescæ reluctantur.

XXVII. TR. PLINIO S.

Reætè renuntiasti mihi, Secunde charissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sicut saluberrimam navigationem, domine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere cœpi, gravissimis æstibus, atque etiam febriculis vexatus, Pergami substiti. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius quàm speraveram, id est xv calend. Octobris, Bithyniam intravi. Non possum tamen de mora queri, cum mihi contigerit quod erat auspiciatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc reipub. Prusensium impendia, reditus, debitores excurio: quod ex ipso tractu magis ac magis necessarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex causis a privatis detinentur: præterea quædam minimè legitimis sumptibus erogantur. Hæc tibi, domine, in ipso ingressu meo scripsi. Quintodecimo calend. Octob. domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Dispice, domine,

an necessarium putes mittere huc mensorem. Videntur enim non mediocres pecuniarum posse revocari a curationibus operum, si mensuræ fideliter agantur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRAJANUS PLINIO S.

Cuperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis. Provinciales (credo) prospectum sibi a me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifestum sit illis, electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem imprimis tibi rerum publicarum excutiendæ sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo sunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modò velis diligenter excutere.

XXX C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogo, domine, consilio me regas hæsitantem, utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, asservare custodias debeam. Vereor enim, ne & per servos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura distringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utriusque negligentia causa sit: dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. TRAJANUS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti.

Perseveremus in ea consuetudine quæ isti provinciæ est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. Imprimis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint: sed & illud hæreat nobis, quàm paucissimos milites a signis avocandos esse.

XXXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

GABius Bassus, præfectus oræ Ponticæ, & reverentissimè & officiosissimè, domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, præcepisse te, ut ex cohortibus, quibus me præesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit, quo minùs statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXIII. TRAJANUS PLINIO S.

ET mihi scripsit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum. Quot quæris scripsisse me? ut notum haberes, his literis subjici jussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum spectanda est: & quantum fieri potest, curandum ne milites a signis absint.

XXXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PRusenses, domine, balineum habent & sordidum & vetus. Id itaque, indulgentia tua, restituere desiderant: ego tamen æstimans novum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere posse. Est enim pecunia ex qua fiat: primum ea, quam revoc-

care a privatis & exigere jam cœpi: deinde, quam ipsi erogare in oleum soliti, parati sunt in opus balinei conferre. Quod alioqui & dignitas civitatis, & seculi tui nitor postulat.

XXXV. TR. PLINIO S.

SI instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modò ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

XXXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Maximus, libertus & procurator tuus, domine, præter decem beneficiarios, quos assignari a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram, in ministerio ejus relinquendos existimavi: præsertim cùm ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ causa, quia ita desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid servari velis, rogo rescribas.

XXXVII. TR. PLINIO S.

Nunc quidem proficiscentem ad comparisonem frumentorum, Maximum, libertum meum rectè militibus instruxisti. Fungebatur enim & ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficienti illi duo a te dati milites, & totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sempronius Calianus, egregius juvenis, repertos inter tirones duos servos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinæ militaris firmatoremque, consulere, de modo poenæ. Ipse enim dubito ob hæc maximè, quòd, ut jam dixerant, sacramento militari nondum distributi in nu-

meros erant. Quod ergo debeam sequi, rogo, domine, scribas, præsertim cum pertineat ad exemplum.

XXXIX. TR. PLINIO S.

SECUNDUM mandata mea fecit Sempronius Calianus, mittendo ad te eos de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor peccavit: si vicarii dati, penes eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, cum haberent conditionis suæ conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suæ exigit.

XL. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SALVA magnitudine tua, domine, descendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera poenarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque hæsitavi quid facere deberem. Nam & reddere poenæ post longum tempus plerosque jam senes, &, quantum affirmatur, frugaliter modestèque viventes, nimis severum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus a republica pasci otiosos, inutile; non pasci, etiam periculosum existimabam. Necessariò ergo rem totam, dum te consularem, in suspenso reliqui. Quæris fortasse, quemadmodum evenerit, ut poenis, in quas damnati erant, exolverentur: & ego quæsi, sed nihil comperi, quod affirmare tibi possum. Ut decreta quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monumenta,

quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dice-
rent deprecantes, iussa proconsulum legatorumve di-
missos. Addebat fidem, quod credibile erat, nemi-
nem hoc ausum sine auctore.

XLI. TRAJANUS PLINIO S.

Memineris ideo te in istam provinciam missum,
quoniam multa in ea emendanda apparuerint,
Erit autem vel hoc maximè corrigendum, quòd qui
damnati ad pœnam erant, non modò ea sine auctore,
ut scribis, liberati sunt, sed etiam in conditionem
proborum ministrorum retrahantur. Qui igitur intra
hos proximos decem annos damnati, nec ullo ido-
neo auctore liberati sunt, hos oportebit pœnæ suæ
reddi: si qui vetustiores inveniantur & senes, ante
annos decem damnati, distribuamus illos in ea mi-
nisteria, quæ non longè a pœna sint. Solent enim
ejusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum,
item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quam diversam partem provinciæ circumirem, Ni-
comediæ vastissimum incendium multas privato-
rum domos, & duo publica opera, quanquam via
interjacentē, Gerusiam & Isson absumpsit. Est autem
latius sparsum: primùm violentia venti, deinde iner-
tia hominum, quòd satis constat otiosos & immo-
biles tanti mali spectatores perstitisse: & alioqui nul-
lus usquam in publico sipo, nulla hama, nullum de-
nique instrumentum ad incendia compescenda: &
hæc quidem, ut jam præcepi, parabuntur. Tu, do-
mine, dispice, an instituendum putes collegium fa-
brorum, duntaxat hominum ei: ego attendam ne
quis, nisi faber, recipiatur, neve jure concessio in aliud
utatur. Nec erit difficile custodire tam paucos.

XLIII. TRA-

XLIII. TRAJANUS PLINIO S.

Tibi quidem secundum exempla complurium, in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui: sed meminerimus, provinciam istam, & præcipue eas civitates, ab ejusmodi factionibus esse vexatas. Quodcunque nomen ex quacunque causa dederimus iis qui in idem contracti fuerint, hetariæ quamvis breves fient. Satius itaque est comparari ea quæ ad coercendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos prædiorum, ut & ipsi inhiſcant, ac, si res poposcrit, acursu populi ad hoc uti.

XLIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscipimus, domine, pariter & solvimus, precari deos ut velint ea semper solvi, semperque signari.

XLV. TR. PLINIO S.

Et solvisse vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea salute & incolumitate, & nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

In aquæductum, domine, Nicomedenses impendunt HS. xxx. ccc. xxix. qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus in alium ductum erogata sunt cc. Hoc quoque relicto, novo impendio est opus, ut aquam habeant qui tantam pecuniam malè perdiderunt. Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perducì, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, nè tantum ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt & erigi quidem lapide quadrato; qui ex superiore opere de-

tractus est: aliqua pars, ut mihi videtur, testaceo opere agenda erit. Id enim & facilius & vilius. Et imprimis necessarium est, mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eveniat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & utilitatem operis & pulchritudinem seculo tuo esse dignissimam.

XLVII. TR. PLINIO S.

CUrandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. Verè credo te ea qua debebis diligentia hoc opus aggressurum. Sed, medius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint, ne quum inter se gratificantur, & inchoaverint aqueductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Theatrum, domine, Niceæ maxima jam parte constructum, imperfectum tamen, festerium, ut audio (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit: vereor ne frustra. Ingentibus enim rimis descendit & hiat, sive in causa solum humidum & molle, sive lapis ipse gracilis & putris: dignum est certè deliberatione, sitne faciendum, aut sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam fulturæ ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmæ mihi quam sumptuosæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut basilicæ circa, ut porticus supra caveam: quæ nunc omnia differuntur, cessante eo quod antè peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium, incendium amissum, ante adventum meum restituere cœperunt longè numerosius laxiusque quàm fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum utiliter. Incompositum enim & sparsum est. Præterea architectus, sanè æmulus ejus a quo opus inchoatum est, affirmat, parietes (quanquam viginti

& duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sint cæmento medii farti, nec testaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quàm ædificant, & quidem ex ea pecunia quam buleutæ addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam ne illic publica pecunia, hîc, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum malè collocetur, cogor petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum, dispecturum utrum sit utilius, post sumptum qui factus est, quoquo modo consummare opera ut inchoata sunt: an quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre; ne, dum servare volumus quod impensum est, malè impendamus quod addendum est.

XLIX. TRAJANUS PLINIO S.

QUID oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re præsentî optimè deliberabis & constitues: mihi sufficiet indicari cui sententiæ accesseris. Tunc autem a privatis exigî opera tibi curæ sit, quum theatrum (propter quod illa promissa sunt) factum erit. Gymnasiis indulgent Græculi, ideo forsitan Nicenses majore animo constructionem ejus aggressi sunt: sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Claudiopolitani circa balineum, quod parum (ut scribis) idoneo loco inchoaverunt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla provincia est, quæ non peritos & ingeniosos homines habeat: modò ne existimes brevius esse ab urbe mitti, quum ex Græcia etiam ad nos venire soliti sint.

L. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Intuenti mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem, convenientissimum videtur, demonstrare opera non minus æternitate tuâ quàm gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus, per hunc marmora, fructus, ligna, materia, & sumptu modico & labore usque ad viam navibus, inde magno labore, majore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit: at hæc porro non desunt. Nam & in agris magna copia est hominum, & maxima in civitate: certa quæque spes omnes libentissimè aggressuros opus omnibus fructuosum. Superest ut tu libratores vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret sitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiores esse contendunt. Ego per eadem loca invenio fossam a rege percussam: sed incertum utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta. Hoc quoque dubium, intercepro rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi a te quæ tantum coeperant reges.

LI. TRAJANUS PLINIO S.

Potest nos sollicitare lacus iste ut committere illum mari velimus: sed planè explorandum est diligenter, ne, si immixtus in mare fuerit, totus effluat. Certè, quantum aquarum, & unde accipiat. Poteris a Calphurnio Macro petere Libratorem. Et ego hinc aliquem tibi, peritum ejusmodi operum, mittam.

LII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Requiranti mihi Byzantium reipub. impendia, quæ maxima fecit, indicatum est, domine, le-

gatum ad te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti, eique dati nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul & sumptus levaretur, & impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum qui Mœsiæ præest, publicè salutandum. Hæc ego in posterum circumcidenda existimavi. Te, domine, rogo ut quid sentias rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. TR. PLINIO S.

O Primè fecisti; Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quæ ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis & Mœsiæ præses, si minùs illum sumptuosè coluerint.

LIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diplomata, domine, quorum dies præterita, an omnino observari, & quàm diu velis, rogo scribas, meque hæsitazione liberares. Vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

LV. TR. PLINIO S.

Diplomata, quorum præteritus est dies, in usu esse non debent: ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias antè mittam nova diplomata, quàm desiderari possint.

LVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum vellem Apameæ, domine, cognoscere publicos debitores, & redditum, & impendia, responsum est mihi, cupere quidem universos ut a me ra-

ationes coloniarum legerentur; nunquam tamen esse letas ab ullo proconsulum: habuisse privilegium & vetustissimum morem, arbitrio suo rempublice administrare. Exegi ut quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, misi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id de quo quaeritur non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implere officii mei partes videar.

LVII. TR. PLINIO S.

Libellus Apamæorum, quem epistolæ tuæ junxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi qualia essent propter quæ videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectione rationum suarum, cum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut jam nunc sciant hoc quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis quæ habent privilegiis, esse facturum.

LVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

An te adventum meum, domine, Nicomedenses prioris foro novum adificare coeperunt, cujus in angulo est ædes vetustissima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc præcipue, quod est multo depressior opere eo quod nunc maxime surgit. Ego, quum quaererem num esset aliqua lex dicta templo, cognovi alium hinc, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. TR. PLINIO S.

Potes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, æ-

dem Matris Deum transferre in eam quæ est accommodatior: nec te moveat quod lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinæ civitatis capax non sit dedicationis quæ sit nostro jure.

LX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diem, domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris latitia celebravimus, precati deos ut te generi humano, cujus tutela & securitas saluti tuæ innisa est, incolumem florentemque præstarent. Præimus & commilitonibus jusjurandum more solenni præstantibus, & provincialibus, qui eadem certârunt pietate, jurantibus.

LXI. TR. PLINIO S.

Quanta religione ac latitia commilitones cum provincialibus, te præunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

LXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Pecuniæ publicæ, domine, providentia tua & ministerio nostro etiam exactæ sunt & exiguntur: quæ vereor ne otiosæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inveniuntur qui velint debere, reipub. præsertim duodenis assibus, quanti a privatis mutuuntur. Dispice ergo, domine, numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes: &, si ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut rectè reipub. caveant: quod, quanquam invitis & recusantibus, minus acerbum erit, leviori usura constituta.

LXIII. TR. PLINIO S.

Et ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quàm ut quantitas usurarum minuat, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur. Mo-

dum ejus ex copia eorum qui mutuabuntur tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex iustitia nostrorum temporum.

LXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Summas, domine, gratias ago, quòd inter maximas occupationes, iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias, rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt: qua causa necessarium credidi, rem integram ad te referre. Nam, sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio aut a me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit & restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, hercule, de iis quam de illis qui in perpetuum relegati, nec restituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Julio Basso proconsole: ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datumque a Senatu ius omnibus de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc quem relegaverat, an adiisset, docuissetque proconsulem: negavit. Per quod effectum est ut te consulerem, an reddendum eum pœnæ suæ, an gravius aliquid, & quid potissimum, constituendum putares & in hunc, & in eos, si qui fortè in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Bassi his literis subjeci.

LXV. TRAJANUS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui a Publio Servilio Calvo proconsole in triennium relegati,

relegati, & mox ejusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proximè tibi rescribam, quum causas hujus facti a Calvo requisiero. Qui a Julio Basso in perpetuum relegatus est, cum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se injuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, vinctus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim sufficit, eum poenæ suæ restitui, quam contumacia elusit.

LXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum citarem judices, domine, conventum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem petere cœpit, ut philosophus. Fuerunt qui dicerent, non modò liberandum eum judicandi necessitate, sed omnino tollendum de judicum numero, reddendumque poenæ quam fractis vinculis evasisset. Recitata est sententia Velii Pauli proconsulis, qua probabatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat quo restitutum se doceret. Allegabat tamen pro restitutione & libellum a se Domitiano datum, & epistolas ejus ad honorem suum pertinentes, & decretum Prusensium. Addebat his & literas tuas scriptas sibi: addebat & patris tui edictum, & epistolam, quibus confirmasset beneficia a Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te consulerem de eo quod mihi constitutione tua dignum videbatur. Ea quæ sunt utrimque recitata, his literis subjeci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENCENTIUM MAXIMUM.

Flavius Archippus philosophus impetravit a me, ut agrum ei DC circa Prusiadam, patriam suam, emi juberem, cujus redditu suos alere posset. Quod ei præstari volo: summam expensam liberalitati meæ feres.

EJUSDEM AD L. APPIUM MAXIMUM.

*A*rchippum philosophum, bonum virum, & professioni sua etiam moribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam praestes in iis quae verecundè a te desideraverit.

EDICTUM DIVI NERVÆ.

QUÆDAM SINE DUBIO, QUIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORUM EDICIT, NEC SPECTANDUS EST IN IIS BONUS PRINCEPS, QUIBUS ILLUM INTELLIGI SATIS EST, CUM HOC SIBI QUISQUE CIVIUM MEORUM SPONDERE POSSIT, ME SECURITATEM OMNIUM QUIETI MEÆ PRÆTULISSE, UT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQUAM GAUDIIS PUBLICIS AFFERAT HÆSITATIONEM VEL EORUM QUI IMPETRAVERUNT DIFFIDENTIA, VEL EJUS MEMORIA QUI PRÆSTITIT, NECESSARIUM PARITER CREDIDI AC LÆTUM, OBVIAM DUBITANTIBUS INDULGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QUISQUAM, QUÆ ALIO PRINCIPLE VEL PRIVATIM VEL PUBLICE CONSEQUUTUS, IDEO SALTEM A ME RESCINDI, UT POTIUS MIHI DEBEAT SI ILLA RATA ET CERTA FECERO: NEC GRATULATIO ULLIUS INSTAURATIS EGET PRECIIS. ET QUI NON HABENT, ME, QUEM FORTUNA IMPERII VULTU MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTUR: ET EA DEMUM SCIANT ROGANDA ESSE QUÆ NON HABENT.

EPISTOLA EJUSDEM AD TULLIUM JUSTUM.

CUM rerum omnium ordinatio, qua prioribus temporibus inchoata consummataque sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Flavius Archippus per salutem tuam æternitatemque petit a me ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti præstandum putavi; ita tamen, ut missurum me, notum accusatrici ejus facerem, a qua & ipsa acceptum libellum his epistolis junxi, quo facilius, velut audita utraque parte, dispiceres quid statuendum putares.

LXVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Potuit quidem ignorasse Domitianus in quo statu esset Archippus, quum tam multa ad honorem ejus pertinentia scriberet: sed meæ naturæ accommodatius est credere, etiam statui ejus subventum interventu principis: præsertim cum etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis qui ignorabant quid de illo Paulus proconsul pronuntiasset. Quæ tamen, mi Secunde carissime, non eò pertinent, ut, si quid illi novi criminis objiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furia Primæ accusatrici, item ipsius Archippi, quos alteri epistolæ tuæ junxeras, legi.

LXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Tu quidem, domine providentissime, vereris ne commissus flumini, atque ita mari, lacus effluat: sed ego in re præsentī invenisse videor quemadmodum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine contineri pariter

& dirimi: sic consequemur ut nec vicino videatur flumini mistus, & sit perinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interjacebit, advecta fossa onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, & (spero) non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, & quo volumus aversum, sine ulius detrimento, lacus tantum aquæ, quantum nunc portat, effundet. Præterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi: qui si diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, & arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emitte, repercussus maris servabit & reprimet quicquid e lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ cursum temperare. Verùm & hæc & alia multo sagacius conquiret explorabitque liberator, quem planè, domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clarissimo viro, auctore te scripsi, ut libratorem quàm maxime idoneum mitteret.

LXX. TR. PLINIO S.

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, cùm tam multa provisâ habeas, per quæ nec periclitetur exhauriri, & magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id quod præcipuè res ipsa suaserit. Calphurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciæ istæ his artificibus carent.

LXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Magna, domine, & ad totam provinciam perti-
nens quæstio est de conditione & alimentis eo-

rum quos vocant *ὑπερτάς*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitata & epistolæ divi Vespasiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eosdem, dein ad Achæos: & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum proconsules, item ad Lacedæmonios: quæ ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur; & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. TR. PLINIO S.

Quæstio ista, quæ pertinet ad eos qui liberinati, expositi, deinde sublati a quibusdam & in servitute educati sunt, sæpe tractata est: nec quicquam invenitur in commentariis eorum principum qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum. Epistolæ sanè sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, quæ fortasse debeant observari: sed inter eas provincias de quibus rescripsit, non est Bithynia: & ideo nec assertionem denegandam iis qui ex ejusmodi causa in libertatem vindicabuntur, puto: neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Potentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter injuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quæcunque, secundum exemplum proconsulum, transferre permitterem, quia sciebam in urbe nostra ex ejusmodi causis collegium pontificum adiri solere, te, domine,

Maximum Pontificem, consulendum putavi, quid observare me velis.

LXXIV. TR. PLINIO S.

DUrum est injungere necessitatem provincialibus Pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas justas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum qui isti provinciae praefuerunt, & ex causa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUAERENTI mihi, domine, Prusæ ubi posset balineum, quod indulgisti, fieri, placuit locus in quo fuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipsa civitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur; sed quæ sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem hujus domus conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Casari, jussitque in peristyllo templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paulatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristyllo domus tota collapsa est: ac jam penè nihil ex ea nisi solum superest: quod tu, domine, sive donaveris civitati, sive vñire jusseris propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, exhedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cujus beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quamquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyænum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quæ, ut domus ipsa, perierunt: a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. TR. PLINIO S.

Possumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad extruccionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an ædes in peristylío Claudio facta esset. Nam si facta ædes esset, licet collapsa sit, religio ejus occupavit solum.

LXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Postulantibus quibusdam ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus, & secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Rufo, & secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem; respexi ad SC. pertinens ad eadem genera causarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules præsunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, domine, præceperis quid observare me velis.

LXXVIII. TR. PLINIO S.

Si mihi SC. miseris, quod hæsitacionem tibi fecit, æstimabo an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus suis restituendis.

LXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Julius, domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed judicio tuo credens, dispensacionem quandam mihi erga te pietatis suæ, ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento, ut hæreditatem suam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Hærcleotarum & Teianorum civitatibus redderem: ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quæ honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Trajani appellarentur. Quod in noticiam tuam perferendum existimavi, ob hoc maxime, ut dispiceres quid eligere debeam.

LXXX. TRAJANUS PLINIO S.

Julius Largus fidem tuam, quasi te bene nôssët, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, secundùm cujusque loci conditionem ipsè dispice, & quod optimum existima-veris, sequere.

LXXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Providentissimè, domine, fecisti, quòd præcepisti Calphurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitterer. Dispice, an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendam putes: quorum civitas, cùm sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque graviore injurias, quanto est infirmior, patitur. Quicquid autem Juliopolitanis præstiteris, id etiam toti provinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ, plurimisque per eam commeantibus transitum præbent.

LXXXII. TR. PLINIO S.

Ea conditio est civitatis Byzantium, confluyente undique in eam commeantium turba, ut, secundum consuetudinem præcedentium temporum, honorius ejus præsidio centurionis legionarii consulendum habuerimus: si Juliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentia habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coërceantur: aut si plus admiserint quàm ut in re præsentis sit satis, puniantur. Si milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII.

LXXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CAutum est, domine, Pompeia lege, quæ Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum xxx: eadem lege comprehensum est, ut qui ceperint magistratum, sint in senatu. Sequutum est dein edictum divi Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor xxx annorum gessit magistratus, possit a censoribus in senatum legi, & si potest, an ex iis quoque qui non gesserint, possit quis per eandem interpretationem ab ea ætate senator legi, a qua illis magistratum gerere permissum est. Quod alioqui factitatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quàm e plebe in curiam admitti. Ego a destinatis censoribus quid sentirem interrogatus, eos quidem qui minores xxx annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum & secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompeiam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis xxx permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem qui non gessissent, quàmvis essent ætatis ejusdem cujus illi quibus gerere permissum est, hæsitabam. Per quod effectum est ut te, domine, consularem quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, literis subjeci.

LXXXIV. TR. PLINIO S.

Interpretationi tuæ, mi Secunde carissime, idem existimo; hætenus edicto divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possint ii qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui accepissent, in senatum cujusque civitatis pervenirent. Ceterum, non capto magistratu, eos qui minores xxx annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cujusque non existimo legi posse.

LXXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUUM Prusæ ad Olympum, domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule assignari civitati opus, cuius curam egerat, vellet: tum Eumolpus assistens Flavio Archippo dixit; exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepulcorum, uxoris Dionis, & filiorum, postulavitque ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque professionem dixissem, ut longiorem diem ad instruendam causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petiit. Ego me auditurum Niceæ, respondi: ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere cepit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrinque multa, etiam de causa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea quæ erant proposita recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: & Eumolpus respondit, complexurum se libello quæ reipublicæ peteret. Ceterum, quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cuius mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusæ, assistebat, dixit se libellum daturum: ita nec Eumolpus, nec Archippus, quàm plurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epistolæ junxi. Ipse in re præsentis fui, & vidi tuam quoque statuam in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Te, domine, rogo, ut

me in hoc præcipuè genere cognitionis regere digneris, cum alioqui magna sit expectatio, ut necesse sit in ea re quæ in confessum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. TR. PLINIO S.

Potuisti non hære, mi Secunde carissime, circa id de quo me consulendum existimasti, cum propositum meum optimè nôsses, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majestatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omissa ergo ea quaestione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvantur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceiano Dioni excutatur, cum & utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus, domine, a Nicensibus publicè per ea quæ mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per aternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolæ junxi.

LXXXVIII. TR. PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum a divo Augusto affirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridio Gemellino, & Epimacho liberto meo, procuratoribus, ut, aestimatis etiam iis quæ contrà dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

LXXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Pro, domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quàm felicissimos agas: aternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolumis & fortis aliis super alia operibus augeas.

XC. TRAJANUS PLINIO S.

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris ut plurimos & felicissimos natales, florente statu reipub. nostræ agam.

XCI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sinopenfes, domine, aqua deficiuntur: quæ videtur & bona & copiosa ab sextodecimo milliario posse perducì. Est tamen statim ab capite paulò amplius mille passibus locus suspectus & mollis, quem ego interim explorari modico impendio iussi, an recipere & sustinere opus possit. Pecunia, curantibus nobis, contracta, non deerit, si tu, domine, hoc genus operis & salubritati & amœnitati valde sitientis coloniarum induleris.

XCII. TR. PLINIO S.

UT cœpisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquæductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modò & viribus suis ipsa id assequi potest, cum plurimum ea res & salubritati & voluptati ejus collatura sit.

XCIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

AMisenorum civitas & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus suis utitur: in hac datum mihi publicè libellum, ad Eranos pertinentem, his literis subjeci, ut tu, domine, dispiceres quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV. TR. PLINIO S.

AMisenos, quorum libellum epistolæ tuæ junxeras, si legibus istorum, quibus de officio fœderis utuntur, concessum est Eranos habere, possumus quo

minùs habeant non impedire : eo faciliùs, si tali collatione, non ad turbas & illicitos coetus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus quæ nostro jure obstrictæ sunt, res hujusmodi prohibenda est.

XCV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores ejus sequutus & studia, jampridem, domine, in contubernium assumpsi : tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius inspexi. Huic jus trium liberorum necessarium faciunt duæ causæ. Nam & judicia amicorum præmeretur, & parum felix matrimonium expertus est : impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, domine, quantum beneficium petam, quod peto a te, cujus in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI. TR. PLINIO S.

Quàm parçè hæc beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, hæret tibi, cùm etiam in Senatu affirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum : tuo tamen desiderio subscripsi ; & ut scias dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo, ea conditione qua assuevi, referri in commentarios meos jussi.

XCVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Solenne est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cundtationem meam regere, vel ignorantiam instruere ? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam : ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat, aut

quæri. Nec mediocriter hæsitavi, siue aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non profit: nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia coherentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Christiani deferiebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecunque esset quod faterentur, perversitatem certè, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentia: quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos; mox ipso tractu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, quum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam antè triennium, quidam antè plures annos, non nemo etiam antè viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt; ii & Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem; seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum;

quo secundum mandata tua hetærias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta querere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maximè propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexûs etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur sisti & corrigi posse. Certè satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti: passimque vāire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit pœnitentiæ locus.

XCVIII. TR. PLINIO S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen ut qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore verò propositi libelli, nullo crimine, locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Amastrianorum civitas, domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam plateam: cujus a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re

verò cloaca foedissima: quæ sicut turpis & immundissima aspectu, ita pestilens est, odore teterrimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis ne desit quoque pecunia operi tam magno quam necessario.

C. TRAJANUS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

CI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Vota, domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique persolvimus, novaque rursus, curante commilitonum & provincialium pietate, suscepimus: precati deos ut te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate servarent, quam super magnas plurimasque virtutes præcipua sanctitate consequi Deorum honore meruisti.

CII. TR. PLINIO S.

Solvissè vota diis immortalibus, te præeunte, pro mea incolumitate, & commilitones cum provincialibus lætissimo consensu, in futurumque nuncupassè, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

CIV. TR. PLINIO S.

Diem imperii mei debita lætitia & religione a commilitonibus & provincialibus, præeunte te, cele-

bratum, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Valerius, domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tibus interim jus Quiritium des. Vereor enim ne sit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam: qua debeo tantò modestiùs uti, quantò pleniorē experior. Sunt autem pro quibus pero, C. Valerius Æstiazus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI. TR. PLINIO S.

CUM honestissimè iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis maturè per me, iis interim, quibus nunc petisti, ut scias dedisse me jus Quiritium, referri in commentarios meos jussi; idem facturus in ceteris pro quibus petieris.

CVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus, domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis sextæ equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiz suæ implorat, durum putavi negare, cum scirem quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque præstare.

CVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilæ, centurionis cohortis sextæ equestris, quem mihi misisti, legi: cujus precibus motus dedi filiz ejus civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex lo-

cationibus, vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, domine, rescribas. Ego inveni, a plerisque proconsulibus concessam eis protopraxiam, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid & sancendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, breviter tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX. TRAJANUS PLINIO S.

QUO jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis quæ ex quaque causa reipublice debebuntur, ex lege cujusque animadvertendum est. Nam si habent privilegium quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si verò non habent, in injuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ECdicius, domine, Amisenorum civitatis petebat apud me a Julio Pisone denariorum circiter viginti millia, donata ei publice ante viginti annos, & bule & ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes vetantur. Piso contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac propè totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque ne id quod pro multis & olim accepisset, cum everfione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimaui, ut te, domine, consulere quid sequendum putares.

CXII. TRAJANUS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac causa

actum antè xx annos erit, omittamus. Non minùs enim hominibus cujusque loci, quàm pecuniæ publicæ consultum volo.

CXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEX Pompeia, domine, qua Bithyni & Pontici utuntur, eos qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adjicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam qui a censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis jussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispicias an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes qui deinde buleatæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cujus factis diutisque debetur æternitas.

CXIV. TRAJANUS PLINIO S.

HONORARIUM decurionatus omnes qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum a me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cujusque civitatis legem puto. Scilicet adversùs eos qui invitati fiunt decuriones, existimò id acturos, ut erogatio ceteris præferatur.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEGE, domine, Pompeia permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non sint alienæ, sed suatum quisque civitatum quæ sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis e senatu a censoribus ejiciantur: inter quas nihil de cive alieno caveretur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum vetabat, ita

cationibus, vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, domine, rescribas. Ego inveni, a plerisque proconsulibus concessam eis protopraxiam, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid & sancendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint. licet sapienter indulta, breviter tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX. TRAJANUS PLINIO S.

QUO jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis quæ ex quaque causa reipublice debebuntur, ex lege cujusque animadvertendum est. Nam si habent privilegium quo ceteris creditoribus anteposantur, custodiendum est: si verò non habent, in injuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Edicus, domine, Amisenorum civitatis petebat apud me a Julio Pisone denariorum circiter xii millia, donata ei publice ante xx annos, & bule & ecclesie consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes vetantur. Piso contra, plurima se in remp. contulisse, ac propè totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque ne id quod pro multis & olim accepisset, cum everfione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimaui, ut te, domine, consulerem quid sequendum putares.

CXII. TRAJANUS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas antè aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac causa

actum antè xx annos erit, omittamus. Non minùs enim hominibus cujusque loci, quàm pecuniæ publicæ consultum volo.

CXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEX Pompeia, domine, qua Bithyni & Pontici utuntur, eos qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adjicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam qui a censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis jussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispicias an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cujus factis disquisque debetur æternitas.

CXIV. TRAJANUS PLINIO S.

HONORARIUM decurionatus omnes qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in univèrsam a me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cujusque civitatis legem puto. Scilicet adversùs eos qui inviti fiunt decuriones, existimò id acturos, ut erogatio ceteris præferatur.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEge, domine, Pompeia permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non sint alienæ, sed suarum quisque civitatum quæ sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis e senatu a censoribus ejiciantur: inter quas nihil de cive alieno caverur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum vetabat, ita

ejici e senatu ob hanc causam non jubebat: praterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines multaque civitates concuterentur ea parte legis quæ jampridem consensu quodam exolevisset, necessarium existimavi consulere te quid servandum putares. Capita legis his literis subjeci.

CXVI. TRAJANUS PLINIO S.

MERITO hæsisti, Secunde carissime, quid a te rescribi deberet censoribus consulentibus an legerent in senatum aliarum civitatum, ejusdem tamen provinciae, cives. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus, sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatum cives: in futurum autem lex Pompeia observaretur: cujus vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUI virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel incunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut (arbitror non imprudenter, præsertim ex solennibus causis) concedendum jussi invitationi; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in speciem diamones incidere videantur.

CXVIII. TR. PLINIO S.

MERITO vereris, ne in speciem diamones incidat invitatio quæ & in numero modum excedit, &

quasi per
solennes
tiam tua
bus ipse
petuam

CXIX

A Thle
nibu

die quo
sint patr
ex quo
rum non
an sit p
dem ob
factus e
enim ce
taminib
suerunt
quoque
habeatu
cerent,
nem m
ipse di

I Selaft
beri,
Obsoni
cuit m
debent
poteft,
tui, qu
tara er
antè p

quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad solennes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciae moribus ipse moderareris, & ea constituas, quæ ad perpetuam ejus provinciae quietem essent profutura.

CXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Athletæ, domine, ea quæ pro Iselastictis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam investi, sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possint. Ego contra scribo Iselastictorum nomine. Itaque eorum vehementer addubitem an sit potius id tempus quo *εἰσέλασθαι* intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone qui a te Iselastictus factus est, quamvis vicerint antequam fieret. Aiunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quæ esse Iselasticta, postquam vicerunt, desierunt; ita pro iis dari quæ esse coeperunt. Hic quoque non mediocriter hæreo, ne cujusquam retro habeatur ratio: dandumque quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX. TR. PLINIO S.

Iselastictum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse *εἰσέλασθαι*. Obsonia eorum certaminum quæ Iselasticta esse placuit mihi, si ante Iselasticta non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum quæ postea Iselasticta lege constitui, quam quæ quum vincerent, esse desierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus quæ antequam perceperant, non revocantur.

CXXI.

CXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

USque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi tuam, misi. Quam perpetuam servationem meam quædam necessitas rupit. Uxori enim meæ, audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque te rationem itineris probaturum, cujus causa erat pietas. Hæc scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulâssem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere sciebam indulgentiæ tuæ, quod fiducia ejus, quasi consulto te, non dubitavi facere; quem si consuluissem, sero fecissem.

CXXII. TR. PLINIO S.

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si expectâs- ses donec me consuleres an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adjuvandum esset, usum eorum intentioni non profuisse, cum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

C. PLI

quàm c
dusque
reipubli
tamur?
munus
millimu
fortè ca
rentur,
constitu
sed ab

C. PLINII CÆCILII
S E C U N D I
C O N S U L I S
P A N E G Y R I C U S ,
N E R V Æ T R A J A N O
A U G U S T O D I C T U S .

BENE ac sapienter, Patres C. majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspiciarentur. Qui mos cui potius quàm consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quàm quum imperio senatûs, auctoritate reipublicæ ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est aut pulchrius munus deorum, quàm castus & sanctus & diis simillimus princeps? Ac, si adhuc dubium fuisset, fortè casuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occulta potestate fatorum, sed ab Jove ipso coràm ac palam repertus, electus

est. Quippe inter aras & altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifestus ac præsens quam cœlum ac sidera insedit. Quo magis aptum piumque est, te Jupiter optime maxime, antea conditorum, nunc conservatorem imperii nostri, precari ut mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus quæ dicentur a me, libertas, fides, veritas constet: tantumque a specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest a necessitate.

II. Equidem non consuli modò, sed omnibus civibus enitendum reor, nequid de principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ quas metus exprimebat: nihil quale antea dicamus; nihil enim quale antea patimur: nec eadem de principe palam, quæ priùs, prædicemus: neque enim eadem secretò loquimur quæ priùs. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint hætenus ut deo, nunc nusquam ut numini blandiamur. Non enim de tyranno, sed de cive: non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quòd unum ex nobis putat: nec minùs hominem se quàm hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius usu probemus, atque identidem cogitemus, si majus principibus præstemus obsequium qui servitute civium, quam qui libertate lætantur. Et populus quidem Romanus dilectum principum servat: quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus gestum alterius & vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam, quid tam civile, tam senatorium, quàm illud additum

additum a nobis optimi cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quàm commune, quàm ex æquo, quòd felices nos felicem illum prædicamus, alternis-que votis hæc faciat, hæc audiat, quasi non dicturi, nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim, sentitque sibi, non principi dici.

III. Igitur quòd temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditati-que teneamus: sciamusque nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quàm quòd illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittam: nec minùs considerabo quid aures ejus pati possint, quàm quid virtutibus debeat. Magna & inusitata principis gloria; cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quàm ne nimium puter. Hæc me cura, hæc difficultas sola circumstât: nam merenti gratias agere facile est, Patres Conscripti. Non enim periculum est ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, avaritiam: quum de benignitate, livorem: quum de continentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixerò. Animadverto enim etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus quàm innocentia & sanctitate latari: gratioremque existimari qui delubris eorum puram castamque mentem, quàm qui meditatam carmen intulerit.

IV. Sed parendum est senatusconsulto, quo ex utilitate publica placuit ut consulis voce sub titulo gratiarum agendarum, boni principes quæ facerent

recognoscerent: mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis solenne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi verare, quod senatus juberet. Utrumque, Cæsar Auguste, moderatè, & quod alibi tibi gratias agi non sinis, & quod hic sinis. Non enim a teipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis affectibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est. Sæpe ego mecum, P. C. tacitus agitavi qualem quantumque esse oporteret, cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem æquata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non & arma honestârunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quæsitam domi gloriam, in publico; hic in publico partam, domi perdidit: postremò adhuc nemo extirrit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit, ut nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detraheretur. Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc, ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augendam majestatem ornata cæsaries, nonne longè latèque principem ostentant?

V. Talem esse oportuit quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax & adoptatio & tandem exorata terris numina dedissent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines & quem dii fecissent? quorum quidem in te, Cæsar, judicium & favor, tunc statim quum ad exercitum proficisceris, & quidem inusitato indicio

enituit. Nam ceteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti de more Capitolium, quamquam non id agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem omnis turba quæ limen infederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, illa quidem ut tunc arbitrabatur deum, ceterum ut docuit eventus, te consalutavit imperatorem. Nec aliter a cunctis omen acceptum est. Nam ipse intelligere volebas: recusabas enim imperare, recusabas quod bene erat imperaturo: igitur cogendus fuisti. Cogi porro non poteras, nisi periculo patriæ & mutatione reipub. Obstinatum enim tibi non suscipere imperium, nisi servandum fuisset. Quare ergo illum ipsum furorem, motumque castrensem reor extitisse, quia magna vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. At sicut maris cœlique temperiem turbines tempestatesque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tumultum præcessisse crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda nascantur. Occultat utrorumque semina deus, & plerumque bonorum malorumque causæ sub diversa specie latent.

VI. Magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipub. vulnus impressum est. Imperator, & parens generis humani obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni servandorum hominum potestas: ereptumque principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio quæ te publicæ salutis gubernaculis admo-
veret, propè est ut exclamem tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur: postremò coactus princeps quos noller occidere, ut daret principem qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare: sed nescissemus quantum tibi deberet imperium, si

antè adoptatus esses. Expectatum est tempus in quo liqueret non tam accepisse te beneficium quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respub. ruensque imperium super imperatorem, imperatoris tibi voce delatum est. Imploratus adoptione, & accitus es, ut olim duces magni a peregrinis externisque bellis ad opem patriæ ferendam revocari solebant. Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem præstitistis. Ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo ad hoc ævi pro munere tanto paria accipiendo fecisti, immo ultro dantem obligasti. Communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est.

VII. O novum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet quod est amplissimum consequutus inter homines; felicius tamen erat illud quod reliquisti. sub bono principe privatus esse desiisti. Assumptus es in laborum curarumque consortium, nec te lata & prospera stationis istius, sed aspera & dura ad capeffendam eam compulerunt: suscepisti imperium postquam alium suscepti pœnitebat. Nulla adoptati cum eo qui adoptabat, cognatio, nulla necessitudo, nisi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non ut prius alius atque alius in gratiam uxoris: ascivit enim te filium non vitricus, sed princeps: eodemque animo divus Nerva pater tuus factus est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium assumi, si assumatur a principe. An senatus populique Romani exercitus, provincias, socios transmissurus uni, successorum e sinu uxoris accipias? summæque potestatis hæredem tantum intra domum tuam quaras? non per totam civitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum, quem diis simillimum inveneris? Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. Non

enim servulis tuis dominum, ut possis esse contentus quasi necessario hærede, sed principem civibus daturus imperator. Superbum istud & regium, nisi adoptes eum quem constet imperaturum fuisse, etiam si non adoptasses. Fecit hoc Nerva, nihil interesse arbitratus, genueris an elegeris: si perinde sine judicio adoptentur liberi ac nascuntur, nisi tamen quòd æquiore animo ferunt homines quem princeps parum feliciter genuit, quàm quem malè elegit.

VIII. Sedulo ergo vitavit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante pulvinar Jovis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non servitus nostra, sed libertas & salus & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vendicaverunt: horum opus, horum illud imperium, Nerva tantum minister fuit: uterque, qui adoptaret tam parvit, quam tu qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret: hanc imperator Nerva in gremio Jovis collocarat, quum repente solito major & augustior, advocata hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc est, unicum auxilium, fessis rebus assumpsit. Inde quasi deposito imperio qua securitate, qua gloria latus? (nam quantulum refert deponas an partiaris imperium, nisi quòd difficilior hoc est) non secus ac præfenti tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua juvena, tuo robore invaluit: statim confedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeò temere fecerat Nerva si adoptasset alium. Oblitine sumus ut nuper post adoptionem non desierit seditio, sed cœperit? irritamentum istud irarum, & fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare non posset imperium imperator qui reverentiam amiserat? auctoritate ejus effectum est cui dabatur. Simul fili-

us, simul Cæsar, mox imperator, & consors tribunitiæ potestatis, & omnia pariter, & statim factus es, quæ proximè parens verus tantum in alterum filium contulit.

IX. Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiam si nolis, habendus est: non est habendus socius, nisi velis. Credentne posteri, patritio & consulari, & triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem quum Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut imperator fieret agitasse? nihil fecisse, nisi quod meruit & paruit. Paruisti enim, Cæsar, & ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis a te subiecti animo factum est, quam quod imperare cœpisti. Jam Cæsar, jam imperator, jam Germanicus, absens & ignarus, & post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te imperatorem futurum: eras imperator, & esse te nesciebas. Ut verò ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc esse quod fueras; sed non erat liberum. Annon obsequeris principi civis; legatus imperatori? filius patri? ubi deinde disciplina? ubi mos a maioribus traditus, quodcumque imperator munus injungeret, æquo animo paratoque subeundi? Quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella manderet? Eodem illum uti jure posse putes, quum ad imperium revoceret, quo sit usus quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire principem jubeat, nisi quod major sit obsequii gloria in eo quod quis minùs velit.

X. Augebat auctoritatem jubentis, in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares efficiebatur eo, quod ab aliis minùs parebatur. Ad hoc audiebas senatùs po-

pulique consensum. Non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit. Nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant: ille tantum jure principis occupavit, primusque fecit quod omnes facturi erant; nec hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset antequam fieret. At quo temperamento, dii boni: potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis & imaginibus, & signis: ceterum modestia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere: jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris quamdiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit, quem dii cælo vendicaverunt, ne quid post illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, auctoremque ejus statim consecrandum, ut quandoque inter posteros quæreretur, an illud jam deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset quam bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit: eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat ne desideraretur.

XI. Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicavit cælo Tiberius Augustum, sed ut majestatis numen induceret: Claudium Nero, sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur: tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam

numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc quum sit ab his qui & sese deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, & flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas, quàm quod ipse talis es. In principe enim qui electo successore fato concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos, potius quàm illos veteres & antiquos æmularis, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modò hostis invaserat contempseratque? cujus pulsi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quàm quod triumpharetur. Ergo sustulerant animos, & jugum excusserant: nec jam nobiscum de sua libertate, sed de nostra servitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi æquis conditionibus inibant: legesque ut acciperent, dabant.

XII. At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem unum ex illis veteribus & priscis, quibus imperatorium nomen addebant contesti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus: rogant, supplicant; largimur, negamus. Utrumque ex imperii majestate. Agunt gratias qui impetraverunt: non audent queri quibus negatum est. An audeant qui sciant te assedisse ferocissimis populis eo ipso tempore quod amicissimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelu jungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum feræ gentes non telis magis, quàm suo cœlo, suo sidere arman- tur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutata temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percurfare ripas, & aliena occasione si permitteres uti, ultroque hyemem suam barbaris inferre gaudebant.

XIII. Hæc tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites, quam admirationem quemadmodum comparâsti, quum tecum in ediam, tecum ferrent sitim? quum in illa meditatione campestri militari- bus turmis imperatorium pulverem sudoremque mi- sceres? nihil a ceteris, nisi robore ac præstantia, differens, quum libero Marte, nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes, alacer virtute mi- litum, & latus quoties aut cassidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret? Laudabas quippe ipse feri- entes, hortabarisque ut auderent: & audebant jam, quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac si quid durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, ægris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum antè iustrâsses: nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hæc mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camil- los talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet: postquam verò studium armorum a manibus ad oculos, ad volupta- tem a labore translatum est; postquam exercitatio- nibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Græculus magister assistit; quàm magnum est unum ex omnibus patrio more, patria virtute latari, & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare?

XIV. Nonne incunabula hæc tibi, Cæsar, & rudi- menta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum me- rerere? quum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenum- que & Euphratem admirationis tuæ fama conjun- geres? quum orbem terrarum non pedibus magis quàm laudibus peragrâres? apud eos semper major & clarior quibus postea contigisses? Et necdum im-

perator, necdum dei filius eras. Germaniamque cum plurimæ gentes, ac propè infinita vastitas interjacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensique alii montes, nisi his compararentur, muniunt dirimuntque; per hoc omne spatium quum legiones duceres, seu potiùs (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum unquam, non equum respexisti. Levius hic, non subsidium itineris, sed decus, & cum ceteris subsequebatur, ut cujus nullus tibi usus, nisi quum die stativorum proximum campum alacritate, discursu, pulvere attolleres. Initium laboris mirer, an finem? multum est quòd perseverasti, plus tamen quòd non timuisti ne perseverare non posses. Nec dubito quin ille qui te inter illa Germaniæ bella ab Hispania usque, ut validissimum præsidium exciverat, iners ipse, alienisque virtutibus tunc quoque invidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tuam, non sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Jove post sævos labores, duraque imperia regi suo indomitus semper indefessusque referebat: quum aliis super alias expeditionibus munere alio dignus invenireris.

XV. Tribunus verò disjunctissimas terras teneris adhuc annis viri firmitate lustrasti: jam tunc præmonente fortuna ut diu penitus perdisceres quæ mox præcipere deberes. Neque enim prospexisse castra, brevemque militiam quasi transisse contentus, ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihilque discendum haberes tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem, mores gentium, regionum situs, opportunitates locorum, & diversam aquarum cœlique temperiem, ut patrios fontes, patriumque sidus ferre consuisti. quoties equos, quoties emerita arma mutasti? Veniet ergo tempus quo posterius visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hauserit campus, quæ refectioes tuas arbores, quæ somnum saxa prætexerint, quod denique tectum magnus hospes impleveris, ut

tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia iisdem in locis monstrabantur. Verum hæc olim: in præsentia quidem quisquis paulo vetustior miles, hic te commilitone censetur. Quotus enim quisque cujus tu non antè commilito quàm imperator? Inde est quòd propè omnes nomine appellas, quòd singulorum fortia facta commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera, quibus statim laudator & testis contigisti.

XVI. Sed tanto magis prædicanda moderatio tua, quòd innutritus bellicis laudibus, pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Jovi laurus, idcirco ex occasione omni quaris triumphos. Non times bella, nec provocas. Magnum est, imperator Auguste, magnum est stare in Danubii ripa, si transeas, certum triumphi, nec decertare cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipse nolis pugnare, moderatio: fortitudo tua præstat ut neque hostes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non inanes currus, nec falsæ simulacra victoriæ: sed imperatore veram ac solidam gloriam reportante, pacem, tranquillitatem, & tam confessa hostium obsequia, ut vincendus nemo fuerit. Pulchrius hoc omnibus triumphis; neque enim unquam nisi ex contemptu imperii nostri factum est ut vinceremus. Quòd si quis barbarus rex eo insolentiæ furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, nã ille, sive interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subsedisse montes, flumina exaruisse, interceptum mare illatasque sibi non esse classes nostras, sed terras ipsas arbitretur.

XVII. Videor jam cernere non spoliis provinciarum, & extorto sociis auro, sed hostilibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem.

Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora noscitare. Videor intueri immanibus ausis barbarorum onusta fercula, & sua quemque facta vinctis manibus sequentem; mox ipsum te sublimem instantemque curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos quos ipse perforideris. Nec tibi opima defuerint, si quis regum venire in manus audeat: nec modò telorum tuorum, sed etiam oculorum minarumque conjectum, toto campo totoque exercitu opposito, perhorrescat. Meruisti proxima moderatione ut quandocunque te vel inferre vel propulsare bellum coegerit imperii dignitas, non ideo vicisse videaris ut triumphares, sed triumphare quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quàm speciosum est quòd disciplinam castrorum lapsam extinctamque refovisti, depulso prioris seculi malo, inertia, & contumacia, & dedignatione parendi! Tutum est reverentiam, tutum caritatem mereri. Nec ducum quisquam, aut non amari a militibus, aut amari timet: & inde offensæ gratiæque pariter securi instant operibus, adsunt exercitationibus, arma, moenia, viros aprant. Quippe non is princeps qui sibi imminere, sibi intendi putet quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit illorum qui hostilia quum facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modò, sed & corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces porro nostri non tam regum exterorum quàm suorum principum insidias, nec tam hostium quàm commilitonum manus ferumque metuebant.

XIX. Est hæc natura sideribus, ut parva & exilia validiorum exortus obscuret: similiter imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius diminutione major: eandem auctoritatem præsentem te quisque quam absente, retinebat. Quin etiam ple-

risque ex eo reverentia accesserat, quòd tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infinis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps sociusque relevares. Felices illòs quorum fides & industria non per internuntios & interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis, probantur. Consecuti sunt ut absens quoque de absentibus nemini magis quàm tibi crederes.

XX. Jam te civium desideria revocabant, amorumque castrorum superabat caritas patria. Iter inde placidum, ac modestum, ut planè a pace redeuntis. Nec verò ego in laudibus tuis ponam, quòd adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita & innata, interque ea quæ imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitium fastidium: annona, quæ ceteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens. Diceres magnum aliquem ducem, & te potissimum, ad exercitus ire. Adeò nihil, aut certè parum intererat inter imperatorem factum, & brevi futurum. Quàm dissimilis nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, quum abactus hospitem exercebat, omniaque dextra lavaque perusta & attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum provinciis erat illud iter, Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria, quam pro utilitate communi, edicto subjecisti quid in utrumque vestrum esset impensum. Assuecat imperator cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus; edicat quid absumpserit. Ita fiet ut non absumat quod pudeat dicere. Præterea futuri principes, velint, nolint, sciant tanti tuum constare: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at tu etiam nomen patris patriæ recusabas. Quàm longa nobis cum modestia tua pugna? quàm tardè vicimus? Nomen illud quod alii primo statim principatûs die, ut imperatoris & Cæsaris receperunt, tu usque eò distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, jam te mereri fatereris. Itaque soli omnium contigit tibi, ut pater patriæ esses antequam fieres. Eras enim in animis, in iudiciis nostris: nec publicæ pietatis intererat quid vocarere, nisi quòd ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret & Cæsarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis! ut reversus imperator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosceris! eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum ceteris major, quo melior.

XXII. Ac primum, qui dies ille, quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es? Jam hoc ipsum quod ingressus es, quàm mirum latumque? Nam priores invehi & importari solebant: non dico quadrijugo curru, & albensibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat: tu sola corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit quo minus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, agri quoque neglecto medentium imperio ad conspectum tuû, quasi ad salutem sanitatemque, prorere. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto: alii nunc magis esse vivendum prædicabant. Feminas etiam tunc fecunditatis suæ maxima voluptas subiit, quum cernebant cui principi cives, cui imperatori milites perperissent. Videres referta testâ ac laborantia, ac ne

eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum & instabile vestigium caperet. Oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi: alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem. Tam æqualiter ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est, quam omnibus venisti: quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac propè in singulos gradus adaucta est.

XXIII. Gratum erat cunctis quòd senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras: gratum quòd equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares: gratum quòd tantum non ultro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes: gratus tamen quòd sensim & placidè, & quantum respectantium turba pateretur, incederes: quòd occurrentium populus te quoque, te immo maxime, astaret: quòd primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc senatus nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentia genus invaluisset, silentes quietosque liatores tuos subsequere. Nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modestia differebant. Ubi verò cœpisti Capitolium ascendere, quàm lata omnibus adoptionis tuæ recordatio! quàm peculiare gaudium eorum qui te primi eodem loco salutaverant imperatorem! quin etiam deum ipsum tunc præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circumstantium gaudia! quàm recens clamor! quàm similis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, angusta victimis cuncta! ut in unius salutem collata omnium vota! quum sibi se, ac liberis suis, intelligerent precari quæ pro te precarentur. Inde tu in palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, ut si privatam domum peteres; ceteri ad penates suos, quisque iteraturus gaudii fidem, ubi nulla necessitas gaudendi est.

XXIV. Onerasset alium ejusmodi introitus; tu quotidie admirabilior & melior: talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. Junxisti enim ac miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet imperatori quæ prior humanitas, dextræ verecundia. Incedebas pedibus, incedis: lætabaris labore, lætaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipso te fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, occurrere, comitari, præterire: ambulas inter nos, nos quasi contingas; & copiam tui, non ut imputes, facis. Hæret lateri tuo quisquis accessit: finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia, facit. Regimur quidem a te, & subjecti tibi, sed quemadmodum legibus, sumus. Nam & illæ cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen & inter nos versantur. Emines, excellis, ut honor, ut potestas, quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes, fastidio nostri, & quodam æqualitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicisque servorum super ora nostra: te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt; te ad sidera tollit humus, ita communia & confusa principis vestigia.

XXV. Nec vereor P. C. ne longior videar, quum sit maximè optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratiæ, multa sint: quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quàm carptim breviterque perfringi: quia fere sequitur, ut illa quidem de quibus taceas, tanta quanta sunt, esse videantur. Nisi verò leviter attingi placet, locupletatas tribus, datumque congiarium populo, & datum totum, quum donativi partem milites accepissent. An mediocris animi est, his po-

tius rep
quam
servata
quod p
posterio
benign
quis ex
qui po
erant:
erat pr
hic ma
est pro
quis d
vellet
Casar
ingeni
litate
næ, a
na da
fuisse
XX
pis eg
fantiu
tibus
bus a
deban
cibus
quid
sciren
isti.
spectu
anteq
jussit
mune
qui c
tua p
parem
spem

tius repræsentare, quibus magis negari potest? quamquam in hac quoque diversitate æqualitatis ratio servata est. Æquati sunt enim populo milites, eo quod partem, sed priores; populus militibus, quod posterior, sed totum statim accepit. Enimvero quæ benignitate divisum est? quantæ curæ tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuæ fieret? Datum est his, qui post edictum tuum in locum crasorum subditi fuerant: æquatique sunt ceteris illi etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur: expectatum est provisumque ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longè fuisset; veniret quisque quum vellet: veniret quisque quum posset. Magnificum, Caesar, & tuum, disjunctissimas terras munificentia ingenio velut admove, immensaquæ spatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occurfare fortunæ, atque omni ope adniti ne quis è plebe Romana dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse quàm civem.

XXVI. Adventante congiarii die, observare principis egressum in publicum: insidere vias examina infantium, futurusque populus solebat. Labor parentibus erat ostentare parvulos: impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere. Reddebant illi quæ monebantur, ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec plane scirent, differebantur. Tu ne rogari quidem sustinisti. Et quanquam laxissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent adirent, recipi, incidi jussisti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent; tantumque omnes uni tibi, quantum parentibus suis quisque deberet. Restè, Caesar, quod spem Romani nominis sumptibus tuis suscipis. Nul-

lum est enim magno principe, immortalitatemque merituro impendii genus dignius, quàm quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia pramia, & pares pœnâ cohortantur: pauperibus educandis una ratio est bonus princeps. Hic fiducia sui procreatos nisi larga manu fovet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipub. accelerat. Frustra procures princeps, plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nutaturumque instabili pondere tueretur. Facile est conjectare quod perceiveris gaudium, quum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuat, quibus tu daturus alimenta, hoc maximum præstitisti, ne roga- rent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat & expediat.

XXVII. Nemo jam parens filio nisi fragilitatis humanæ vices horret: nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimen- torum, in spem congiariorum; majus tamen, in spem libertatis, in spem securitatis. Atque ad eò nihil largiatur princeps, dum nihil auferat: non alat, dum non occidat: nec deerunt qui filios concupiscant. Contra, largiatur & auferat, alat & occidat; nã ille tam brevi tempore effecerit, ut omnes non postero- rum modò, sed sui parentumque poeniteat. Quocir- ca nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim, quàm quòd congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque a te liberi civium, ut ferarum catuli, sanguine & cadibus nutriuntur: quodque gratissimum est ac- cipientibus, sciunt dari sibi quod nemini est ereptum; locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum: quanquam nec hunc quidem. Nam cujus est quicquid est omnium, tantum ipse quantum omnes habet.

XXVIII. Aliò me vocat numerosa gloria tua: aliò autem? quasi verò jam satis veneratus miratus-

que sim
flagitii
mam;
latior
pam, n
tibi be
impune
quasita
bunali
congia
quodq
tument
nocens
minus,
quæ li
adscivi
eis, pu
patriar
cunt.
his qu
sit. D
serven
jorem
incidi
carior
dabis
illi ta
XX
tiam
minus
exact
lustra
aucto
fecit,
didit,
quod
esse v
injuri

que si quòd tantam pecuniam profudisti, non ut flagitii tibi conscius ab infestatione ejus averteres famam; nec ut tristes hominum mœstosque sermones latiore materia detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec tibi benefaciendi fuit causa, ut quæ malè feceras, impune fecisses: amor impendio isto, non venia quæsita est: populusque Romanus obligatus a tribunali tuo, non exoratus recessit. Obrulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea principes ad odium sui leniendum tumentibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dedisti quam populus accepit. Paulo minus, P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas principis nostri conquisivit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque nascentur quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Cæsar, ætatem dii quam mereris, serventque animum quem dederunt: & quando majorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi (augetur enim quotidie & crescit, non quia cariores parentibus liberi, sed quia principi cives) dabis congiaria si voles, præstabis alimenta si voles; illi tamen propter te nascentur.

XXIX. Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Hujus aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, oriens triumphis occidensque lustratus. Nec verò ille civilius quam parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit, diversasque gentes ita commercio miscuit, ut quod genitum esset usquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, ut sine ullius injuria omnis usibus nostris annus exuberet? Quippe

non, ut ex hostico raptæ, perituraque in horreis mæsses, nequicquam queritantibus sociis, auferuntur. Devehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit; nec novis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus quicquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem vendentemque conveniat: inde hîc satietas, nec fames usquam.

XXX. *Ægyptus* alendis augendisque seminibus ita gloriata est, ut nihil imbribus cœloque deberet: siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quàm quas ipse devexerat, tantis segetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret: hæc inopina siccitate usque ad injuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo sese ac languidè extulerat, ingentibus quoque tunc quidem ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum, mergi palanti amne consueta, alto pulvere incanduit. Frustra tunc *Ægyptus* nubila optavit, cœlumque respexit, quum ipse fecunditatis parens contractior & exilior, iisdem ubertatem ejus anni angustiis, quibus abundantiam suam, cohibuisset. Neque enim solum vagus ille, expanditor amnis, intra usurpata semper collum substitit atque hæserat, sed supino etiam ac detinenti solo, placido se mollique lapsu refugum abstulerat: & necdum satis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id est, ubertate, regio fraudata, sic opem *Cæsaris* invocavit, ut solet amnem suam: nec longius illi adversorum fuit spatium, quàm dum nuntiat. Tam velox, *Cæsar*, potentia tua est, tamque in omnia pariter intentata bonitas & accincta, ut tristius aliquid seculo tuo passis ad remedium salutemque sufficiat, ut scias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor; crediderim tamen per hunc *Ægypti* statum tuas fortunam vires experiri, tuam-

que vig
omnia
est, si
tutibus
cunda f
antiqui
sustenta
lens na
tamen,
vel abu
Nilo su
portata
credat
tributa
& tam
veum f
urbem
vigia i
plena
conver
tes &
retur,
non se
usque
Ægypt
Actun
pudeb
fame,
stratib
gricol
bus d
parte
tellus
sed g
XX
fidem
tigit
nunc

que vigilantiam expectare voluisse. Nam quum omnia ubique secunda merearis, nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque præsterni, quum secunda felices, adversa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Ægypti ali sustentarique non posse: superbiebat ventosa & insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen, quodque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta quæ miserat, deportatasque messes revexit. Discat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare: sciat se non esse P. R. necessariam, & tamen serviat. Post hæc, si volet Nilus, amet alveum suum, & fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, nisi ut inde navigia inania & vacua, & similia redeuntibus, hinc plena & onusta & qualia solent venire, mittantur, conversoque munere maris, hinc potius venti ferentes & brevis cursus optentur. Mirum, Cæsar, videretur, si desidem Ægyptum, cessantemque Nilum non sensisset urbis annona, quæ tuis opibus, tua cura usque illuc redundavit, ut simul probaretur, & nos Ægypto posse, & nobis Ægyptum carere non posse. Actum erat de fecundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitæ, nec minùs erubescere fame, quàm torquebatur; quum pariter à te necessitatibus ejus pudorique subventum est. Stupebant agricolæ plena horrea quæ non ipsi referissent, quibus de campis illa subvecta messis, quæ in Ægypti parte alius æmnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, & obsequens Nilus Ægypto quidem sæpe, sed gloriæ nostræ nunquam largior fluxit.

XXXII. Quàm nunc juvat, provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps terrarum, qui fecunditatem nunc huc nunc illuc, ut tempus & necessitas posceret, trans-

ferret referretque; qui diremptam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanæ, aleret ac tueretur! Et cœlo quidem nunquam benignitas tanta, ut omnes simul terras uberet foveatque. Hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic si non fœcunditatem, at bona fœcunditatis importat. Hic æternis commeatibus orientem occidentemque connectit, ut quæ ubique servantur, quæque expetuntur, omnes gentes invicem capiant, & discant quantò libertate discordi servientibus sit utilius unum esse cui serviant. Quippe discretis quidem bonis omnium, sua cujusque ad singulos mala; sociatis autem atque permixtis, singulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed sive terris divinitas quædam, sive aliquis omnibus genius, & solum illud & flumen ipsum precor, ut hac principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata restituat. Non equidem reposcimus fœnus, putet tamen esse solvendum: fallacemque unius anni fidem omnibus annis, omnibusque postea seculis, tantò magis quia non exigimus, excuset.

XXXIII. Satisfactum quà civium, quà sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non evenire, nec fluxum, nec quod animos virorum molli-ret & frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam justiciam exhibuit, omni affectione aut intactus, aut major! Impetratum est, quod postulabatur: oblatum, quod non postulabatur. Instittit ultro, & ut concupisceremus admonuit: ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Jam quàm libera spectantium studia, quàm securus favor? Nemini impietas, ut solebat, objecta, quòd odisset gladiatorem: nemo spectator spectaculum factus, miseras voluptates unco & ignibus expiavit. De-

mens ill
estatis
ni, nisi
dici, in
interpre
gladiato
XXXI
culum p
delatoru
si latron
templum
menta s
liberi p
avaritia
tra post
num m
data le
ergo cu
præbuer
& pare
mansue
arcanas
tamen
contigi
tortalsq
velut p
sanguin
que po
raptim
fugeret
fluctus
saxa &
anxian
human
XXX
permis
bus pa
scopule

mens ille, verique honoris ignarus, qui crimina tempestatis in arena colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneremur; sibi male dici, in illis suam divinitatem, suum numen violari interpretabatur: quum se idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

XXXIV. At tu, Cæsar, quàm pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti! Vidimus delatorum agmen inductum, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum infederant. Nulla jam testamenta secura, nullus status certus: non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisti oculos, atque ut antè castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum: & provida severitate cavisti, ne fundata legibus civitas, everfa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia roboravirorum, & pares animos, nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam, nunc secretas illas & arcanas, ac sub te primùm communes opes; nihil tamen gratius, nihil seculo dignius, quàm quòd contigit desuper intueri delatorum supina ora, re-tortasque cervices agnoscebamus & fruebamur, quum velut piaculares publicæ sollicitudinis victimæ supra sanguinem noxiorum ad lenta supplicia graviore-sque poenas ducerentur. Congesti sunt in navigia raptim conquistata, ac tempestatibus dediti. Abirent, fugerentque vastatas delationibus terras: ac, si quem fluctus ac procella scopulis reservâssent, hic nuda saxa & inhospitale littus incoheret, ageret duram & anxiam vitam, relictaque post tergum totius generis humani securitate mœreret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum classis permixta omnibus ventis, coactaque vela tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quoscuque in scopulos derulissent. Juvabat prospectare statim a

portu sparsa navigia, & apud illud ipsum mare agere principi gratias, qui, clementia sua salva, ultionem hominum terrarumque diis maris commendasset, Quantum diversitas temporum posset, tum maxime cognitum est, quum iisdem quibus antea cautibus innocentissimus quisque, tunc nocentissimus affigetur; quumque insulas omnes, quas modò senatorum, jam delatorum turba compleret; quos quidem non in præsens tantum, sed in æternum repressisti, mille poenarum indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt? perdant quas habent: expellere penatibus gestiunt? suis exturbentur; neque, ut antea, exanguem illam & ferream frontem nequicquam convulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant; sed spectent paria præmio damna, nec majores spes quàm metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo Titus securitati nostræ ultionique prospexerat, ideoque numinibus æquatus est: sed quanto tu quandoque dignior cœlo, qui tot res illi adjecisti, propter quas illum deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quòd imperator Nerva, te filio, te successore dignifimus, perquam magna quædam edicto Titi adstruxerat, nihilque reliquisse tibi videbatur: qui tam multa excogitasti, ut si ante te nihil esset inventum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adjecissent? Tu simul omnia profudisti, ut sol & dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

XXXVI. Quàm juvat cernere ærarium silens & quietum, & quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc verè Deus, non spoliarium civium, cruentarumque prædarum sævum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimò principe, boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulsum, nec poena cuiquam remissa, sed addita est ultio, solumque mutatum quod jam non dela-

tores

tores sed leges timentur. At fortasse non eadem severitate fisco, qua ararium, cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Dicitur auctori atque etiam procuratori tuo; In jus veni; sequere ad tribunal. Nam tribunal quoque excogitatum cruciatu est par ceteris, nisi illud litigatoris amplitudine meritis. Sors & urna fisco judicem assignat: licet rejicere, licet exclamare; Hunc nolo, timidus est, & bona seculi parum intelligit. Illum volo, quia Cæsarem fortiter amat. Eodem foro utuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria est, sapius vincitur fiscus; cujus mala causa nunquam est, nisi sub bono principe. Ingens hoc meritum; majus illud, quod eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios judices malint. Liberum est autem disceptanti dicere, Nolo eum eligere. Neque enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias hanc esse beneficiorum principalium summam, si illis & non uti licet.

XXXVII. Onera imperii, pleraque vestigalia institui ut pro utilitate communi, ita singulorum injuriis coegerunt. His vigesima reperta est, tributum tolerabile, & facile hæredibus duntaxat extraneis, domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet quod manifestum erat quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis, quæ sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate meruissent, quæque nunquam ut aliena & speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Hæc mansuetudo legis veteribus civibus servabatur. Novi seu per Latium in civitatem, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis jura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium venebatur in gravissimam injuriam, civitasque Romana instar erat odii, & discordiæ, & or-

bitatis, quum carissima pignora salva ipforum pietate distraheret. Inveniebantur tamen quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non vigesimæ modo, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent. Sed his maximè debebat gratuita contingere, à quibus tam magno æstimabatur. Igitur pater tuus sanxit ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiam si cognationum jura non recepissent quum civitatem adipiscerentur, ejus vigesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in patris potestatem: ratus, improbè & insolenter, ac penè impiè his nominibus inferi publicanum; nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente vigesima scindi, nullum esse tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

XXXVIII. Hactenus ille: parcius fortasse quàm deceuit optimum principem, sed non parcius quàm optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quod delibasse quædam seu potius demonstrasse contentus, largam, ac propè intactam benefaciendi materiam filio reservavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua adstruxit ut quemadmodum in patris filius, sic in hæreditate filii pater esset immunis, nec eodem momento quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret quod fuisset. Egregiè, Cæsar, quod lacrymas parentum vectigales esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possideat, nec socium hæreditatis accipiat qui non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem quid reliquerit filius scire. Augeo P. C. principis munus, quum ostendo liberalitati ejus inesse rationem. Ambitio enim, & jactantia, & effusio, & quidvis potius quàm liberalitas existimanda est cui ratio non constat. Dignum ergo, imperator, mansuetudine tua, minuere orbitatis injurias, nec pati quenquam filio amisso

insuper affici alio dolore: sic quoque abunde misera res est, pater filio solus hæres: quid si coheredem non à filio accipiat? Adde quòd quum divus Nerva sanxisset ut in paternis bonis liberi necessitate vigesima solverentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim posteris amplior honor quàm majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem Cæsar illam exceptionem removisti, si modò filius in potestate patris fuisset: intuitus (opinor) vim legemque naturæ, quæ semper in ditione parentum esse liberos jussit, nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit.

XXXIX. Nec verò contentus primum cognationis gradum abstulisse vigesima, secundum quoque exemit, cavique ut in sororis bonis frater, & contrà, in fratris soror, utque avus, avia, in neptis, nepotisque, & invicem illi servarentur immunes. His quoque quibus per Latium civitas Romana patuisset, idem indulgit, omnibusque inter se cognationum jura commisit simul & pariter, & more naturæ, quæ priores principes à singulis rogari gestiebant, non tam præstandi animo quam negandi. Ex quo intelligi potest quantæ benignitatis, quanti spiritûs fuerit, sparsas, atque (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, & quasi renasci jubere: deferre quod negabatur, atque id præstare cunctis quod sæpe singuli non impetrassent: postremò, ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam: indignum credo ei visum, ab homine peti quod dii dedissent. Sorores estis, & frater, avus, & nepotes: quid est ergo cur egetis, ut sitis? vobis estis. Qui pro cetera sua moderatione non minùs invidiosum putat dare hæreditatem quàm auferre. Latè ergo adire honores, capessite civitatem, neminem hoc necessitudinis ab-

raptum velut truncum amputatumque, destituet: iisdem omnes quibus antè pignoribus, sed honestiores perfruentur; ac ne remotus quidem jamque deficientis affinitatis gradus à qualibet quantitate vigesimam inferre cogetur. Statuit enim communis omnium parens summam quæ publicanum pati possit.

XL. Carebit onere vigesimæ parva & exilis hæreditas: &c, si ita gratus hæres volet, tota sepulcro, tota funeri serviet: nemo observator, nemo castigatō assistet. Cujuscunque modi ea pecunia ex hæreditate alicujus obvenerit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex vigesimæ dicta est, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus, non possit. Conversa est iniquitas in gratulationem: injuria in votum: optat hæres ut vigesimam debeat. Additum est ut qui ejusmodi ex causis in diem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in præteritum subvenire nē dii quidem possunt: tu tamen subvenisti, cavistique ut desineret quisque debere quod non esset postea debiturus. Idem fecisti ne malos principes habuissemus. Quo ingenio, si natura pateretur, quàm libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refudisses? Venuisti exigi quod deberi non tuo sæculo cœperat. Alius, ut contumacibus, irasceretur, tarditatemque solvendi dupli, vel & quadrupli, irrogatione mularet: tu nihil referre iniquitatis existimās, exigas quod deberi non oportuerit, an constituas ut debeatur.

XLI. Feres, Cæsar, curam & sollicitudinem consularem. Nam mihi cogitanti, eundem te collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vestigalia temperasse: interrogandus videris, satisne computaveris imperii redditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot erogantibus sola sufficiat. Nam quid est causæ cur aliis quidem, quum omnia raperent, &

rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris & nihil auferas, omnia supersint? Nunquam principibus defuerunt qui fronte gravi & tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent, & erant principes ipsi sua sponte avidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper à nobis contra nos didicerunt. sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maximè avaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur; qui suadeant non sunt. Quo evenit ut tibi cum plurimum pro tuis, tum pro nostris moribus debeamus.

XLII. Locupletabant & fiscum & ararium non tam Voconia & Julia leges, quàm majestatis singulare & unicum crimen eorum qui crimine vacarent: hujus tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt quàm qui sibi majestatem vendicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium servis: verentur, & parent, & dominos habent. Non enim jam servi principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorum quàm civibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberasti, unoque salutis publicæ signo illud (ut sic dixerim) servile bellum sustulisti, in quo non minùs servis quàm dominis præstitisti: hos enim securos, illos bonos fecisti. Non vis interea laudari, nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quæ tanquam delata puniret: magnum & inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi servos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum est quòd testamenta nostra secura sunt: nec unus omnium nunc, quia scriptus, hæres. Non tu falsis, non tu iniquis rabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia

offendit alius, nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis præteriris: nihilque inter privatum & principem interest, nisi quòd nunc à pluribus amaris: nam & plures amas. Tene, Cæsar, hunc cursum, & probabitur experimento, sitne feracius & uberius, non ad laudem modò, sed ad pecuniam principi, si hærede illo mori homines velint, quàm si cogantur. Donavit pater tuus multa, & ipse donasti: cesserit parum gratus, manent tamen ii qui bonis ejus fruuntur, nihilque ex illis ad te nisi gloria reddit. Nam liberalitatem jucundiorē debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniæ prætulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimoniis nostris suum duxit, quod esset de suo? Nonne ut regum, ita Cæsarum munera illitos cibus hamos, opertos præda laqueos æmulabantur, quum privatis facultatibus velut hausta & multiplicata, retro secum quicquid attigerant referrent?

XLIV. Quàm utile est ad usum secundorum per adversa venisse? Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quæ tunc erat innocentium vita: scis & expertus es quantopere detestentur malos principes etiam qui malos faciunt. Meministi quæ optare nobiscum, quæ sis queri solitus. Nam privato judicio principem geris, meliorem immo te præstas quàm tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, ut quibus erat summa votorum, melior pessimo princeps, jam non possumus nisi optimum ferre. Nemo est ergo tam tuus, tam ignarus suus, ut locum istum post te concupiscat. Facilius est ut esse aliquis successor tuus possit quàm ut velit. Quis enim curæ tuæ molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus & ipse es quàm sit onerosum succedere bono principi, & afferebas excusationem adoptari. An prona parvaque sunt ad æmulandum, quòd nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva est omnibus vita & dignitas vitæ, nec jam

consideratus ac sapiens qui ætatem in tenebris agit. Eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate: nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. Amas constantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves & attollis. Prodest bonos esse, quum sit satis abundeque si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi judicio florent: accuntur isti integritatis & industriæ pretio. Similes & dissimiles alliciuntur: nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci aded ingenuo valent, ut non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expectant fugiantve: ceteri, ubi laboris inertiz, vigilantiz somno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem ista quibus alios artibus assequutos vident, consecretantur: qualesque sunt illi, tales esse & videri volunt, & dum volunt fiunt.

XLV. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, & nîmis dixi, vitiis potius civium quàm virtutibus lætabantur. Primum quod in alio sua quemque natura delectat: deinde quod patientiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi servos. Horum in sinum omnia congerebant: bonos autem otio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum est esse eos carissimos bono principi, qui invisi malo fuerint. Scis ut sicut diversa natura dominatio & principatus, ita non aliis esse principem gratiorem quàm qui maximè dominum graventur. Hæc ergo provehis, & ostentas quasi specimen & exemplar, quæ tibi secta vitæ, quod hominum genus placeat. Ideo non censuram adhuc, non præfecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius quàm remediis ingenia nostra experiri placet. Et alioqui nescio an plus moribus conferat princeps qui bonos esse patitur, quàm qui co-

git. Flexibiles quamcunque in partem ducimur à principe: atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut propè omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam sinistrè constitutum est, ut qui malum principem possumus, bonum non possimus imitari. Perge modò, Cæsar, & vim effectumque censura, tuum propositum, tui actus obinebunt. Nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur: nec tam imperio nobis opus est quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est motus. Melius homines exemplis docentur, quæ imprimis hoc in te boni habent, quòd approbant, quæ præcipiunt fieri posse.

XLVI. Et quis terror valuisset efficere quod reverentia tuâ effecit? Obtinuit aliquis ut spectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pateretur: sed non obtinuit, ut vellet. Rogatus es tu quod cogebat alius, cœpitque esse beneficium quod necessitas fuerat. Neque enim à te minore concentu ut tollerès pantomimos, quàm à patre tuo ut restitueret exactum est. Utrumque rectè: nam & restitui oportebat quos sustulerat malus princeps, & tolli restitutos. In his enim quæ à malis bene fiunt, hic tenendus est modus, ut appareat, auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo populus ille aliquando scenici imperatoris spectator & applausor, nunc in pantomimis quoque adversatur, & damnat effeminas artes, & indecora seculo stùdia. Ex quo manifestum est principum disciplinam capere etiam vulgus: quum rem, si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes. Macte hac gravitatis gloria, Cæsar, qua consequutus es ut quod antea vis & imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua ipsi qui castigari merebantur, iidemque emendatores qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tua

queritur, & liberum est queri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minùs principe querantur homines, quàm de quo maximè licet, tamen in seculo nihil est quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat: boni provèhantur: mali, qui est tranquillissimus status civitatis, nec timent nec timentur. Mederis erroribus, sed implorantibus; omnibusque quos bonos facis, hanc astruis laudem, ne coegisse videaris.

XLVII. Quid vitam? quid mores juventutis, quam principaliter formas? quem honorem dicendi magistris, quam dignitatem sapientiæ doctoribus habes? ut sub te spiritum & sanguinem & patriam receperunt studia, quæ priorum temporum immanitas exiliis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitiis artes non odio magis quàm reverentia relegaret? at tu easdèm artes in complexu, oculis, auribus habes. Præstas enim quæcunque præcipiunt: tantumque eas diligis quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admissionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc ante vos principes arcem publicarum ædium nomine inscripserat: frustra tamen nisi adoptasset, qui habitare ut in publicis posset. Quàm bene cum titulo isto moribus tuis convenit? quanquam omnia sic facis, tantumquam non alius inscripserit. Quod enim forum? quæ templa tam reſerata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuæ sedes, magis publica, magis omnium: nullæ obices, nulli contumeliarum gradus: superatisque jam mille liminibus, ultra semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te, juxtà tamen maxima quies, tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates & larem angustum ex domo principis modestiæ & tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipse autem, ut excipis omnes? ut expectas? ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quasi per orium transigis? itaque non ut aliàs attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, sed securi & hilares, quum commodum est, convenimus: & admittente principe interdum est aliquid quod nos domi quasi magis necessarium teneat. Excusati semper tibi, nec unquam excusandi sumus. Scis enim sibi quemque præstare quòd te videat, quòd te frequentet; ac tanto liberaliùs ac diutiùs voluptatis hujus copiam præbes. Nec salutationes tuas fuga & vastitas sequitur: remoramur, resistimus ut in communi domo, quam nuper immanissima bellua plurimo terrore munierat, quum velut quodam specu inclusa nunc propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorum civium strages cadesque proferret. Obversabantur foribus horror & minæ, & par metus admissis & exclusis. Ad hæc ipse occursum quoque visuque terribilis, superbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa: non adire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque captantem, nec unquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus sibi parietibus & muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum & insidias, & ultorem scelerum deum inclusit: dimovit, perfregitque custodias pœna, angustosque per aditus & obstructos non secus ac per apertas fores, & invitantia limina irrupit: longèque tunc illi divinitas sua, longè arcana cubilia sævique secessus, in quos timore & superbia, & odio hominum agebatur. Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam ejus non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine & claustris defenditur? Et quid ergo? discimus experimento, fidelissimam esse custodiam, principis ipsius innocentiam. Hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, muni-

mento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui septus caritate non fuerit: armis enim arma iritantur. Num autem serias tantum partes dierum in oculis nostris cœtuque consumis? num remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socialitas interest? Num tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis? num ex convictu nostro mutua voluptas? num provocas reddisque sermones? num ipsum tempus epularum tuarum quum frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim ante medium diem distentus solitaria cœna spectator adnotatorque convivis tuis immines: nec jejunis & inanibus plenus ipse eructans non tam apponis quam objicis cibos, quos dedigneris attingere: agrèque perpeffus superbam illam convictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suavitatem tuam jucunditatemque miramur: quibus nulla satieras adest, quando sincera omnia, & vera, & ornata gravitate. Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia mensis principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor. Inde tibi patcus, & brevis somnus, nullumque amore nostrî angustius tempus, quàm quod sine nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur, quæ habemus ipsi, quàm propria, quàm nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum immensa possessione circumvenis, nec unius oculis flumina, fontes, maria deserviunt. Est quod Cæsar non suum videat; tandemque imperium principis quàm patrimonium majus est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini, nec jam clarissimorum virorum receptacula habita-

rore servo teruntur, aut foeda vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes deterſo ſitu auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modò, ſed erga reſta ipſa meritum, ſiſtere tuinas, ſolitudinem pellere, ingentia opera eodem quo extructa ſunt animo ab interitu vindicare: muta quidem illa & anima carentia, ſentire tamen & latari videntur quòd niteant, quòd frequententur, quòd aliquando cœperint eſſe domini, non ſervientis. Circumfertur ſub nomine Cæſaris tabula ingens rerum venalium. Quo ſit deteſtanda avaritia illius, qui tam multa concupiſcebat, quum haberet ſupervacua tam multa. Tunc exitialis erat apud principem huic laxior domus, illi amœnior villa. Nunc princeps in hæc eadem dominos quaerit, ipſe inducit: ipſos illos magni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam niſi Cæſaris ſuburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta ſecuritas temporum eſt, ut ille nos principalibus rebus exiſtimet dignos: nos non timeamus quòd digni eſſe videmur. Nec verò emendi tantum civibus tuis copiam præbeas, ſed amœniſſima quæque largiris & donas: ita (inquam) donas, in quæ electus, in quæ adoptatus es: transfers quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quàm quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus in ædificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut antè, immanium tranſvectione ſaxorum urbis reſta quatuntur. Stant ſecuræ domus, nec jam templa nutantia. Satis eſt tibi, nimiumque, quum ſucceſſeris frugaliffimo principi, magis rejicere aliquid & amputare ex his quæ princeps tanquam neceſſaria reliquit. Præterea pater tuus uſibus ſuis detrahebat quæ fortuna imperii dederat: tu tuis quod pater. At quàm magnificus in publicum es! Hinc porticus, inde delubra oculata celeritate properantur, ut non conſummata, ſed tantum commutata videantur. Hinc immenſum la-

tus
gna
viſen
aute
ac p
facile
prius
ſpect
dabi
pem
pulo
ras
jore
juſſe
L
dud
auro
dion
ador
tem
mur
rum
ſtrib
han
nes,
gent
ceſti
ford
nen
aute
blic
perb
ſi ſi
mo
ſtar
cata
gine
tore

tus circi templorum pulchritudinem provocat: digna populo victore gentium sedes, nec minùs ipsa visenda, quàm quæ ex illa spectabuntur: visenda autem cum cetera specie, tum quòd æquatus plebis ac principis locus: siquidem per omne spatium una facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris suggestus, quàm propria quæ spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem cernere in publico, in populo sedentem; populo, cui locorum quinque millia adjecisti. Auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, majoremque in posterum suscipi liberalitatis tuæ fide jusseras.

LII. Horum unum si præstitisset alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra nonnisi adoraturus intras; tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque prætexi. Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium servant, quum decorum ipse non adeptus. Itaque tuam statuam in vestibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream, cernimus. At paulo antè, aditus omnes, omnes gradus, toraque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur, quum incesti principis statuis permixta deorum simulacra forderent. Ergo iste quidem ærez & paucæ manent, manebunrque quamdiu templum ipsum: illæ autem auræ & innumerabiles strage & ruina publico gaudio litaverunt. Juvabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sævire securibus, ut, si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudii seræque lætitiæ, quin instar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; postremò, truces horrendasque imagines abjectas excoctasque flammis, ut ex illo terrore & minis in usum hominum ac voluptates igni-

bus mutarentur. Simili reverentia, Cæsar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, sed apud numen Jovis optimi maximi pateris. Illi debere nos quicquid debeamus, illius quod bene facias muneri esse qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter, magna sui parte velut intercepti, divertere via cogebantur, quum sævissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profunde-
debat.

LIII. Omnia P. C. quæ de aliis principibus a me aut dicuntur aut dicta sunt, eò pertinent ut ostendam, quàm longa consuetudine corruptos depravatosque mores principatûs parens noster reformet & corrigat: alioqui nihil non parum gratè sine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum imperatorem priorum civium officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis amârunt bonos principes, qui malos satis non oderint. Adjice, quod imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quàm quod infectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? permitteret, credo, famam vitamque ejus carpi, qui mortem ulcisceretur: nec ut in se dicta interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare ego te, Cæsar, muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros sub exemplo præmonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a pòsterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C. & dolores nostros & gaudia proferamus: ingemiscamus illis quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsæ gratiarum actiones agant, meminerintque, sic maximè laudari incolumem imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam

quum de malo principe posterī tacent, manifestum est eadē facere præsentem.

LIV. Et quis jam locus miseræ adulationis manebat, quum laudes imperatorum ludis etiam & comessationibus celebrarentur, saltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu & in scena ab histriōe & a consule laudabantur. Tu procul a tui cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis & pudenda prædicatio colit: quin etiam tantò majore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent, quantò magis de te scenæ silebunt. Sed quid ego istud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur aut delibare parcissimè, aut omnino soleas recusare? Nihil antè tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immorarentur, quibuscunque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebatur, & quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos nomini Cæsarum dicabamus: patiebantur illi, & quasi meruissent, latabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus ejus de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuæ moderationis hæc laus, constantia nostra: & tibi obsequimur quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque justitiæ convenimus: hanc simplicitati tuæ veritatisque gratiam relaturi, ut te quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi, a quo incipi, in quo desini sub alio principe non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus & alii non receperunt: nemo antè tantus fuit, ut crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus

aut faxis nomen tuum, sed monumentis æternæ laudis inciditur.

LV. Ibit in secula, fuisse principem, cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, sapius nulli decernerentur. Et sanè, si velimus cum priorum temporum necessitate certare, vincemur. Ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus libertate, metus amore. Simul quum jampridem novitas omnis adulatione consumpta sit, non alius erga te novus honor superest, quàm si aliquando de te tacere audeamus. Age, si quando pietas nostra silentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quæ qualiaque decernimus nos, tu non recusas; ut appareat, non superbia & fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Cæsar, quàm si recusares omnes: nam recusare omnes, ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento & nobis & arario prodes, quòd sumptibus ejus adhibes modum, ut qui exhaustum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in reipub. merita privatis dicabantur. Visuntur eadem e materia Cæsaris statuas, qua Brutorum, qua Camillorum. Nec discrepat causa. Illi enim reges hostemque victorem moenibus depulerunt: hic regnum ipsum, quæque alia captivitas gignit, arcet & submovet, sedemque obtinet principis, ne sit domino locus. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minùs mirum videtur, quòd mortales istos caducosque titulos aut deprecis aut temperes. Scis enim ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria; ubi sint honores in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam templaque demolitur & obscurat oblivio, negligit carpitque posteritas: contra, contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frænator animus ipsa vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quàm

quibus
factu
bona
peru
conc
sed v
ora l
meli
mar
tequ
vultu

LV
dudu
est e
facta
ipse
alia
quòd
hil o
tuo,
terve
poris
laude
dasse
ut p
nece
mod
lud,
ceps
sum
pote
cusat
Mag
stum
non
juxta
mori
terra

quibus minimè necesse est. Præterea, ut quisquis factus est princeps, extemplo fama ejus, incertum bona an mala, ceterum æterna est. Non ergo perpetua principi fama, quæ invitum manet, sed bona concupiscenda est. Ea porro non imaginibus & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quin etiam leviora hæc, formam principis figuramque, non aurum melius vel argentum, quam favor hominum exprimat teneatque. Quod quidem prolixè tibi cumulæque contingit, ejus latissima facies & amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo sedet.

LVI. Annotasse vos credo, Patres conscripti, jamdudum me non eligere quæ referam. Propositum est enim mihi, principem laudare, non principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia major, Imperator Auguste, gloria tua, quàm quòd agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cujusque prædicatio vel transilire vel prætervehi debeat? Quod momentum, quod immotem-
poris punctum, aut beneficio sterile, aut vacuum laude? Non omnia ejusmodi, ut is optimè te laudasse videatur, qui narraverit fidelissimè? Quo fit ut propè in immensum diffundatur oratio mea, & necdum de biennio loquor. Quàm multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc restant? ut illud, quòd secundum consulatum recepisti, quia princeps & pater deserebat. At postquam ad te imperii summam, & cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem dii transfulerint, tertium consulatum recusasti, quum agere tam bonum consulem posses. Magnum est, differre honorem; gloriam, majus. Gestum consulatum miter, an non receptum? gestus non in hoc urbis orio, & intimo sinu pacis, sed juxta barbaras gentes: ut illi solebant quibus erat motis paludamento mutare prætextam, ignotasque terras victoria sequi. Pulchrum imperio, gloriosum

tibi, quum te socii atque amici sua in patria, suis in sedibus adierunt. Decora facies consulis; multa post secula tribunal viridi cespite extructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore circumdatum. Augebant maiestatem praesidentis diversi postulantium habitus, ac dissonae voces, raraeque sine interprete oratio. Magnificum est, civibus iura; quid hostibus, reddere? Speciosum certam fore pacem; quid immanes campos sella curuli, victorisque vestigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque; quid spernere barbaros fremitus, hostilemque terrorem, non armorum magis, quam togarum ostentatione compescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum praesentem audientemque consulabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hostibus, tu contemptis merebare.

LVII. Haec laus acti consularis; illa dilati, quod adhuc initio principatus, ut jam excusatus honoribus, & expletus, consulatum recusasti, quem non imperatores destinatum aliis in se transferebant. Fuit etiam qui in principatus sui fine consulatum quem dederat, ipse magna ex parte jam gestum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes principes & desinentes aded concupiscunt ut auferant, tu otioso ac vacante privatis cessisti. Invidiosusne erat aut tibi tertius consulatus, aut principi primus? Nam secundum imperator quidem, sub Imperatore tamen, inisti: nihilque imputari in eo vel honori potest vel exemplo, nisi obsequium. Ita vero quae civitas quinquies, atque etiam sexies, consules vidit, non illos qui expirante iam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis & absentibus in rura sua consulatus ferebantur: in hac civitate tertium consulatum princeps generis humani ut praegravem recusasti? Tantone Papyrii etiam & Quintii moderatior Augustus, & Caesar, & pater patriae? At illos resp. ciebat: quid? te non eadem respublica? non senatus? non consulatus

ipse,
detu

L
tinui
discr
quot
in se
recu
conf
sul e
stud
trium
scen
ciar
annu
liber

Casa
sic o
dixi
ut se
mag
anno
non
Tuar
nign
tiro
benig

LI
flare
cias
illam
putes
persu
recusa
tuas
illa
mus,
pauli

ipse, qui sibi tuis humeris attolli & augescere videtur?

LVIII. Non te ad exemplar ejus voco, qui continuis consulatibus fecerat longum quendam & sine discrimine annum: his te confero, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi præstitisse. Erat in senatu ter consul, quum tu tertium consulatum recusabās. Onerosum nescio quid verecundiæ tuæ consensus noster indixerat, ut princeps toties consul esses, quoties senator tuus nimia modestia, istud etiam privatus recusāsses. An consularis viri triumphalisque filius quum tertio consul creatur, ascendit? non debitum hoc illi? non vel sola generis claritate promeritum? Contigit ergo privatis aperire annum, fastosque referare: & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quod consul alius quàm Cæsar esset. Sic exactis regibus cœpit liber annus: sic olim servitus pulsa, privata fastis nomina induxit: miseros ambitionis, qui ita consules semper, ut semper principes erant! quanquam non ambitio magis quàm livor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpuræ decus non nisi præceptum præflorumque transmittere. Tuam verò magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere: modestia, cedere: benignitas, per alios frui.

LIX. Sed jam tempus est te ipsi consulatui præstare, ut majorem eum suscipiendo gerendoque facias. Nam sæpius recusare, ambiguum ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusāsti: sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando & non recusaveris. Quum arcus, quum trophæa, quum statuas deprecaris, tribuenda est verecundiæ tuæ venia: (illa enim sanè tibi dicantur:) nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertia renuntiare, paulisper delicias differre, paulisper, & saltem ad

brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere prætectam, quam quum dare possent, occuparint: ascendere curulem quam detineant: esse denique quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus consulis obivisse, sed audivimus: diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris: æquum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famæ semper & rumoribus credere. Quousque absentes de absente gaudēbimus? Liceat experiri, an aliquid superbiæ tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commurandis moribus hominum medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus consul & bonus princeps. Nam præter id quod est arduum, duas, easque simul, capere potestates summas, tum inest utrique nonnulla diversitas, quum principem quam dissimillimum consuli deceat.

LX. Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poteris: sed jam urbi votisque publicis redditus, quid est in quo magis sis approbaturus quæ quantaque fuerint quæ desiderabamus? Parum est ut in curiam venias, nisi & convocas: ut intersis senatui, nisi & præsidet: ut censes audias, nisi & perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquando tribunal majestati suæ reddere? ascende. Vis constare reverentiam magistraribus, legibus auctoritatem, modestiam petulantibus? adi. Quod enim interesset reip. si privatus esses, consulem te haberet tantum, an & senatorem; hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an & consulem. His tot tantisque

rationi
dia pr
admo
pares
tum,
nover
sules
sociis
tribue
dem l
meriti
aus e
insoli
amet.
consu
ingra
dica
maju
præst
benig
incer
tuis
LX
eri v
sulen
Qua
corp
adm
tate
quan
rint
tam
vell
terc
tium
con
enit
tud

rationibus, quanquam multum reluctata, verecundia principis nostri tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? Non se ut privatis, sed ut privatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum, ut daret: noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum confortibus, parce tamen, tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis præstitisti, sed in toga meritis. Utriusque cura, utriusque vigilantia obstrictus es, Cæsar. Sed in principe rarum, ac propè insolitum est, ut se putet obligatum; aut, si putet, amet. Debes ergo, Cæsar, & solvis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris: quin etiam perquam modica quædam civium merita fortunæ tuæ viribus in majus extollis. Efficis enim ut tantum tibi quisque præstitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitati prece? nisi ut semper obliges, obligeris: incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis debere tibi, an præstitisse.

LXI. Equidem illum antiquum senatum contuleri videbar: quum ter consule assidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admota decrescant; item ut altissimæ civium dignitates collatione fastigii tui quasi deprimantur: quantoque propius ad magnitudinem tuam ascenderint, tanto etiam a sua descendisse videamur: illos tamen tu quanquam non potuisti tibi æquare quum velles, adeo in edito collocasti, ut tantum super ceteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium consulatum eundem in annum, in quem tuum, contulisses, ingentis animi specimen haberetur. Ut enim felicitatis est, quantum velis posse, sic magnitudinis, velle quantum possis. Laudandus quidem

& ille qui tertium consulatum meruit: sed magis sub quo meruit: magnus memorandusque qui tantum præmium cepit, sed major qui capienti dedit. Quid, quod duos pariter tertio consulatu collegas tui sanctitate decorasti? ut sit nemini dubium, hanc tibi præcipuam causam fuisse extendendi consulatus tui, ut duorum consulatus amplecteretur, & collegam te uni daret. Uterque nuper consulatum alterum gesserat a patre tuo, id est, quanto minus quam a te datum, utriusque adhuc oculis paulo antè dimissi fasces oberrabant: utriusque solennis ille liætorum & prænuntius clamor auribus infederat, quum rursus curulis, rursusque purpura, ut olim quum hostis in proximo, & in summum discrimen adducta respub. expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed iidem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi beneficiendi vis, ut indulgentiam tuam necessitas æmuletur. Modò prætextas exuerant, resumant: modò liætores abire iusserant, revocent: modò gratulantes amici recesserant, revertantur. Hominisne istud ingenium est, hominis potestas, renovare gaudia, redintegrare lætitiā, nullamque requiem gratulationis dare, neque alia repetendis consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiuntur? Facias ista semper, nec unquam in hoc opere aut animus tuus aut fortuna lassetur: des quamplurimis tertios consulatus, &, quum plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat: præcipue tamen ex horum consulatu non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta lætitiā pervenit, ut eundem honorem omnes sibi & dedisse & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt quos senatus quum publicis sumptibus minuendis optimum quemque præfi-

ceret,
hoc e
vit.
condi
profi
exitia
senatu
nos a
princi
certat
quod
dem
dilige
mor,
sit: e
vos i
habet
fecit
gnum
quos
præse
sunt
frequ
Quis
princ
quod
ponit
qui
prop
est:
clanc
audie
quā
decip
feller
LX
sunt e
consi

ceret, elegit, & quidem primos. Hoc est, igitur, hoc est, quod penitus illos animo Cæsaris insinua-
vit. An parum sæpe experti sumus, hanc esse rerum
conditionem, ut senatûs favor apud principem aut
prosit aut noceat? Nonne paulò antè nihil magis
exitiale erat, quàm illa principis cogitatio? Hunc
senatus probat, hic senatui carus est. Oderat quos
nos amaremus; sed & nos, quos ille. Nunc inter
principem senatumque dignissimi cujusque caritate
certatur: demonstramus invicem, credimus invicem,
quodque maximum amoris mutui signum est, eos-
dem amamus. Proinde, Patres C. favete apertè,
diligite constanter: non jam dissimulandus est a-
mor, ne noceat; non premendum odium, ne pro-
sit: eadem Cæsar quæ senatus probat improbatque:
vos ille præsentis, vos etiam absentes in consilio
habet: tertio consules fecit quos vos elegeratis, &
fecit hoc ordine quo electi a vobis erant. Ma-
gnum utrumque videtur, sive eosdem maximè diligit,
quos scit nobis esse carissimos; sive illis neminem
præfert, quamvis aliquem magis amet. Proposita
sunt senioribus præmia, juvenibus exempla: adeant,
frequentent securas tandem ac parentes domos.
Quisquis probatos senatui viros suscipit, hic maximè
principem promeretur. Sibi enim accrescere putat
quod cuique adstruatur; nullamque in eo gloriam
ponit, quòd sit omnibus major, nisi maximi fuerint
quibus major est. Persta, Cæsar, in ista ratione
propositi, talesque nos crede, qualis fama cujusque
est: huic aures, huic oculos intende: ne respexeris
clandestinas existimationes, nullisque magis quàm
audientibus insidiantes susurros: Melius omnibus
quàm singulis creditur. Singuli enim decipere &
decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes fe-
sellerunt.

LXIII. Revertor jam ad consulatum tuum, etsi
sunt quædam ad consulatum quidem pertinentia, ante
consulatum tamen. Imprimis quod comitiis tuis in-

terfuisti candidatus non consulatus tantum, sed immortalitatis & gloriae, & exempli quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere potestatis suae sede: perpeffus es longum illud carmen comitiorum, nec jam irridendam moram: consulque sic factus es ut unus ex nobis quos facis consules. Quotnsquisque principum antecedentium honorem istum aut consulatum habuit, aut populo? Non alii marci somno, hesternaque coena redundantes, comitiorum suorum nuntios operiebantur? Alii sanè pervigiles & insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, a quibus consules renuntiabantur, exilia & eadem machinabantur. O prava & inscia verè majestatis ambitio, concupiscere honorem quem dedigneris, dedignari quem concupiscas: quumque ex proximis hortis campum & comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Averteris tu honori tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem jussisse contentus, liberæ civitatis ne simulationem quidem serves! Abstineas denique comitiis abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non consulatus detur, sed abrogetur imperium! Hæc persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur principes esse desinere, si quid facerent tanquam senatores. Plerique tamen non tam superbia quam metu quodam submovebantur. An stuprorum sibi, incestarumque noxiarum conscii auspicia pollnere, factatumque campum nefario auderent contaminare vestigio? non adeo deos hominesque contempserant, ut in illa spatiosissima sede hominum deorumque confectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contra & moderatio tua suavit & sanctitas, ut te & religioni deorum & judiciis hominum exhiberes. Alii consulatum antequam acciperent, tu & dum accipis, meruisti.

LXIV. Peracta erant solennia comitiorum, si principem cogitares, jamque se omnis turba com-
moverat,

moverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te præbes in verba principibus ignota, nisi quum jurare cogerent alios. Vides quàm necessarium fuerit consulatum non recusare? non putâssemus istud facturum te fuisse, si recusâsset. Stupro, P. C. necdum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Cæsar, & Augustus, Pontifex maximus, stetit ante gremium consulis; seditque consul principe ante se stante: & sedit inturbatus, interritus, & tanquam ira fieri soleret. Quinetiam sedens præbuit jusjurandum, & ille juravit, expressit, explanavitque verba quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset, deorum iræ consecraret. Ingens, Cæsar, & par gloria tua, siue fecerint istud postea principes, siue non fecerint. Ullane satis prædicatio digna est, idem tertio consulem fecisse quod primo? idem principem quod privatum? idem imperatorem quod sub imperatore? Nescio jam, nescio pulchriusne sit istud, quod præeunte nullo, an hoc, quod alio præeunte jurâsti.

LXV. In rostris quoque simili religione ipse te legibus subjecisti: legibus, Cæsar, quas nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere quàm nobis: sic fit ut nos tibi plus velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc primum disco, non est princeps super leges, sed leges supra principem: idem Cæsari consuli quod ceteris non licet; jurat in legem attendentibus diis, (nam cui magis quàm Cæsari attendant?) jurat observantibus his, quibus idem jurandum est: non ignarus alioqui, nemini religiosius quod juraverit custodiendum, quàm cujus maximè interest non pejorare. Itaque & abiturus consulatu jurâsti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat quum promitteres: majus, postquam præstitisti. Jam roties procedere in rostra, inascesumque illum superbiæ principum locum re-

rere, hic suscipere, hic ponere magistratus, quàm dignum te, quàmque diversum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulum, immo non gestum, abiciebant per edictum! hoc pro concione, pro rostris, pro iurejurando, scilicet ut primis extrema congruerent, utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

LXVI. Non transilivi, Patres conscripti, principis nostri consulum, sed eundem in locum contuli quicquid de iurejurando dicendum erat. Neque enim ut in sterili jejunaque materia, eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consularis tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos adhortatus es resumere libertatem, capefere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus & insurgere. Omnes ante te eadem isti dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum quos infidiosa tranquillitate proventus improvisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiæ principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos quàm propitios habere? Te vero securi & alacres quo vocas sequimur. Jubes esse liberos: erimus. Jubes quæ sentimus promete in medium: proferemus. Neque enim adhuc ignavia quadam & insito torpore cessavimus. Terror, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut à repub. (erat autem omnino nulla respublica) oculos, aures, animos averteremus: at nunc tua dextera tuisque promissis freti & innixi diutina servitute ora reseramus, franatamque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos, quales jubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere parer, non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici sensum cum exhortatione ejus, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quæ enim illa gravitas sententiarum? quàm inaffectedata veritas verborum? quæ asseveratio in voce? quæ affirmatio in vultu? quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides? Tenebit ergo semper quod suaserit, scietque nos, quotiès libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verendum est, ne incautos putet, si fidelitate temporum constanter utamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro salute civium, immo pro salute principum, ac propter illos pro æternitate imperii solebamus: hæc pro imperio nostro in quæ sint verba suscepta operæ pretium est annotare, SI BENE REM PUB. ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS. Digna vota quæ semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum diis, ipso te auctore, Cæsar, respub. ut te sospitem incolamemque præstarent, si tu ceteros præstitisses: si contrà, illi quoque a custodia tui corporis oculos dimoverent, teque relinquerent votis quæ non palàm susciperentur. Alii se superstites reipub. optabant faciebantque: tibi salus tua invisæ est, si non sit cum reipub. salute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus, omnibusque annis in consilium de te deos mittis, exigisque ut sententiam suam mutent, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti conscientia, Cæsar, pacisceris cum diis, ut te, si mereris, servent, quum scias an merearis, neminem magis quàm deos scire. Nonne vobis, P. C. hæc diebus ac noctibus agitare secum videtur? “Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam præfæci manum armavi: sed ne deorum quidem aut iram, negligentiam deprecor: quæso, immo & obtestor, ne unquam pro me vota respub. invita suscipiat; aut si suscepit invita, ne debeat.

LXVIII. Capis ergo, Cæsar, salutis tuæ gloriosissimum fructum ex consensu deorum. Nam quum excipias, ut ita demum te dii servant, si bene rempub. & ex utilitate omnium rexeris, certus es te bene rempub. gerere, quum servant. Itaque securus tibi & latus dies erit, qui principes alios cura & metu distinebat, quum suspensi & attoniti, parumque confisi patientia nostra, hinc atque inde publicæ servitutis nuntios expectarent: ac si fortè aliquos flumina, nives, venti præpedissent, statim hoc illud esse credebant quod merebantur: nec erat discrimen ullum pavoris; propterea quòd quum a malo principetantum successor timeatur quisquis est dignior, quum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, non litterarum tarditas differt: scis tibi ubique jurari, quum ipse juraveris omnibus. Nemo hoc sibi non præstat. Amamus quidem te in quantum mereris, istud tamen non tuū facimus amore, sed nostrū: nec unquam illucescat dies, quo pro te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Turpis tutela principis, cui potest imputari. Queri libet quòd in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus. Nam si eadem cura bonis quæ malis esset, quàm ubique admirationem tuū, quod gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focisque sermones? Scires mollissimis illis auribus parci, & alioqui quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, quòd ibi intemperantiùs amamus bonos principes, ubi liberiùs malos odimus.

LXIX. Cepisti tamen & affectus nostri & iudicii experimentum, quantum maximum præsens capere potuisti, illo die quo solitudini pudorique candidatorum ita consuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum lætitia, alii cum spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segniùs juvenes nostros exhortatus es, con-

sulatum circumirent, senatui supplicarent, atque ita a principe sperarent honores, si a senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti ut te imitarentur. Arduum, Cæsar, exemplum, & quod imitari non magis quisque candidatorum quàm principum possit. Quis enim vel uno die reverentior senatûs candidatus quàm tu cum omni vita, tum illo ipso tempore quo judicas de candidaris? An aliud a te, quàm senatûs reverentia, obtinuit, ut juvenibus clarissimæ gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur a principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Cæsar, nec pavet: quinimmo festinatis honoribus amplificat atque augeat, & majoribus suis reddit: si quid usquam stirpis antiquæ, si quid residuæ claritatis, hoc amplexatur, & refovet, & in usum reipub. promit. Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina ex tenebris oblivionis indulgentia Cæsaris: cujus hæc intentio est, ut nobiles & conservet & efficiat.

LXX. Præfuerat provinciæ quaestor unus ex candidatis, in quem ea civitas amplissima reditus egregia constitutione fundaverat: hoc senatui allegandum putasti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum qui posteros habere nobiles mererentur, quàm eorum qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper hæc nunties; nec poenis maiorum, sed bonorum præmiis bonos facias! Accensa est juvenus, erexitque animos ad æmulandum quod laudari videbat: nec fuit quisquam quem non hæc cogitatio subiret, quum sciret, quicquid a quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. Utile est, Cæsar, & salutare præsidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum esse sanctitati, industriæ suæ maximum præmium, judicium principis, suffragium principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, etiam

non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio: Vides enim, si quid bene fecero, nesciet Cæsar: aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia seu malignitas principum, quum malè consultis impunitatem, recte factis nulum præmium polliceretur, nec illos a crimine, & hos deterrebat a laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quasita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quisque quod cupit petat, & affectus sibi debeat. Provinciis quoque in posterum & injuriarum metum & accusandi necessitatem remisisti. Nam si præfuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur: & alioquin nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quàm peractos optimè magistratus. Magistratus magistratu, honore honor peritur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum codicillos amicorum, nec urbana conjuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: Næ suffragiis consularium virorum urbes, populi, gentes inseruntur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

LXXI. Jam quo assensu senatûs, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres, devexus quidem in planum, & quasi unus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt ut istud magnum videretur, quum velut affixi curulibus suis manum tantum, & hanc cunstanter & pigrè, & imputantibus similes, promerent? Contigit ergo oculis nostris insolita facies, princeps & candidatus æquales & simul stantes, intuerique parem accipientibus honorem qui dabat. Quod factum tuum a cuncto senatu quàm vera acclamatione celebratum est, TANTO MAJOR, TANTO AUGUSTIOR? Nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse submittat, securus magnitudinis suæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longius abest, quàm ab humilitate. Mihi quidem non tam

humanitas tua, quam intentio ejus admirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares, ut si alii eadem ista mandasses, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam quum suffragatorum nomina honore quo solent exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis ille senatorius assensus audiebatur: quodque apud principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur a principe. Faciebas ergo, quum diceres, optimos: nec ipsorum modò vita a te, sed judicium senatùs comprobabatur, ornarique se non illos magis quos laudabas, lætabatur.

LXXII. Jam quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comitorum bene ac feliciter eveniret nobis, reipublicæ, nonne tibi tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obsecrare, ut omnia quæ facis, quæque facies, prosperè cedant tibi, reipub. nobis? vel, si brevius sit optandum, ut uni tibi, in quo & respub. & nos sumus? Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia adversa, alia secunda principi & nobis: nunc communia tibi nobiscum tam læta quam tristia: nec magis sine te nos esse felices, quàm tu sine nobis potes. An si posses, in fine votorum adjecisses, UT ITA PRECIBUS TUIS DII ANNUERENT, SI JUDICIUM NOSTRUM MERERI PERSEVERASSES? Adeò nihil tibi amore civium antiquius, ut antè a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et sanè priorum principum exitus docuit, ne a diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat, has preces tuas laudibus adæquare: adæquavimus tamen. Qui amoris ardor? qui stimuli, quæ facies illas nobis acclamationes subjecerunt? Non nostri, Cæsar, ingenii, sed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla unquam adulatorio invenit, nullus cujusquam terror expressit. Quem sic timuimus ut hæc fingeremus? quem sic amavimus ut hæc fateremur? Nôsti necessi-

tatem servitutis. Quando simile aliquid audisti, & quando dixisti? Multa quidem excogitat metus: sed quæ appareant quæsitæ ab invitis: aliud sollicitudinis, aliud securitatis ingenium est: alia tristitum inventio, alia gaudentium. Neutrum simulationes expresse-
runt. Habent sua verba miseri, sua verba felices; ut-
que jam maximè eadem ab utrisque dicuntur.

LXXIII. Testis ipse es quæ in omnium ore lætitia: non amictus cuiquam, non habitus quem modò ex-
tulerat: inde resultantia vocibus testæ, nihilque tan-
tis clamoribus satis clausum. Quis tunc non e vesti-
gio suo exiit? quis exiluisse sensit? Multa fecimus
sponte, plura instinctu quodam & imperio. Nam
gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum
ei tua saltem modestia imposuit? Nam quandò magis
a te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Cæ-
sar: sed ut in tua potestate est an gaudeamus, ita in
quantum, nec in nostra. Comprobasti & ipse acclama-
tionum nostrarum fidem, lacrymarum tuarum veritate.
Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gau-
dio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum
in animo pudoris. Atque hoc magis incensum sumus
ut precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacry-
marum, utque nunquam frontem tuam abstergeres.
Hoc ipsum has sedes nobis quasi responsuras interro-
gemus, viderintne unquam principis lacrymas? at sena-
tûs sæpe viderunt. Onerasti futuros principes: sed &
posteror nostros. Nam & hi a principibus suis exi-
gent, ut eadem audire mereantur: & illi quod non
audiant, indignabuntur.

LXXIV. Nihil magis possum propriè dicere, quàm
quod dictum est a cuncto senatu, O TE FELICEM!
quod cum diceremus, non opes tuas, sed animum
mirabamur! Est enim demum vera felicitas, felicitate
dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt
sapienter & graviter, tum vel imprimis hoc, CREDE
NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia nostrî,
majore tamen tuî diximus. Alius enim fortasse ali-
um, ipsum se nemo deceperit, introspiciat modò vitam,

seque-
bus
apud
qua
bant
A M
Quis
ama
toru
veru
ces
opt
adn
sem
feli
imi
L
ver
pos
&
cen
di
ban
cia
ne
po
pu
str
fel
bu
ex
m
no
cl
tu
er
n
tu

seque quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus quæ amantes solent, illi tamen non amari se credebant sibi. Super hæc precati sumus, UT SIC TE AMARENT DII, QUEMADMODUM TU NOS. Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit summa votorum, ut nos sic amarent dii, quomodo tu. Estne verum quod inter ista clamavimus, O NOS FELICES? Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum est, ut nos diligit princeps, sed dii quemadmodum princeps? Civitas religionibus dedita, semperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suæ putat astrui posse, nisi ut dii Cæsarem imitentur.

LXXV. Sed quid singula confector & colligo, quasi verò aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quæ vos, P. C. ne qua interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis? Antè, orationes principum tantum ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ clauderantur. Erant enim quibus nec senatus gloriari, nec princeps possent: has verò & in vulgus exire, & posteris prodi, cum ex utilitate tum ex dignitate publica fuit; primum, ut orbis terrarum pietatis nostræ adhiberetur testis & conscius; deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus non tantum post ipsos judicare; postremo, ut experimento cognosceretur, & antè nos gratos, sed miseros fuisse, quibus esse nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est, ne affectus nostros, ne tua merita supprimeres? denique ut in posterum exemplo provideres? Discant & principes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui quod jam decipi non poterunt. Non instru-

dum illis iter ad bonam famam, sed non deferendum : non submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est & quæ facere & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea quæ sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer, nisi ut hæreat animo tuo gaudium quod tunc oculis protulisti? Ames illum diem, & tamen vincas : nova merearis, nova audias. Eadem enim dici nisi ob eadem facta non possunt.

LXXVI. Jam quàm antiquum, quàm consulare, quòd triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil præter consulem ageres? Interrogavit quisque quod placuit : dissentire, discedere, & copiam iudicii sui reipubl. facere tutum fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicitque sententia non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, præter miseros illos qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi & attoniti ipsam illam muram ac sedentariam assentiendi necessitatem quò cum dolore animi, quò cum totius corporis horrore perpetiebantur? Unus solisque censebat quod sequerentur omnes, & omnes improbarerent, imprimis ipse qui censuerat : adeò nulla magis omnibus displicent, quàm quæ sic fiunt, tanquam omnibus placeant. Fortasse imperator in senatu ad reverentiam ejus componebatur : ceterum egressus statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille verò ita consul, ut si tantum consul foret, nihil infra se putabat, nisi quod infra consulem esset : ac primum ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantia principalis, nullus præcursorum tumultus detineret. Una erat in limine mora, consultare aves, revererique numinum monitus : nemo perturbabatur, nemo submovebatur. Tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere & consulem & principem cogeret : ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquis aliquis-

que magnus consul sub bono principe incedere videretur.

LXXVII. Iter illi sæpius in forum, frequenter tamen & in campum. Nam comitia consulum obibat ipse: & tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipse ante consules steterat, adigebanturque in verba, in quæ paulo antè ipse juraverat princeps, qui tantum putat esse in jurejurando, ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi verò quanta religio æquitatis, quanta legum reverentia? Adibat aliquis ut principem; respondebat se consulem esse. Nullius ab eo magistratus jus, nullius auctoritas imminuta est, aucta etiam: si quidem pleraque ad prætores remittebat, atque ita ut collegas vocaret, non quia populare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non amplius esse censeret quòd aliquis collega appellaretur à principe, quàm quòd prætor esset. Ad hæc tam assiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curæ, idem sudoris sumit? quis aded expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et sanè æquum est tantum ceteris præstare consulibus ipsum qui consules facit: quippe etiam fortunæ videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus consules doceat, accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se quid sit quòd daturus sit: sic sit ut illi quoque sciant quid acceperint.

LXXVIII. Quo justius senatus ut susciperes quartum consulatum & rogavit & jussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, obsequio tuo crede, quod non alia in re magis aut senatus exigere a te, aut tu præstare senatui debes. Ut enim ceterorum hominum, ita principum illorum omnium qui dii sibi videntur, ævum omne & breve & fragile est. Itaque optimum quemque niti & contendere decet, ut post se quoque

reipub. proſit, moderationis ſcilicet juſtitiaꝝque mo-
nimentis, quæ prima ſtatuerе cos. poteſt. Hæc nempe
intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem
ergo honorem magis amare, quod nomen uſurpare
ſapius debes, quàm quod primùm invenit recuperata
libertas? Non eſt minùs civile, & principem eſſe
pariter, & conſulem, quàm tantum conſulem. Habe
etiam rationem verecundiæ collegarum tuorum: col-
legarum, inquam: ita enim & ipſe loqueris, & nos
loqui vis. Oneroſa erit modeſtiæ illorum tertii con-
ſulatus ſui recordatio, donec te conſulem videant.
Neque enim poteſt non nimium eſſe privatis, quod
principi ſatis eſt. Annuas, Cæſar, optantibus, qui-
buſque apud deos eſſe conſueſti, quorum potens eſt
ipſe, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortaſſe ſufficiat tibi tertius conſulatus:
ſed nobis tantò minùs ſufficit. Ille nos inſtituit &
induxit, ut te iterum iterumque cos. habere cupiamus.
Remiſſiùs iſtud contenderemus, ſi adhuc non ſciremus
quales eſſes futurus. Tolerabilius fuit, experimentum
tui nobis quàm uſum negari. Dabiturne rurfus videre
conſulem illum? audiet & reddet quas proximè vo-
ces? præſtabitque gaudium quantum ipſe percipiet?
præſidebit lætitiæ publicæ auctor ejus & cauſa? ten-
rabitque affectus noſtros ut ſolet cohibere, nec pote-
rit? Erit pietati ſenatus cum modeſtia principis felix
ſpecioſumque certamen, ſeu fuerit victa ſeu vicerit.
Equidem incognitam quandam proximaque majorem
præſumo lætitiā. Quis enim eſt tam imbecilli in-
genio, qui non tantò meliorem conſulem ſperet,
quantò ſapiùs fuerit? Alius labores, ſi non continuò
ſe deſidia ac voluptati dediffer, orio tamen & quiete
recreaſſet: hic conſularibus curis exolutus, principales
reſumpſit, tam diligens temperamenti, ut nec conſulis
officium princeps, nec principis conſul appeteret.
Videmus ut provinciarum deſideriis, ut ſingularum
etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo
difficultas, nulla in reſpondendo mora. Adeunt

statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet.

LXXX. Quid in omnibus cognitionibus, quàm mitis severitas, quàm non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ pretium, quàm bene judicasse. Stant ante te litigatores non de fortunis suis, sed de tua existimatione solliciti, nec tam verentur quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O veri principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas civitates, tumentesque populos non imperio magis quàm ratione compescere, intercedere iniquitatibus magistratuum, insectumque reddere quicquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi fideris more omnia invisere, omnia audire, & undecunque invocatum statim velut numen adesse & assistere! Talia esse crediderim quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter divina opera numerare dignatus est: quibus nunc per te liber solutusque, cœlo tantum vacat, postquam te dedit qui erga omne hominum genus vice sua fungeris. Fungeris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quod si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum, atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurfare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submora campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque principes qui obire non poterant: usurpabant

reipub. proſit, moderationis ſcilicet juſtitiaque mo-
nimentis, quæ prima ſtatuerе cos. poteſt. Hæc nempe
intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem
ergo honorem magis amare, quod nomen uſurpare
ſæpius debes, quàm quod primùm invenit recuperata
libertas? Non eſt minùs civile, & principem eſſe
pariter, & conſulem, quàm tantum conſulem. Habe
etiam rationem verecundia collegarum tuorum: col-
legarum, inquam: ita enim & ipſe loqueris, & nos
loqui vis. Onerosa erit modestia illorum tertii con-
ſulatus ſui recordatio, donec te conſulem videant.
Neque enim poteſt non nimium eſſe privatis, quod
principi ſatis eſt. Annuas, Cæſar, optantibus, qui-
busque apud deos eſſe conſueſti, quorum potens eſt
ipſe, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortaſſe ſufficiat tibi tertius conſulatus:
ſed nobis tantò minùs ſufficit. Ille nos inſtituit &
induxit, ut te iterum iterumque cos. habere cupiamus.
Remiſſius iſtud contenderemus, ſi adhuc non ſciremus
quales eſſes futurus. Tolerabilius fuit, experimentum
tui nobis quàm uſum negari. Dabiturne rurfus videre
conſulem illum? audiet & reddet quas proximè vo-
ces? præſtabitque gaudium quantum ipſe percipiet?
præſidebit lætitiæ publicæ auctor ejus & cauſa? ten-
rabitque affectus noſtros ut ſolet cohibere, nec pote-
rit? Erit pietati ſenatus cum modestia principis felix
ſpecioſumque certamen, ſeu fuerit viſta ſeu vicerit.
Equidem incognitam quandam proximaque majorem
præſumo lætitiā. Quis enim eſt tam imbecilli in-
genio, qui non tantò meliorem conſulem ſperet,
quantò ſæpiùs fuerit? Alius labores, ſi non continuò
ſe deſidia ac voluptati dedidit, otio tamen & quiete
recreaſſet: hic conſularibus curis exolutus, principales
reſumpſit, tam diligens temperamenti, ut nec conſulis
officium princeps, nec principis conſul appeteret.
Videmus ut provinciarum deſideriis, ut ſingularum
etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo
difficultas, nulla in reſpondendo mora. Adeunt

statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet.

LXXX. Quid in omnibus cognitionibus, quàm mitis severitas, quàm non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiæ turæ pretium, quàm bene judicasse. Stant ante te litigatores non de fortunis suis, sed de tua existimatione solliciti, nec tam verentur quid de causa sua, quàm quid de moribus sentias. O veri principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas civitates, tumentesque populos non imperio magis quàm ratione compescere, intercedere iniquitatibus magistratum, insectumque reddere quicquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi fideris more omnia invisere, omnia audire, & undecunque invocatum statim velut numen adesse & assistere! Talia esse crediderim quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter divina opera numerare dignatus est: quibus nunc per te liber solutusque, cœlo tantum vacat, postquam te dedit qui erga omne hominum genus vice sua fungereris. Fungeris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quod si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensam montium jugam, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum, atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurfare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque principes qui obire non poterant: usurpabant

autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas mentita sagacitate colligerent. Huic par capiendi quærendique sudor, summusque & idem gratissimus labor, invenire. Enimvero si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis sequitur aut manibus: sed nunc gubernaculis audet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transfretare obstantia freta.

LXXXII. Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacûs otium, Baianique torporem & silentium ferre: non pulsum saltem fragoremque remorum perperiter poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horresceret. Itaque procul ab omni sono inconcussus ipse & immotus, religato revinctoque navigio, non secus ac piaculum aliquod, trahebatur. Fœda facies, quum P. R. imperator alienum cursum, alienumque rectorem velut capta nave sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant atque amnes, Danubius ac Rhenus. Tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quàm quod hostium prospicerent: hostium, quibus moris est eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nandoque superare. Nec verò laudaverim per se magnopere duriem corporis ac lacertorum: sed si his validior toto corpore animus imperaret, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copiæ principales ad segnitiam luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, & latum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis quàm his artibus inclavisse. Simul cogito, quum sint ista ludus & avocamentum hujus, quæ quantæque sint illæ seriæ & im-

tentæ, & a quibus se in tale otium recipit, voluptates: Sunt enim voluptates, quibus optimè de cuiusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. Nam quis aded dissolutus, cujus non occupationibus aliqua species severitatis insidar? Orio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant, quum seriarum laxamenta curarum vitiorum contentione supplerent?

LXXXIII. Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil testum, nihil occultum esse patitur; principum vero non modò domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit, omniaque arcana noscenda famæ proponit atque explicat. Sed tibi, Cæsar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quàm penitus inspicere. Sunt quidem præclara quæ in publicum profers, sed non minora ea quæ limine tenes. Est magnificum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, sed magnificentius, quod tuos. Quantò enim magis arduum est alios præstare quàm se, tantò laudabilius quod, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit aut inconsultius uxor assumpta, aut retenta patientius: ira foris claros domestica destruebat infamia, & ne maximi cives haberentur hoc efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi uxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici maximo deligenda sit conjunx, aut hanc aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? Quàm illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vendicat? quàm constanter non potentiam tuam, sed ipsum te reveretur? idem estis invicem quod fuistis: probatis ex æquo, nihilque vobis felicitas addidit, nisi quod scire cœpistis, quàm bene uterque vestram felicitatem ferat. Eadem quàm modica cultu? quàm parca comitatu? quàm civilis incessu? Mariti hoc opus, qui ira imbuunt, ita instituit. Nam uxori sufficit obsequii gloria. An, quum videat quàm te nullus terror, nulla comiteretur ambitio, non & ipsa

cum silentio incedat? ingredientemque pedibus maritum in quantum patitur sexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamsi diversa tu facias. Sub hac verò modestia viri, quantam debet verecundiam uxor marito? femina sibi?

LXXXIV. Soror autem tua, ut se sororem esse meminit? ut in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? ut si quis eam uxori tuæ conferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad rectè vivendum, bene institui, an feliciter nasci. Nihil est tam proum ad similitudines quam æmulatio, in feminis præsertim: ea porro maximè nascitur ex conjunctione, alitur æqualitate, exardescit invidia, cuius finis est odium. Quo quidem admirabilius existimandum est, quòd mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen, nulla contentio est. Suspiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te utraque effusissimè diligit, nihil sua putant interesse utram tu magis ames. Idem utrique propositum, idem tenor vitæ, nihilque ex quo sentias duas esse; Te enim imitari, te subsequi student. Ideo utraque mores eosdem, quia utraque tuos, habet: inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. Neque enim unquam periclitabuntur esse privata, quæ non desierunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecata sunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu recusasses: seu quòd plus esse in eo iudicabant, si uxor & soror tua, quàm si Augustæ dicerentur. Sed quæcunque illis ratio tantam modestiam suavit, hoc magis dignæ sunt quæ in animis nostris & sint & habeantur Augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quàm si verum honorem non in splendore titulorum, sed in iudiciis hominum reponant? magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

LXXXV. Jam etiam & in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum amicitia; cuius in locum migraverant assentationes, blanditiæ, &

pejor
domo
sumqu
amici
bantu
bes a
alia s
affect
patier
princ
etiam
potes
utriq
super
offici
imm
impe
fortu
opus
& c
tene
cipi,
nis
ira f
tam
unu
tuor
te,
I
me
Dir
tus
tur
sep
ina
ve
vo
pr

pejor odio amoris simulatio. Etenim in principum domo nomen tantum amicitiae, inane scilicet irrisumque, manebat. Nam quae poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? Tu hanc pulsam & errantem reduxisti. Habes amicos, quia amicus ipse es. Neque enim, ut alia subiectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigit. Potest fortasse princeps inique, potest tamen odio esse nonnullis, etiamsi ipse non oderit; amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo quum diligaris, & in eo quod utrique honestissimum est, tota gloria tua est, qui superior factus descendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore submitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiae fortuna principum indigeat, praecipuum est principis opus amicos parare. Placeat tibi semper haec secta, & cum alias virtutes tuas, tum hanc constantissime teneas, nec unquam periuadeatur, humile esse principi, nisi odisse. Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipse ardentissime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est unum amare quam multos: deinde quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare.

LXXXVI. Opera pretium est referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi que carissimum, invitus & tristis, &, quasi retinere non posses. Quantum amares eum, desiderio expertus es, distractus separatusque, dum cedis & vinceris. Ita quod fando inauditum, quum princeps & principis amicus diversa velletis, id potius factum est quod amicus volebat. O rem memoriae literisque mandandam! praefectum praetorii non ex ingerentibus, sed ex

subtrahentibus legere: eundemque otio, quem pertinaciter ames, reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Cæsar, quantum tibi pro laboriosa ista statione & exercita debeamus, quum otium a te tanquam res optima, & petatur, & detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequereris? Prosequutus enim nec temperasti tibi, quo minùs exeunti in littore amplexus osculum ferres. Stetit Cæsar in illa amicitiz specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam voris, lacrymis sequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus æquari hæc cura principis, hæc patientia potest, qua meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac propè durus, videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum an gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quoddam penè ipso contubernio principis felicius jucundiusque est desiderare principem. Et ille quidem ut maxima fructus suscepti, ita majore depositi officii gloria fruitur: tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem retinere videaris invitum.

LXXXVII. Civile hoc erat & parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gravior potestate libertas. Dignus es, Cæsar, qui officia mandes deponere optantibus; qui perentibus vacationem, invitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper invenias & quos ex otio revoces & quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fovere iudicium ejus quod de vobis habet: hic vester labor est. Princeps enim, quum in uno probavit amare se scire, vacat culpa si alios minùs amat. Ipsum quidem quis medioeriter diligit, quum leges amandi non det, sed accipiat? Hic præsens, ille mavult ab-

sens a
tadiur
niat.
faciliu
ut ani

LX.
vium
filiis,
per h
cerdo
Tu l
tanqu
dis, f
cipuu
libert
aut t
dile&
-form
& ta
a no
S. P.
id o
Scias
gitar
voca
Sati
dini
fena
qua
sign
ut c
Mer
non
nifi
pra
tion
Imp
nib

sens amari: uterque ametur, ut mavult: nemo in
tadium præsentia, nemo in oblivionem absentia ve-
niat. Tenet quisque locum quem semper meruit;
faciliusque est ut oculis ejus vultus absentis, quàm
ut animo caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique principes, quum essent ci-
vium domini, libertorum erant servi: horum con-
siliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant,
per hos loquebantur: per hos praturæ etiam & sa-
cerdotia & consulatus, immo & ab his, petebantur.
Tui libertis tuis summum quidem honorem, sed
tanquam libertis habes, ab undeque sufficere his cre-
dis, si probi & frugi existimentur. Scis enim, præ-
cipuum esse indicium non magni principis, magnos
libertos. Ac primum neminem in usu habes, nisi
aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique principum,
dilectum: statimque hos ipsos quotidie, deinde ita
formas, ut se non tua fortuna, sed sua meriantur:
& tanto magis digni, quibus honor omnis præstetur
a nobis, quia non est necesse. Justisne de causis
S. P. Q. R. Optimi tibi cognomen adjecit? Paratum
id quidem & in medio positum, novum tamen.
Scias neminem antè meruisse, quod non erat exco-
gitandum, si quis meruisset. An satius fuit Felicem
vocare? quod non moribus, sed fortunæ datum est.
Satius, Magnum? cui plus invidiæ quàm pulchritu-
dinis inest. Adoptavit te optimum princeps in suum,
senatus in Optimi nomen. Hoc tibi tam proprium
quam paternum, nec magis definitè distinctèque de-
signat qui Trajanum, quàm qui Optimum appellat,
ut olim frugalitate Pisones, sapientia Lælii, pietate
Metelli monstrabantur: quæ simul omnia uno isto
nomine continentur. Nec videri potest optimus,
nisi qui est omniibus optimis in sua cujusque laude
præstantior. Merito tibi ergo post ceteras appella-
tiones hæc est addita, ut major. Minus est enim
Imperatorem & Casarem & Augustum, quàm om-
nibus imperatoribus, & Caesaribus, & Augustis esse

melio^{re}m: ideoque ille parens hominum deorumque, Optimi prius, deinde Maximi nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minus constat optimum esse quàm maximum. Assequutus es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat in bono principe alienum, in malo falsum: quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnoscetur ut tuum. Etenim, ut nomine Augusti admonemur ejus cui primum dicatum est; ita hæc Optimi appellatio nunquam memoriæ hominum sine te recurreret: quotiesque posteri nostri Optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides & esse Optimum & dici, quem tanquam optimum elegisti! quàm lætum tibi, quod comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quàm quod optimus ipse non timuisti eligere melio^{re}m. Sed & tu, pater Trajane (nam tu quoque si non fidera, proximam tamen sideribus obrines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo qui adoptavit amicissimè contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse? Macte uterque ingenti in remp. merito, cui hoc tantum boni contulistis. Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, cælum alteri dederit, non minor tamen vestra laus, quod ista per filium, quàm si ipsi meruissetis.

XC. Scio, P. C. cum ceteros cives, tum præcipuè consules, oportere sic affici, ut se publicè magis quàm privatim obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus injuriis odisse quàm propriis; ita boni speciosius amantur ob ea quæ generi humano, quàm quæ hominibus, præstant. Quia tamen in consuetudinem venit, ut consules publica gratiarum actione perlata,

suo qu
fiteant
isto, q
sulari
gratias
quum
ea pra
contul
trumq
carnif
fulmi
eolde
dium
erat.

vus N
vellet
flore
mem

XC
labor
princ
tulist
acce
est,
tate
arbit
simil
que
cens
ris,
sulib
dece
tua
de n
dign
ista
ben
coll

suo quoque nomine quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere isto, quàm pro collega meo Cornuto Tertullo, consulari viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minùs debeo? præsertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea præstiterit ambobus, quæ si tantùm in alterum contulisset, ambos tamen æqualiter obligasset. Utrumque nostrum ille optimi cujusque spoliator & carnifex stragibus amicorum, & in proximum jacto fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eisdem amissos lugebamus, ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris divus Nerva, ut nos, etsi minùs ut bonos, promovere vellet: quia mutati sæculi signum & hoc esset, quòd florerent, quorum præcipuum votum antè fuerat, ut memoriæ principis elaberentur.

XCI. Nondum biennium complêramus in officio laboriosissimo & maximo, quum tu nobis, Optime principum, fortissime imperatorum, consulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos principes interest, qui beneficiis suis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si priùs illos desperatio, & tædium, & similis repulsæ mora, in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quo minùs percontemur quo utrumque nostrum testimonio ornâris, ut amore recti, amore reipub. præscis illis consulibus æquaveris, meritò necne, neutram in partem decernere audeamus: quia nec fas est affirmationi tuæ derogare, & onerosum confiteri vera esse quæ de nobis, præsertim tam magnifica, dixisti. Tu tamen dignus es qui eos consules facias, de quibus possis ista prædicare. Tribuas veniam, quòd inter hæc beneficia tua gratissimum est nobis, quòd nos rursus collegas esse voluisti: ita caritas mutua, ita congru-

ens tenor vitæ, ita una eademque ratio propositi postulabat: cujus ea vis, ut morum similitudo concordia nostræ gloriam minuat: ac perinde sit mirum si alter nostrum a collega, ac si a seipso, dissentiat. Non ergo temporarium & subitum est quod uterque collegæ consulatu, tanquam iterum suo gaudet: nisi quoddam tamen qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero Consules, sed iterum & pariter sumus.

XCII. Illud verò quàm insigne, quoddam nobis Præfectis ærario consulatum antè quàm successorem dedisti? Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius, tanquam parum esset excipere, prævenit. Tanta tibi integritatis nostræ fiducia fuit, ut non dubitares te salva diligentia tuæ ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quàm te consulem accipiet: & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse præscriberis. Tu comitiis nostris præsidere, tu nobis sanctissimum illud carmen præire dignatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus, ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quoddam cum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quàm pulchrum nobis? quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio latum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet; nos inter secunda omina, & vota certantia, quæ præfenti tibi conferentur, & vehemur alacres, & incerti ex utra parte major auribus nostris accadat clamor.

XCIII. Super omnia tamen prædicandum videtur, quoddam pateris consules esse quos fecisti: quippe nul-

lum p
animo
nihil
honor
perden
fuerit
Licet
sules
tibi p
nisi ta
sules
seamu
repub
strum
& qu
devin
curæ,

XC
perii
cipuè
favea
Audi
pro
tis:
tater
cun
S A L
gim
pisti
Neq
que
con
qui
cii t
tum
I M
nob
Qu

lum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat & frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua: nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid fortè ex consulatùs fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non seculi. Licet enim quantum ad principem, licet tales consules agere quales ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus, nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, & consules tuos? Ea sentiamus, ea censeamus, quæ consularibus digna sunt: ita versemur in republica, ut credamus esse remp. non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disjunctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi astrictos & devinctos puremus, eundemque locum laboris & curæ, quem reverentiæ dignitatisque, teneamus.

XCIV. In fine orationis præsides custodesque imperii deos ego consul pro rebus humanis, ac te præcipuè, Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti quæ malo principi precabamur; exaudi quæ pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis: non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est, SALUS PRINCIPIS. Nec verò nova tibi injungimus. Tu enim jam tunc illum in tutelam recepisti, quum prædonis avidissimi faucibus eripuisti. Neque enim sine auxilio tuo, quum altissima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excelsior erat, inconcussus stetit. Præteritus est a pessimo principe, qui præteriri ab optimo non potuit. Tu clara judicii tui signa misisti, quum proficiscenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore cecidisti. Tu voce IMPERATORIS quid sentires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegisti. Quò majore fiducia iisdem illis votis quæ ipse pro

se nuncupari jubet, oro & obtestor, si bene rempub. si ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves; deinde ut quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, similemque fecerit adoptato; aut, si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monstresque aliquem quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribuatu quietis, in pratura modestiæ, vos in istis officiis etiam, quæ e studiis nostris circa tuendos socios injunxeratis, cuncti constantiæ antiquissimum testimonium perhibuistis: vos proximè destinationem consulatûs mei his acclamationibus approbavistis, ut intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc consensum vestrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc verissimè judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus est. Vos modò favete huic proposito, & credite, si cursu quodam provectus ab illo insidiosissimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, postquam professus est, substiti; quum viderem quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: si malis temporibus inter mœstos & paventes, bonis inter secutos gaudentesque numeror: si denique in tantum diligo Optimum principem, in quantum invisus pessimo fui. Ego reverentiæ vestræ sic semper inserviam, non ut me consulem, & mox consularem, sed ut cadidatum consulatûs putem.

I N D E X

RERUM ET VERBORUM, maximè memorabilium.

Bascantius, pag. 244
 Accia Variola à Plinio defensa 157.
 Accius 108.
 Achaia laudatur
 210.
 Acilius 16.
 Actionis & Recitationis non
 eadem ratio 49.
 Actium Suram Trejano com-
 mendat 244.
 Ad assem impendia reddes 16.
 Adeste provinciæ 163.
 Adolascetes in patriis Acade-
 miis instituendi 91.
 Adulatio malorum principum
 327.
 Advocatis nihil dandum 129.
 Æde sacra collapsa, solum sa-
 crum manet 271.
 Ægyptus nihil imbris debet
 308.
 Ægyptii ad jus civitatis Roma-
 næ aspirantes prius cives A-
 lexandrini fieri debuerunt 249.
 Æmilia via 123.
 Ætas ad repub. administran-
 dam 273.
 Æternitas imperatorum 260.
 267, 275.
 Æschines ap. Rhodios 30, 82.

cum Demosthene collatus
 231.
 Afranii Dextri de morte quæri-
 tur 199.
 Africanæ (i. e.) Pantheræ 159.
 Agon gymnicus 99.
 'Axygma 156.
 Albus calculus 2.
 Altum 136.
 Altinum 53.
 Amastris 279.
 Amifus 276.
 Annæus Seneca 108.
 Anio fl. exundat 203.
 Anteia, Helvidii uxor 217.
 Antiquitus Scriptores honoribus
 aut pecunia ornabatur 77.
 Apamea 262.
 Apenninus mons 112.
 Apophragisma 247.
 Apothea 46.
 Apuleius 246.
 Aquæductus Nicomediæ 257.
 Aquilex 258.
 Aratus 116.
 Ἀρχέτυπον 21.
 Aristophanes 22.
 Aristo 24.
 Arionilla 4.
 Armarium 45.

R

Arria,

se nuncupari jubet, oro & obtestor, si bene rempub. si ex utilitate omnium regis, primum, ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves; deinde ut quandoque successorem ex tribus, quem genuerit, quem formaverit, similemque fecerit adoptato; aut, si hoc fieri negatur, in consilio sit eligenti, monstresque aliquem quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in pratura modestia, vos in istis officiis etiam, quæ ex studiis nostris circa educandos socios injunxeratis, cuncti constantis antiquissimum testimonium perhibuistis: vos proxime destinationem consularis mei his acclamationibus approbavistis, ut intelligam, etiam atque etiam emendandum mihi, ut hunc consensum vestrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc verissime judicari, meruerit quis honorem, acne, quum adeptus est. Vos modò favete huic proposito, & credite, si casu quodam provectus ab illo insidiosissimo principe, antequam proficeretur odium bonorum, postquam professus est, subfissi; quum viderem quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: si malis temporibus inter moestos & parentes, bonis inter secutos gaudentesque numeror: si denique in tantum diligo Optimum principem, in quantum invidus pessimo fui. Ego reverentia vestra sic semper inserviam, non ut me consulem, & mox consularem, sed ut cadidatum consularis putem.

RE

210
Aciliu
Actio
ead
Actiu
mer
Ad aff
Adest
Adole
mi
Adula
32
Advo
Æde
cr
Ægy
30
Ægy
næ
lex
Æmi
Ætas
da
Æter
26
Æsc

I N D E X

RERUM ET VERBORUM,

maximè memorabilium.

A Bascantius, pag. 244
Accia Variola à Plinio defensa 157.
Accius 108.
Achaia laudatur 210.
Acilius 16.
Actionis & Recitationis non eadem ratio 49.
Actium Suram Trajano commendat 244.
Ad aſſem impendia reddes 16.
Adeſſe provinciæ 163.
Adoleſcentes in patriis Academiis inſtituendi 91.
Adulatio malorum principum 327.
Advocatis nihil dandum 129.
Æde ſacra collapſa, ſolum ſacrum manet 271.
Ægyptus nihil imbris debet 308.
Ægyptii ad jus civitatis Romanæ aspirantes prius cives Alexandrini fieri debuerunt 249.
Æmilia via 123.
Ætas ad repub. adminiſtrandam 273.
Æternitas imperatorum 260. 267, 275.
Æſchines ap. Rhodios 30, 82.

cum Demotheſene collatus 231.
Afranii Dextri de morte quaeritur 199.
Africanæ (i. e.) Pantheræ 159.
Agon gymnicus 99.
Ægeſtula 156.
Albus calculus 2.
Alſum 136.
Altinum 53.
Amatris 279.
Amiſus 276.
Annæus Seneca 108.
Anio fl. exundat 203.
Anteia, Helvidii uxor 210.
Antiquitus Scriptores honoribus aut pecunia ornabentur 77.
Apamea 262.
Apenninus mons 112.
Apoſphragiſma 247.
Apotheca 46.
Apuleius 246.
Aqueductus Nicomedia 257.
Aquilæ 258.
Aratus 116.
Ἀρχέτωρον 21.
Ariſtophanes 22.
Ariſto 24.
Arionilla 4.
Armariū 45.
R

Arria,

INDEX

Arria. Prae uxor, pag. 71.
 Arrianus Maturus commendatus 54.
 Artemidori Philosophi laus 68.
 Arulenus Rusticus 4, 15.
 Asclepiades magistratus 274.
 Asia 80.
 Asinii Rufus & Bassus commenda-
 dantur 93.
 Assistere 163.
 Athenodoro, Atheniensis philoso-
 phanti, apparet idolon cu-
 jusdam vitæ functi 180.
 Atrium 45. Atrienſes 75.
 Attilius 11.
 Atilius Crescens commendatus
 135.
 Atticus sermo 39.
 Auctio venditio publica 168.
 Auditores pretio conquisiti 42.
 Auguratus, non adimigitur vi-
 venti 83.
 Aurea fabula 50.
 Aurelia 51.

B.

Bæbius Massia, reus 185.
 Bætica 7.
 Baptisteria 46.
 Basilica 42.
 Bithynia 84.
 Brixia 15.
 Brocchus 169.
 Bructerus 33.
 Bule 283.
 Buleute 259.
 Byzantii 272.

C.

C. Julius Caesar 20.
C. Cæcilius Celer 4.
Cæcilius Clasticus 62.
Calestrius tyro commendatur
70.
Callimachus 81.

Calpurnius Piso, Poeta 127.
Calvius 14, 81.
C. Calvus 17, 108.
Campania 160.
Candidati ne conviventur 144.
Capillos submittere reis moris
erat 181.
Capreae 146.
Careote 7.
Carfulanus 3.
Carystius 114.
Cassii 18.
Catus 37.
Cato 20, 69.
Catones 18.
Catullus Poeta 17.
Catullus Messalinus 99.
Cavedium 45.
Centumvirale Judicium 100.
Centumvirales causae declama-
toriae 42, 96.
Centumcellae 154.
Cerealis 37.
Christiani non inquirendi ex
sententia Trajani, sed oblati
puniendi 279.
Cicero 21.
Circensium spectaculum ut stu-
pet vulgus 215.
Circus 112.
Claudiopolitani 259.
Claudius Aristo, causidicus 154.
Claudii Pollionis encomium
183.
Claudius Eumolpus Causidicus
274.
Claudius Caesar Noniano reci-
tanti supervenit 15.
Claudius Polyenus 270.
Claudius Restitutus 64.
Clavus morbus 60.
Clepsydra perorantibus appo-
sitae 38.
Climactericum tempus 51.
Clitumnus fons 193.
Cocceianus Dion 274.
Copa Pliniana 17.
---- cuiusdam sordida 32.

Com-

I N D E X

Compendiatio, pag. 129.
 Commum 2.
 Corellius Rufus 12, 99, 219.
 Cornelius Nepos 103.
 Cornelia Maximilla vestalis defessa 88.
 Corinthium signum 59.
 Corn. Tacitus, eloquentissimus 27, 36, 38, 228.
 Corn. Minutianus commendatur 176.
 Cornutus Tertullus Cos. 39.
 Emilius via curator 123.
 Cremutius Ruso commendatur 149.
 Cryptoporticus 46, 113, 175.
 Curiosus nihil otiosus 235.
 Curtius Rufus phasinate de futuris admonetur 179.

D.

Damnati ad purgationem celorum 276.
 Decuriones 10.
 Decurionatus honorarium 289.
 Defunctorum voluntates praestande 87. reliquis in transferendis 269.
 Delphinus puerum portat 236.
 Demosthenis pronuntiatio 30. fama 228. dictio 230.
 Dexter Afranius 122.
 Dieta 46, 162.
 Diamone 284.
 Diomedes solertissimus 207.
 Dion 274.
 Diploma 261, 286.
 Divinitas principum 188.
 Domitius Afer 43, 204.
 Domitiani Imp. crudele facinus 88.
 Domitii Tulli Testamentum 203.
 Drosi Neronis effigies in somnis 57.
 Dubitas? ne feceris 19.
 Δουναδιδιπτο 5.

E.

Ecclēsia 282.
 Ecdicus 282.
 Educatio vetus 197.
 Egnatii Marcellini probitas 89.
 Εἰρηνομένης 285.
 Emancipare 80.
 Encolpius lector 186.
 Ephefi 154.
 Epimachus 275.
 Epulonum septemviratus 38.
 Erani 276.
 Ἐρπασταλγνιον 125.
 Ἐτραγία 279.
 Etesia 251.
 Eumolpus 274.
 Euripus 2.
 Euphrates philosophus 22.

F.

Fabricius Veiento 220.
 Fannia, Helvidii uxor 173.
 Fannia Arrix neptis 71.
 Fannius laudatur 109.
 Firmani 144.
 Flavius Archippus 265, 274.
 Flavius Martianus 37.
 Fons mirus 104. affinis 193.
 Fonteius Magius 128.
 Forojulium 127.
 Formiana 70, 139.
 Frontini laus 224.
 Fronto Catius 37.
 Frugalitatis priscae imago 14.
 Fundani filia quatuordecennis laudatissima 174.
 Furia 267.
 Fuscus Salinator 137, 151.

G.

Gabium Bassum Trajanus commendat 247, 253.
 Gaditana 17.
 Gæticus 108.
 R 2

Gallia

I N D E X.

Gallita, adultera pag. 155.
 Gemmius 13.
 Gerusia 256.
 Glebula ex Parthico metallo
 247.
 Gracchi 20.
 Graculi 259.
 Græcis est linguæ volubilitas
 pro copia 128.
 Gratilla 68.
 Gymnicus Agon apud Viennenses 99.

H.

HAnna 256.
 Harpocras 243, 249.
 Heliocaminus 47.
 Helvidiæ sorores puerperio extinctæ 98.
 Helydus a Plinio defenditur
 218.
 Hendecasyllabi Pliniani 92,
 161.
 Herennius Severus, vir doct.
 103.
 Herennius Senecio 4, 83, 89.
 Herodes 81.
 Hispo 86.
 Hispulla 13.
 Historiæ & orationis discrimen
 118.
 Homerus 115, 42.
 Homulus 128, 144.
 Hypocauston 113.

I.

IAbolenus Priscus 140.
 Jaculatio Equestris 56.
 Icaria Insula 161.
 Iatraliptes 243, 249.
 Illyrii 72.
 Imagines clarorum virorum 18.
 Impudentia novitiorum advocatorum 42.
 Imperii à Trajano suscepti dies
 solennis 280.

Imitatio sit optimorum 7.
 Incendium Nicomedie 256.
 Infirmi optimi 178.
 In urnam conjicio 248.
 Isæus, rhetor 29.
 Iselastica certamina 285.
 Isocrates 153.
 Issus 256.
 Juba in oratione 118.
 Judicium quadruplex 157.
 Julius Atticus 14.
 Julius Candidus 128.
 Julius Ferox, consul 37.
 Julius Genitor, rhetor 55.
 Julius Fronto, augur 84.
 Julius Bassus, adversis suis clarus 84, 128, 153, 264.
 Julius Avitus, studiis deditus
 119.
 Julius Naso commendatus 133,
 136.
 Julius Servianus, vir optimus 241.
 Junii Aviti Encomium 209.
 Jus Tribunatus 35.
 Jus trium liberorum 41, 241.
 Jus publicum & privatum 24.
 Jus appellandi 26.
 Jus Senatorium 37.
 Jus Latinorum 281.
 Jus Quiritium *ibid.*
 Justus Fabius 4.

K.

ΚΑτὰ κεφάλαια 148.
 Κίμνηκα & κίρηκα 14.
 Κινεῖν πάντα λίθον 22.
 Κτῆμα historia 118.

L.

LAberius Maximus 246.
 Lacus miraculosus 266.
 Lacus Nicomedensium 260
 267.
 Largius Licinius 43.
 Largius Macedo, à servis suis
 occisus 70.

Larius

INDEX.

Larius 34.
Λαγυρρίων 83.
 Latium ex Græco, Græcum ex
 Latino utilissime vertitur 165.
 Latus clavus 35.
 Laurens & Laurentinum 10, 44.
 81.
 Legentium fastidium 31.
 Leges supra Principem 337.
 Legionarius centurio 272.
Λεγίων 39, 40.
Λεξιόν 2.
 Leptis Leptitani 39.
 Lex repetundarum 37.
 Lex Julia 317.
 Lex Pompeia 273.
 Lex tabellaria 76.
 Lex Voconia 317.
 Lex ambitus 133.
 Liber nullus tam malus, quin
 parte aliqua prosit 57. libe-
 ralitas describitur 234.
 Libramentum 105.
 Librator 260.
 Liburnica 141.
 Licinianus 87.
 Licinius Nepos 104.
 Lima 1.
 Livie porticus 5.
 Luceius 108.
 Lucania, Lucanus 160.
 Luceius Albinus 63.
 Ludicani 42.
 Ludi quinquennales 271.
 Lustricus Bruttianus flagitiosum
 comitem accusat 148.
 M.
Macedo 76.
 Macrini exor singularis
 exempli 109.
 Macedonia 251.
 Manuli 80.
 Marcus Regulus, advocatus 131.
 Marius Priscus, proconsul, ac-
 cusatus 36, 62, 153.
 Martialis poeta 77.

Martianus 37.
 Mater magna 262.
 Mauricus 5.
 Mediolanum Acad. 60.
Μεγάλοπαιδία 30.
Μεμριτικός νόμος 243.
 Menander 148.
 Mensor, Mensura 152.
 Menstruum 250.
Μεσχορ 43.
 Metius Carus 4.
 Metius Modestus, optimus vir
 4.
Μικραλτι 20.
 Minores Magistruus 273.
 Minutius Macrinus 16.
 Misenum 140, 145.
 Montanus Ascinus 148.
 Mortuus insultare nescit 215.
Μορσίων 10.
 Munera viscata & hamata 274.
 Municipis Phisiani filius præ-
 textatus 90.
 Municipipes 8.
 Munitius Acilianus 15.
 Murena 21.
 Musculi in historiis 118.

N.

Narnia 3.
 Natales restituendi 271.
 Natalis Trajani 275.
 Naves orariæ 251.
 Neapolis 60.
 Nepotis Prætoris edictum de
 advocacione 129.
 Nero 57, 108.
 Nerva 40, 99.
 Nica 255, 258.
 Nicetes 134.
 Nicomedia 255, 256, 277.
 Nigrinus 128, 163.
Νίφω 23.
Νοήματα 29.
 Nonius 249.
 Nonianus 15.
 Nonius Celer 157.

R 3

Nonius

I N D E X.

Nonius Plinio commendatus 234.
 Notarius 58.
 Novitas libro lenocinatur 50.
 Numidiæ Quadratillæ laudes 176.
 Numidius Quadratus 137.
 Nundinæ 109.
 Nymphidium Lupum Trajano commendat 247.

O.

O Criculanum 3.
 Olivæ Beticæ 17.
 Opisthographus 58.
 Oratio de se molesta 8.
 Orationes longæ laudantur 20. extemporaneæ 29.
 Orator, vir majus, dicendi imperitus 83. bonus describitur 229.
 Orbitatis præmia 93.
 Ordinarii Decurionum Præfati 150.
 Ordo equestris 16.
 Otiosum esse quam nihil agere 11.

P.

P. Acilius 16.
 Pacorus in gemma 247.
 Padus 130.
 Petus 72.
 Pallantis Servi Claudii Cæf. monumentum 182, 189.
 Panarium 6.
 Panegyricus ad Trajanum: de eo ad amicos Plin. 69, 73.
 Pantomimorum Spectaculum sublatum 320.
 Paphlagonia 254.
 Passienus Crispus 164.
 Passienus Paulus 139, 227.
 Patricius 151.
 Patris acerbioris correptio 218.
 Paulinus 86.

Pergamus 251.
 Periclis eloquentia 22.
 Peristylum 270.
 Perugia 3.
 Phasmata esse aliquid, ostenditur 179.
 Φιλόκαλος 60.
 Pila 156.
 Πλατωνα 2.
 Platonica sublimitas & latitudo 11.
 Plautus & Terentius laudantur 148.
 Plinius Senior: ejus opera recensita 57. historias religiosissime scripsit 118. Vesuvii caligine suffocatus 142.
 Plinius Secundus, Demosthenis, Ciceronis, &c. scripta æmulatus 2, 183. cum Marco Regulo certat 4. Sermonem habuit Bibliothecam dedicaturus 8, 31. admiratione captus librorum Pompeii Saturnini 17. quid de Eloquentia senserit 20. tribunus 25. patrocinator Afris contra Marium Priscum 36. Item Baticis contra Cæcilius Classicum 55, 62, 214. Laurentinum suum describit 44. Artemidoro Philosopho beneficus 68. Panegyricum Voconio Romano emendandum mittit 69. recitavit 73. Tiferini Tiberini templum extruxit & dedicavit 79. Augur 83, 245. Sabine defunctæ voluntatem ut præstitit 87. municipum suorum liberis præceptores conquirat 91. Poetices studiosus versus facit 92, 107, 161, 166. defuncti Corelli filiam defendit 95. a Nepote & Sentio Augurino laudatur 102. Curiano exheredato beneficus 105. Tusculanum suum describit

scrib
 & r
 vitæ
 ex
 Sc
 Præ
 123
 repe
 trici
 Calp
 135
 Plin
 142
 filiu
 Qui
 mû
 tum
 157
 cula
 bell
 agr
 nav
 imi
 193
 quo
 mic
 181
 di
 opt
 mis
 tii
 suc
 207
 m
 éta
 vid
 Ta
 æst
 pta
 lib
 per
 gr
 Podi
 Polli
 Poly
 Poly
 Pom
 Pom
 21

INDEX.

scribit 110. ubi venatur 126.
& rusticiis vacat 223. ordinem
vitæ suæ ibidem exponit 238.
ex orationibus suis unam
Scauri iudicio subdit 121.
Præfectus ærarii & consul
123, 248. agit pro Vareno
repetundarum reo 128. nu-
trici suæ agellum dedit 132.
Calphurniæ, uxori suæ scribit
135, 162. avunculum suum
Plinium Misenum comitatur
142, 145. a Trajano in con-
siliū assumptus 154. Donat
Quintiliani filiæ 50000 num-
mum 156. agit apud Cen-
tumviros pro Accia Variola
157. Varono à Bithynis ac-
cusato adfuit 163, 167. li-
bellum Minutio mittit 168.
agrum ingenuis alendis affig-
navit 173. Tacitum sibi ad
imitandum proposuit 175,
193. infirmitati oculorum
quomodo consuluit 175. A-
micorum immodicus laudator
181. Taciti historiis inferi
dictum suum in B. Massam
oprat 185. ementibus vinde-
mias suas multum pacti pre-
tii remittit 186. Servorum
suorum testamenta firmavit
202. Duas villas suas, Co-
mædiam & Tragœdiam di-
ctas describit 215. Hel-
vidium ultus est 218. suam &
Taciti doctrinam maxime
æstimari gloriatur 227. scri-
pta sua excusat 233. Jus 3
liberorum sibi a Trajano im-
petravit 241. Bithyniam in-
gressus 251.

Podium 113.

Pollio 10, 153.

Polyæus 163, 167.

Polycletus 21.

Pompeius Saturninus 17.

Pompeius Quintianus laudatur
216.

Pomponia Gratilla exheredavit
filium suum Curianum 109.

Pomponius Secundus, tragœ-
diarum scriptor 172.

Pontifex maximus 88.

Pontus 271.

Posthumius Marinus, medicus
243.

Præceptor pueris qualis eligen-
dus 54.

Præfecti Prætorii 265.

Præjudicium 105.

Prætor 5.

Prævaricatio 20.

Pressus purusque sermo 166.

Primipilaris 247.

Procceton 46.

Procurator 75.

Propertius Poeta 139.

Propnigeeon 46.

Proscribi 167.

Protopraxia 282.

Provocare 167, 172.

Prusa 274.

Prusenſium balineum 253, 270.

Psephisma 261.

Publicus Certus, reus 220.

Pugillares 6.

Pullatus 172.

Q.

Quadratus 177.

Quæstura 16.

Quincunx 167.

Quinqueviri 28.

Quintilianus 43.

R.

Recitatio orationum 49.

Recitantis gratia 125.

Regulus 3, 50, 80, 82.

Relegati, an restituendi 264.

Robusti obitus incompertus
150.

Rosianum Geminum Trajano
commendat 245.

Rufi

INDEX.

Rufi Virginii Epitaphium 137.
Rufinus 99.
Rufus 27, 239.
Rufus Varenus 128, 138, 163,
167.

S.

Sabina Modesto seruo liberta-
tem concessit 87.
Sacerdotia ad vitam dabantur
83.
Satrius Rufus 5.
Saturnini Testamentum 116.
Sauromata 146.
Scholastica lex 51.
Scriba 148.
Sella Consulium 39.
Σμῦς 38.
Senatorius decur 16.
Senatorium jus 37.
Senatus turpis humilitas 190.
Seneca 108.
Sentius Augurinus, Poeta 102.
Septemviri 38.
Serrana Procula 16.
Servius Sulpitius 108.
Servi publici 253.
Sestertium 39.
Sextus Eurius commendatus
35.
Sicilia 87.
Signari 257.
Silius Italicus 60.
Siligo 21.
Sinope 276.
Sipo 256.
Socraticus sermo 63.
Solennia vota 257.
Soli ab æde occupati religio
271.
Somnia, quæ notanda 19.
Σοφοκλῆς 42.
Sphaisterium 46.
Sponsalia 10.
Spurinna 4, 33, 52.
Squiffa 48.
Stabiz 141.

Statua triumphalis 33.
Stibadium 114.
Stipulari 39.
Stola 88.
Stropha 19.
Subsigno 242.
Suburbanus 158.
Suetonium Tranquillum Traja-
no commendat 277.
Suffragia tacita 102.
Suicide 13, 60, 72, 190.
Syllanus 18.
Sylvanus 61.
Syriz 11.

T.

Tabulatus 45.
Tempus clinaestheticum 51.
Terentius Junior, doctiss. 178.
Theatrum Nicom 158.
Therites 23.
Theophrastus 84.
Thraseus dictum de causis agen-
dis 252. de victimis 209.
Thrasyl 169.
Tiberis fl. exundat 201.
Tiberius Tibullinus 79.
Tiberius Capito 18, 196.
Tiro 167.
Tirus Cassius 103.
Titus Aristo laudatur 24.
Titi Livii gloria 30.
Toga virilis 10.
Topiarum 75.
Torquatus 108.
Traiani pietas in Deos 327. ab
adulatione alienus 327. in
leges juratus 337.
Trebonius Rastus, duumvir
99.
Tribunatus 25.
Tribunatus semester 81.
Triclinia 2.
Tusci 110.
Tusculus Nominatus fraudis ab-
solutus 122.
Tuscorum ora possident 110.
Tutillius 157.

V
2
Varro
Vient
Vellei
Verani
Vergin
Scri
Veron
Verres
Vespa
Vestal
fost
Vesuv
Via
Vicen
Vienn
Villa
Villa
Villa
Villæ
111
Virgi

P
arden

I N D E X.

V.

VAdimonis lacus mirabilis 206.
 Varro 108.
 Veiento 99.
 Velleius Blæsus 51.
 Verania 50.
 Verginius Romanus, comædiæ Scriptor 147.
 Veronenses 158.
 Verres 21.
 Vespasianus 16.
 Vestalis à Domitiano viva defossa 88.
 Vesuvius 140, 145.
 Via Æmilia 123.
 Vicentini 109.
 Vienna 100.
 Villa Albana 88.
 Villa Alfiensis 136.
 Villa Camilliana 154.
 Villa Plinianæ amœnitas 44, 111.
 Virgilius 60, 108, 115.

Virgilius Rufus 27, 137, 224.
 Vitellius 4.
 Vitellius Honoratus 37.
 Vitia qui odit, homines odit 209.
 Ultima poena 37.
 Unctuarium 46.
 Unum insigne potius quam plura mediocriter 233.
 Voconius Romanus commendatus 41, 242.
 Vota pro salute principis, si bene rep. rexit 339.
 Vulcanalia 57.

X.

XEnia 123, 156.
 Xystus 47, 112.

Z.

Zosimus, Plinii libertus, opus-
 timus 127.
 Zothea 47.

F I N I S.

E R R A T A.

Pag. 51. lin. 30. *lege*, Aurelia quidem vivit. p. 54. l. 6. *lege*
 ardentius *sine accentu*.

Lib

TH
No

OM

pro

P. V

Q. F

Catu

P. C

Publ

Titi

M.

in

D.

Pha

Q

M

&

bu

bu

F

M.

C.

C

fi

Cor

Luc

P

Can

Vel

Juf

Q.

N.

Libri excusſi pro J. TONSON & J. WATTS.

ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΑΠΑΝΤΑ.
Novum Testamentum. Græcè.

ΟΜΗΡΟΥ ΙΑΙΙΑΣ. Adjicitur in Calcem Interpretatio Latina. 2 Vol.

P. Virgillii Maronis Opera.

Q. Horatii Flacci Opera.

Catulli, Tibulli, & Propertii Opera.

P. Ovidii Nasonis Opera, tribus tomis comprehensa.

Publii Terentii Carthaginiensis Afri Comœdiæ Sex.

Titi Lucretii de Rerum Naturâ Libri Sex.

M. Annæi Lucani Pharsalia : Siye de Bello Civili inter Cæsarem & Pompeium Libri Decem.

D. Junii Juvenalis & Auli Persii Flacci Satyræ.

Phædri Aug. Liberti Fabularum Æsopicarum Libri Quinque ; item Fabulæ quædam ex MS. veteri à Marquardo Gudio descriptæ ; cum Indice Vocum & Locutionum. Appendicis loco adjiciuntur Fabulæ Græcæ quædam & Latinæ ex variis Authoribus collectæ ; quas claudit Avieni Æsopicarum Fabularum Liber Unicus.

M. Valerii Martialis Epigrammata.

C. Julii Cæsaris & A. Hirtii de Rebus à C. Julio Cæsare gestis Commentarii : Cum C. Jul. Cæsaris fragmentis.

Cornelii Nepotis excellentium Imperatorum Vita.

Lucius Annaeus Florus. Cui subjungitur Lucii Ampellii Liber Memorialis.

Caii Sallustii quæ extant.

Velleii Paterculi Historiæ Romanæ quæ supersunt.

Justini Historiarum ex Trogo Pompeio Libri XLIV.

Q. Curtius Rufus de Rebus Gestis Alexandri Magni.

CUM PRIVILEGIO.

N. B. *This Collection (both of the GREEK and LATIN Authors) will be Continued with all Convenient Speed.*

1990

1911

1941-1942

1911

1. The first part of the document is a list of names and titles, including "The Hon. Mr. Justice" and "The Hon. Mr. Justice".

1940

1942

1990

1947 2-20-47 10:00 AM

1947

1914

1911

1940-1941

1942

01911V 89 123

3 L

10

